GRIPEN ANHÅLLEN HÄKTAD

Straffprocessuella

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2014
KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

SOU 1985:27

Betänkande av 1983 års häktningsutredning

GRIPEN

ANHÅLLEN

HÄKTAD

Straffprocessuella tvångsmedel m.m

SOU 1985:27

Betänkande av 1983 års häktningsutredning

142

Statens offentliga utredningar
1985:27
Justitiedepartementet

Gripen – anhållen – häktad

Straffprocessuella tvångsmedel m m

Betänkande av
1983 års häktningsutredning
Stockholm 1985

Omslag Ad Sum
ISBN 91-38-08823-1
ISSN 0375-250X
Liber Tryck AB Stockholm 1985 369892

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Regeringen bemyndigade den 10 mars 1983 chefen för justitiedepartementet att tillkalla en särskilt utredare för att se över reglerna om häktning och anhållande m.m. samt att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Med stöd av detta bemyndigande förordnande departementschefen mig som särskild utredare fr.o.m. den 1 april 1983.

Som sakkunniga förordnades fr.o.m. den 21 april 1983 länsåklagaren Folke Ljungwall, byrådirektören Anders Lundberg, advokaten Peter Nobel och polisöverintendenten Hans Wranghult samt fr.o.m. den 17 oktober 1983 departementsrådet Peter Löfmarck.

Att såsom expert biträda utredningen förordnades fr.o.m. den 1 december 1983 byrådirektören Krister Nilsson.

Till sekreterare förordnades fr.o.m. den 1 maj 1983 numera hovrättsrådet Sven-Erik Gerdin.

Utredningen har antagit namnet 1983 års häktningsutredning.

Härmed överlämnas utredningens huvudbetänkande Gripen - anhållen - häktad.

Utredningsarbetet fortsätter med vissa frågor angående regler för underrättelseskyldighet i samband med anhållande och häktning av utländsk medborgare.

Umeå i juni 1985

Carl-Ivar Skarstedt

/Sven-Erik Gerdin

Innehåll

Förkortningar 9

Författningsförslag 11
1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken 11
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid 29
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål 29
4 Förslag till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott 30
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge 32
6 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom 33
7 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning 35
8 Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302) 36

Sammanfattning 37

Summary 43

INLEDNING 49
1 *Förutsättningar för utredningsarbetet* 49
1.1 Direktiven 49
1.2 Konventioner m. m. 54

2 *Utredningsarbetet* 63

NUVARANDE FÖRHÅLLANDEN 65
3 *Lagföringen* 65
3.1 Allmänt om förundersökningen 65
3.2 Ledningen av förundersökningen 65
3.3 Förundersökningens gång 67
3.4 Tvångsåtgärder i samband med förhör under förundersökningen 68

3.5 Åtalet 69
3.6 Domstolsförfarandet 70
3.7 Påföljdssystemet 72
3.8 Försvaret av den misstänkte 73

4 *Personella tvångsmedel* 75
4.1 Systematiken i 23—25 kap. RB 75
4.2 Materiella häktningsförutsättningar 76
4.3 Förfarandet — frister 78
4.4 Alternativ till häktning 84

5 *Tvångsmedlen i praktisk tillämpning* 87
5.1 Det statistiska underlaget 87
5.2 Beslut om frihetsberövande efter anhållandet . . 87
5.3 Brottslighetens art 88
5.4 Grunderna för frihetsberövandet 88
5.5 Beslut i åtalsfrågan och påföljd 90
5.6 Personliga förhållanden 92
5.7 Frihetsberövandets varaktighet 92
5.8 Utvecklingen i stort från 1965 till 1984 95
5.9 Jämförelser av enkätresultaten 1975 och 1982 resp. 1984 98
5.10 Den framtida utvecklingen 99

6 *1974 års häktningsutredning* 101
6.1 Förslagen från 1974 års utredning 101
6.2 Remissutfallet 104
6.3 Proposition 1980/81:201 107

7 *Anhållande och häktning i vissa andra länder* 109
7.1 Danmark 109
7.2 Norge 112
7.3 Finland 116
7.4 England 119
7.5 Västtyskland 121
7.6 Nederländerna 122

ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG 125
8 *Allmänna synpunkter* 125

9 *Häktning* 127
9.1 Materiella förutsättningar 127
9.2 Brottsmisstankens styrka 127
9.3 Brottet som kvalifikationsgrund 128
9.4 Flyktfara 129
9.5 Kollusionsfara 131
9.6 Recidivfara 133
9.7 Häktning vid lindriga brott 137
9.8 Häktning vid svåra brott 138

10 *Proportionalitetsprincipen* 141

11 *Frister — förfarandet* 143
11.1 Frister i samband med häktningsförhandlingen . 143
11.2 Utgångspunkt för fristberäkningen 146
11.3 Söndagsregeln 148
11.4 Kommunikation mellan parter och domstolen . . 149
11.5 Prövningen av anhållningsfrågan 149
11.6 Forumfrågan 151
11.7 Försvararfrågan 152
11.8 Häktning på skälig misstanke — utredningshäktning 154
11.9 Gripande och anhållande 155
11.10 Omprövningsförhandling 155
11.11 Frister för åtal och huvudförhandling 156
11.12 Gemensam häktnings- och huvudförhandling . . 157
11.13 Häktning i högre rätt 157

12 *Alternativ till häktning* 161
12.1 Allmänna synpunkter 161
12.2 Rannsakningsövervakning 163
12.3 Förutsättningar för rannsakningsövervakning . . 163
12.4 Föreskrifter i samband med rannsakningsövervakning 164
12.5 Övervakare 165
12.6 Beslutsbefogenheter 166
12.7 Sanktioner 166
12.8 Avräkning av övervakningstid 167
12.9 Reseförbud — anmälningsskyldighet 167
12.10 "Natthäkte" 168

13 *Häktning på nya grunder — talan mot häktningsskäl* . . 171

14 *Organisatoriska frågor — kostnadsfrågor* 173
14.1 Allmänna synpunkter 173
14.2 Konsekvenser för antalet frihetsberövanden och deras varaktighet 173
14.2.1 Skärpningen av redicivgrunden 173
14.2.2 Kortare frister för åklagarens beslut i häktningsfrågan 174
14.2.3 Konsekvenser för beläggningen 175
14.3 Konsekvenser för polisen 176
14.4 Konsekvenser för åklagarväsendet 177
14.5 Konsekvenser för tingsrätterna 179
14.6 Konsekvenser för försvararna 180
14.7 Konsekvenser för kriminalvården 180
14.8 Kostnader för rannsakningsövervakning 181
14.9 Sammanfattning 181

SPECIALMOTIVERING 183
1 Rättegångsbalken 183
2 Lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid 197
3 Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål 198
4 Lagen (1957:668) om utlämning för brott 199
5 Lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge 199
6 Lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom 199
7 Lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning . . 200
8 Passlagen (1978:302) 200

BILAGOR
Bilaga 1 Särskilt yttrande av Folke Ljungwall och Hans Wranghult 201
Bilaga 2 Särskilt yttrande av Peter Nobel 203
Bilaga 3 Förslag av Peter Nobel till ett jouradvokatsystem . . 205
Bilaga 4 Statistiska uppgifter 213
1 Det statistiska underlaget 217
2 Utvecklingen i stort 219
3 Brottslighetens art 223
4 Grunder för frihetsberövandet 228
4.1 Grunder för anhållandet 228
4.2 Grunder för häktningsframställningen . 231
4.3 Grunder för häktningsbeslutet 234
5 Beslut i åtalsfrågan och påföljd m.m. . . . 235
5.1 Beslut i åtalsfrågan 237
5.2 Påföljd 239
6 Personliga förhållanden och tidigare brottslig belastning 241
6.1 Kön 241
6.2 Ålder 242
6.3 Bostadsförhållanden 243
6.4 Anställningsförhållanden 244
6.5 Familjeförhållanden 245
6.6 Missbruk 246
6.7 Tidigare brottslig belastning 247
6.8 En sammanfattning av de personliga förhållandenas betydelse 249
7 Frihetsberövandets varaktighet 250
7.1 Översiktlig beskrivning av skedet från gripande till häktningsförhandling 250
7.2 Från häktning till dom 255
7.3 Detaljgranskning av tiden fram till anhållandet 260
7.4 Veckodag och tidpunkt på dygnet för gripandet och anhållandet 261
8 Häktningssurrogaten 267

Förkortningar

art	Konventionsartikel
BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
dir	Kommittédirektiv
DsJu	Justitiedepartementets utredningsserie
FUK	Förundersökningskungörelsen (1947:948)
HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
JO	Riksdagens ombudsmän (justitieombudsmannen)
JuU	Utlåtande av justitieutskottet
NJA	Nytt juridiskt arkiv avd. I
KVS	Kriminalvårdsstyrelsen
LUL	Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
MRL	Militära rättegångslagen (1948:472)
prop	Regeringens proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
Rpl	(Danska) retsplejloven
RPS	Rikspolisstyrelsen
RPS FS	Rikspolisstyrelsens författningssamling
rskr	Riksdagsskrivelse
RÅ	Riksåklagaren
RÅC I	Riksåklagarens cirkulärsamling
RÅFS	Riksåklagarens författningssamling
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
SÖ	Sveriges överenskommelser med främmande makter
StPO	(Västtyska) strafprozessordnung
Strpl	(Norska) straffprosessloven
TBL	Lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott
TSA	Tidskrift för Sveriges advokatsamfund

Författningsförslag

1 Förslag till
Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 24 kap. skall ha nedan angivna lydelse,
dels att 25 kap. skall ha nedan angivna lydelse och rubrik,
dels att 19 kap. 12 §, 26 kap. 2 och 7 §§, 27 kap. 5 och 14 §§, 51 kap. 13 § samt 52 kap. 10 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 kap. 12 §	
Vad i detta kapitel *stadgas äge motsvarande tillämpning* i fråga om *domstols* befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel.	Vad *som sägs* i detta kapitel *skall även tillämpas* i fråga om *domstolarnas* befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel. *En fråga om häktning får tas upp av den domstol där prövningen lämpligen kan ske.*
24 kap. 1 §	
Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, *för vilket är stadgat* fängelse ett år eller *däröver, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras,* att han avviker eller *annorledes undandrager* sig lagföring eller straff eller genom *undanröjande av* bevis eller på annat sätt försvårar sakens ut-	*Den som* på sannolika skäl *är* misstänkt för *ett* brott, *där straffet är* fängelse *i minst* ett år, *får häktas* 1. *om det finns påtaglig risk* att han avviker eller *på annat sätt undandrar* sig lagföring eller straff eller genom *att undanröja* bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, 2. *om brottet har riktat sig mot någon annans liv, hälsa eller frihet el-*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
redning, *eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.*	*ler är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning och det finns påtaglig risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art.*
Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse och har den misstänkte icke stadigt hemvist inom riket, må han häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker.	
Är för brottet icke stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det *ej* är uppenbart, att *anledning därtill* saknas.	*Om straffet för brottet inte är lindrigare* än fängelse i två år, skall häktning ske, om det *inte* är uppenbart att *skäl till häktning saknas.*
	Om det endast finns skälig misstanke om brott som avses i första stycket, får den misstänkte ändå häktas under de förutsättningar som i övrigt anges där, om det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i väntan på ytterligare utredning om brottet.
Kan det *antagas,* att den misstänkte kommer att dömas *allenast* till böter, *må* häktning icke ske.	
2 §	
Den som på sannolika skäl *misstänkes* för brott *må,* oberoende av brottets beskaffenhet, häktas, om han är okänd och *undandrager sig att uppgiva namn och hemvist* eller *anledning förekommer, att hans uppgift därom är osann, så ock om han saknar hemvist inom riket och det skäligen kan befaras, att han genom att begiva sig från riket undandrager* sig lagföring eller straff.	Den som på sannolika skäl *är misstänkt* för brott *får* oberoende av brottets beskaffenhet häktas, *dels* om han är okänd och *vägrar att uppge namn och adress eller kan antas ljuga om detta, dels om han inte är bosatt här i landet och det finns påtaglig risk att han genom att fly utomlands undandrar* sig lagföring eller straff.
3 §	
Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den	*Häktning får inte ske om åtgärden skulle innebära ett oskäligt ingrepp med hänsyn till sakens beskaffenhet, den påföljd som kan antas följa på brottet och omständigheterna i*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att *betryggande övervakning inte kan ordnas.* Detsamma gäller kvinna som har fött så kort tid förut att häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet. *Vill den misstänkte inte underkasta sig övervakning, skall* häktning ske.	*övrigt. Häktning får vidare ske endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel.* Kan det *antas* att den misstänkte kommer att dömas *endast* till böter får häktning inte ske.
	Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart *att en åtgärd enligt 25 kap. inte är tillräcklig.* Detsamma gäller *en* kvinna som har fött så kort tid förut att häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet.
Om ytterligare inskränkning i fråga om häktning av den som är under *aderton* år *är särskilt stadgat.*	Om ytterligare inskränkning i fråga om häktning av den som är under *arton* år, *finns särskilda bestämmelser.*
Att reseförbud eller anmälningsskyldighet får träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.	*Om rannsakningsövervakning, reseförbud och anmälningsskyldighet finns bestämmelser* i 25 kap.
4 §	
Beslut om häktning *meddelas* av rätten.	*En fråga* om häktning *prövas* av rätten. *I beslut om häktning skall anges det brott som misstanken avser och grunden för häktningen.*
5 §	
Förekomma mot någon skäl till häktning, må han i avbidan på rättens beslut därom anhållas.	*Om det finns skäl till att någon häktas, får han anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan.*
Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte dock anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.	

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. Beslutet skall innehålla uppgift om det brott misstanken avser *samt* ange grunden för anhållandet.	Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. Beslutet skall innehålla uppgift om det brott misstanken avser *och* grunden för anhållandet.
	6 §
Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest inte närvarande då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan *därom* göras hos åklagaren.	*Om beslut om att anhålla någon har fattats och denne har avvikit eller av annan anledning är frånvarande* då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet *har* verkställts, anmälan *om detta* göras hos åklagaren. *Denne skall omedelbart pröva frågan om fortsatt frihetsberövande. Den anhållne skall förhöras så snart det kan ske efter frihetsberövandet.*
Avviker den som misstänks för brott och förekommer skäl till hans anhållande, får åklagaren efterlysa honom.	*Om den som misstänks för brott avviker och det finns skäl att anhålla honom,* får åklagaren efterlysa honom.
	7 §
Förekomma mot någon skäl till anhållande men kan beslut därom icke utan fara avvaktas, må polisman även utan sådant beslut gripa honom.	*Om det finns skäl att anhålla någon, får en* polisman *i brådskande fall* även utan *ett* sådant beslut gripa honom.
Träffas den som begått brott, *vars* fängelse kan följa, *å* bar gärning eller *flyende fot, må* han gripas av *envar. Envar må ock* gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.	*Om* den som *har* begått brott, på vilket fängelse kan följa, *anträffas på* bar gärning eller *på flykt från brottsplatsen, får* han gripas av *var och en, Var och en får också* gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.
Då någon gripits, skall anmälan därom skyndsamt göras hos åklagaren. Denne har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller friges.	

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §	
Den som *anhållits enligt 6 § eller* gripits enligt 7 § skall, *så snart det kan ske, för förhör inställas för åklagaren eller för polisman som har fått i uppdrag att hålla förhöret.*	Den som *har* gripits enligt 7 § skall *förhöras så snart det kan ske. Friges inte den misstänkte i samband med förhöret och har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, skall detta skyndsamt anmälas hos åklagaren.* *Om i andra fall frågan väcks att anhålla någon som finns tillgänglig hos en polismyndighet, skall frågan skyndsamt anmälas hos åklagaren. Åklagaren skall omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas eller friges. Den misstänkte får hållas kvar i avvaktan på beslutet.*
9 §	
Då någon anhålls eller då beslut om anhållande *som avses i* 6 § verkställs, skall den anhållne *erhålla* besked om det brott *misstanken avser* samt grunden för anhållandet. Den anhållnes närmaste anhöriga och *annan* som står den anhållne särskilt nära skall, *så snart det kan ske utan men för utredningen,* underrättas om anhållandet. En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.	Då någon anhålls eller då *ett* beslut om anhållande *enligt* 6 § verkställs, skall den anhållne *få* besked om det brott *som han är misstänkt för* samt grunden för anhållandet. Den anhållnes närmaste anhöriga och *andra personer* som står den anhållne särskilt nära skall underrättas om anhållandet *så snart det kan ske utan att utredningen försvåras.* En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.
10 §	
Förekomma ej längre skäl för anhållande, skall den misstänkte omedelbart frigivas.	
11 §	
Den som är anhållen skall hållas i förvar men må eljest ej underkastas annan inskränkning i sin frihet, än som påkallas av ändamålet med anhållandet, ordningen å förva-	

Nuvarande lydelse

ringsplatsen eller allmän säkerhet. Vid hans förvaring eller förflyttning skall så förfaras, att den ej väcker onödig uppmärksamhet.

12 §

Åklagaren skall, om inte den anhållne friges, senast dagen efter *den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt 8 § inställdes till förhör, avlåta framställning till rätten om hans häktande. Behövs det ytterligare utredning för prövning av häktningsfrågan, får åklagaren vänta med framställningen. Den skall dock avlåtas så snart det kan ske och senast på femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Görs inte framställning enligt vad som nu har sagts,* skall den anhållne omedelbart friges.

I samband med framställningen skall till rätten samt till den anhållne och hans försvarare överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen i den mån de har betydelse för prövningen av häktningsfrågan. Rätten kan dock medge att överlämnandet får anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall också uppgift lämnas därom.

13 §

Då framställning enligt *12 § inkommit,* skall rätten, *så snart ske kan och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter* hålla förhandling i häktningsfrågan. *Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling*

Föreslagen lydelse

10 §

Åklagaren skall, om inte den anhållne friges, senast dagen efter *anhållandet eller, vid beslut om anhållande i den misstänktes frånvaro, dagen efter det att beslutet verkställdes, till rätten anmäla frågan om häktning. Om det finns synnerliga skäl, får anmälan göras senast tredje dagen efter den tid som nu angivits. Sker inte detta* skall den anhållne omedelbart friges.

Den anhållne och hans försvarare skall ofördröjligen underrättas om att anmälan enligt första stycket har gjorts.

11 §

Då anmälan enligt *10 § har skett* skall rätten *utan dröjsmål* hålla förhandling i häktningsfrågan. *Sådan förhandling får inte hållas senare än fyra dagar efter det att den misstänkte har gripits, ett beslut om anhållande har verkställts eller en anmälan till åklagare har gjorts enligt 8 § andra stycket.*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.	
14 §	12 §
Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning *så ock, om ej synnerligt hinder möter för den anhållnes inställande, denne vara tillstädes.*	Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning *vara närvarande. Detta gäller också den anhållne om det inte finns synnerliga hinder mot att han inställer sig.*
Den som yrkat häktning skall ange de omständigheter, varpå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte *förebringas,* om det inte finns särskilda skäl till det.	Den som yrkat häktning skall ange de omständigheter *som han grundar yrkandet på.* Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt *vad* parterna i övrigt anför får utredning angående brottet inte *läggas fram* om det inte finns särskilda skäl till det.
15 §	13 §
Förhandlingen skall *såvitt* möjligt fortgå utan avbrott, till dess frågan kan avgöras. Uppskov *må ej äga rum, med mindre* synnerliga skäl *äro därtill, och utan den misstänktes begäran ej* längre än fyra dagar.	Förhandlingen skall *om* möjligt fortgå utan avbrott, till dess frågan kan avgöras. Uppskov *får inte ske om det inte finns* synnerliga skäl *till det. Uppskovet får inte vara* längre än fyra dagar *om inte den misstänkte begär det.*
Uppskjutes förhandlingen, *skall, om ej rätten bestämmer annat, anhållandet fortfara.*	*Uppskjuts* förhandlingen, *skall den misstänkte fortfarande vara anhållen, om inte rätten bestämmer något annat.*
16 §	14 §
Sedan förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. *Beslut om häktning skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt kort angiva grunden för häktningen.*	Sedan förhandlingen avslutats skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan.
Beslutas ej häktning, *förordne* rätten, att den anhållne omedelbart skall *frigivas.*	Beslutas ej häktning, *skall* rätten *förordna* att den anhållne omedelbart skall *friges.*

Nuvarande lydelse

17 §

Fråga om häktning av den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

Då fråga om häktning väckts, skall, *så snart ske kan*, förhandling *äga rum* inför rätten. Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar vad *i 14—16 §§ är stadgat*. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller *förekommer anledning*, att han avvikit eller eljest håller sig undan, *utgöre* dock hans utevaro *ej* hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, *ehuru* han kallats till förhandlingen, må frågan avgöras utan hinder därav.

Har rätten beslutat häktning av någon, som *ej är vid rätten tillstädes*, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan *därom* göras hos rätten.

18 §

Då rätten beslutar häktning *enligt 16 § av anhållen eller enligt 17 § av någon, som är vid rätten tillstädes, eller då anmälan om häktningsbesluts verksställande inkom-*

Föreslagen lydelse

15 §

En fråga om häktning av den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

Då *en* fråga om häktning *enligt första stycket har* väckts, skall *förhandling* inför rätten *hållas så snart det kan ske*. Om sådan förhandling *gäller* i tillämpliga delar vad *som sägs i 12—14 §§*, Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller *finns det anledning att anta*, att han avvikit eller *på annat sätt* håller sig undan, *utgör* dock hans utevaro *inte* hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, *trots* att han kallats till förhandlingen, *får* frågan *trots detta* avgöras.

Har rätten beslutat *om* häktning av någon som *inte är närvarande vid rätten* skall, så snart beslutet *har* verkställts *eller hindret för hans närvaro har upphört*, anmälan *om detta* göras hos rätten.

När en anmälan enligt tredje stycket har gjorts skall förhandling i häktningsfrågan hållas utan dröjsmål. Sådan förhandling får inte hållas senare än fyra dagar efter det att häktningsbeslutet har verkställts eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten har upphört.

16 §

Då rätten beslutar *om* häktning *eller om fortsatt frihetsberövande*, skall, om *inte* åtal redan *har* väckts, rätten *sätta ut* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Ti-*

Nuvarande lydelse

mer, skall, om *ej* åtal redan väckts, rätten *utsätta* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Denna må ej* bestämmas längre, än som *finnes* oundgängligen erforderligt.

Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum *ånyo hålla förhandling, som sägs i 14—16 §§*, och därvid särskilt *tillse*, att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. *Finnes* med hänsyn till *utredningens beskaffenhet* eller av annan *omständighet* uppenbart, att förhandling inom nu angiven tid *skulle vara utan betydelse, må dock* rätten bestämma längre tids mellanrum.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, *må* rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, *medgiva* förlängning av tiden.

19 §

Har ej inom tid, som avses i 18 §, *åtal väckts* eller inte rätten *inkommit* framställning om förlängning av tiden *eller förekomma eljest ej längre skäl för häktning, förordne rätten omedelbart att den häktade skall frigivas.*

20 §

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om häktning, äge denna utan förhandling besluta

Föreslagen lydelse

den får inte bestämmas längre än *vad* som är oundgängligen nödvändigt. *Tid för åtalets väckande behöver inte bestämmas då rätten beslutar om häktning enligt 1 § tredje stycket eller om häktning av någon som inte är närvarande vid rätten.*

Är den utsatta tiden otillräcklig, *får* rätten *medge förlängning av tiden, om framställning görs före tidens utgång. Den misstänkte och hans försvarare skall beredas tillfälle att yttra sig över framställningen om detta är möjligt.*

Väcks inte åtal inom två veckor skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal *har* väckts, med högst två veckors mellanrum *hålla ny förhandling i häktningsfrågan* och därvid särskilt *se till* att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. *Är det* med hänsyn till *utredningen* eller av annan *anledning* uppenbart att förhandling inom nu angiven tid *inte behövs, får* rätten bestämma längre tids mellanrum.

17 §

Om inte åtal har väckts inom den tid som anges i 16 § eller *om det inte har kommit in en* framställning till rätten om förlängning av tiden, *skall beslutet om häktning omedelbart upphävas.*

Beslut om anhållande eller häktning skall vidare omedelbart upphävas, när det inte längre finns skäl för beslutet.

18 §

Har rätten beslutat om häktning med stöd av 1 § tredje stycket, skall rätten hålla ny förhandling i häkt-

Nuvarande lydelse

däröver; är den misstänkte anhållen skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14—17 §§ ör stadgat.

21 §

Dömes den misstänkte för brottet och är han häktad, *pröve rätten enligt de* i detta kapitel *angivna grunderna, huruvida han skall* i häkte *avbida, att* domen vinner laga kraft; *är den misstänkte å* fri fot, *må* rätten förordna, att han skall häktas.

Vid tillämpling av första stycket skall bestämmelserna i detta kapitel om häktning *av den, som skäligen kan befaras undandraga* sig straff, gälla även *i fråga om den som skäligen kan befaras undandraga* sig utvisning. Förordnandet om häktning *gäller* dock ej under tid då den dömde avtjänar frihetsberövande påföljd som *har ådömts honom* i målet.

22 §

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. Häktad krigsman *må dock* i stället föras till militärhäkte.

Föreslagen lydelse

ningsfrågan senast en vecka efter den förhandling då häktningen beslutades. Om det då inte finns sannolika skäl för den misstänktes skuld till brottet eller finns det i övrigt inte längre skäl för häktning, skall den misstänkte omedelbart friges.

19 §

Om den misstänkte döms för brottet och är han häktad, *skall rätten, enligt de grunder som anges* i detta kapitel, *pröva om han skall stanna kvar* i häkte *tills* domen vinner laga kraft. *Om den misstänkte är på* fri fot, *får* rätten förordna att han skall häktas.

Vid tillämpning av första stycket skall bestämmelserna i detta kapitel om häktning *i de fall där det finns påtaglig risk att den misstänkte undandrar* sig straff, gälla även *i de fall där det finns påtaglig risk att den misstänkte undandrar* sig utvisning. Förordnandet om häktning *skall* dock *inte gälla* under *den* tid då den dömde avtjänar *en* frihetsberövande påföljd *som han har dömts till* i målet.

20 §

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. *En* häktad krigsman *får* i stället föras till militärhäkte.

Åklagaren eller rätten kan medge att den häktade under vissa tider och på de villkor som föreskrivs får vistas utom förvaringslokalen. Ändras förutsättningarna för medgivandet får det återkallas. Återkallar åklagaren ett medgivande som har lämnats av rätten, skall detta genast anmälas till rätten.

Nuvarande lydelse

Är det av synnerlig vikt att den häktade för utredning *angående* det brott, som föranlett häktningen, eller *ett* annat brott, *för vilket han misstänks,* förvaras på en annan plats än som anges i första stycket, får rätten på *yrkande av åklagaren* förordna att *överförandet tills vidare skall anstå.* Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han *överförts* till häkte, *skall* för förhör eller annan åtgärd *inställas på* en plats utom häktet.

Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning *gälla* särskilda bestämmelser.

23 §

Ej må annorledes än i detta kapitel *eller eljest är stadgat någon i anledning av misstanke för brott* hållas i förvar, även om han samtycker därtill.

Om skyldighet för den som *misstänkes* för brott att kvarstanna för förhör *stadgas* i 23 kap.

24 §

Om behandling av anhållen eller häktad *så ock* om ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktad *är särskilt stadgat.*

Föreslagen lydelse

Om det är av synnerlig vikt att den häktade, för utredning av det brott som föranlett häktningen eller *något* annat brott *som han är misstänkt för,* förvaras på en annan plats än som anges i första stycket, får rätten på *åklagarens begäran* förordna att *den häktade tills vidare inte förs till häkte.* Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han *förts* till häkte, för förhör eller annan åtgärd *skall föras till* en plats utom häktet.

Om förvaring av *den som är* häktad *och* undergår eller *har* undergått rättspsykiatrisk undersökning *finns* särskilda bestämmelser.

21 §

Ingen som är misstänkt för brott får, även om han samtycker *till det,* hållas i förvar *på annat sätt än som föreskrivs i* detta kapitel *eller i någon annan författning.*

Om skyldighet för den som *misstänks* för brott att kvarstanna för förhör *finns bestämmelser* i 23 kap.

22 §

Om behandling av *den som är* anhållen eller häktad *samt* om ersättning av allmänna medel åt *den som varit* oskyldigt häktad *finns särskilda bestämmelser.*

25 kap.

Om reseförbud och anmälningsskyldighet

1 §

Är någon skäligen misstänkt för brott, på vilket fängelse kan följa,

Om *rannsakningsövervakning,* reseförbud och anmälningsskyldighet

Om det finns skäl till att häkta någon, men det kan antas att syftet

Nuvarande lydelse

och kan det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, men finns det i övrigt inte anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det är tillräckligt, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (reseförbud) eller föreskrivas att han på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet). Oberoende av brottets beskaffenhet får också reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas, om det *skäligen kan befaras att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.*

Föreligger mot någon skäl till häktning eller anhållande men kan det antas att syftet därmed kan tillgodoses reseförbud eller anmälningsskyldighet, får beslut härom meddelas även i andra fall än som avses i första stycket.

Föreslagen lydelse

därmed kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel får i stället den misstänkte

1. underkastas rannsakningsövervakning,

2. meddelas reseförbud

eller

3. åläggas anmälningsskyldighet.

Rannsakningsövervakning får även åläggas den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, där straffet är fängelse i minst ett år om det finns påtaglig risk att han på nytt begår brott av samma art.

Reseförbud eller anmälningsskyldighet får även meddelas den som är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa om det i övrigt finns förutsättningar för rannsakningsövervakning. Oberoende av brottets beskaffenhet får reseförbud eller anmälningsskyldighet också beslutas om det *finns påtaglig risk att den misstänkte genom att fly utomlands* undandrar sig lagföring eller straff.

2 §

Rannsakningsövervakning innebär att den misstänkte är skyldig att under särskilt angivna tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller annan anvisad

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

plats. Övervakare skall utses för den misstänkte.

Den som ålagts rannsakningsövervakning är skyldig att iaktta skötsamhet och att följa de föreskrifter om läkarvård, nykterhetsvård eller annan behandling som har ålagts honom eller som rätten meddelar. Den misstänkte är även skyldig att underkasta sig andra föreskrifter som behövs för att tillgodose syftet med rannsakningsövervakningen.

3 §

Reseförbud innebär förbud för den misstänkte att utan tillstånd lämna den vistelseort som har anvisats honom.

Anmälningsskyldighet innebär att den misstänkte på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet.

I samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet får föreskrivas att den misstänkte *på vissa tider skall vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats*. Det får också ställas upp annat villkor som behövs för *den misstänktes* övervakande. Vidare får reseförbud förenas med anmälningsskyldighet.

I fråga om anmälningsskyldighet gäller vid tillämpning av denna balk i övrigt vad som är föreskrivet om reseförbud.

I samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet får föreskrivas att den misstänkte *skall lämna ifrån sig pass eller annan handling som gäller som pass*. Det får också ställas upp annat villkor som behövs för *hans* övervakande. Vidare får reseförbud förenas med anmälningsskyldighet.

3 §

Reseförbud meddelas av åklagaren eller rätten.

Fråga om reseförbud får tas upp av rätten på yrkande av åklagaren eller då rätten har att besluta om

4 §

En fråga om tvångsmedel enligt detta kapitel prövas av åklagaren eller rätten.

Frågan får tas upp av rätten på yrkande av åklagaren eller då rätten har att besluta om den miss-

Nuvarande lydelse

den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

Väckes vid rätten fråga om reseförbud, skall, så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar vad *i* 24 kap. *17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart meddela reseförbud att gälla, till dess annorlunda förordnas.*

4 §

Beslut om *reseförbud* skall innehålla uppgift *å* det brott misstanken avser samt *angiva den ort, där den misstänkte skall uppehålla sig, och vad han i övrigt har att iakttaga.* I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse *av förbudet och för underlåtenhet att fullgöra därmed förenat villkor.*

Beslutet skall *delgivas* den misstänkte.

5 §

Har *reseförbud meddelats* av åklagaren, får den misstänkte begära rättens prövning av *förbudet.* Då begäran kommit in, skall rätten, så snart det kan ske och, om *synnerligt* hinder *ej möter,* senast på fjärde dagen därefter hålla förhandling som avses i *3 §.* Utsätts huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, får dock, om inte rätten finner att särskild förhandling bör äga rum, *förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.*

Föreslagen lydelse

tänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

Väcks frågan vid rätten, skall förhandling äga rum inför rätten så snart det kan ske. Om sådan förhandling *gäller* i tillämpliga delar vad *som sägs* i 24 kap. *15 §.*

5 §

Beslut om *tvångsmedel enligt detta kapitel* skall innehålla uppgift *om* det brott misstanken avser *samt klart ange de föreskrifter som skall gälla för den misstänkte.* I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av *vad som åligger honom enligt beslutet.*

Beslutet skall *delges* den misstänkte.

6 §

Har *en åtgärd enligt 1 § beslutats* av åklagaren, får den misstänkte begära rättens prövning av *beslutet.* Då begäran kommit in, skall rätten, så snart det kan ske och, om *det inte finns synnerliga* hinder, senast på fjärde dagen därefter hålla *den* förhandling som avses i *4 §.* Utsätts huvudförhandling att hållas inom en vecka sedan begäran framställdes, får dock *förhandlingen anstå till huvudförhandlingen,* om inte rätten finner att särskild förhandling bör äga rum.

Nuvarande lydelse

6 §

Då rätten meddelar *reseförbud* eller fastställer sådant *förbud*, skall, om *ej* åtal redan väckts, rätten *utsätta* den tid, inom vilken åtal skall väckas. *Denna må ej* bestämmas längre, än *som finnes oundgängligen erforderligt*. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan reseförbud meddelades.

Finnes tid, som avses i första stycket, otillräcklig, *må* rätten, om framställning *därom göres* före tidens utgång, *medgiva* förlängning av tiden.

7 §

Har *ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts* eller till rätten *inkommit* framställning om förlängning av tiden eller *förekomma eljest ej* längre skäl för *reseförbud*, skall *det* omedelbart hävas.

Om hävande av reseförbud förordnar åklagaren. Har förbudet meddelats eller fastställts av rätten, förordnar denna om hävande av förbudet. Rätten får överlåta till åklagaren att besluta om tillfälliga undantag från reseförbudet eller från föreskrifter som har meddelats i samband med detta.

Vad i 24 kap. *21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande reseförbud.*

Föreslagen lydelse

7 §

Då rätten meddelar *beslut om tvångsmedel enligt 1 §* eller fastställer *ett* sådant beslut, skall, om *inte* åtal redan *har* väckts, rätten *sätta ut* den tid inom vilken åtal skall väckas. *Tiden får inte* bestämmas längre än *vad som är* oundgängligen *nödvändigt*. I annat fall skall åtal väckas inom *två veckor* sedan *beslut om rannsakningsövervakning meddelades och* inom en månad sedan *beslut om* reseförbud *eller anmälningsskyldighet meddelades.*

Är den utsatta tiden otillräcklig, *får* rätten *medge förlängning av tiden om framställning görs före tidens utgång. Den misstänkte och hans försvarare skall beredas tillfälle att yttra sig över framställningen om detta är möjligt.*

8 §

Om inte åtal har väckts inom den tid som avses i 7 § eller en framställning om förlängning av tiden har *kommit in* till rätten eller *det i övrigt inte* längre *finns* skäl för *en åtgärd enligt 1 §*, skall *beslutet härom* omedelbart *upphävas.*

Om beslutet har meddelats av åklagaren får denne upphäva beslutet samt också besluta om undantag från reseförbud eller från andra föreskrifter som har meddelats i samband med en åtgärd enligt 1 §. Även i annat fall får åklagaren besluta om sådant undantag.

Det som sägs om häktning i 24 kap. *19 § skall också tillämpas i fråga om tvångsmedel enligt detta kapitel.*

Nuvarande lydelse

8 §

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om reseförbud, äge denna utan förhandling besluta *däröver. Finnes* förhandling *erforderlig,* skall den hållas, så snart *ske kan.* Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar *vad i* 24 kap. *17 § är stadgat.*

9 §

Överträdes reseförbud eller fullgöres ej därmed förenat villkor, skall den misstänkte omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart, att skäl därtill ej förekomma.

Föreslagen lydelse

9 §

Om en fråga om tvångsmedel enligt 1 § väcks i ett mål som fullföljts till högre rätt, kan denna utan förhandling besluta *om tvångsmedlet. Om förhandling behövs,* skall den hållas så snart *det kan ske.* Om sådan förhandling *gäller* i tillämpliga delar vad *som sägs i* 24 kap. *15 §.*

10 §

Har den som har ålagts rannsakningsövervakning åsidosatt sina skyldigheter enligt 2 § första stycket, skall han häktas.

Har den misstänkte allvarligt åsidosatt sina skyldigheter enligt 2 § andra stycket eller har han överträtt ett reseförbud eller allvarligt åsidosatt ett villkor i samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet, skall han häktas om det inte är uppenbart att det är obehövligt.

I avvaktan på rättens beslut om häktning får den misstänkte anhållas.

Det som sägs i 24 kap. om förfarandet vid prövningen av en fråga om häktning skall också tillämpas i fråga om häktning enligt denna paragraf.

11 §

Om inte annat sägs gäller vid tillämpningen av denna balk i fråga om rannsakningsövervakning vad som är föreskrivet om häktning och i fråga om anmälningsskyldighet vad som är föreskrivet om reseförbud.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

26 kap.

2 §

Beslut om kvarstad *meddelas* av rätten.

Fråga om kvarstad får *upptagas* på yrkande av undersökningsledaren, åklagaren eller målsäganden. Efter åtalet får rätten även självmant *upptaga* fråga därom.

En fråga om kvarstad *prövas* av rätten.

Frågan får *tas upp* på yrkande av undersökningsledaren, åklagaren eller målsäganden. Efter åtalet får rätten även självmant *ta upp* frågan.

I anledning av målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning får undersökningsledaren eller åklagaren yrka kvarstad endast om anspråket anmälts hos honom. Rätten får endast på yrkande förordna därom.

Väcks *fråga* om kvarstad, *skall, så snart det kan ske, förhandling därom äga rum inför rätten.* Om sådan förhandling gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 24 kap. *17 §. Är det fara i dröjsmål,* får rätten omedelbart *bevilja åtgärden att* gälla till dess *annorlunda förordnas.*

Väcks *en fråga* om kvarstad *skall förhandling äga rum inför rätten så snart det kan ske.* Om sådan förhandling gäller i tilllämpliga delar vad som sägs i 24 kap. *15 §. I brådskande fall* får rätten omedelbart förordna *att åtgärden skall* gälla till dess *något annat bestäms.*

7 §

Bestämmelserna i 25 kap. *8 §* om reseförbud gäller också beträffande kvarstad.

Bestämmelserna i 25 kap. *9 §* om reseförbud gäller också beträffande kvarstad.

27 kap.

5 §

Rätten *må* förordna om beslag *å* föremål, som företes vid rätten eller eljest är tillgängligt för beslag.

Fråga om beslag *må av rätten upptagas* på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet *äge* rätten även på yrkande av målsäganden *så ock* självmant *upptaga* fråga *därom.*

Väckes vid rätten fråga om beslag, skall, så snart det kan ske, förhandling därom äga rum inför

Rätten *får* förordna om beslag *av* föremål som företes vid rätten eller på annat sätt är tillgängligt för beslag.

En fråga om beslag *får tas upp av rätten* på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet *får* rätten även på yrkande av målsäganden *eller* självmant *ta upp* frågan.

Då en fråga om beslag väcks vid rätten skall förhandling inför rätten hållas så snart det kan ske. Om så-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
rätten. Om sådan förhandling *gälle* i tillämpliga delar *vad i* 24 kap. *17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må* rätten omedelbart förordna *om* beslag *att* gälla, till dess *annorlunda förordnas.*	dan förhandling *gäller* i tillämpliga delar *vad som sägs i* 24 kap. *15 §. I brådskande fall får* rätten omedelbart förordna att *ett* beslag *skall* gälla till dess *något annat* bestäms.
14 §	
Vad i 25 kap. *8 § är stadgat* om reseförbud *äge motsvarande tillämpning* beträffande beslag.	*Bestämmelserna* i 25 kap. *9 §* om reseförbud *gäller också* beträffande *beslag.*
51 kap.	
13 §	
Så snart målets beredande avslutats, bestämme hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som *må* avgöras särskilt, må huvudförhandling *utsättas,* ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *fyra* veckor efter utgången av den *i 2 § angivna tiden, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt.* Har den tilltalade häktats efter utgången av den *i 2 § angivna tiden,* skall tiden räknas från dagen för hans häktande.	Så snart målet *beretts skall hovrätten bestämma* tid för huvudförhandling. För behandling av *en* rättegångsfråga eller *en* del av saken som *får* avgöras särskilt, *får* huvudförhandling *sättas ut* trots att målet i övrigt inte är berett till huvudförhandling. Är den tilltalade häktad skall huvudförhandling hållas inom *två* veckor efter utgången av den *tid som anges i 2 § om inte längre uppskov är nödvändigt till följd av en åtgärd som avses i 11 § eller någon annan omständighet.* Har den tilltalade häktats efter utgången av den tid *som anges i 2 §,* skall tiden räknas från dagen för hans häktande.
52 kap.	
10 §	
Finnes för utredningen erforderligt, att part eller annan höres muntligen i hovrätten, *förordne* hovrätten därom på sätt den finner lämpligt. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, *förordne* hovrätten.	*Är det med hänsyn till utredningen nödvändigt* att *en* part eller *någon* annan *hörs* muntligen i hovrätten *förordnar* hovrätten därom på *det* sätt den finner lämpligt. Om inställande av *en* tilltalad, som är anhållen eller häktad *förordnar* hovrätten. *I fråga om mål om häktning av*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	någon som inte är närvarande vid rätten gäller bestämmelserna i 24 kap. 15 § tredje och fjärde styckena.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Har någon häktats, meddelats reseförbud eller ålagts anmälningsskyldighet före den nya lagens ikraftträdande skall äldre lag tillämpas i fråga om åtgärden intill dess målet första gången förekommer vid rätten.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Infaller tid, då enligt lag eller särskild författning åtgärd *sist* skall *företagas*, på söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, *må* åtgärden *företagas* nästa *söckendag*.	Infaller *den* tid, då enligt lag eller särskild författning *en* åtgärd *senast* skall *vidtas*, på *en* söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, *får* åtgärden *vidtas* nästa *vardag*. *Första stycket gäller inte i fråga om frister i samband med anhållande och häktning enligt 24 kap. 10 § första stycket, 11 §, 15 § fjärde stycket och 18 § rättegångsbalken.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
På begäran av åklagaren får *justitiekanslern medge förlängning av*	På begäran av åklagaren *får rätten bestämma tiden för den för-*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlåtas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, får justitiekanslern på begäran, som görs före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.	*handling som avses i 24 kap. 18 § rättegångsbalken till högst två, eller om det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till utredningen, högst fyra veckor. En begäran skall innehålla skälen för förlängning av tiden.*
Görs inte häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, om begäran om förlängning inte bifallits, senast dagen efter den dag då åklagaren mottog meddelande därom, skall den anhållen omedelbart friges.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1957:668) om utlämning för brott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
23 §	
Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, får på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas *eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag får också ske i sådant fall.	Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, får på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas *eller underkastas tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag får också ske i sådant fall.

Nuvarande lydelse

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande eller *reseförbud eller anmälningsskyldighet* skall bestå, genast underrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest ej bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall anges viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid, inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får inte vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller *reseförbud eller anmälningsskyldighet* meddelades enligt första stycket. När en framställning om utlämning kommer in, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall även lämnas, om en framställning om utlämning inte kommer in inom utsatt tid.

Talan får inte föras mot rättens beslut. Den som anhållits eller underkastats *reseförbud eller anmälningsskyldighet* får dock för prövning, om åtgärden skall bestå, begära ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Har en framställning om utlämning av den som är anhållen eller

Föreslagen lydelse

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande *eller tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* skall bestå, genast underrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall anges viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid, inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får inte vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller *beslut om tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* meddelades enligt första stycket. När en framställning om utlämning kommer in, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall även lämnas, om en framställning om utlämning inte kommer in inom utsatt tid.

Talan får inte föras mot rättens beslut. Den som anhållits eller underkastats *tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* får dock för prövning, om åtgärden skall bestå, begära ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Har en framställning om utlämning av den som är anhållen eller

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
underkastad *reseförbud eller anmälningsskyldighet* inte gjorts inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne friges eller beslutet om *reseförbud eller anmälningsskyldighet* hävas. Detsamma gäller när en framställning avslås enligt 15 §. Om den anhållne i annat fall inte friges, skall framställning avlåtas till rätten om hans häktande senast på åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen. Görs inte framställning som nu har sagts, skall den anhållne omedelbart friges.	underkastad *tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* inte gjorts inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne friges eller beslutet om *tvångsmedel* hävas. Detsamma gäller när en framställning avslås enligt 15 §. Om den anhållne i annat fall inte friges, skall framställning avlåtas till rätten om hans häktande senast på åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen. Görs inte framställning som nu har sagts, skall den anhållne omedelbart friges.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

5 Förslag till Lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	
Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, får, om för gärningen eller en gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas *eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag får också ske i sådant fall.	Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, får, om för gärningen eller en gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas *eller underkastas tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag får också ske i sådant fall.

Beslut om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf skall på begäran av den som beslutet avser prövas av rätten, som i ärendet skyndsamt skall hålla förhandling enligt vad om brottmål är stadgat. Mot rättens beslut må talan ej föras.

Polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten skall ofördröjligen underrättas, då beslut fattats om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf. Har icke framställning om utlämning mottagits inom två veckor från det underrättelsen avsändes, skall beslutet omedelbart hävas. Om anhållen i annat fall ej friges, skall framställning om hans häktande avlåtas till rätten sist å femte dagen från den dag anhållningsmyndigheten fick del av utlämningsframställningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

6 Förslag till Lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottsmålsdom

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottsmålsdom skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	
Har främmande stat som tillträtt brottsmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan	Har främmande stat som tillträtt brottsmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om *rannsakningsövervakning*, reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff

Nuvarande lydelse

följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om *anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet* enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. *3—24 §§* och 25 kap. *2—9 §§* rättegångsbalken. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tid han i den främmande staten och här i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömde friges inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Föreslagen lydelse

som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas *rannsakningsövervakning*, reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om *tvångsmedel enligt denna paragraf* tillämpas i övrigt 24 kap. *3—22 §§* och 25 kap. *2—11 §§* rättegångsbalken. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tid han i den främmande staten och här i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömde friges inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

7 Förslag till Lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	
Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud eller anmälningsskyldighet, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvarsarrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om 1. frikännande dom meddelas, 2. åtalet avvisas eller avskrivs, 3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks eller, såvitt gäller förvarsarrest, beslutet härom upphävs utan att målet hänskjuts till rättegång eller disciplinstraff åläggs, eller 4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.	Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad *rannsakningsövervakning*, reseförbud eller anmälningsskyldighet, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvarsarrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om 1. frikännande dom meddelas, 2. åtalet avvisas eller avskrivs, 3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks eller, såvitt gäller förvarsarrest, beslutet härom upphävs utan att målet hänskjuts till rättegång eller disciplinstraff åläggs, eller 4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.

Den som på grund av misstanke om flera brott har utsatts för en sådan frihetsinskränkning som avses i första stycket har rätt till ersättning av staten, om det beträffande något av brotten inträffar en omständighet som nämns i första stycket 1—3 och det är uppenbart att frihetsinskränkningen inte skulle ha beslutats endast för den övriga brottsligheten.

Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för ett eller flera brott har också rätt till ersättning, om brottet eller något av brotten i domen hänförs till en

mildare straffbestämmelse och det är uppenbart att frihetsinskränkningen vid en sådan bedömning inte skulle ha beslutats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

8 Förslag till Lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 7 § passlagen (1978:302) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 §
Passansökan skall avslås, om	Passansökan skall avslås, om
1. bestämmelserna i 6 § *ej* har iakttagits och sökanden *ej* har efterkommit uppmaning att avhjälpa bristen,	1. bestämmelserna i 6 § *inte* har iakttagits och sökanden *inte* har efterkommit *en* uppmaning att avhjälpa bristen,
2. ansökningen avser pass för barn under *aderton* år och barnets vårdnadshavare *ej* har lämnat medgivande samt synnerliga skäl *ej* föreligger att ändå utfärda pass,	2. ansökningen avser pass för barn under *arton* år och barnets vårdnadshavare *inte* har lämnat medgivande samt *det inte finns* synnerliga skäl att ändå utfärda pass,
3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad *övervakning enligt 24 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § samma balk,*	3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad *tvångsmedel enligt 25 kap. rättegångsbalken,*
4. sökanden är efterlyst och skall omhändertagas omedelbart vid anträffandet,	4. sökanden är efterlyst och skall omhändertas omedelbart vid anträffandet,
5. sökanden genom lagakraftvunnen dom har dömts till frihetsberövande påföljd, som *ej* har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att antaga, att han ämnar undandraga sig verkställigheten.	5. sökanden genom lagkraftvunnen dom har dömts till *en* frihetsberövande påföljd, som *inte* har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han ämnar undandra sig verkställigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Sammanfattning

Rättegångsbalkens regler om anhållande och häktning har i stort sett varit oförändrade sedan balken trädde i kraft år 1948. Under de nästan fyrtio år som dessa regler har gällt har det skett stora förändringar när det gäller brottsutvecklingen, och det har kommit att ställas allt större krav på de myndigheter som har till uppgift att bekämpa brott. Såväl antalet straffprocessuella tvångsmedel som antalet domar har ökat stadigt. Under 1982 blev omkring 30 400 personer anhållna. Av dessa begärdes en tredjedel eller 9 900 häktade. Enligt en enkätundersökning som jag har genomfört blev ungefär 900 av häktningsframställningarna återkallade före häktningsförhandlingen och lika många avgjordes vid en gemensam häktnings- och huvudförhandling. Antalet personer som häktades vid en särskild häktningsförhandling var således omkring 7 200. Av dessa förblev 6 500 häktade till dess tingsrättens dom hade meddelats. De allra flesta hade dömts inom fyra till fem veckor efter frihetsberövandet.

Mot bakgrund av den utveckling som har varit finns det enligt direktiven anledning att se över bestämmelserna om anhållande och häktning. Det har uttalats att översynsarbetet skall bedrivas i syfte att så långt som möjligt begränsa användningen av tvångsmedlen utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsbekämpningen minskar.

En av de frågor som enligt direktiven skall övervägas gäller frister i samband med anhållande och häktning. Frågan om frister i samband med straffprocessuella frihetsberövanden har under utredningsarbetet ytterligare aktualiserats genom två mål mot Sverige som tagits upp till prövning i den europeiska kommissionen och i ett av fallen också i domstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg. Enligt art. 5 (3) i Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna skall envar som är berövad friheten i avvaktan på rättegång ofördröjligen ställas inför en domare eller annan ämbetsman som enligt lag har beklätts med domsmakt.

I det ena av målen har kommissionen slagit fast dels att en svensk åklagare inte uppfyller konventionens krav att vara en ämbetsman som har beklätts med domsmakt, dels att en häktningsförhandling sju dagar efter frihetsberövandet inte uppfyller konventionens krav på inställelse ofördröjligen. I tidigare mål har kommissionen godtagit fyra dagar från det faktiska frihetsberövande. I denna tid måste emellertid inräknas även lördagar, söndagar och helgdagar.

Enligt direktiven skall jag överväga regler som medför att bl.a. anhållningstiden förkortas. På ett tidigt stadium av utredningsarbetet stod det emellertid klart att förutsättningarna för arbetet i hög grad ändrats genom målen mot Sverige i Strasbourg och att en anpassning till Europakonventionens regler skulle medföra mer genomgripande förändringar än man hade tänkt sig när direktiven skrevs.

För att möta kravet på en snabbare prövning av häktningsfrågan har jag övervägt ett system med fristående åklagare, som skulle fungera som häktningsdomare. Jag har dock stannat för en lösning som innebär att man behåller det nuvarande systemet med åklagaren som anhållningsmyndighet och domstolen som häktningsmyndighet men med en nedkortning av de frister som gäller i dag.

Det system som jag föreslår innebär att åklagaren så snart som möjligt efter det faktiska frihetsberövandet, dvs. i regel samma dag som gripandet har skett eller dagen därefter, hos rätten måste begära att den misstänkte häktas. Om det med hänsyn till utredningen eller av praktiska skäl är omöjligt för åklagaren att fatta beslut i häktningsfrågan inom denna tid kan han begära den misstänkte häktad senast tredje dagen efter anhållandet. När frågan om häktning har väckts skall domstolen hålla förhandling utan dröjsmål. Förhandlingen skall normalt kunna hållas samma dag som åklagaren har väckt frågan eller dagen därefter. En häktningsförhandling skall alltså i de flesta fall hållas andra dagen efter det faktiska frihetsberövandet. Endast i undantagsfall skall hela den tid om fyra dagar som tillåts enligt Europakommissionens praxis kunna utnyttjas. De maximifrister som jag föreslår skall vidare inte få utnyttjas i samband med lördagar och söndagar eller helgdagar. Detta innebär att domstolarna måste vara beredda på att hålla en viss beredskap för att kunna handlägga mål om häktning på sådana dagar. Även för polis, åklagare och försvarare medför de korta frister som jag föreslår en hel del arbete utanför normal kontorstid.

För att ett system med kortare frister skall fungera smidigt föreslår jag förenklade rutiner bl.a. när det gäller kommunikationen mellan parter och domstolen. De nuvarande reglerna om häktningsframställning ersätts med bestämmelser om att åklagaren muntligen anmäler häktningsfrågan hos rätten. Också nödvändiga uppgifter om brottet och den särskilda häktningsgrund som åberopas kan i detta skede lämnas till rätten per telefon. Protokoll och anteckningar från förundersökningen t.ex. i form av en häktningspromemoria bör i många fall kunna lämnas till rätten och till försvararen. Något krav på att handlingarna skall föreligga före eller ens vid häktningsförhandlingen har jag emellertid inte ställt upp.

För att ytterligare förenkla handläggningen föreslår jag vidare en ändring i forumreglerna som gör det möjligt att alltid hålla en häktningsförhandling på den ort där den misstänkte har gripits. Man undviker genom det olägenheter med transporter av sådana misstänkta som grips utanför den ort där utredningen i allmänhet bedrivs och där enligt de nuvarande reglerna häktningsförhandlingen skall hållas.

Också när det gäller rutinerna i samband med ett gripande föreslår jag vissa ändringar i syfte att göra förfarandet mera smidigt. Liksom i dag

skall det alltid hållas ett förhör med den misstänkte omedelbart i samband med att han förs in till polisstationen. Förhöret bör emellertid normalt kunna hållas av polisen utan att åklagaren i det särskilda fallet har uppdragit åt en polisman att hålla förhöret. Om det vid förhöret kommer fram att det inte längre finns skäl för frihetsberövandet skall polisen frige den misstänkte. I annat fall skall frihetsberövandet skyndsamt anmälas till åklagaren, som på grund av vad som kommit fram vid förhöret omedelbart skall besluta om den misstänkte skall anhållas eller friges.

Med de korta frister för den första domstolsprövningen av ett frihetsberövande som jag föreslår finns det en risk att domstolen får ett sämre underlag för sin prövning av häktningsfrågan än i dag. Det kan vara fallet om t.ex. viss teknisk utredning inte har hunnit slutföras. Jag föreslår mot bakgrund av detta en regel som medger häktning i vissa fall på en lägre misstankegrad än sannolika skäl. Förslaget innebär att den misstänkte kan häktas även om han är endast skäligen misstänkt för brottet men det finns anledning att räkna med att det genom den fortsatta utredningen kan visas sannolika skäl för brottsmisstanken.

För att inte huvudregeln om häktning på sannolika skäl skall komma att bli betydelselös är det uppenbart att den föreslagna regeln om häktning på skälig misstanke måste kompletteras med en bestämmelse som i dessa fall föreskriver omprövning av häktningsfrågan. Jag föreslår att tiden för att hålla en sådan ny förhandling bestäms till högst en vecka efter den förhandling då häktning beslutades. För häktning vid den nya förhandlingen måste alltid finnas häktningsskäl enligt huvudregeln.

Flera av rättegångsbalkens regler bidrar till att lagföringen av frihetsberövade misstänkta sker förhållandevis snabbt. Med hänsyn härtill och mot bakgrund av att det i fortsättningen kommer att gälla mycket korta tider för den första domstolsprövningen av ett frihetsberövande, anser jag att det inte finns anledning att föreslå några mer genomgripande ändringar när det gäller andra frister i samband med häktning. I ett avseende föreslår jag emellertid en avkortning av den frist som gäller i dag, nämligen tiden för en hovrätt att hålla huvudförhandling i ett överklagat mål mot en tilltalad som är häktad. Huvudförhandlingen i hovrätten skall i dag som regel hållas inom åtta veckor efter tingsrättens dom. Jag anser att denna tid bör kunna begränsas till sex veckor.

Med hänsyn till kravet i Europakonventionen på en snabb prövning av ett frihetsberövande kan man knappast behålla den nuvarande regeln att man får vänta med en häktningsförhandling till huvudförhandlingen om huvudförhandlingen hålls inom en vecka efter det att häktningsframställningen kom in till rätten. Jag föreslår att denna regel avskaffas.

Även om ett frihetsberövande sker först när ett mål har fullföljts till högre rätt måste med hänsyn till Europakonventionens regler frihetsberövandet också då prövas senast inom fyra dagar. Detta för med sig att man inte heller kan behålla den särskilda regel som medger att den högre rätten utan förhandling och dessutom åtskilligt senare än fjärde dagen efter frihetsberövandet kan besluta om häktning. Jag föreslår att också denna regel avskaffas.

Enligt gällande rätt förutsätter anhållande eller häktning att det före-

ligger en misstanke av viss styrka (sannolika skäl) om ett brott av viss svårhet (brott med fängelse i ett år eller mer i straffskalan). Dessutom skall det finnas en risk för att den misstänkte flyr, att han försvårar utredningen eller att han på nytt begår brott.

Direktiven utgår i från att en möjlighet att begränsa användningen av de personella tvångsmedlen är att skärpa de legala förutsättningarna för tvångsmedlen.

När det gäller kravet på sannolika skäl som grundförutsättning för häktning i normalfallet föreslår jag inga ändringar. Inte heller när det gäller kravet på minst ett års fängelse i straffskalan som förutsättning för häktning enligt huvudregeln föreslår jag någon ändring i förhållande till vad som gäller i dag.

I fråga om förutsättningarna i övrigt för att tillgripa häktning föreslår jag däremot vissa ändringar.

Den häktningsgrund som oftast har kritiserats är recidivgrunden. Det statistiska material som jag har tillgång till tyder också på att denna häktningsgrund tillämpas mycket ofta och att den har kommit att användas vid förhållandevis mindre allvarliga brott.

Framför allt med hänsyn tilll recidivgrundens speciella karaktär anser jag att utrymmet för denna häktningsgrund bör begränsas något. Jag föreslår att detta sker genom att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet får ske endast om det brott som misstanken avser har riktat sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller brottet är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning och det finns en risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art. Avsikten med denna begränsning är att tillåta häktning endast när det krävs för att skydda enskilda eller samhället från brott som medför allvarliga skador. Det är givet att alla brott som innebär våld mot person och andra brott som allvarligt riktar sig mot den personliga integriteten också i fortsättningen skall kunna grunda anhållande och häktning. Det behöver dock inte alltid vara fråga om särskilt grova brott. Även sådana misstänkta som är särskilt brottsbenägna måste ibland kunna anhållas och häktas, även om deras brott i och för sig inte ligger så högt på straffskalan men på grund av sin art och omfattning kan medföra stora skadeverkningar. Detta är ofta fallet vid förmögenhetsbrott som sker yrkesmässigt eller i organiserade former och vid seriebrottslighet.

Enligt de nuvarande reglerna krävs för häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet att "anledning förekommer" att den misstänkte på fri fot fortsätter sin brottsliga verksamhet. För häktning på grund av flyktfara eller kollusionsfara krävs att det "skäligen kan befaras" att han flyr eller försvårar utredningen. Det är oklart hur dessa beviskrav förhåller sig till varandra men båda uttrycken anses innebära förhållandevis lågt ställda krav på den risk som skall finnas. För att underlätta tillämpningen av reglerna föreslår jag ett enhetligt beviskrav för samtliga tre häktningsgrunder.

Kritiken mot häktningsreglerna har ofta gått ut på att dessa har tillämpats alltför slentrianmässigt.

Mot bakgrund av denna kritik anser jag att beviskravet när det gäller de särskilda häktningsförutsättningarna bör formuleras så att det klarare

framgår att riskbedömningen skall ske med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Framför allt när det gäller risken för fortsatt brottslighet bör det av lagtexten framgå att risken skall vara konkret med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. I lagtexten har beviskravet formulerats så att det skall finnas påtaglig risk att den misstänkte flyr, försvårar utredningen eller på nytt begår brott.

Enligt gällande rätt kan anhållande och häktning ske i vissa fall även om brottet är av mindre allvarlig art. Om det finns flyktfara kan den som saknar hemvist här i landet häktas för alla brott med fängelse i straffskalan. Det är fråga om sådana brott där en sådan påföljd i normala fall inte döms ut. Jag anser att det sällan finns skäl att anhålla eller häkta för sådana brott och föreslår att bestämmelsen avskaffas. När det däremot gäller reglerna om häktning vid bötesbrott för att förhindra den som inte har stadigt hemvist här i landet att fly utomlands och för att identifiera den misstänkte, finns det en risk att ett upphävande av häktningsmöjligheterna medför att t.ex. vissa smugglingsbrott inte kan utredas. Möjligheterna att anhålla och häkta i dessa fall bör alltså finnas kvar, även om jag utgår ifrån att polis och åklagare knappast använder dessa möjligheter annat än då det är oundgängligen nödvändigt.

Vid varje avgörande om ett frihetsberövande skall tillgripas måste göras en avvägning mellan behovet av åtgärden och den skada som tillfogas den misstänkte. Jag anser att lagen bör innehålla en uttrycklig regel med anvisningar enligt vilka grunder denna avvägning skall ske. Jag föreslår att det i rättegångsbalken införs en sådan proportionalitetsregel. Enligt denna bestämmelse måste ett frihetsberövande framstå som rimligt med hänsyn till brottet, den påföljd som kan antas komma att utdömas och omständigheterna i övrigt. I stadgandet sägs vidare att häktning får ske endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel. Regeln innehåller också ett förbud mot häktning om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter.

En förutsättning för att antalet häktningar skall kunna minskas i någon utsträckning är att frihetsberövande kan ersättas med realistiska alternativ. De nuvarande tvångsmedlen bör därför kompletteras med ytterligare tvångsmedel som utan frihetsberövande kan tillgodose framför allt syftet att förhindra fortsatt brottslighet. Jag föreslår ett sådant tvångsmedel som jag kallar rannsakningsövervakning. Rannsakningsövervakning är avsett att innebära en mycket ingripande form av övervakning. Rannsakningsövervakning innebär skyldighet för den misstänkte att under de tider som åklagaren eller rätten bestämmer vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller på en annan anvisad plats. Den misstänkte kan också åläggas andra villkor som behövs för att tillgodose syftet med tvångsmedlet.

För rannsakningsövervakning skall gälla i huvudsak samma förutsättningar som för häktning. Rannsakningsövervakning skall dessutom kunna åläggas sådana misstänkta som genom skärpta häktningsförutsättningar i fortsättningen inte skall kunna häktas på grund av risk för fortsatt brottslighet. Också i fråga om frister i samband med rannsakningsövervakning skall gälla samma regler som för häktning.

Avgörande för att syftet med rannsakningsövervakning skall uppnås är att den misstänkte följer de föreskrifter som har ställts upp. Om han åsidosätter sina skyldigheter skall han i allmänhet häktas. Det skall för den misstänkte framgå att ett beslut om rannsakningsövervakning i realiteten är en form av villkorlig häktning.

Övervakningens effektivitet kommer också att till stor del bero på vilka insatser man kan begära av övervakaren. För övervakning i denna form krävs det kvalificerad personal, men viktigt är också att övervakaren personligen engagerar sig för den misstänkte och att han kan sätta till den tid som behövs. Så långt som möjligt bör därför som övervakare engageras någon person som känner den misstänkte, t.ex. någon släkting eller en tidigare övervakare. Jag räknar med att antalet övervakningsfall varje år knappast kommer att överstiga 1 000. Mot bakgrund härav och med hänsyn till att övervakningsuppdraget i allmänhet är kortvarigt bör det gå att rekrytera lämpliga övervakare. För uppdrag som rannsakningsövervakare bör dessutom utgå ersättning enligt generösare grunder än vad som gäller för övervakare inom frivården.

Ett nytt häktningsalternativ i form av rannsakningsövervakning är inte avsett att innebära några förändringar när det gäller de nuvarande tvångsmedlen reseförbud och anmälningsskyldighet. För dessa tvångsmedel bör också i fortsättningen gälla samma förutsättningar som i dag.

Som ett alternativ till häktning i dess nuvarande form förutom rannsakningsövervakning föreslår jag att man genom att medge lättnader under häktningstiden för vissa misstänkta kan anpassa häktningen till förhållandena i varje särskilt fall. Genom att den misstänkte tvingas att vistas på häktet t.ex. endast nattetid skulle han i förekommande fall kunna fortsätta sitt arbete eller sin skolgång och eventuellt besöka sin familj. Bestämmelsen om "natthäkte" har utformats på så sätt att åklagaren eller rätten får medge att den misstänkte, som fortfarande betraktas som häktad, under vissa tider och på de villkor som föreskrivs, får vistas utanför häktet. Medgivandet kan när som helst återkallas.

De lagändringar som jag föreslår i fråga om kortare frister i samband med anhållande och häktning kommer att föra med sig vissa kostnader för det allmänna bl.a. på grund av behov av resursförstärkningar hos polis, åklagare, försvarare och domstolar. Jag räknar emellertid med att dessa kostnader i stort kommer att kompenseras genom de besparingar som kan åstadkommas genom den minskade beläggning på häktena som blir en följd av mina förslag om kortare frister och skärpta häktningsförutsättningar.

Om mina förslag skall genomföras kräver detta ett omfattande förberedelsearbete. De föreslagna reglerna torde därför kunna träda i kraft tidigast den 1 juli 1986.

Summary

Present procedure

Rules governing arrest and remand in custody are set forth in chapter 24 of the Code of Judicial Procedure.

The conditions for remand in custody are that probable cause exists that the suspect has committed an offence punishable by imprisonment for at least one year or it can reasonably be expected either that he will flee or otherwise evade legal proceedings or punishment (risk of flight), or impede the investigation by other means (risk of collusion), or if there is cause to believe that he will continue his criminal activity (risk of continued criminality). If the suspect has no permanent abode in Sweden, and in certain other cases, he may be remanded in custody even if the punishment for the offence is more lenient then one years imprisonment. If the offence is punishable by imprisonment for at least two years, remand in custody shall occur unless it is event that there is no cause for it.

Arrest, which is a provisional coercive measure in relation to remand in custody, may occur if conditions exist for remand in custody. Even if full cause for remand in custody does not exist, the suspect may be arrested if it is found to be of extraordinary importance that he remain in custody pending further investigation.

An order for remand in custody is issued by the court. An order for arrest is issued by the prosecutor.

When there is cause for arrest of a person but an order therefore cannot be awaited without risk, a policeman may apprehend the suspect. A private individual may also in certain cases apprehend a person caught in the act or in flight from the scene of a crime.

An apprehended person shall be interrogated as soon as possible. If he is not put at liberty, the prosecutor shall submit to the court an application for remand in custody at the latest on the day after his arrest. If necessary for purposes of the investigation, the application may be postponed, but at the latest until the fifth day after the arrest. The court shall hold a hearing on the remand in custody issue as soon as possible and at the latest on the fourth day after receipt of the application. If the main hearing is held within one week, the court may postpone consideration of the remand in custody issue until the main hearing. At the same time as the court issues an order for remand in custody it shall fix the

period within which prosecution shall be instituted. The period may not be longer than is unavoidably necessary. It is generally fixed at one to two weeks. If the period for prosecution is longer than two weeks, the court shall hold new hearings on the remand in custody issue every fourteenth day. As a main rule the court shall thereafter hold a main hearing within one week after institution of prosecution.

Swedish law provides as substitute for remand in custody either supervision, signifying that the suspect is placed under superintendence in, for example, an institution or a private home or, an order prohibiting travel or imposing a duty to report to the police, which is used in particular in the event of risk of flight. An order for supervision, travel prohibition or reporting duty may be issued by the prosecutor.

About 30 400 persons where arrested in 1982. In one-third (9 900) of these cases a request was made for remand in custody. About 900 of the requests were withdrawn before the remand hearing and as many were disposed of at the joint remand hearing and main hearing. The number of persons remanded at separate remand hearing was thus 7 200, of whom 6 500 remained in custody until the district court had delivered its verdict. The great majority had been sentenced within four to five weeks after deprivation of liberty.

The Committeés terms of reference

(One person, the President of the Court of Appeal of Upper Norrland, is responsible for the task. The Committe thus consisted of one single member. He was assisted by a group af experts and a staff.)

One of the questions which the Committee was to consider according to its terms of reference was time limits in conjunction with arrest and remand in custody. The question of time limits in conjunction with deprivation of liberty in criminal procedure has become of even greater immediacy in the course of the investigation through two suits against Sweden heard by the European Commission of Human Rights and in one of these cases also by the European Court of Human Rights in Strasbourg. According to Article 5(3) of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms anyone who is deprived of liberty pending trial shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial powers.

In one of the cases the Commission established that a Swedish prosecutor did not fulfil the Conventions demand that he be an officer authorized to exercise judicial powers and that a remand hearing seven days after deprivation of liberty did not fulfil the Conventions demand of appearance before a court without delay. In earlier cases the European Court has accepted four days after factual deprivation of liberty. This period must, however, include Saturdays, Sundays and public holidays.

Proposals

To meet the requirement of quicker examination of a remand in custody issue I propose a procedure according to which the prosecutor must

submit to the court a request that the suspect be remanded in custody as soon as possible after the factual deprivation of liberty, i.e. usually on the same day as he was apprehended or on the following day. If, for purposes of the investigation or on practical grounds, it is impossible for the prosecutor to come to a decision on the remand in custody issue within this time, he can request that the suspect be remanded in custody at the latest on the third day after his apprehension. When a question of remand in custody has been raised, the court, it is proposed, shall hold a hearing without delay. Normally this should be possible on the same day as the prosecutor raised the question or on the following day. A remand hearing shall accordingly be held in most cases on the second day after the factual deprivation of liberty. Only in exceptional cases shall the full time of four days allowed by the European Courts practice be utilized. Nor shall the maximal time limits I propose be taken to include Saturdays, Sundays or public holidays.

In order that a system with shorter time limits may function smoothly I propose simplified routines for, among other purposes, communication between parties and the court. The present rules governing application for remand in custody should be replaced by a provision to the effect that the prosecutor shall verbally submit the question of remand to the court. Necessary particulars concerning the offence and the specific reason for remand cited can at this stage also be delivered to the court by telephone. It should be possible in many cases to submit to the court and the defendant records and notes from the preliminary investigation, for example in the form of a remand memorandum. I have, however, made no demand that the documents shall be forthcoming before the remand hearing.

To further simplify the procedure I also propose an amendment to the jurisdictional rules, making it possible always to hold a remand hearing at the place where the suspect has been apprehended. This will avoid the inconvenience of transportation of suspects apprehended away from the place where the investigation is generally conducted and where, according to the present rules, the remand hearing shall be held.

Also as regards the routines in conjunction with apprehension I propose certain amendments in order to make the procedure more flexible. As today, an interrogation of the suspect shall always take place immediately when he is brought to the police station. Normally, however, it should be possible for a policeman to make this interrogation without being commissioned to do so by a prosecutor. If the interrogation reveals that there is no longer cause for deprivation of liberty, the policeman shall set the suspect free. Otherwise the deprivation of liberty shall be promptly reported to the prosecutor, who shall immediately decide upon the question of arrest on the basis of what has appeared in the interrogation.

With the short time limits that I propose for the first examination by a court of a question of deprivation of liberty there is a risk that the court will have less facts to go upon in its examination of the remand issue than today. This may be so, for example, if there has not been time to complete a technical investigation. I therefore propose a rule permitting remand

in custody in certain cases on a lower degree of suspicion than probable cause. The proposal implies that a suspect may be remanded in custody even if there is only reasonable suspicion that he has committed the offence, but there is cause to presume that the continued investigation will show probable cause for the suspicion.

The proposed rule of remand in custody on reasonable suspicion must be supplemented by a rule which in these cases prescribes re-examination of the remand issue. I propose that the time for holding such a new hearing be at most one week after the hearing at which an order for remand in custody was issued. For remand in custody at the new hearing there must always be cause therefore according to the main rule.

Several of the rules in the Code of Judicial Procedure contribute to comparatively quick action against a suspect who has been deprived of liberty. For this reason, and since in future the times for the first court examination of the question of deprivation of liberty will be very short, I consider there to be no cause to propose any more radical amendments as regards other time limits in conjunction with remand in custody.

Having regard to the requirement in the European Convention of quick examination of a case of deprivation of liberty one can hardly retain the present rule which allows postponement of a remand hearing until the main hearing if the main hearing is held within one week after the application for remand in custody was received by the court. I propose that this rule be abolished.

The terms of reference presume one means to limit the use of personal coercive measures to be to tighten up the legal prerequisites for coercive measures.

The reason for remand in custody that has been most often criticized is the risk of continued criminality. The statistical material I possess also indicates that this reason for remand in custody is very common and that it has come to be used for comparatively minor offences. Especially in view of the special character of the criterion of continued criminality I consider that the scope for this reason for remand in custody should be limited to some extent. I propose that this be done by prescribing that remand in custody by reason of risk of continued criminality may take place only if the suspected offence has been directed against another persons life, health or liberty or is of other dangerous kind, or if it is of great compass and there is risk that the suspect will again commit an offence of the same kind. The object of this limitation is to permit remand in custody only when required for protection of individuals or society against offences causing serious damage.

The criticism of the rules governing remand in custody has often been that they have been applied in altogether too routine-like a way. By reason of this criticism I consider that the proof requirement as regards the special prerequisites for remand in custody should be so formulated that it is more clearly apparent that the question of risk shall be judged with regard to the circumstances in each particular case. Especially as regards the risk of continued criminality it should be apparent from the text of the law that a concrete risk exists in view of the circumstances in the particular case. In the proposed legislation the proof requirement has

been so formulated that there shall exist a manifest risk that the suspect will flee, impede the investigation or continue to commit crime.

Under present law arrest and remand in custody may take place in certain cases even if the offence is a minor one. If there is a risk of flight, a person who has no place of permanent abode in Sweden may be remanded in custody even if the punishment for the offence is less than one years imprisonment. This is so in the case of offences for which imprisonment may admittely be imposed but this sanction is not normally awarded. I consider that there is seldom reason for arrest or remand in custody in such cases and suggest that the rule be abolished. On the other hand, as regards the rules governing remand in custody to prevent a person without permanent place of abode in Sweden from fleeing abroad, and for identification of the suspect, I think that abolition of the possibilities of remand in custody would have the effect that, for example, certain smuggling offences could not be investigated. The possibilities of arrest and remand in custody should therefore be retained, even if I assume that police and prosecutors hardly use them except when unavoidably necessary.

In every decision whether to deprive a person of his liberty the need for it must be weighed against the damage done to him. I consider that the law should contain an express rule stating how this balance shall be struck. I propose that such a proportionality rule be introduced in the Code of Judicial Procedure. According to this rule a decision concerning deprivation of liberty must appear reasonable with regard to the offence, the sanction which may be assumed to be awarded and the circumstances in other respects. The rule should furtermore state that remand in custody may take place only if its object cannot be attained by less severe coercive measures. It also contains a prohibition against remand in custody if it may be assumed that the suspect will be sentenced only to a fine.

A necessary precondition for reduction of the number of cases of remand in custody to some extent is the substitution of realistic alternatives to deprivation of liberty. In addition to the present coercive measures arrest and remand in custody - there should therefore be other coercive measures which, without deprivation of liberty, can fulfil, above all, the object of preventing continued criminality. I propose such a coercive measure, which I call remand supervision. Remand supervision is intended to be a very severe form of supervision. It imposes the obligation on the suspect, at times decided by the prosecutor or the court, to be accessible in his dwelling, at his place of work or at other place directed. Other conditions needed to fulfil the aim of the coercive measure may also be enjoined upon the suspect.

The prerequisites for remand supervision shall be mainly the same as for remand in custody. It shall also be enjoinable upon suspects who, owing to more stringent prerequisites for remand in custody in the future, may not be remanded on the grounds of the risk of continued criminality. Also as regards time limits in conjunction with remand supervision the rules shall be the same as for remand in custody.

The decisive factor for attainment of the aim of remand supervision is

that the suspect follows the directions given to him. If he neglects his obligations he shall, in general, be remanded in custody. It shall be apparent to the suspect that a decision to place him under remand supervision is in reality a form of conditional remand in custody.

The effectiveness of the supervision will also depend to a large extent on what can be expected of the supervisor. Supervision in this form requires qualified personnel, but it is important, too, that the supervisor is personally engaged on the suspects behalf and that he can allot the time needed for the task. As far as possible, therefore, the supervisor should be someone who knows the suspect e.g. a relative or an earlier supervisor. I reckon that the number of supervision cases every year will hardly exceed one thousand. If this is so, and since the supervision commission will generally be of brief duration, it should be possible to recruit suitable supervisors.

A new alternative to remand in custody in the form of remand supervision is not intended to involve any changes in the present coercive measures of travel prohibition and reporting duty. The prerequisites for these coercive measures should continue to be the same as today.

As another alternative to remand in custody apart from remand supervision I suggest that, by allowing disencumbrances during the remand period for certain suspects, the remand in custody can be adapted to the conditions in each particular case. If the suspect is forced to spend, for example, only the nighttime in the remand prison, he would be able to continue his work or schooling, as the case may be, and possibly visit his family. The "night remand" provision has been so formulated that the prosecutor or the court may permit that the suspect, who is still regarded as under remand, remain outside the remand prison at certain times and on prescribed conditions. The permission may be withdrawn at any time.

If my proposals are to be implemented, this will require extensive preparatory work. The proposed rules could therefore enter into force presumably at the earliest on 1 July 1986.

Inledning

1 Förutsättningar för utredningsarbetet

1.1 Direktiven

Utredningsdirektiven lämnades av dåvarande chefen för justitiedepartementet i ett anförande till regeringsprotokollet den 10 mars 1983 (Dir 1983:24). Han redogjorde inledningsvis för arbetet inom den 1974 tillsatta utredningen (1974:17) angående översyn av häktningsbestämmelserna (1974 års häktningsutredning) samt för dess förslag (SOU 1977:50), remisskritiken och den lagstiftning som beslutades på grundval av utredningens betänkande. Som en allmän grund för utredningsarbetet anförde statsrådet vidare.

De nuvarande bestämmelserna i rättegångsbalken om häktning och anhållande har i stort sett varit oförändrade sedan balken trädde i kraft år 1948. Det är naturligt att reglerna avspeglar den tidens syn på brottsligheten och på användningen av tvångsmedel i straffprocessen. Även om det material som 1974 års häktningsutredning redovisade i sitt betänkande numera är delvis föråldrat tyder det dock på att reglerna behöver bringas i bättre samklang med den nutida synen på brott och brottsbekämpning. De begränsade ändringar som trädde i kraft den 1 januari 1982 kan knappast sägas ha minskat reformbehovet. Jag vill understryka att både häktning och andra personella tvångsmedel har så kännbara verkningar för den enskilde att det måste krävas starka skäl för att sådana åtgärder skall få tillgripas. Även samhällsekonomiska skäl talar för en reform.

Det är sålunda angeläget att de resurser som står till buds för verkställighet av de personella tvångsmedlen i första hand används när det gäller den grövre brottsligheten.

Det finns alltså enligt min mening starka skäl att på nytt se över bestämmelserna i syfte att så långt möjligt begränsa användningen av tvångsmedlen utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsutredningen och lagföringen minskar.

När det gäller förslagen från 1974 års utredning till åtgärder för att minska användningen av tvångsmedlen anser jag i likhet med många remissinstanser att flera av förslagen är alltför långtgående och att ett genomförande av dem skulle innebära att intresset av samhällsskydd och effektivitet i lagföringen i alltför hög grad skulle sättas åt sidan. Men andra förslag är sådana att de borde kunna läggas till grund för lagstiftning efter överarbetning. Som jag ser det bör förbättringar kunna erhållas genom ändringar av framför allt förutsättningarna för häktning i recidivfallen och av förfarandereglerna samt genom införande av ett nytt alternativ till häktning som inte innebär frihetsberövande.

Det översynsarbete som jag nu har skisserat bör till stor del kunna grundas på

betänkandet från 1974 års utredning samt på remissvaren och på de synpunkter som har förts fram under riksdagsbehandlingen av propositionen på grundval av utredningens betänkande. Vissa kompletterande undersökningar kan dock behöva göras.

Beträffande riktlinjerna för översynen anförde statsrådet vidare.

Förutsättningarna för häktning, särskilt vid recidivfara, bör skärpas

Det är ofrånkomligt att samhället även när brottsutredning och lagföring pågår har möjlighet att skydda sig mot fortsatt brottslig verksamhet från den misstänktes sida. De uppgifter som finns tillgängliga tyder emellertid på att häktning på grund av recidivfara tillgrips i större utsträckning än som kan anses vara påkallat. En reform av tvångsmedlen bör därför i första hand inriktas på att begränsa användningen av denna häktningsgrund.

Därvid bör beaktas att samhället i första hand har ett intresse att skydda sig mot brott av allvarligare slag. Det kan med andra ord inte anses vara motiverat att tillgripa ett så ingripande tvångsmedel som häktning i de fall den befarade brottsligheten är av mindre allvarlig art. En sådan tillämpning av häktningsgrunden är inte förenlig med de principer som ligger till grund för vår nuvarande kriminalpolitik.

Som förutsättning för häktning på grund av recidivfara gäller bl.a. att misstanken avser ett brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller mer och att anledning förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Utredningen bör överväga om inte kravet när det gäller svårhetsgraden av det brott som misstanken avser skulle kunna sättas högre än nu.

Häktning på grund av recidivfara måste emellertid fortfarande kunna tillgripas för vissa typer av brott som inte ligger särskilt högt på straffskalan men där risken för återfall erfarenhetsmässigt är stor. Jag tänker på bl.a. kvinnomisshandel, där hänsynen till målsäganden gör sig starkt gällande, och på omfattande seriebrottslighet.

Det är därför möjligt att man, i stället för att anknyta till straffskalan för det aktuella brottet, bör knyta an till den påföljd som kan beräknas komma att ådömas i det särskilda fallet. Jag är emellertid medveten om svårigheterna att på det underlag som föreligger vid en häktningsförhandling göra en sådan bedömning.

Oavsett vad utredaren kommer fram till i dessa frågor bör kraven kunna skärpas när det gäller bedömningen både av risken för fortsatt brottslig verksamhet och av den befarade brottslighetens svårhetsgrad,

Enligt 1974 års häktningsutredning fanns det skäl att även skärpa förutsättningarna för häktning på grund av flykt- och kollusionsfara. Jag delar den uppfattningen. Utredningens förslag till utformning av dessa bestämmelser vann dock inte remissinstansernas gillande. Förslaget bör överarbetas i belysning av remissutfallet.

Någon form av övervakning bör införas som alternativ till häktning

En förutsättning för att antalet häktningar på grund av recidivfara skall kunna minskas i någon större utsträckning är att realistiska alternativ till häktning finns att tillgå. Som ett alternativ vid recidivfara föreslog 1974 års utredning att den misstänkte ställdes under tillsyn. För de mest svårkontrollerade fallen föreslogs att det skulle inrättas särskilda tillsynshem.

Förslaget om tillsyn och tillsynshem vann inte remissinstansernas odelade gillande. De flesta remissinstanserna underströk behovet av alternativ till häktning men ansåg inte att utredningens förslag var ett realistiskt alternativ. Flera remissinstanser anförde även principiella skäl mot inrättande av särskilda till-

synshem för svårkontrollerade fall.

Frågan om alternativ till häktning som inte innebär frihetsberövande bör utredas på nytt. Särskilt om förutsättningarna för häktning i recidivfallen skärps på det sätt som jag tidigare har antytt ökar behovet av att kunna ersätta frihetsberövandet med någon form av övervakning. Också när det gäller unga lagöverträdare är det angeläget att andra åtgärder än häktning finns att tillgå i större utsträckning än nu.

Utredaren bör utgå från att alternativet skall kunna användas inte enbart vid recidivfara utan även i de fall flykt- eller kollusionsfara föreligger. Även om tillämpningsområdet för ett sådant alternativ i praktiken inte torde bli särskilt stort i sistnämnda fall, bör man enligt min mening inte utesluta möjligheterna att också här använda tvångsmedel som inte innebär frihetsberövande.

Utgångspunkten för att ett nytt häktningsalterntiv skall få tillgripas bör vara att samma grad av brottsmisstanke skall föreligga som vid häktning. När det gäller det aktuella brottets svårhetsgrad och andra särskilda förutsättningar kan emellertid kraven utformas annorlunda än vid häktning.

Det bör dock understrykas att syftet med häktningsalternativet främst är att fånga upp de fall som genom en skärpning av häktningsförusättningarna i fortsättningen inte bör kunna häktas. Införandet av ett alternativ till häktning bör med andra ord i princip inte få leda till att användninen av tvångsmedel totalt sett ökar.

Om utredaren stannar för att någon form av övervakning bör införas, bör utredaren undersöka frivårdens möjligheter att tillgodose behovet av övervakare i nu ifrågavarande fall.

Andra frågor som bör tas upp är vilka föreskrifter som skall kunna meddelas den misstänkte i samband med en sådan övervakning samt vilken sanktion som bör inträda i de fall den misstänkte åsidosätter sina skyldigheter under övervakningen. Vidare bör övervägas om man utan betungande rutiner kan avräkna den tid som den misstänkte står under övervakning under förundersökningen från den övervakning som kan komma att ådömas i en kommande dom på skyddstillsyn. Även frågor om ersättning till övervakaren bör utredas.

När det gäller förslaget från 1974 års utredning om inrättande av särskilda hem för mer svårkontrollerade fall anser jag, att både principiella och ekonomiska skäl talar mot en sådan ordning. Utredaren bör därför inte på nytt ta upp denna fråga.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen om ändrade bestämmelser om häktning och anhållande m.m. uppmärksammades vissa problem i samband med häktning av kvinnor med spädbarn och vårdnadshavare över huvud taget (JuU 1981/82:13 s. 26-28). Utredaren bör uppmärksamma dessa frågor och undersöka möjligheten att utan ökade kostnader för det allmänna tillgodose de särskilda behov som kan uppkomma i sådana fall.

Behovet av en proportionalitetsregel bör utredas

En viktig princip är det gäller tvångsmedel är att den minst ingripande åtgärden skall tillgripas i de fall detta är tillräckligt samt att en tvångsåtgärd inte bör pågå längre tid än vad som är absolut nödvändigt. Utredaren bör överväga om en uttrycklig regel om detta bör tas in i rättegångsbalken. Utredaren bör ta till vara de synpunkter som fördes fram under remissbehandlingen beträffande utredningens förslag till en proportionalitetsregel.

Användningen av anhållande och gripande bör begränsas

För att den misstänke skall få anhållas krävs i princip att det föreligger häktningsskäl. Även om det inte finns fulla häktningsskäl får den misstänkte dock anhållas,

om det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. För gripande gäller samma förutsättningar som för anhållande.

I sitt betänkande riktade 1974 års häktningsutredning, som tidigare berörts, kritik mot tillämpningen av bestämmelserna om anhållande och gripande. Enligt utredningen godtog åklagarna en alltför låg grad av misstanke vid anhållande, vilket ledde till ett stort antal korttidsanhållanden.

I fråga om gripande ansåg utredningen att tillämpningen i stor utsträckning hade kommit att avlägsna sig från lagens förutsättningar, bl.a. genom att förhör med den misstänkte och andra förundersökningsåtgärder ofta vidtogs innan gripandet anmäldes till åklagaren. Detta ledde i stor utsträckning till att den misstänkte frigavs utan att åklagaren över huvud taget underrättades om gripandet.

Utredningen föreslog därför att möjligheten till anhållande utan fulla häktningsskäl avskaffades samt att gripandet ersattes med en vidgad skyldighet för den misstänkte att följa med till polisen och stanna kvar där för förhör.

Även dessa förslag mottogs negativt av många remissinstanser. För egen del är jag beredd att instämma i den kritiken. Den nuvarande ordningen tillgodoser enligt min mening både behovet av effektivitet i brottsutredningen och intresset av att en tvångsåtgärd inte görs mer ingripande eller pågår längre än absolut nödvändigt. Utredaren bör således utgå från att de nuvarande formella förutsättningarna för gripande resp. anhållande behålls.

Det är emellertid angeläget att gripande och anhållande används endast i de fall då det är uppenbart befogat. Enligt nuvarande bestämmelser skall polisen skyndsamt anmäla ett gripande till åklagaren men framför allt i storstäderna har utvecklats en praxis som innebär att ett gripande anmäls till åklagaren endast när fråga uppkommer om att anhålla den misstänkte. Jag har i och för sig förståelse för en sådan tillämpning av bestämmelserna.

Utredaren bör därför överväga om inte nuvarande praxis bör lagfästas. Det finns då anledning att precisera den tid som den gripne får vara berövad friheten utan att gripandet anmäls till åklagaren. Med hänsyn till det nära sambandet mellan gripande och de fall när en misstänkt person medtas eller hämtas till förhör bör vidare övervägas om inte åtminstone en del sådana situationer också bör omfattas av en anmälningsskyldighet. Utredaren bör även ta upp frågan om vilka skyldigheter och befogenheter åklagaren bör ha i de fall en sådan anmälan görs.

Enligt nuvarande regler är åklagaren i princip skyldig att senast dagen efter anhållandet göra framställning till domstolen om häktning. Detta kan sägas innebära en viss kontroll av användningen av anhållandeinstitutet. Som jag senare skall återkomma till kan åklagaren emellertid i vissa fall vänta med att göra häktningsframställning. Det kan övervägas att införa en skyldighet för åklagaren att till domstolen anmäla sådana anhållanden i vilka den normala tidsfristen överskrids.

Enligt gällande bestämmelser skall den som har gripits så snart det kan ske inställas för förhör. Förhöret skall i princip hållas av åklagaren, som emellertid har möjlighet att i varje särskilt fall uppdra åt en polisman att hålla förhöret. I praktiken hålls förhöret nästan alltid av en polisman.

Bestämmelserna utgår från att åklagaren omedelbart efter anhållningsförhöret skall besluta om anhållande eller frigivande men många gånger är det inte tillräckligt att ett förhör hålls med den gripne för att ställning skall kunna tas till frågan om han skall anhållas eller friges. Ofta behöver även andra förundersökningsåtgärder vidtas, vilket också sker i praktiken.

Det är önskvärt att det framgår av lagen i vilken utsträckning sådana förundersökningsåtgärder skall få vidtas innan ställning tas till frågan om anhållande eller frigivning. Det kan finnas skäl att begränsa den tid som bör stå till förfogande för

sådana åtgärder. Det bör ankomma på utredaren att närmare överväga dessa frågor.

Anhållande- och häktningstiderna bör avkortas

Enligt rättegångsbalken gäller vissa närmare angivna frister som syftar till att begränsa varaktigheten av de olika tvångsåtgärderna. I huvudsak gäller följande.

Om åklagaren beslutar om anhållande, skall han, som tidigare nämnts, påföljande dag göra framställning till domstolen om häktning av den misstänkte. Behövs ytterligare utredning för prövningen av häktningsfrågan får åklagaren dröja med framställningen ytterligare någon tid. Framställningen skall dock avlåtas så snart det kan ske och senast på femte dagen efter anhållandet. Görs inte en sådan framställning inom den föreskrivna tiden, skall den misstänkte omedelbart friges. Häktningsförhandling skall som regel hållas senast fjärde dagen efter det att häktningsframställningen kommit in till domstolen.

1974 års häktningsutredning ansåg att nuvarande frister var alltför långa. Om möjligheten till anhållande utan fulla häktningsskäl avskaffades, borde åklagaren redan dagen efter anhållandet kunna avlåta häktningsframställning till domstolen. Vidare ansåg utredningen att domstolen borde kunna hålla förhanding i häktningsfrågan senast andra dagen efter den då häktningsframställningen kom in till rätten.

Förslaget fick ett blandat mottagande hos remissinstanserna. Flera av dem ansåg att kortare frister skulle leda till att häktingsfrågan blev sämre utredd. Man pekade också på att det skulle försämra den misstänktes möjligheter att få den försvarare som han ville ha. Man befarade vidare att kortare frister skulle inverka menligt på domstolarnas arbetsplanering, samtidigt som det skulle ställa krav på ökade resurser både hos åklagarna och domstolarna.

Det är givetvis angeläget att anhållandetiden blir så kort som möjligt. Frågan om en avkortning av fristerna bör därför övervägas på nytt. Utgångspunkten bör vara att fristerna blir så korta som möjligt utan att detta medför att underlaget för prövningen av häktningsfrågan försämras eller behov uppkommer av ökade resurser.

En tänkbar lösning kan vara att förutsättningarna för att överskrida tidsfristen enligt huvudregeln skärps. Om utredaren enligt vad jag tidigare har antytt stannar för en ordning som innebär att åklagaren skall underrätta domstolen om att den normala fristen överskrids, får domstolen därigenom möjlighet att vidta förberedande åtgärder. Bl.a. skulle domstolen lättare kunna hålla häktningsförhandling omedelbart efter det att häktningsframställningen kommit in. Jag kan i sammanhanget erinra om att rättegångsutredningen (Ju 1977:06) i betänkandet Översyn av rättegångsbalken I Processen i tingsrätt (SOU 1982:25 och 26) föreslagit att utgångspunkten för beräkning av frister för förhandling skall vara tidpunkten då rätten per telefon får meddelande om att en häktningsframställning avsänts.

Utredaren bör även överväga om det är lämpligt att införa en frist som räknas från det faktiska frihetsberövandet, dvs. att den som har berövats friheten skall ha rätt att inom en viss angiven tid få beslutet prövat av domstol.

Särskilda frister finns också för vidtagande av andra åtgärder när den misstänkte är häktad, som t.ex. att väcka åtal eller att hålla huvudförhandling eller ny förhandling i häktningsfrågan. Utredaren bör undersöka möjligheterna att avkorta även sådana frister.

I sammanhanget bör utredaren också ta upp frågan om det finns skäl att skärpa förutsättningarna för fortsatt häktning i de fall då åtal inte kan väckas inom den frist som satts ut från början eller som annars gäller i normala fall.

Som har nämnts tidigare skall förhör hållas med den som har gripits så snart det kan ske samt ställning omedelbart tas efter förhöret till frågan om anhållande

resp. frigivande. I praktiken visar det sig emellertid ofta att förhör inte kan hållas med den misstänkte beroende på t.ex. att denne är berusad eller påverkad av droger. Andra skäl kan vara att tolk måste anskaffas eller att den misstänkte har gripits på en annan plats än den där förhöret skall äga rum och måste transporteras till förhörsplatsen. Det förekommer också att den misstänkte är skadad och inte kan höras av medicinska skäl.

Enligt min mening bör den tid under vilken några utredningsåtgärder inte kan vidtas normalt inte räknas in i de frister som gäller. Det är emellertid otillfredsställande att denna fråga inte är närmare reglerad i lag. Det bör ankomma på uterdaren att ta upp frågan och föreslå regler i ämnet.

Övriga frågor

Utredaren bör även uppmärksamma vissa frågor som har uppkommit vid tillämpningen av nuvarande bestämmelser, bl.a. frågan hur man skall förfara när häktning har skett på en grund och behov senare uppkommer om häktning på en annan grund. I det sammanhanget bör övervägas om det bör vara möjligt för åklagaren att klaga över de skäl som domstolen har åberopat för häktning.

Utöver vad jag hittills har sagt bör de förslag som lades fram av 1974 års häktningsutredning inte tas upp på nytt.

I direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagens inriktning, beslutade vid ett regeringssammanträde den 16 februari 1984 (Dir 1984:5) anförde chefen för finansdepartementet bl.a. att förslagen från kommittéerna inte får öka de offentliga utgifterna eller minska statsinkomsterna. Han framhöll att förslagen därför skall kunna genomföras med oförändrade eller minskade resurser oavsett de avser staten, kommunerna eller socialförsäkringssektorn.

1.2 Sveriges åtaganden genom konventioner m.m.

Grundlagsbestämmelser om medborgerliga fri- och rättigheter har tidigare förekommit mer sparsamt i Sverige än i många andra länder. I den nya regeringsformen (RF) har emellertid upptagits åtskilliga regler som syftar till att bereda medborgarna skydd i olika hänseenden gentemot det allmänna.

Enligt 2 kap. 8 § RF är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande och även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom landet och att lämna detta. Det skydd som avses i 8 § kan begränsas enligt reglerna i 2 kap. 12 § RF. Enligt detta stadgande gäller som krav för sådana inskränkningar att begränsningarna har stöd i lag. Enligt 2 kap. 9 § RF föreligger vidare en ovillkorlig rätt att få ett frihetsberövande prövat av domstol utan oskäligt uppehåll. Det har ansetts att kravet på möjlighet till domstolsprövning är uppfyllt om det föreligger en föreskrift av innebörd att frihetsberövandet förfaller efter viss kort tid, om det inte har fattats eller fastställts av domstol. En sådan ordning gäller t.ex. åklagares anhållningsbeslut enligt 24 kap. 12 § första stycket RB.

Innehållet i lagstiftning och myndighetsutövning kan också vara underkastat internationella överenskommelser.

Inom Europarådet påbörjades år 1949 arbetet på en konvention om

mänskliga rättigheter. Detta arbete resulterade i den Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Konventionen trädde i kraft den 3 september 1953. För Sveriges del ratificerades konventionen den 1 januari 1952 (SÖ 1952:35). Europakonventionen innehåller bl.a. bestämmelser om rätten till frihet och personlig säkerhet (art. 5).

FN:s generalförsamling antog den 16 december 1966 en internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. I denna konvention behandlas de traditionella mänskliga rättigheterna, bl.a. rätten till frihet och personlig säkerhet (art. 9). FN-konventionen trädde i kraft den 12 mars 1976 men hade redan dessförinnan ratificerats av Sverige (SÖ 1971:42).

Reglerna i dessa konventioner är folkrättsligt bindande för de fördragsslutande staterna i och med att de har godkänts av dem. I många stater gäller som en allmän princip att de överenskommelser som har ingåtts med andra länder automatiskt blir en del av den egna nationella rätten. Andra stater tillämpar i stället den s.k. transformationsprincipen, som innebär att traktatsregeln blir bindande för de tillämpande myndigheterna först när den genom nationell lagstiftning har införlivats med den egna rätten. I svensk rätt tillämpas vanligen denna princip.

I samband med Sveriges anslutning till Europakonventionen och FN-konventionen uttalades att svensk lag uppfyllde konventionernas krav och att Sverige således - bortsett från vissa punkter där man gjorde förbehåll - kunde påta sig konventionernas förpliktelser utan att genomföra ny lagstiftning (prop. 1951:165 s. 11, 1971:125 s. 25 och 29 ff).

Med stöd av Europakonventionens art. 19 har en europeisk kommission och en europeisk domstol - båda med säte i Strasbourg - inrättats. Var och en av de fördragsslutande staterna kan jämlikt art. 46 avge en förklaring av innebörd att den känner sig på ett tvingande sätt bunden av domstolens jurisdiktion i alla frågor rörande konventionens tolkning och tillämpning. Sverige har avgivit en sådan förklaring (SÖ 1967:75 och följande).

Mål angående påstådda eller ifrågasatta kränkningar av Europakonventionens bestämmelser kan anhängiggöras inför kommissionen dels som mellanstatliga mål dels som enskilda klagomål. De sistnämnda kan dock endast tas upp mot stater, som i likhet med Sverige avgivit förklaring att de underkastar sig domstolens jurisdiktion.

Ett mål prövas av domstolen efter hänskjutande av antingen kommissionen eller konventionsstat, som är part i målet eller vars medborgare påstås vara offer för en kränkning av konventionen. Domstolens avgörande i fråga om en stat har brutit mot konventionen är slutligt och bindande för den berörda staten.

I art. 5 i Europakonventionen finns bestämmelser om rätten till personlig frihet. I artikeln preciseras i vilka fall ett frihetsberövande får ske.

Artikeln har följande lydelse.

1. Envar har rätt till frihet och personlig säkerhet.

Ingen må berövas sin frihet utom i följande fall och i den ordning som lagen föreskriver;

a) då någon lagligen är berövad sin frihet efter fällande dom av

vederbörlig domstol;

b) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet antingen med anledning av att han underlåtit att uppfylla domstols lagligen givna föreläggande eller i ändamål att uppnå fullgörande av någon i lag föreskriven skyldighet;

c) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet för att ställas inför vederbörlig rättslig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha förövat brott, eller när det skäligen anses nödvändigt att förhindra honom att begå ett brott eller att undkomma efter att ha gjort detta;

d) då en underårig i laga ordning är berövad sin frihet för att undergå skyddsuppfostran eller för att inställas inför vederbörlig rättslig myndighet;

e) då någon lagligen är berövad sin frihet till förhindrande av spridning av smittosam sjukdom eller emedan han är sinnessjuk, alkoholist, hemfallen åt missbruk av droger eller är lösdrivare;

f) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet till förhindrande av att han obehörigen inkommer i landet eller som ett led i förfarande för hans utvisning eller utlämnande.

2. Envar, som arresteras, skall snarast möjligt och på ett språk, som han förstår, underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom.

3. Envar, som är arresterad eller berövad sin frihet i enlighet med vad under 1. c) sagts, skall ofördröjligen ställas inför domare eller annan ämbetsman, som enligt lag beklätts med domsmakt och skall vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång. För frigivning må krävas borgen för att vederbörande inställer sig till rättegången.

4. Envar, som berövas sin frihet genom arrestering eller eljest, skall äga rätt att inför domstol påfordra, att lagligheten av frihetsberövandet snabbt må prövas samt hans frigivning beslutas, om åtgärden icke är laglig.

5. Envar, som utsatts för arrestering eller annat frihetsberövande i strid mot bestämmelserna i denna artikel, skall äga rätt till skadestånd.

I FN-konventionen finns bestämmelser med samma innehåll som art. 5 i Europakonventionen.

Huruvida de straffprocessuella tvångsmedlen i 24 kap. RB är tillåtna enligt Europakonventionen skall bedömas enligt kraven i art. 5 (1) (c). Syftet med dessa tvångsmedel är ju att ställa den frihetsberövade inför domstol såsom på sannolika skäl misstänkt för att ha förövat brott.

För att garantera judiciell kontroll av straffprocessuella frihetsberövanden föreskrivs i Europakonventionens art. 5 (3) att var och en som har berövats friheten med stöd av art. 5 (1) (c) ofördröjligen skall ställas inför en domare eller en annan ämbetsman, som enligt lag har beklätts med domsmakt, och skall vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång. När Sverige anslöt sig till konventionen ansågs det att en svensk åklagare var likställd med en sådan "med domsmakt beklädd" ämbetsman.

I ett för Sverige principiellt betydelsefullt mål har Europakommissionen gjort vissa uttalanden om den rätta tolkningen av art. 5 (3). Målets

betydelse motiverar en kort redogörelse för de faktiska omständigheterna och för kommissionens överväganden. (Kommissionens rapport den 15 juni 1983. Mål 8582/79, S. ./. Sverige).

S anhölls i sin frånvaro av chefsåklagaren i Motala (A) den 10 januari 1978 såsom misstänkt för bl.a. grovt bedrägeri i samband med avvecklingen av en hotell- och restaurangrörelse. I enlighet med arbetsordningen hos åklagarmyndigheten i Motala lottades målet på en av tjänstgörande fyra åklagare, nämligen chefsåklagaren A. Fyra månader efter anhållningsbeslutet, fredagen den 5 maj 1979, greps S i Sundsvalls polisdistrikt. Beredskapstjänstgörande åklagare, som var stationerad i Linköping (M), underrättades om gripandet samma dag och beslutade att S skulle transporteras till Motala. S transporterades den 6 maj från Sundsvall till Stockholm med flyg och polisbil. Han tillbringade sedan natten på allmänt häkte i Stockholm. Söndagen den 7 maj kl. 14.00 infördes han till polisen i Motala och förhördes av en polisinspektör. Åklagaren, beredskapsåklagaren M, underrättades genast per telefon om förhöret och på grundval av denna information beslutade hon att anhållningsbeslutet skulle bestå. Den 8 maj, en måndag, hördes S åter av en polisinspektör. Denna dag var chefsåklagaren A frånvarande på grund av sjukdom. En annan åklagare, (T), tjänstgjorde i dennes ställe. Åklagaren T beslutade samma dag att inge häktningsframställning till rätten. Samma dag inställde sig T hos S på dennes begäran. T informerade S om att häktningsframställning skulle inges och S erhöll muntliga besked om vad framställningen innehöll. Häktningsframställningen inkom till rätten den 9 maj. Den 12 maj hölls häktningsförhandling. Nu hade sju dagar förflutit från frihetsberövandet. Åklagarmyndigheten företräddes av chefsåklagaren A. Tingsrätten beslutade att häkta S. Huvudförhandling i målet hölls den 29 och 30 maj. Chefsåklagaren A förde talan i rätten. S dömdes den 5 juni för bl.a. grovt bedrägeri till fängelse sex månader. Hovrätten skärpte straffet till fängelse åtta månader. I hovrätten fördes talan av åklagaren T.

Kommissionen, som var enig, konstaterar inledningsvis att det främst är tre frågor i målet som tilldrar sig intresse.

1. Om allmän åklagare kan anses vara en "ämbetsman beklädd med domsmakt" enligt art. 5 (3).

2. Om S har "ställts inför" åklagaren på det sätt som krävs enligt art. 5(3).

3. Om sju dagar under föreliggande omständigheter svarar mot kravet på "ofördröjligen" i den mening som avses i art. 5 (3).

1. *Uppfyller en allmän åklagare kriteriet att vara en "ämbetsman beklädd med domsmakt"?*

Kommissionen konstaterar att i ett tidigare fall, Domstolens dom den 4 december 1979 i målet Schiesser v. Schweiz, vissa kriterier blivit fastlagda för bestämmande av frågan huruvida en ämbetsman kan anses vara beklädd med domsmakt i den mening som avses i konventionen. I Schiesserfallet fann domstolen att distriktsåklagaren i Winterthur var en sådan ämbetsman med domsmakt och att det därför var tillräckligt att ett frihetsberövande ofördröjligen underställdes honom. I domen anges förutsättningarna på följande sätt (i översättning från den engelska

versionen av domen):

En ämbetsman är inte identisk med en "domare" men han måste inte desto mindre ha några av den senares särdrag, dvs. han måste uppfylla vissa villkor som vart och ett utgör en garanti för den frihetsberövade. - Det första villkoret är att ämbetsmannen är oberoende i förhållande till statsmakterna och till parterna i målet. Detta innebär emellertid inte att ämbetsmannen inte kan vara underordnad andra domare eller ämbetsmän, förutsatt att dessa åtnjuter liknande oberoende. För det andra finns ett processuellt krav som ålägger ämbetsmannen förpliktelsen att själv höra den gripne som ställs inför honom. För det tredje finns ett krav på att ämbetsmannen skall beakta omständigheter som talar både för och emot ett frihetsberövande och att - med tillämpning av de lagliga förutsättningarna för straffprocessuella frihetsberövanden - besluta om det finns skäl för frihetsberövande och att beordra frigivning om sådana skäl inte finns.

Kommissionen finner att en svensk allmän åklagare är "beklädd med domsmakt" i fråga om beslutet att anhålla. Behörigheten härvidlag regleras i 24 kap. RB.

Frågan är då enligt kommissionen om åklagaren uppfyller de tre krav som redovisats ovan, dvs. kravet på oberoende i förhållande till statsmakten och i förhållande till parterna, procedurvillkoret, som innebär ett krav på att ämbetsmannen personligen hör den gripne och slutligen kravet på opartiskhet.

a. Kravet på oberoende.

Kommissionen konstaterar först att åklagarväsendet i Sverige utgör en del av statsmakten. Detta behöver emellertid inte innebära att åklagaren inte är oberoende i den mening som avses i art. 5 (3). Åklagaren är vidare personligen oberoende på så sätt att han aldrig kan motta instruktioner från någon myndighet i ett speciellt fall. Detta följer av 11 kap. 7 § RF.

Det krävs emellertid också att åklagaren är oberoende i förhållande till parterna. I det avseendet finner kommissionen att det i svensk rätt inte görs någon åtskillnad mellan åklagarmyndighetens undersökningsfunktion och dess åklagarfunktion. Dessutom konstateras att åklagarväsendet är hierarkiskt uppbyggt med överordnade åklagare som kan ge allmänna anvisningar till lägre åklagare, ta över deras ärenden och ändra deras beslut. Det förefaller därför kommissionen som om åklagaren står under ständig övervakning av en högre åklagare, även om denne inte kan beordra den lägre åklagaren att fatta ett visst beslut i det särskilda fallet.

Enligt kommissionen är omständigheterna i fallet sådana att, när åklagaren M fattade beslutet om fortsatt anhållande den 7 maj, hon helt hade övertagit ansvaret för målet, vilket i princip innebar ansvar för såväl förundersökningen som för beslut om att väcka åtal och att föra talan i rätten. Genom att på detta sätt bli ansvarig för målet "Mrs M did assume the mantel of prosecutor". Hon var därför inte oberoende i förhållande till parterna. Hon var i stället själv part. Det faktum att i detta fall åklagare M inte förde talan i rätten kan enligt kommissionen inte i efterhand medföra att hon skall anses vara oberoende i förhållande till parterna i målet. Det var mera en tillfällighet att alla uppgifterna i detta mål inte fullgjordes av samma åklagare.

Kommissionen finner således att den åklagare som beslutade om

fortsatt anhållande den 7 maj inte fyllde det krav på oberoende som gäller enligt art. 5 (3).

b. Procedurkravet att ämbetsmannen själv skall höra den gripne.

Kommissionen konstaterar att en grundläggande egenskap hos reglerna i art. 5 (3) medför att befogenheterna i enlighet med bestämmelserna måste utövas personligen av den person som tillagts befogenheterna. Det kan följaktligen inte bli tal om en varken total eller partiell delegation av dessa befogenheter.

Kommissionen är således av den uppfattningen att de åtgärder som vidtagits före beslutet om fortsatt anhållande den 7 maj inte svarar mot kravet att ämbetsmannen själv skall höra den gripne.

När det gäller mötet den 8 maj mellan S och åklagaren T anser kommissionen detta inte vara relevant i sammanhanget, eftersom det bl.a. tillkommit på begäran av S och då åklagaren vid sammanträffandet endast informerat S om sitt beslut att inge häktningsframställning.

Följaktligen anser kommissionen att åklagaren i detta fall inte uppfyller det krav som innebär att han själv skall höra den gripne.

c. Kravet på opartiskhet.

Kommissionen anser sig inte behöva ta ställning till detta krav med de utgångspunkter som nyss redovisats. Kommissionen diskuterar emellertid de förutsättningar som bör gälla nämligen

1) dels skyldighet att beakta omständigheter både för och emot ett frihetsberövande,

2) dels kravet att åklagaren, med tillämpning av lagliga grunder för straffprocessuella frihetsberövanden, skall besluta om det finns skäl för frihetsberövande och att beordra frigivning om skäl för detta föreligger.

När det gäller den första förutsättningen anser kommissionen att det inte är någon tvekan om att åklagaren uppfyller kravet. Inte heller det krav som innebär att åklagaren skall beordra frigivning om förutsättningarna härför föreligger innebär i detta fall några problem.

Kommissionen anser det däremot tveksamt om åklagarens möjligheter att anhålla utan "fulla häktningsskäl" enligt 24 kap. 5 § andra stycket RB svarar mot kravet på att han, med tillämpning av lagliga grunder för straffprocessuella frihetsberövanden, skall fatta sitt beslut.

2. *Procedurkravet "ställas inför"*

Kravet i art. 5 (3) att den gripne skall "ställas inför" innefattar enligt kommissionen ett positivt åtagande från konventionsstaterna att automatiskt inställa den gripne inför domaren eller "ämbetsmannen".

Kommissionen finner att så inte skett i detta fall. S träffade aldrig personligen den åklagare som beslutade om fortsatt anhållanden den 7 maj. När det gäller mötet den 8 maj hade detta inget att göra med den judiciella proceduren enligt art. 5 (3).

3. *Kravet på "ofördröjlig" inställelse*

Frågan om kravet på inställelse ofördröjligen ("promptly", "aussitôt") enligt art. 5 (3) skall enligt kommissionen bedömas i ljuset av de regler som gäller i de länder som har biträtt Europakonventionen. Kommissionen hänvisar till tidigare mål som avgjorts i kommissionen. I ett av dessa som avsåg tillämpningen av vissa bestämmelser i den nederländska straffprocesslagen, accepterade kommissionen att domstolsprövningen

av ett gripande kom till stånd först fjärde dagen efter gripandet (mål 2894/66 Yearbook 9, p., 564). I ett annat fall (Collection of decisions 42 s. 49) accepterade kommissionen t.o.m. en tidsfrist om fem dagar, men omständigheterna i detta fall var exeptionella. I ytterligare ett mål mot Nederländerna har kommissionen i en rapport den 11 oktober 1982 (De Jong, Baljet, Van Den Brink v. Netherlands) funnit att en tidsutdräkt på sju dagar från gripandet inte kan anses svara mot kravet på ofördröjlig inställelse i den mening som avses i art. 5 (3).

Kommissionen finner således att ett dröjsmål på sju dagar inte kan accepteras. Kommissionen menar därvid att den omständigheten att S måste transporteras ca 600 km från Sundsvall till Motala inte rättfärdigar dröjsmålet på sju dagar.

Sedan kommissionen beslutat hänskjuta målet till avgörande i domstolen ingav den svenska regeringen ett mellan regeringen och S träffat förlikningsavtal enligt vilket parterna hemställde att målet skulle avskrivas från vidare handläggning. Genom förlikningsavtalet åtog sig den svenska regeringen att dels se till att de svenska reglerna i berörda hänseenden anpassades till konventionen, dels publicera en sammanfattning av kommissionens rapport. Genom förlikningsavtalet tillerkändes också S viss ersättning.

Domstolen beslutade med hänvisning till förlikningen att avskriva målet från vidare handläggning. Tre av domstolens sju ledamöter var emellertid skiljaktiga och ville ta upp målet till saklig prövning trots förlikningen och de åtaganden som den svenska regeringen hade gjort enligt denna. Minoriteten anförde som skäl att inget var närmare känt om inriktningen av den planerade reformen och inte heller om den tidpunkt då nya regler beräknades kunna träda i kraft, varför det skulle vara av värde med ett domstolsutslag till ledning för lagstiftningsarbetet.

Samtidigt med detta ärende avgjordes i Europadomstolen ytterligare ett mål mot Sverige rörande frister i samband med häktning. Omständigheterna i detta mål var följande.

Utländske medborgaren MG häktades den 27 oktober 1977 i sin frånvaro av Stockholms tingsrätt, såsom på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott. Den 10 juli 1979 greps han i Nederländerna och begärdes utlämnad till Sverige. Han utlämnades den 24 januari 1980. Samma dag placerades han på allmänt häkte i Stockholm. Tingsrätten underrättades om utlämningen den 25 januari. Den 8 februari höll tingsrätten förhandling i häktningsfrågan och förordnade därvid om fortsatt häktning av MG. Huvudförhandling i målet hölls den 13 mars 1980. MG dömdes för grovt narkotikabrott till fängelse två år.

MG anförde att han inte, såsom föreskrivs i art. 5 (3), hade blivit ställd inför en opartisk domare ofördröjligen efter det att han hade placerats i häktet den 24 januari 1980.

Domstolen konstaterar i sin dom att MG inte hördes personligen när tingsrätten beslutade om häktning i oktober 1977 och att det förflöt femton dagar från det han placerades i häktet den 24 januari 1980 till dess tingsrätten höll förhandling i häktningsfrågan den 8 februari. Denna tid kan inte anses vara förenlig med kravet på "promptness" enligt art. 5 (3), varför domstolen finner att det föreligger ett brott mot art. 5 (3)

i konventionen.

När direktiven för utredningsarbetet skrevs hade de ovan redovisade målen anhängiggjorts inför Europakommissionen men ännu inte avgjorts av kommissionen. Med hänsyn till att direktiven utgår från att bl.a. anhållningstiderna bör kortas ned och att det bör övervägas att införa en frist från det faktiska frihetsberövandet inom vilken den misstänkte skall ha rätt att få beslutet om frihetsberövande prövat av en domstol har det, enligt vad som framförts till mig från justitiedepartementets sida, inte bedömts nödvändigt att utfärda tilläggsdirektiv. Justitiedepartementet har emellertid till mig överlämnat utslagen från Europakommissionen och Europadomstolen och jag har arbetat med sikte på att åstadkomma regler som svarar mot Europakonventionens krav på en snabb domstolsprövning av ett straffprocessuellt frihetsberövande såsom dessa regler har tolkats av Europakommissionen och Europadomstolen.

2 Utredningsarbetet

Det betänkande som jag nu lägger fram har sin tyngdpunkt i förslag till nya regler som rör frister i samband med anhållande och häktning. Enligt direktiven bör frågor om en avkortning av de nu gällande fristerna övervägas. Direktiven utgår emellertid från att detta skall kunna ske utan grundläggande ingrepp i det nuvarande systemet. Enligt direktiven är i stället huvudsyftet med utredningsarbetet att se över häktningsreglerna, särskilt häktningsförutsättningarna, för att så långt som möjligt begränsa användningen av tvångsmedlen.

Redan på ett tidigt stadium har det emellertid stått klart att förutsättningarna för arbetet ändrats avsevärt genom de utslag i Europakommissionen och Europadomstolen som jag har redovisat i det föregående. När Europakommissionens rapporter i dessa mål offentliggjordes hade jag överläggningar med företrädare för justitiedepartementet och det gjordes då klart att det fortsatta arbetet måste bedrivas med sikte på en reglering som uppfyller Europakonventionens krav på en snabb domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden. Detta har medfört att översynsarbetet har fått ske mera förutsättningslöst än vad direktiven utgår ifrån.

Det är nu åtta år sedan 1974 års häktningsutredning presenterade sina förslag till ändringar i häktningsreglerna. Många av den utredningens förslag baserades på uppgifter som man hade fått fram genom en enkätundersökning hos landets åklagarmyndigheter. För att kunna följa utvecklingen efter 1975 när det gäller tvångsmedelsanvändningen har jag låtit genomföra en motsvarande kartläggning. Vid utarbetandet av frågeformulär till enkätundersökningen har jag samrått med riksåklagaren och med åklagarmyndigheterna i Umeå, Solna och Handen. Jag har också haft överläggningar med de centrala fackliga organisationerna innan enkätundersökningen genomfördes.

Utredningsarbetet har avsett frågor som är av stor betydelse för arbetet hos framför allt polis, åklagare och domstolar. För att skaffa kunskaper om verksamheten inom dessa myndigheter och för att informera om utredningsarbetet har jag haft överläggningar eller genomfört hearings i olika delar av landet. Jag själv eller representanter för utredningen har sålunda besökt polis och åklagare i Stockholm, Uppsala, Handen och Umeå. Sekreteraren eller de sakkunniga har vidare medverkat vid regionala konferenser med landets domare, åklagare och polischefer.

Under en natt har utredningen följt arbetet vid Stockholmspolisens

kriminaljour och då fått tillfälle till diskussioner med praktiskt verksamma poliser.

Representanter för utredningen har besökt Kronobergshäktet och häktet i Norrköping och vidare haft överläggningar med företrädare för kriminalvårdstyrelsen samt också medverkat vid en av kriminalvårdsstyrelsen anordnad konferens med landets kriminalvårdsdirektörer och riksanstaltschefer.

Sekreteraren har också medverkat vid ett av domstolsverket anordnat seminarium för domare i Tylösand och vid en studiedag för polisbefäl i Solna.

I olika sammanhang har företrädare för utredningen också sammanträffat med representanter för försvarsadvokaterna, bl.a. vid hearings i Stockholm och Göteborg.

Under utredningens gång har jag haft återkommande kontakter med bl.a. åklagarkommittén och 1981 års polisberedning. Jag själv och andra företrädare för utredningen har därutöver i olika sammanhang träffat praktiker och då diskuterat arbetet inom utredningen. Överläggningar i olika frågor har också hållits med företrädare för domstolsverket och rikspolisstyrelsen.

För att studera tillämpningen av reglerna om personella tvångsmedel i Norge har jag tillsammans med representanter för utredningen och företrädare för justitiedepartementet besökt Oslo och Hamar. En motsvarande resa har företagits till Danmark där polis- och domstolsorganisationen i framför allt köpenhamnsområdet har studerats.

För att beaktas vid uppdragets fullgörande har till mig överlämnats en riksdagsskrivelse 1982/83:241 med anledning av justitieutskottets betänkande 1982/83:26 om villkorlig frigivning och kriminalvård i frihet m.m. Vidare har överlämnats ett beslut av riksdagens ombudsmän (JO) den 17 december 1984, dnr 2016-83, med bl.a. synpunkter på ett system med jouråklagare vid polisens vaktrotlar. Jag har också mottagit skrifter från enskilda personer med synpunkter på tillämpningen av reglerna rörande anhållande och häktning.

I enlighet med direktiven har jag under arbetets gång informerat de centrala fackliga organisationerna och berett dem tillfälle att framföra synpunkter på de organisatoriska frågor som kan uppkomma på grund av mina förslag.

Nuvarande förhållanden

3 Lagföringen

3.1 Allmänt om förundersökningen

Det straffprocessuella förfarandet inrymmer i allmänhet två skilda avsnitt, nämligen förundersökningen och själva rättegången vid domstol.

Bestämmelser om förundersökningen finns i 23 kap. RB och i förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK).

Förundersökningen innehåller två stadier, dels ett första spaningsoch efterforskningsskede då det utreds om ett brott har begåtts och vem som kan misstänkas för brottet, dels den utredning som äger rum sedan någon bestämd person blivit misstänkt för brottet. Gränsen mellan de båda stadierna markeras av den tidpunkt då misstanken koncentreras till en viss person. Denna tidpunkt är av stor betydelse i flera hänseenden. Bl.a. är den avgörande för frågan om vem som skall leda förundersökningen. Vidare kan den som förklaras misstänkt få en offentlig försvarare. När förhör hålls med honom, sedan han blivit skäligen misstänkt, skall han underrättas om misstanken. Han kan också bli föremål för fler tvångsåtgärder än tidigare.

Förundersökning skall enligt 23 kap. 1 § RB inledas så snart det finns anledning anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats. Under förundersökningen skall utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl för åtal föreligger. Vidare skall saken förberedas så att bevisningen kan presenteras i ett sammanhang vid huvudförhandlingen.

3.2 Ledningen av förundersökningen

Förundersökningen inleds av polismyndighet eller åklagare. Om den har inletts av polismyndighet och saken inte är av enkel beskaffenhet, skall ledningen övertas av en åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet (23 kap. 3 § RB). Frågan om vilka brott, som typiskt sett skall anses vara av enkel beskaffenhet, har besvarats genom särskilda anvisningar, som har utarbetats av riksåklagaren (RÅ) och rikspolisstyrelsen (RPS). Som exempel på brott som också anses vara av enkel beskaffenhet kan nämnas misshandel (ej grov), grov stöld, häleri samt våld och hot mot tjänsteman (ej polisman) (RÅFS 1979:1).

Åklagaren skall också i andra fall ta över ledningen av förundersök-

ningen när det är påkallat av särskilda skäl (23 kap. 3 § första stycket RB). Bedömningen av om särskilda skäl föreligger görs av åklagaren. Detta innebär att åklagaren har rätt att ta över ledningen av alla förundersökningar som leds av polismyndigheten oavsett på vilket stadium den befinner sig. Också när det uppkommer en fråga om att använda vissa tvångsmedel övergår ledningen av förundersökningen till åklagaren.

Även då undersökningen leds av polismyndigheten kan en åklagare enligt 23 kap. 3 § tredje stycket RB gå in och meddela anvisningar rörande undersökningen utan att ledningen av förundersökningen därigenom skall anses ha gått över till åklagaren. Denna bestämmelse - och regeln i 3 § första stycket RB om att åklagaren skall ta över ledningen av förundersökningen när det är påkallat av särskilda skäl - svarar mot den allmänna bestämmelsen i 2 § FUK, som innebär att det alltid åligger undersökningsledaren att, i den mån brottets beskaffenhet eller omständigheterna i övrigt påkallar det, hålla åklagaren underrättad om förundersökningens gång. Åklagaren får i sin egenskap av förundersökningsledare anlita biträde av polismyndighet samt uppdra åt polisman att vidta de åtgärder som föranleds av undersökningen (23 kap. 3 § tredje stycket RB).

Polisverksamheten regleras i polislagen (1984:387) och i polisförordningen (1984:730).

Länen är indelade i f.n. 118 polisdistrikt. I varje polisdistrikt finns en polismyndighet som ansvarar för polisverksamheten i distriktet. Polismyndighets chef (polischefen) är i allmänhet polismästare. Länets högsta polisorgan är länsstyrelsen och central förvaltningsmyndighet för polisväsendet är rikspolisstyrelsen (RPS).

Viktigare frågor om planeringen och inriktningen av verksamheten hos polismyndigheterna avgörs av polisstyrelsen. Styrelsen får dock inte avgöra frågor som avser polisledning i ett särskilt fall.

Uppgiften att vara förundersökningsledare utövas av polischefen. Uppgiften att vara förundersökningsledare kan också åläggas andra polismän i polischefskarriären liksom den som innehar eller uppehåller tjänst som polis- eller kriminalkommissarie eller den som innehar eller uppehåller tjänst som polis eller kriminalinspektör och tjänstgör som chef för avdelning, sektion, rotel eller arbetsgrupp eller vakthavande befäl.

Riksåklagaren (RÅ) är under regeringen den högste åklagaren och har ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet i landet. På lokalplanet indelas landet i för närvarande 86 åklagardistrikt som vart och ett består av ett eller flera polisdistrikt. I varje distrikt finns ett antal distriktsåklagare varav en är chefsåklagare. Regionalt indelas landet från den 1 juli 1985 i 13 åklagarregioner. I varje region skall finnas en regional myndighet. På varje sådan myndighet tjänstgör en överåklagare som chef samt en eller flera statsåklagare. I Stockholm, Göteborg och Malmö har åklagarväsendet organiserats på ett särskilt sätt.

De allmänna åklagarnas behörighet regleras i 7 kap. RB och i en särskild åklagarinstruktion (1974:910). För de åklagarledda förundersökningarna ansvarar distriktsåklagare eller statsåklagare. I Sverige är

åklagarväsendet organiserat fristående i förhållande till domstolarna. Den åklagare som lett förundersökningen fortsätter också att föra talan i domstolen och fullföljer även talan i målet till högre rätt.

Enligt 7 kap. 5 § RB får dock RÅ eller en statsåklagare överta uppgifter, som tillkommer en lägre åklagare. Statsåklagare skall enligt åklagarinstruktionen fullgöra åklagaruppgiften i mål där denna uppgift är särskilt krävande eller av annat skäl bör fullgöras av en statsåklagare. Statsåklagaren har också möjlighet att genom överprövning ändra en underställd åklagares beslut i olika hänseenden.

Såväl distriktsåklagare som statsåklagare fattar under förundersökningen beslut om bl.a. tvångsmedel enligt 24-28 kap. RB och kan väcka åtal vid allmän domstol samt fullfölja talan i högre rätt. Om ett brott faller under distriktsåklagarens befogenhet och det uppkommer en fråga om att använda personella tvångsmedel kommer i allmänhet samme åklagare att leda förundersökningen och besluta i åtalsfrågan samt föra talan inför domstol. I vissa fall kan emellertid olika åtgärder under målets handläggning komma att vidtas av andra åklagare. Detta kan t.ex. bli fallet om beslut om tvångsmedel under förundersökningen fattas av beredskapstjänstgörande åklagare, som senare inte vidare befattar sig med målet. Målet kan också komma att handläggas av högre åklagare genom att denne övertagit åklagaruppgiften.

RÅ är behörig att väcka talan vid samtliga domstolar och är dessutom exklusivt behörig att föra talan vid högsta domstolen (HD). Organisatoriskt är också RÅ chefsmyndighet för hela åklagarväsendet. Genom cirkulärskrivelser ger RÅ generella anvisningar om hur åklagarna bör förfara i olika avseenden och genom inspektioner kontrolleras underställda åklagare.

Som nämnts fattar åklagaren under förundersökningen vissa beslut om tvångsmedel enligt 24-28 kap. RB. Beslut om tvångsmedel aktualiseras ofta nattetid och under helger. Samtidigt gäller i allmänhet snäva tidsgränser i samband med sådana beslut. Dessa förhållanden tvingar åklagarväsendet att hålla en viss beredskap på annan tid än kontorstid. I allmänhet sker detta på så sätt att inom varje regional myndighet görs upp en beredskapslista för regionens åklagarmyndigheter. Enligt denna beredskapslista fullgör en eller flera åklagare beredskap under nattetid och under tjänstgöringsfria dagar och beslutar även i övrigt om tvångsmedel och vidtar andra åtgärder som inte tål uppskov.

3.3 Förundersökningens gång

Enligt 23 kap. 4 § RB gäller vissa grundläggande principer för förundersökningen. För det första skall vid undersökningen inte bara de omständigheter som talar mot den misstänkte utan även sådana som är gynnsamma för honom beaktas och bevis som är till hans förmån tas till vara. Vidare skall undersökningen bedrivas så att inte någon onödigtvis utsätts för misstanke eller orsakas kostnad eller olägenhet. Slutligen skall förundersökningen bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger.

Om förundersökningens gång i övrigt finns bestämmelser i 23 kap. 5

och följande paragrafer i RB. Där regleras närmare förutsättningarna för och förfarandet vid förhör under förundersökningen och hur bevisningen i övrigt skall anskaffas och säkras samt frågan om försvararinträde under förundersökningen.

Förundersökningen är i princip hemlig. Detta motiveras inte bara av hänsyn till undersökningens effektivitet utan även till den som blir utsatt för åtgärder under förundersökningen. För att begränsa olägenheterna av att förfarandet är hemligt har i 23 kap. 10 § RB upptagits en regel som innebär att vid förhör skall om möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne vara närvarande. Som förhörsvittne skall enligt 7 § FUK i första hand anlitas ett medborgarvittne, som anges i lagen (1981:324) om medborgarvittnen.

Som tidigare sagts är ett viktigt skede av förundersökningen den tidpunkt då undersökningen kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Den misstänkte skall då han hörs underrättas om misstanken (23 kap. 18 § RB). Förhörsledaren bör därvid så detaljerat som möjligt beskriva för honom den brottsliga gärningen och ange vilket brott man misstänker honom för.

Vid förundersökning skall föras protokoll över allt som förekommer om det är av betydelse för utredningen (23 kap. 21 § RB).

Förundersökningen avslutas genom att åklagaren beslutar om åtal skall väckas eller ej. Förundersökningen kan också upphöra genom att åklagaren beslutar att den skall läggas ned. I vissa av de fall då polismyndigheten fungerar som förundersökningsledare är denna myndighet i allmänhet befogad att lägga ned förundersökningen. Oavsett på vilket sätt förundersökningen har avslutats, skall detta meddelas den som har hörts som misstänkt.

3.4 Tvångsåtgärder i samband med förhör under förundersökningen

I 23 kap. 6 och följande paragrafer RB regleras förutsättningarna för och förfarandet vid förhör under förundersökningen.

Enligt 6 § är det en allmän medborgerlig skyldighet att stå till förfogande för förhör. Förhör får hållas med var och en som antas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen. Beträffande tid och plats för förhöret stadgas i 5 § FUK att det skall ordnas så att minsta olägenhet uppstår för den som skall höras.

I motsats till vittnesplikten, som är sanktionerad med bötesstraff, vitesföreläggande eller häktning, uppställer RB inga andra påföljder för den som underlåter att inställa sig till förhör efter kallelse än vissa tvångsåtgärder enligt 7-9 §§. Dessa tvångsåtgärder är sakligt sett att karakterisera som tvångsmedel. Enligt RB:s terminologi avses med tvångsmedel emellertid endast de åtgärder som regleras i 24-28 kap. RB.

Av 7 § framgår att den som skall höras i regel skall kallas till förhöret. Underlåter den som har kallats till förhör utan giltig orsak att inställa sig och överstiger inte väglängden mellan förhörsplatsen och den hördes uppehållsort fem mil, får han hämtas till förhöret. Utan föregående kallelse är hämtning till förhör tillåten under förutsättning att den som

skall höras uppehåller sig inom en väglängd av fem mil från förhörsplatsen, att undersökningen avser brott på vilket fängelse kan följa och att det skäligen kan befaras, att han inte skulle inställa sig efter en kallelse eller skulle försvåra utredningen.

Reglerna om hämtning gäller såväl personer som är misstänkta som dem som skall höras bara som vittne eller eljest upplysningsvis. Befogenhet att besluta om hämtning tillkommer undersökningsledaren eller åklagaren. Om utredningsresultatet skulle äventyras genom att beslut måste inväntas, får emellertid förhörsledaren själv besluta om hämtning. I annat fall måste förhörsledaren underställa undersökningsledaren hämtningsfrågan.

Medtagande till förhör regleras i 8 §. Var och en som är närvarande på en brottsplats är skyldig att på tillsägelse av en polisman följa med för förhör. Detta gäller oavsett om han är misstänkt eller ej. Vägrar han att följa med, får en polisman ta honom med till förhöret. Brottets svårhetsgrad saknar i princip betydelse. Som förutsättning för att någon skall få tas med för förhör gäller att förhöret skall hållas "omedelbart". Detta innebär att om förhöret t.ex. i brist på lämplig lokal eller av annan anledning inte kan hållas utan dröjsmål, institutet medtagande till förhör över huvud taget inte är tillämpligt.

Den som självmant inställt sig till förhör eller den som hämtats eller medtagits till förhör är enligt 9 § inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar. Om den hörde kan misstänkas för brottet och det är av synnerlig vikt att han är tillgänglig för fortsatt förhör, är han dock skyldig att stanna kvar ytterligare sex timmar. Sedan förhöret avslutats eller de angivna tidsfristerna löpt ut, har den hörde rätt att genast avlägsna sig, såvida inte undersökningsledaren förklarar honom gripen eller anhållen. Han är inte heller skyldig att infinna sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter, om det inte är av synnerlig vikt.

Den som hörs under förundersökningen kan vägra att yttra sig och han kan också, utan att träffas av någon omedelbar sanktion, lämna oriktiga uppgifter. I sådana fall kan dock förundersökningsledaren enligt 23 kap. 13 § RB begära vittnesförhör inför domstol. Vittnet kommer då att höras under ed, varvid de tvångsmedel som regleras i 36 kap. RB kan tillämpas. En förutsättning för domstolsförhör är emellertid att den hörde är vittnespliktig. Den som kan misstänkas för brottet kan således aldrig på detta sätt höras inför domstol.

3.5 Åtalet

Enligt svensk rätt tar inte domstol på eget initiativ upp frågan om ansvar för brott, utan för detta krävs att i domstolen väckts talan om ansvar.

Åtal är antingen allmänt (45 kap. RB) eller enskilt. Allmänt åtal utförs av åklagare, och under sådant åtal hör alla brott som inte uttryckligen har undantagits. Det är i allmänhet de allmänna åklagarna som utför allmänt åtal. Enligt särskilda bestämmelser kan även s.k. särskilda åklagare som JO och JK åtala för vissa brott.

Svensk rätt bygger på principen att åklagaren har en absolut åtalsplikt.

Åklagaren är skyldig att väcka åtal så snart bevisningen för det påstådda brottet är sådan, att åklagaren på objektiva grunder kan räkna med att den misstänkte blir fälld.

Från åklagarens absoluta åtalsplikt finns dock flera undantag, t.ex. enligt 20 kap. 7 § RB och 1 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL).

Åtal väcks genom ansökan om stämning. I regel utfärdas stämning av rätten efter ansökan av åklagaren. Åtal anses väckt då ansökan om stämning har kommit in till rätten.

3.6 Förfarandet i domstol

Processen enligt RB vilar på tre grundläggande principer, nämligen muntlighet, omedelbarhet och koncentration.

Muntlighetsprincipen innebär att parternas talan utförs muntligen. Omedelbarhetsprincipen innebär att rättens avgörande skall grundas på vad som förekommit vid huvudförhandlingen. Omedelbarhetsprincipen medför att man inte annat än undantagsvis kan använda sig av s.k. vittnesattester eller protokollet från förundersökningen som bevis. Omedelbarhetsprincipen innebär också att domaren vid sin prövning av målet inte får ta hänsyn till vad han kan ha skaffat sig för kunskaper utanför huvudförhandlingen, t.ex. genom att läsa förundersökningsprotokollet. En förutsättning för omedelbarhetsprincipen är att rättegången kan genomföras så att processmaterialet blir framlagt för domstolen i ett sammanhang vid en enda förhandling. Syftet med att dela upp förfarandet i en förberedande förundersökning och den egentliga rättegången, huvudförhandlingen, är att nå denna koncentration.

Straffprocessen enligt RB karakteriseras vidare av att den är kontradiktorisk. Processen inleds genom ett i förhållande till domstolen fristående organ, åklagaren, som framställer ett ansvarsyrkande mot den tilltalade. Åklagaren och den tilltalade skall därefter i rättegången vara i princip likaberättigade, mot varandra stående parter. Domstolen tar i rättegången normalt inga egna initiativ.

Förhandlingen vid domstol är vidare som huvudregel offentlig. Undantag kan förekomma dels genom att i vissa slag av mål förhandlingen hålls inom stängda dörrar, dels genom att många förhandlingar i vissa delar, t.ex. när det gäller genomgång av den tilltalades personliga förhållanden, hålls inom stängda dörrar.

Brottmål handläggs vid de allmänna domstolarna, som är tingsrätterna (97 st.), hovrätterna (6 st.) och högsta domstolen. Tingsrätten är i regel första domstol. Hovrätt är överrätt i mål som fullföljs från tingsrätt. Högsta domstolen är högsta instans för de allmänna domstolarna.

Vid handläggning av brottmål i tingsrätt består domstolen antingen av en lagfaren domare ensam eller av en lagfaren domare och nämnd. Sammansättningen med nämnd krävs om målet rör brott, för vilket är stadgat svårare straff än fängelse sex månader. Nämndemännen är tre eller fem till antalet beroende på brottets svårhet och de har individuell rösträtt och är även i övrigt likställda med den lagfarne domaren.

Rättegången vid underrätt inleds genom att åklagaren inger en ansö-

kan om stämning. Målet skall i regel handläggas i den ort där brottet har förövats. Också den domstol där den misstänkte är mantalsskriven eller där han mera varaktigt uppehåller sig är behörig att ta upp målet. Under vissa förhållanden kan en domstol flytta över målet till annan behörig domstol. I fråga om vissa brott har också meddelats särskilda forumregler.

I åklagarens stämningsansökan skall anges bl.a. den brottsliga gärningen samt den bevisning som åklagaren vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Sedan stämningsansökan kommit in till rätten utfärdar rätten stämning på den tilltalade, dvs. förelägger honom att svara på åtalet. Vanligtvis kallas den tilltalade samtidigt att inställa sig vid huvudförhandling. I stämningen föreläggs den tilltalade också att ange den bevisning som han vill åberopa i målet.

När parterna har bestämt vilken bevisning de vill åberopa sätter rätten ut målet till huvudförhandling och kallar parterna och vittnen till förhandlingen. Den tilltalade föreläggs i allmänhet att inställa sig under hot om vite. Om han inte inställer sig kan rätten besluta om hämtning.

Gången av huvudförhandlingen regleras i 46 kap. RB.

I princip skall huvudförhandling genomföras i ett sammanhang. Ibland är dock detta inte möjligt om t.ex. utredningen måste kompletteras. Huvudförhandlingen kan då få avbrytas för att tas upp senare som fortsatt huvudförhandling under förutsättning att samma domare sitter i rätten och att uppskovet inte är längre än 15 dagar. I annat fall måste ny huvudförhandling hållas.

Sedan huvudförhandlingen avslutats håller rätten överläggning till dom. Överläggning skall hållas samma dag som huvudförhandlingen avslutats eller senast nästa helgfria dag (30 kap. 7 § andra stycket RB). Om det kan ske skall domen beslutas då och avkunnas omedelbart. Domstolen kan dock besluta om anstånd med att meddela domen under två eller, om den tilltalade är häktad, en vecka.

Talan mot underrätts dom kan fullföljas i hovrätt genom vad inom tre veckor från dagen för underrättens dom (51 kap. RB). Sedan målet i hovrätten förberetts genom skriftväxling avgörs det i regel efter huvudförhandling, som i stort följer samma mönster som huvudförhandlingen vid underrätt. I hovrättens avgörande deltar i regel tre lagfarna ledamöter och två nämndemän.

Talan mot hovrättens dom förs i HD genom ansökan om revision (54 kap. RB). Särskilda regler gäller emellertid för att få talan prövad i HD. Begränsningsreglerna är så utformade, att talan inte får komma under HD:s prövning om inte HD meddelar prövningstillstånd. Prövningstillstånd får meddelas antingen om det är av vikt för rättstillämpningen att talan prövas av HD (prejudikatsdispens) eller om det föreligger synnerliga skäl till prövning på grund av att viktiga nya bevis eller omständigheter framkommit eller på grund av vissa brister vid hovrättens handläggning och prövning av målet. Prövningstillstånd behövs dock inte beträffande talan i mål om allmänt åtal som förs av RÅ, JO eller JK.

Beviljas prövningstillstånd följer handläggningen i HD i allt väsentligt samma regler som gäller för hovrätt.

3.7 Påföljdssystemet

Påföljderna i det svenska påföljdssystemet kan delas in i tre grupper, de allmänna straffen böter och fängelse, disciplinstraff för krigsmän samt de övriga påföljderna villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.

Brottsbalken lämnar stort utrymme åt domstolarna vid val av brottspåföljd. Enligt en särskild bestämmelse i brottsbalken skall domstolen vid val av påföljd, med iakttagande av vad som krävs för att upprätthålla allmän laglydnad, fästa särskilt avseende vid att påföljden skall vara ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället. Vid utarbetandet av brottsbalken har en ledande tanke varit att en icke frihetsberövande påföljd bör väljas i största möjliga utsträckning. Av praktiska skäl har man dock vid brottsbeskrivningarna utsatt det straff som brottet kan medföra. De strafflatituder som anges för varje brott har också betydelse som utgångspunkt för att dela in brott i olika svårhetsgrader, bl.a. som grund för straffprocessuella tvångsmedel.

Det finns tre slag av böter, nämligen dagsböter, penningböter och normerade böter (25 kap. BrB). Dagsböter bestäms till ett visst antal beroende på brottets svårhetsgrad. Dagsbotens storlek bestäms till ett visst belopp beroende på den tilltalades ekonomiska ställning. Penningböter bestäms till ett visst belopp och normerade böter bestäms enligt särskild beräkningsgrund. Dagsböter kan i vissa fall utdömas tillsammans med annan påföljd, t.ex. villkorlig dom och skyddstillsyn.

Fängelse (26 kap. BrB) på viss tid får med vissa undantag inte överstiga tio år och inte understiga fjorton dagar. Som gemensamt straff för flera brott kan tidsgränsen överskridas med två år. I vissa särskilt allvarliga återfallssituationer kan enligt en särskild straffskärpningsregel fängelse på upp till 16 år utdömas.

Den som avtjänar tidsbestämt fängelsestraff blir villkorligt frigiven efter halva strafftiden, dock tidigast efter två månader. För den som dömts till lägst två års fängelse för ett särskilt allvarligt brott mot liv eller hälsa gäller särskilda regler. Villkorlig frigivning kan då ske först efter två tredjedelar av strafftiden om det finns påtaglig risk för återfall i samma allvarliga brottslighet. Den som dömts till livstids fängelse kan bli villkorligt frigiven först sedan han av nåd fått sitt straff ändrat till tidsbestämt fängelse. I beslut om villkorlig frigivning bestäms en prövotid på minst ett och högst tre år. Efter villkorlig frigivning kan den frigivne ställas under övervakning, om det bedöms nödvändigt. Om den frigivne åsidosätter sina åligganden under prövotiden kan övervakningsnämnden vidta vissa åtgärder, bl.a. förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad. Villkorligt medgiven frihet kan också helt eller delvis förverkas av domstol i samband med att den frigivne döms för nya brott.

Villkorlig dom (27 kap. BrB) är främst avsedd att användas när en person begår ett brott av engångskaraktär och man inte har anledning befara att han kommer att begå nya brott. Villkorlig dom kan bara utdömas under förutsättning att det i straffskalan för brottet eller brotten ingår fängelse. Påföljden villkorlig dom har utformats som en brottspå-

följd i teknisk mening men innebär i verkligheten att påföljd efterges under förutsättning att den dömde inte begår nya brott under en prövotid av två år. Den dömde står inte under övervakning. Domen kan inte förenas med särskilda föreskrifter förutom beträffande tid och sätt för fullgörande av skadeståndsskyldighet på grund av brottsligheten.

Skyddstillsyn (28 kap. BrB) kan utdömas för brott på vilket kan följa fängelse och är liksom villkorlig dom en icke frihetsberövande påföljd men i motsats till denna relativt ingripande. Skyddstillsyn kan också kombineras med ett kortvarigt fängelsestraff. Skyddstillsyn innebär en prövotid på tre år och den dömde ställs under övervakning från prövotidens början. Övervakningstiden upphör som regel när ett år av prövotiden förflutit. Den kan dock förlängas vid misskötsamhet. Påföljden kan förenas med föreskrifter beträffande den dömdes livsföring under prövotiden. Om den dömde åsidosätter sina åligganden under prövotiden kan övervakningsnämnden besluta om vissa åtgärder mot den dömde. Bl.a. kan nämnden begära hos åklagare att talan förs vid domstol om undanröjande av skyddstillsynen. Undanröjs skyddstillsynen skall domstolen bestämma en annan påföljd.

Om förutsättningarna i det särskilda fallet föreligger för vård inom socialtjänsten eller för vård av missbrukare eller psykiatrisk vård har domstolen i vissa fall möjlighet att överlämna den dömde för vård till andra myndigheter (BrB 29 kap.).

Straffmyndighetsåldern är sedan länge 15 år i Sverige. Det finns således i princip möjlighet att ställa den som fyllt 15 år när han begick brott inför rätta. I regel blir dock lagöverträdare i åldern 15-17 år föremål för åtgärder enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) i stället för kriminalrättsliga påföljder. Den som är under 18 år får inte annat än i undantagsfall dömas till fängelse på viss tid. Den som fyllt 18 år men inte 21 år får dömas till fängelse bara när frihetsberövande anses påkallat främst med hänsyn till allmän laglydnad eller annars är lämpligare än annan påföljd. Fängelse på livstid får aldrig dömas ut för brott som någon har begått innan han fyllt 21 år. Inga åldersgränser finns angivna för tillämpning av villkorlig dom. Den som är under 18 år får däremot inte dömas till skyddstillsyn, om inte denna påföljd är lämpligare än vård enligt LVU. Den som begått brott innan han fyllt 21 år får dömas till lindrigare påföljd än vad som är stadgat för brottet.

3.8 Försvaret av den misstänkte

Försvaret av den misstänkte regleras i 21 kap. RB.

Lagen skiljer mellan privat försvarare och offentlig försvarare. Privat försvarare utses av den misstänkte själv. Offentlig försvarare förordnas av rätten. Den misstänkte kan till offentlig försvarare föreslå någon som är behörig, i princip en advokat. Den föreslagne skall förordnas om detta inte skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller annars särskilda skäl talar mot att han förordnas.

Förutsättningarna för att förordna offentlig försvarare regleras i 3 a §. Är den misstänkte anhållen eller häktad skall offentlig försvarare förordnas för honom om han begär det. Offentlig försvarare skall också på

begäran förordnas för den som är misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i lägst sex månader. Vidare skall offentlig försvarare förordnas om den misstänkte är i behov av försvarare med hänsyn till utredningen om brottet, om försvarare behövs med hänsyn till att det är tveksamt vilken påföljd som skall väljas eller om det i övrigt föreligger särskilda skäl med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden eller till vad målet rör. Enligt 11 § LUL skall vidare offentlig försvarare utses för en tilltalad, som inte fyllt 18 år om det finns anledning att döma till annan påföljd än böter och det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare.

Offentlig försvarare kan förordnas redan under förundersökningen, när denna avancerat så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Enligt 12 § FUK skall i samband med en underrättelse om brottsmisstanken den misstänkte upplysas om sin rätt att anlita biträde av försvarare och att under vissa förhållanden offentlig försvarare kan förordnas för honom. Enligt 23 kap. 5 § RB åligger det dessutom undersökningsledaren att göra anmälan till rätten när enligt 21 kap. 3 a § RB offentlig försvarare bör utses. Men rätten kan även på eget initiativ förordna offentlig försvarare. I praktiken förekommer emellertid relativt sällan att offentlig försvarare förordnas innan åtal har väckts eller innan häktningsframställning har ingetts till rätten.

I många fall då offentlig försvarare förordnas redan under förundersökningen sker detta för att den misstänkte effektivt skall kunna bevaka sina intressen allt eftersom förundersökningen går framåt. För att möjliggöra för försvararen att kontinuerligt biträda den misstänkte, har vissa garantier lämnats för att försvararen skall kunna fullgöra sina uppgifter. Den som är anhållen eller häktad har en ovillkorlig rätt att tala med sin försvarare i enrum såvida denne förordnats av rätten (9 §), och vid förhör som polisen företar har försvararen rätt att vara närvarande om det kan ske utan att utredningen försvåras (23 kap. 10 § RB). Enligt 23 kap. 18 § RB har den misstänkte och hans försvarare rätt att successivt ta del av vad som kommer fram under utredningen i den mån det kan ske utan fara för denna. Innan åklagaren fattar beslut om åtal har den misstänkte och hans försvarare rätt att ta del av hela det föreliggande bevismaterialet. Enligt 24 kap. 12 § RB skall till den misstänkte och hans försvarare överlämnas den promemoria med en skriftlig sammanfattning av det utredningsmaterial som föreligger mot den misstänkte när häktningsframställning inges.

Offentlig försvarare förordnas utan någon prövning av den misstänktes ekonomiska förhållanden. Den offentlige försvararen får ersättning för sitt arbete av allmänna medel. Enligt praxis utgår ersättning även för arbete som utförts före förordnandet, om han har åtagit sig att biträda den misstänkte. Ersättningen bestäms huvudsakligen enligt en särskild taxa. Utöver den ersättning som domstolen bestämmer får försvararen inte förbehålla sig ytterligare ersättning. Om den misstänkte fälls för brottet, skall han åläggas att till statsverket betala tillbaka kostnaderna för försvaret helt eller delvis beroende på sina ekonomiska förhållanden.

4 Personella tvångsmedel

4.1 Systematiken i 23-25 kap. RB

För att kunna genomföra förundersökningen och lagföringen inför domstol och för att kunna säkerställa straffverkställigheten är det i många fall nödvändigt att använda tvång. De tvångsmedel som tillämpas inom straffprocessen innefattar ingripanden dels mot person, dels med avseende på egendom. De förra brukar man kalla personella och de senare reella tvångsmedel. Personella tvångsmedel innebär att en person berövas friheten eller på annat sätt får sin allmänna medborgerliga frihet beskuren.

De viktigaste personella tvångsmedlen i brottmål regleras i 24-28 kap. RB. De tvångsmedel som behandlas där är gripande, anhållande och häktning samt övervakning (24 kap.), reseförbud och anmälningsskyldighet (25 kap.) samt vissa undersökningar på person såsom kroppsvisitation och vissa andra åtgärder (28 kap.).

Det för den enskilde mest ingripande tvångsmedlet är häktning. Det är därför naturligt att detta tvångsmedel kommit att diskuteras livligt och att utformningen av institutet kommit att utgöra en särskilt svår lagstiftningsuppgift.

En misstänkt person kan häktas när som helst under lagföringen. I de flesta fall föregås häktning av ett beslut om anhållande. Anhållande är ett provisoriskt tvångsmedel, som åklagaren kan tillgripa för att säkerställa verkställigheten av ett kommande häktningsbeslut och för att hindra den misstänkte från att sabotera utredningen. Som huvudregel gäller därför samma förutsättningar för anhållande som för häktning. Med gripande avses dels verkställighet av ett anhållnings- eller häktningsbeslut, dels ett självständigt tvångsmedel, som är provisoriskt i förhållande till anhållande på samma sätt som det senare är provisoriskt i förhållande till häktning. För att tillgripa såväl anhållande som gripande krävs således i princip att det föreligger häktningsskäl.

När det gäller övervakning enligt 24 kap. 3 § RB samt reseförbud och anmälningsskyldighet enligt 25 kap. RB har också förutsättningarna för dessa tvångsmedel anknutits till häktningsförutsättningarna. Dessa tvångsmedel utgör alternativ till häktning i vissa fall. Reseförbud och anmälningsskyldighet kan dock tillgripas i vissa andra fall även om inte häktningsförutsättningar föreligger.

Enligt RB:s terminologi används termen tvångsmedel endast för de i

24-28 kap. RB reglerade åtgärderna. Till personella tvångsmedel i mera vidsträckt bemärkelse räknas emellertid även instituten hämtning till förhör, medtagande till förhör och kvarhållande för förhör i 23 kap. RB.

4.2 Materiella häktningsförutsättningar

En grundläggande förutsättning för häktning är att någon är på sannolika skäl misstänkt för brott. Detta beviskrav är lägre än vad som gäller för att fälla den misstänkte. Sannolikhetsrekvisitet kan jämföras med de andra grader av misstanke som svensk rätt använder. Den som *kan misstänkas* för brott får kvarhållas viss tid för förhör. När någon blivit *skäligen misstänkt* skall förundersökningen övertas av åklagaren i de fall förundersökningen inletts av polismyndighet. För meddelande av reseförbud eller anmälningsskyldighet krävs också "skälig misstanke". För åtal krävs att åklagaren finner att *tillräckliga skäl* föreligger för att den misstänkte skall bli dömd.

Kravet på sannolika skäl torde avse endast beviskravet beträffande skuldfrågan, dvs. om de påstådda faktiska omständigheterna föreligger. När det gäller rättsfrågan om gärningen är brottslig eller inte eller om gärningen inom ramen för straffstadgandet är av ringa, normal eller grov beskaffenhet torde krävas samma bevisstyrka som för frågan om den tilltalade skall dömas för brottet. Något utrymme för sannolikhetsbedömning när det gäller rättsfrågan finns alltså normalt inte.

I doktrinen har åtskilliga försök gjorts att närmare bestämma innebörden av begreppet sannolika skäl. Någon enhetlig bestämning av begreppet har emellertid inte åstadkommits, varför innebörden av begreppet måste bedömas efter omständigheterna i varje särskilt fall. Att sannolika skäl betecknar ett strängare beviskrav än skäligen misstänkt torde vara klart liksom att kravet på tillräckliga skäl för att väcka åtal går längre än vad som erfordras för häktning. Att man i praktiken ställer höga krav på brottsmisstankens styrka framgår av det förhållandet att, enligt den undersökning om tillämpningen av de straffprocessuella tvångsmedlen som jag har företagit, endast ett fåtal av dem som häktas sedan inte döms för brottet (se vidare avsnitt 5.5).

Huvudfallet av häktning regleras i 24 kap. 1 § första stycket RB. Enligt detta stadgande förutsätts att för brottet är stadgat fängelse i ett år eller däröver. Det avgörande är alltså om fängelsestraff av den angivna graden ingår i latituden även om det endast kan ådömas vid försvårande omständigheter. Är maximistraffet för brottet minst ett års fängelse känner lagen tre särskilda häktningsgrunder, som är alternativa till varandra.

Flyktfara. Flyktfara innebär att risk föreligger att den misstänkte i avsikt att hålla sig undan avviker från sin bostads- eller uppehållsort, men även att han håller sig undan genom att gå under jorden eller liknande.

Syftet med denna häktningsgrund är att man skall kunna säkra lagföringen av den misstänkte om man kan befara att han kan komma att avvika. Vidare säkras verkställigheten av påföljden.

Frågan om flyktfara föreligger skall bedömas "med hänsyn till brottets

beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet". Brottets svårhetsgrad och den påföljd som förväntas bli utdömd är av betydelse, eftersom risken för avvikande anses vara större vid grov brottslighet. Vidare är den misstänktes personliga förhållanden av betydelse. Är dessa sådana att inget håller honom kvar på en plats på grund av bostad, arbete, familj eller liknande bedöms i allmänhet risken för flykt större.

Kollusionsfara. Denna häktningsgrund har enbart en bevissäkrande funktion. Den misstänkte kan försvåra en utredning t.ex. genom att undanröja spår, förfalska bevis eller påverka dem som skall höras i målet. Att den misstänkte vägrar att medverka i utredningen utgör ofta ett tecken på att det föreligger kollusionsfara. Det bör dock betonas att hans ovillighet att medverka rör det brott som han själv är misstänkt för och hans egen medverkan i detta. Häktning på grund av kollusionsrisk får inte ske för att utröna någon annan persons medverkan i brottet. Kollusionsrisken minskar i regel avsevärt då förundersökningen avslutats, den misstänkte erkänt gärningen eller polisen i övrigt har säkrat erforderlig bevisning.

Recidivfara. Denna häktningsgrund, som infördes i svensk rätt först i och med RB år 1948, är egentligen inte av straffprocessuell natur. Recidivgrunden fyller snarare rent kriminalpolitiska uppgifter. Vid sidan av denna funktion har det dock hävdats att häktning enligt denna grund även tjänar straffprocessens genomförande eller åtminstone underlättar denna, eftersom ny brottslighet från den misstänkte under utredningens gång ofta innebär en förlängning av utredningstiden och en komplicering av processmaterialet.

Det har hävdats att häktningsgrunden recidivfara skall användas framför allt med avseende på vane- och yrkesförbrytare samt sedlighetsförbrytare och vid hustrumisshandel. Recidivgrunden är emellertid den särskilda häktningsgrund som åberopats mest. Den används ofta vid brottslighet som inte alltid är särskilt allvarlig (se vidare under avsnitt 5.4).

Den riskbedömning som skall ske när det gäller de särskilda häktningsförutsättningarna beskrivs i lagtexten på olika sätt vid flykt- och kollusionsfara samt vid recidivfara. Vid häktning på grund av flykt- eller kollusionsfara krävs att flykt eller kollusion *skäligen kan befaras.* Häktning på grund av recidivfara förutsätter att *anledning förekommer* att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Av förarbetena framgår inte om någon saklig skillnad är åsyftad. Den övervägande uppfattningen torde dock vara att för recidivgrunden gäller ett något lägre beviskrav.

I gällande rätt har som bedömningsunderlag för alla de tre häktningsgrunderna angivits brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet. Bland omständigheter som beaktas är den misstänktes bostad, arbete, anknytning till familj, arten och omständigheterna kring brottet, tidigare brottslig belastning m.m.

Vid sidan av huvudfallet finns specialfall då häktning kan ske för brott av lindrigare art. Även i dessa fall är häktningsmöjligheten anknuten till straffskalan för brottet. För de lindrigaste fängelsebrotten regleras frågan i 24 kap. 1 § andra stycket RB. Understiger straffet i det av åklagaren

åberopade lagrummet ett års fängelse, kan häktning på grund av flyktfara ske av den som inte har stadigt hemvist i riket.

Enligt 24 kap. 1 § fjärde stycket RB får häktning inte ske om det kan antas att den misstänkte endast kommer att dömas till böter. Stadgandet avser även de fall när gärningen är belagd med strängare straff men då i det konkreta fallet endast böter kommer att utdömas. I sådana fall kan häktning ske endast i syfte att identifiera den misstänkte och för att förhindra den som saknar hemvist i landet att fly utomlands (24 kap. 2 § RB).

Häktning är aldrig i något fall obligatorisk. Är straffminimum fängelse i två år, skall emellertid enligt 24 kap. 1 § tredje stycket RB häktning ske, om det inte är uppenbart att anledning härtill saknas. Man har ansett att det för den allmänna rättsuppfattningen skulle vara stötande om t.ex. en mördare fick gå fri i avvaktan på rättegången. I praktiken torde också i sådana fall häktning alltid ske.

4.3 Förfarandet - frister

Gripande

Gripande som ett självständigt tvångsmedel kan beslutas och verkställas av en polisman, om ett anhållningsbelut inte kan avvaktas (24 kap. 7 § första stycket RB). Detta förekommer framför allt då polisen griper någon under spaningsarbete och tar med sig vederbörande till polisstationen för förhör.

Gripande kan också förekomma såsom s.k. skrivbordsgripande, vilket innebär att ett beslut om gripande fattas av förhörsledaren under utredningen genom att en person som redan finns på polisstationen, t.ex. efter frivillig inställelse eller efter att ha hämtats till förhör, förklaras gripen.

Gripande som beslutas av polisman enligt 24 kap. 7 § första stycket RB förutsätter att skäl för anhållande föreligger. I vissa situationer kan även en privatperson som t.ex. en målsägande eller en butikskontrollant besluta och verkställa ett gripande (24 kap. 7 § andra stycket RB). När det gäller en enskilds rätt att gripa förutsätts att på brottet kan följa fängelse och att den misstänkte anträffas på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen eller att han är efterlyst för brott. Den misstänkte skall i sådana fall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Enligt 17 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. gäller bestämmelserna i lagen även den som gripits som misstänkt för brott. Det innebär att alla de tvångsåtgärder i form av kroppsvisitation, fängslande osv. och de inskränkningar i övrigt i den personliga rörelsefriheten och integriteten, som den frihetsberövade enligt behandlingslagen är underkastad, är tillämpliga redan på den som gripits som misstänkt för brott.

När det gäller dem som hämtas, medtas eller kvarhålls för förhör enligt 23 kap. 7-9 §§ RB gäller inte samma regler om förvaring och tvång som för gripna. JO har i ett par fall uttalat sig om förvaringen av personer, som hämtats eller medtagits till förhör. Enligt JO måste polisen vara berättigad att utöva visst tvång mot den som medtagits eller hämtats till förhör och denne får även underkastas den bevakning som ändamå-

let med förhöret kan motivera. Vid bestämmande av hur betryggande bevakningen bör vara, ligger det enligt JO nära till hands att utgå från den allmänna grundsatsen som gäller för polisingripanden att strängare medel inte får användas än förhållandena kräver (nuvarande 8 § polislagen). Den placering och de bevakningsåtgärder som väljs måste vara sakligt motiverade. Det torde enligt JO kunna antas att oftast annat medel inte är sakligt motiverat än en tillsägelse till förhörspersonen att stanna kvar på polisstationen till dess förhöret ägt rum. Han kan då anvisas att uppehålla sig i en öppen cell, ett förhörsrum eller en expeditionslokal eller annat lämpligt utrymme. Endast undantagsvis kan insättande i arrest komma i fråga som alternativ till uppehåll under mer eller mindre påtaglig bevakning i öppen lokal. Enligt JO bör man vara mera återhållsam vid användningen av bevakningsåtgärder när det gäller någon som skall förhöras utan att vara misstänkt för brott än i fråga om någon som hörs som misstänkt.

RPS har nyligen utfärdat föreskrifter angående behandlingen av personer som hämtats eller medtagits till förhör (RPS FS 1983:6). Enligt dessa föreskrifter skall, i de fall förhör inte kan påbörjas omgående, vederbörande anvisas att uppehålla sig i ett väntrum eller förhörsrum eller annat lämpligt rum, som dock inte får låsas. Vidare uttalas att det, för att förhindra att den som skall höras avviker eller ges tillfälle till olämplig kommunikation med annan, kan vara nödvändigt att ordna uppehåll under bevakning eller tillsyn i en öppen lokal.

Anhållande

Såväl ett gripande i egentlig mening som ett skrivbordsgripande skall av vederbörande polisman skyndsamt anmälas till åklagaren, vilken därefter så snart det kan ske skall hålla förhör (anhållningsförhör) med den misstänkte och därefter omedelbart besluta om denne skall anhållas eller friges (24 kap. 7 § tredje stycket och 8 § RB). Anhållningsförhöret får också på åklagarens uppdrag hållas av en polisman (24 kap. 8 § RB).

Framför allt i storstäderna har utvecklats en praxis, som avviker från vad som gäller enligt lagens föreskrifter om förfarandet vid anhållningsförhör. I praktiken förekommer det mycket sällan att åklagaren själv håller anhållningsförhöret. Ofta går det till så att en polisman före anmälan om gripandet håller förhör med den misstänkte utan att han formellt fått i uppdrag av åklagaren att hålla förhöret, s.k. ersättningsförhör. I samband med anmälan om gripandet gör sedan polismannen en föredragning för åklagaren, som beslutar om anhållande på grundval av föredragningen. I många fall innebär detta förfarande också att polismannen anmäler gripandet till åklagaren endast när fråga uppkommer att anhålla den misstänkte. JO har tidigare kritiserat denna praxis och framhållit att en sådan tillämpning av reglerna endast kan försvaras av organisatoriska förhållanden. Enligt JO bör den misstänkte efter polismannens föredragning inställas inför åklagare, som genom frågor har att förvissa sig om att föredragningen varit riktig och att skäl för anhållande föreligger.

Också när det gäller frågor rörande anhållningsbeslut nattetid har JO gjort vissa principiella uttalanden. JO anför bl.a. att bestämmelserna i

RB om att anmälan till åklagare om gripande skall ske skyndsamt och att åklagaren efter förhör omedelbart skall besluta om den gripne skall anhållas eller friges, inte gör undantag för gripanden som sker nattetid. JO anser dock att skyndsamhetskravet bör tolkas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Om en person under natten gripits på bar gärning för ett allvarligt brott eller om han erkänt ett sådant brott eller om stark bevisning föreligger mot en person som, enligt vad polisen vet, dömts ett flertal gånger, kan i praktiken med visshet sägas att det kommer att meddelas ett anhållningsbeslut. Om anmälan då uppskjuts till tjänstgöringstidens början på morgonen, kan enligt JO kravet på skyndsamhet knappast anses eftersatt (JO 1968 s. 101).

En grundläggande förutsättning för att en anmälan om ett gripande skall kunna skjutas upp är emellertid enligt JO att ett ersättningsförhör verkligen hålls så snart som möjligt och normalt innan den misstänkte förts till en arrestavdelning. När det gäller ungdomar har JO vidare den uppfattningen att skyndsamhetskravet bör slå igenom i så motto att gripanden av ungdomar i vart fall under arton år skall anmälas till åklagaren också nattetid (JO:s beslut 1984-12-17, dnr 2016-1983).

RÅ har i ett särskilt cirkulär med anvisningar angående åklagarnas beredskapstjänstgöring (RÅFS 1983:1) gjort vissa uttalanden om prövning av anhållningsfrågor nattetid. RÅ delar JO:s uppfattning att, om förutsättningarna för ett anhållande är mer eller mindre uppenbara, det torde vara möjligt att låta ett hänskjutande av frågan till åklagaren anstå en kortare tid, om åklagaren därigenom kan ges möjlighet till sammanhängande vila. Mot bakgrund härav anser RÅ att anmälan till åklagaren inte skall behöva göras mellan klockan 00.00 och 06.00, såvida inte omständigheterna är sådana att det framstår som ofrånkomligt att genast inhämta åklagarens besked i frågan. Om en anhållningsfråga har aktualiserats för åklagaren före klockan 24.00, kan det enligt RÅ självfallet finnas anledning för åklagaren att senare under natten följa upp frågan. RÅ konstaterar vidare att beredskapsåklagaren torde kunna fatta sitt beslut efter en telefonföredragning av polisen. Åklagaren får dock inte ge avkall på kravet på fullständig och säker information. Ibland kan det därför vara nödvändigt att han inställer sig hos polisen och genom att närvara vid förhör eller på annat sätt skaffar sig ett säkert beslutsunderlag. Med anledning av JO:s beslut den 17 december 1984 har RÅ och RPS nyligen kommit överens om vissa riktlinjer i fråga om bl.a. anhållningsförhör och anmälan av gripanden av ungdomar utöver de rutiner som redan gäller.

Det förekommer inte så sällan att en person, som anhållits i sin frånvaro, grips i ett annat polisdistrikt eller att en misstänkt person grips på en annan ort än den där brottet utreds. I dessa fall sker anhållningsförhöret ibland på gripandeorten och anhållningsbeslutet grundas på en telefonföredragning av förhörsledaren.

Många gånger väntar emellertid åklagaren med anhållningsförhöret till dess den gripne har transporterats till utredningsorten. Det kan i sådana fall förekomma att anhållningsbeslutet kommer att fattas flera dagar efter gripandet.

Som tidigare sagts gäller som huvudregel samma förutsättningar för

anhållande som för häktning. Enligt 24 kap. 5 § andra stycket RB kan emellertid åklagaren anhålla en misstänkt även om inte fulla skäl till häktning föreligger. Enligt stadgandet skall det i så fall vara av synnerlig vikt att den misstänkte i avvaktan på vidare utredning tas i förvar.

I litteraturen är den övervägande meningen att uttryckssättet "ej fulla skäl till häktning" innebär dispens från såväl kravet på sannolika skäl att den misstänkte har begått brottet som kravet på bevisningens styrka när det gäller de särskilda häktningsförutsättningarna. När det gäller den begränsning som ligger i att det skall vara av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar, har hävdats att i det fall man godtar en lägre bevisstyrka för brottet än "sannolika skäl", så skulle kravet på synnerlig vikt medföra att man ställer högre krav på bevisning för de särskilda häktningsgrunderna än som anges i 24 kap. 1 § RB. Å andra sidan har också hävdats att avsikten inte har varit att det måste föreligga särskilt starka skäl för förekomsten av en särskild häktningsförutsättning, utan att man i stället bör fordra att brottet är grovt och att det bör föreligga starka skäl för antagandet, att man tack vare anhållandet kan åstadkomma den erforderliga bevisstyrkan för häktning inom de tider som föreskrivs.

Tiden för anhållningsbeslutet bildar utgångspunkt för vissa frister som gäller för det fortsatta förfarandet. Som huvudregel gäller att åklagaren dagen efter anhållningsbeslutet, eller, då beslutet meddelats i den misstänktes frånvaro, dagen efter anhållningsförhöret enligt 24 kap. 8 § RB, skall antingen inge häktningsframställning eller frige den anhållne. Tidsfristen kan emellertid utsträckas till högst fem dagar om det behövs för att verkställa ytterligare utredning i häktningsfrågan (24 kap. 12 § första stycket RB). I förarbetena till RB har påpekats att hela anståndstiden inte får utnyttjas annat än då det är oundgängligen nödvändigt. Det brukar också påpekas att fristerna inte får utnyttjas för ytterligare utredning om brottet - eller för att förmå den misstänkte att erkänna brottet - när häktningsförutsättningar i och för sig föreligger.

Häktningsförhandling

Också för den fortsatta handläggningen inför rätten gäller vissa tidsfrister. Om häktningsfrågan upptas vid en särskild häktningsförhandling, skall denna hållas inom fyra dagar efter det att häktningsframställningen kom in till rätten om inte synnerligt hinder möter (24 kap. 13 § RB). Häktningsfrågan kan emellertid också tas upp direkt vid huvudförhandlingen, vilken då måste hållas inom en vecka från det häktningsframställningen kom in.

De frister som anges i fråga om tvångsmedlen räknas i kalenderdygn. Vidare är den s.k. söndagsregeln tillämplig, vilket innebär att en åtgärd, som skulle ha vidtagits på en lördag, söndag eller helgdag eller vissa helgdagsaftnar, får företas nästföljande vardag (2 § lagen 1930:173 om beräkning av lagstadgad tid). Detta innebär emellertid inte att fristerna utan vidare får förlängas om sista dagen är en söndag, eftersom ju alltid häktningsframställningen bör inges och häktningsförhandling hållas så snart det kan ske.

Häktningsförhandling hålls på den ort där brottet kan åtalas, dvs. i

allmänhet på gärningsorten eller på den ort där den misstänkte är mantalsskriven eller mera varaktigt uppehåller sig (19 kap. 12 § RB). Det är också på åtalsorten som förundersökningen skall bedrivas och det är således åklagaren på denna ort som har behörighet att anhålla den misstänkte.

Till häktningsförhandlingen kallas åklagaren, den anhållne och hans försvarare. Endast i undantagsfall kan förhandlingen genomföras i den anhållnes utevaro (24 kap. 14 § RB). Handläggningen skall bedrivas skyndsamt och den utredning som förebringas är i regel endast vad som förekommit vid förundersökningen i form av en häktningspromemoria samt vad parterna anför. Uppskov får inte ske om det inte föreligger synnerliga skäl och utan den misstänktes begäran inte längre än 4 dagar (24 kap. 15 § RB). Häktningspromemorian skall avlämnas i samband med att häktningsframställningen inges, men rätten kan medge att överlämnandet får anstå (24 kap. 12 § andra stycket RB). Det är mycket vanligt att promemorian inte inges förrän i samband med häktningsförhandlingen.

Efter förhandlingen skall rätten omedelbart besluta i häktningsfrågan. Beslutet fattas av en lagfaren domare. I beslutet skall anges det brott misstanken avser och kort grunden för häktningen (24 kap. 16 § RB).

I 24 kap. 17 § RB regleras förfarandet vid häktning av den som befinner sig på fri fot. En sådan fråga skall också prövas vid en förhandling inför rätten. Så snart häktningsbeslutet har verkställts skall anmälan om detta göras till rätten.

Då rätten meddelar ett beslut om häktning eller då anmälan sker till rätten om att ett häktningsbeslut i den misstänktes frånvaro har verkställts, skall rätten samtidigt bestämma den tid inom vilken åtal skall vara väckt, om detta inte redan skett (24 kap. 18 § RB). Denna tid får inte överstiga vad som är oundgängligen nödvändigt. Någon bestämd tid har emellertid inte föreskrivits i lagen. Överstiger den tid som rätten bestämmer 14 dagar, skall emellertid nya häktningsförhandlingar hållas med högst 14 dagars mellanrum (24 kap. 18 § andra stycket RB). Har åtal inte väckts eller framställning om förlängning av tiden inte kommit in till rätten inom föreskriven tid, skall rätten genast frige den häktade. Även i det fallet att det inte längre föreligger skäl för häktning skall den häktade omedelbart friges (24 kap. 19 § RB).

Den häktade förvaras i allmänt häkte. Om det är av synnerlig vikt att han av utredningsskäl förvaras hos t.ex. polisen får rätten besluta om anstånd med hans överförande till allmänt häkte (24 kap. 22 § RB).

Det finns 25 allmänna häkten i landet. Vid två kriminalvårdsanstalter finns dessutom särskilda häktesavdelningar. Som provisoriska förvaringslokaler används polisarrester.

Föreskrifter om behandling av häktade och anhållna finns i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. Bestämmelserna gäller också dem som gripits som misstänkta för brott.

Den intagne skall i princip vistas i ensamrum. För att underlätta hans situation och försöka bryta isoleringen under häktestiden innehåller häkteslagen en rad föreskrifter om bl.a. kurativt och socialt stöd. Den intagne skall så långt det är möjligt erbjudas någon form av arbete eller

annan sysselsättning under häktningstiden. Han skall också ges möjlighet att vara tillsammans med andra intagna och ha tillgång till information och förströelse i form av TV, radio, böcker och tidningar. Genom brev, telefonsamtal och besök skall han också kunna hålla kontakt med omvärlden. Den intagne har enligt lagen också rätt att själv inneha pengar, värdesaker och legitimationshandlingar. Å andra sidan får inskränkningar göras i hans rätt att ha tillgång till tidningar m.m. för att undvika att bevis undanröjs eller utredningen försvåras. Gemenskapen med andra intagna och kommunikation med omvärlden kan också inskränkas, om det bedöms nödvändigt av säkerhetsskäl eller om det finns risk för att brottsutredningen försvåras. När det gäller frågor som rör sådana restriktioner som betingas av utredningsskäl är det åklagaren som beslutar. För sådana frågor som avser ordning och säkerhet ansvarar häktesföreståndaren.

Sedan åtal har väckts skall huvudförhandling i målet i princip hållas inom en vecka. Anstånd kan dock medges om det är nödvändigt för att fullständiga utredningen (45 kap. 14 § andra stycket RB). Tiden överskrids ofta avsevärt då rätten har förordnat om rättspsykiatrisk undersökning.

När rätten avgör målet skall den pröva om ett meddelat häktningsbeslut skall bestå. Är den misstänkte på fri fot, kan rätten förordna att han skall häktas (24 kap. 21 § första stycket RB). Är den tilltalade häktad skall dom i målet - om synnerligt hinder inte möter - meddelas inom en vecka (30 kap. 7 § andra stycket RB).

Om rätten ogillar åtalet skall den misstänkte omedelbart friges. Åklagaren får då inte - med åsidosättande av den prövning som rätten har gjort - på nytt besluta om anhållande. Detsamma gäller om domstolen har avslagit en häktningsframställning och försatt den anhållne på fri fot, liksom även det fallet att domstolen visserligen bifallit åtalet och dömt den misstänkte för brottet men funnit att häktningsskäl inte längre föreligger och försatt honom på fri fot. Förbudet för åklagaren att anhålla på nytt torde i dessa situationer gälla även om han fört häktningsfrågan eller målet vidare till högre rätt. Endast i det fallet att det efter domen eller häktningsförhandlingen framkommer nya omständigheter kan den misstänkte anhållas på nytt.

När rätten bestämmer påföljden och denna innebär fängelse på viss tid, skall rätten samtidigt avräkna den tid som den dömde har varit berövad friheten som anhållen eller häktad. Om det utdömda straffet endast obetydligt överstiger häktningstidens längd kan rätten förordna att straffet skall anses vara verkställt i sin helhet genom häktningen (33 kap. 5 § första stycket BrB).

Talan mot ett häktningsbeslut som har meddelats i första instans får föras oavsett om beslutet har meddelats särskilt eller i samband med dom. Därvid är allmänna regler om fullföljdsförfarandet tillämpliga. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte är dock inte inskränkt till viss tid (52 kap. 1 § RB). Mål som avser häktningsbeslut meddelat under rättegången handläggs i högre rätt som besvärsmål. Förfarandet är därvid i regel skriftligt. Häktningsförhandling i högre rätt är sällsynt. Till skillnad från vad som i allmänhet gäller

vid handläggningen av besvärsmål får hovrätten ändra underrättens beslut i fråga om häktning utan att först bereda motparten tillfälle att yttra sig. Talan mot häktningsbeslut, som meddelas i samband med domen, förs genom vad och kan riktas enbart mot häktningsbeslutet som sådant eller föras i samband med överklagande av domen i övrigt.

Är den tilltalade häktad i ett överklagat brottmål gäller också för hovrätt vissa tidsfrister. Huvudförhandling skall hållas inom åtta veckor från dagen för tingsrättens dom. Denna tidsfrist får överskridas under samma förutsättningar som när det gäller huvudförhandling i tingsrätt (51 kap. 13 § andra stycket RB). Också för HD gäller tidsfrister för handläggningen (55 kap. 15 § RB).

4.4 Alternativ till häktning

Anhållande och häktning innebär för den misstänkte synnerligen ingripande åtgärder. Lagstiftaren har därför sökt att finna andra medel för att uppnå de syften som dessa tvångsmedel skall tillgodose. De alternativ till frihetsberövande som godtagits i svensk rätt är övervakning, reseförbud och anmälningsskyldighet. Borgensinstitutet har inte införts i svensk rätt, eftersom man har ansett att ett system med ekonomisk säkerhet otillbörligt gynnar ekonomiskt välsituerade misstänkta.

Bestämmelserna om övervakning finns i 24 kap. 3 § RB. Övervakning är utformad som en begränsning av häktningsmöjligheten i vissa speciella fall. Unga personer och i vissa fall även gamla eller sådana som är sjuka eller gravt handikappade får inte häktas, om åtgärden kan antas medföra allvarlig skada och det inte är uppenbart att betryggande övervakning kan ordnas. Detsamma gäller gravida kvinnor eller kvinnor med nyfött barn om häktning kan befaras medföra skada för barnet. Övervakning förutsätter medverkan från den misstänkte. Vill han inte underkasta sig övervakning skall häktning ske. Enligt tillämpningsföreskrifter (FUK 26-28 §§) har ansvaret för övervakning lagts på undersökningsledaren. Även domstolen kan dock besluta om övervakning. Vid övervakning är rättegångsbalkens regler om tid för åtals väckande eller förnyad häktningsförhandling inte tillämpliga och domstolen har inte rätt att självmant vidta åtgärder mot den misstänkte om han bryter mot eventuella villkor. En fråga om att ersätta övervakningen med häktning kan alltså, innan åtal har väckts, upptas endast på yrkande av åklagaren. Övervakning kan anordnas i den misstänktes hem eller i annat enskilt hem eller genom att han placeras i en lämplig institution. Övervakning kan också innebära skyldighet för den misstänkte att på vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller att iaktta annat villkor som anses erforderligt för övervakningen. Några närmare föreskrifter om hur kontrollen skall vara anordnad finns emellertid inte.

I 25 kap. 1 § RB har intagits regler om anmälningsskyldighet och reseförbud. Dessa tvångsmedel kan tillgripas om det föreligger skälig misstanke om brott på vilket kan följa fängelse och det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan anledning skäligen kan befaras, att han genom att avvika eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Om det föreligger fara för flykt till

utlandet får reseförbud eller anmälningsskyldighet användas oavsett brottets svårhet. Enligt 25 kap. 1 § tredje stycket RB får vidare reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas i stället för häktning även i andra fall, t.ex. vid fara för fortsatt brottslighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet kan förenas med föreskrifter att den misstänkte på vissa tider skall vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller i övrigt sådana föreskrifter som kan behövas för den misstänktes övervakande. Reseförbud kan vidare förenas med anmälningsskyldighet (25 kap. 2 § RB).

Reseförbud och anmälningsskyldighet beslutas av åklagaren eller rätten (25 kap. 3 § första stycket RB). Har åtgärden beslutats av åklagaren får den misstänkte begära rättens prövning av beslutet. Innan åtal väckts får rätten meddela beslut endast på yrkande av åklagaren. Sedan åtal väckts kan emellertid domstolen självmant ta upp frågan. När en fråga om reseförbud eller anmälningsskyldighet har väckts hos rätten skall förhandling hållas så snart det kan ske (25 kap. 3 § tredje stycket RB). Rätten kan också meddela interimistiskt beslut i frågan. När rätten meddelar reseförbud eller anmälningsskyldighet skall, om åtal inte redan har väckts, rätten sätta ut den tid inom vilken åtal skall vara väckt. Har beslutet meddelats av åklagaren och blir det inte föremål för rättens prövning, skall åtal väckas inom en månad sedan beslutet meddelades. Tiden kan i vissa fall förlängas (25 kap. 6 § första och andra styckena RB). Har åtal inte väckts inom föreskriven tid eller begärs inte förlängning av fristen eller förekommer inte längre skäl för åtgärdens bestånd, skall beslutet upphävas. När det gäller föreskrifter i samband med beslut om reseförbud eller anmälningsskyldighet eller tillfälliga lättnader i sådana föreskrifter kan rätten delegera åt åklagaren att besluta härom. Överträds reseförbud eller anmälningsskyldighet eller fullgörs inte uppställda villkor, skall den misstänkte omedelbart anhållas eller häktas om det inte är uppenbart att det saknas skäl härtill (25 kap. 9 § RB).

5 Tvångsmedlen i praktisk tillämpning

5.1 Det statistiska underlaget

För att kartlägga praxis när det gäller användningen av personella tvångsmedel har jag genomfört två enkäter hos landets åklagarmyndigheter. Den ena undersökningen avser uppgifter om varaktigheten av frihetsberövanden, beslut i åtalsfrågan och påföljd. Denna enkät bygger på uppgifter från åklagarmyndigheternas anhållningsliggare (var tionde ärende under 1982) och diarier. Den andra undersökningen omfattar samtliga anhållningsbeslut som fattades under perioden den 30 januari 1984 till den 16 mars 1984 och avser främst grunder för frihetsberövandet, personliga förhållanden och tidigare belastning. Enkäten bygger i huvudsak på uppgifter som hämtats direkt från blanketter som används i åklagarnas löpande verksamhet. Dessa uppgifter har kompletterats med ett frågeformulär till den handläggande åklagaren. Närmare uppgifter om de båda enkäternas uppläggning och genomförande framgår av bilaga 4.

Genom den uppläggning som jag har valt har det varit möjligt att göra jämförelser med uppgifterna i den enkät som 1974 års utredning genomförde 1975.

Resultatet av enkäterna redovisas i bilaga 4. I detta avsnitt lämnas en översiktlig redogörelse för kartläggningen. Redovisningen följer i huvudsak dispositionen i bilagan.

5.2 Beslut om frihetsberövandet efter anhållandet

1982 var antalet anhållanden omkring 30 400. Av de som anhölls begärdes en tredjedel, 9 900, häktade.

Ungefär 900 eller en tiondel av häktningsframställningarna återkallades före häktningsförhandlingen.

Lika många eller omkring 900 av häktningsframställningarna avgjordes vid en gemensam häktnings- och huvudförhandling.

Tingsrätten ogillade 12 % av häktningsframställningarna. Antalet häktade vid en särskild häktningsförhandling var därför ungefär 7 200. Av dessa förblev 6 500 häktade till dess tingsrättens dom meddelats.

Som alternativ till anhållande och häktning meddelades år 1982 ca 350 beslut om reseförbud och 100 beslut om anmälningsskyldighet. I ungefär två tredjedelar av dessa totalt 450 fall fattades det första beslutet av

åklagaren. Övervakning enligt 24 kap 3 § RB förekom endast i ett fåtal fall.

Som en jämförelse med svenska förhållanden blev i Danmark 1982 omkring 5 600 personer häktade och i Finland år 1979 omkring 4 000 personer (se vidare avsnitt 7.1 resp 7.3). Antalet häktade varierar naturligtvis med hänsyn till brottsligheten. Eftersom det är svårt att jämföra brottslighetens omfattning i de olika länderna redovisas i tabell 1 antalet häktade med utgångspunkt från antalet invånare i åldersgruppen 15 - 64 år. Det lägre antalet i Finland kan troligen förklaras av de längre anhållningstiderna där.

Tabell 1 Antalet häktade i Sverige, Danmark och Finland

	Invånare tusental	Häktade	Per 100 000	Anhållna mer än 3 dagar	Per 100 000
S	5 610	8 000	143	4 100	73
D	3 475	5 600	161		
SF	3 369	4 000	119	7 400	220

5.3 Brottslighetens art

Av tabell 2 framgår att något över 40 % blev anhållna för stöld och häleri. Sammanlagt blev ungefär 60 % anhållna för förmögenhetsbrott. 17 % av anhållandena avsåg brott mot person och 14 % narkotikabrott.

Av tabell 2 framgår också att av dem som anhölls för för grov stöld blev 42 % häktade medan av dem som anhölls för stöld endast 20 % blev häktade och för häleri endast 14 %. Av dem som anhölls för mer än en typ av brott blev 41 % häktade. I genomsnitt blev en fjärdedel av de anhållna häktade.

5.4 Grunderna för frihetsberövandet

Tabell 3 visar att mer än 60 % av anhållandena motiverades med kollusionsfara. I hälften av dessa fall åberopades enbart kollusionsfara. Kollusionsfara förekom också ofta i kombination med recidivfara. I totalt 22 % av fallen åberopades bestämmelsen om utredningsanhållande i 24 kap 5 § andra stycket RB. I hälften av dessa fall förekom dessutom en annan grund, t ex kollusionsfara (dessa är inte medräknade i de 60 % ovan).

Endast 7 % av anhållandena motiverades enbart med recidivfara men totalt angavs recidivfara i nästan 40 % av anhållningsbesluten.

Andelen som begärdes häktade varierade från 16 % i de fall regeln om utredningsanhållande tillämpades som ensam grund till 72 % för dem som begärdes häktade med stöd av tvåårsregeln i 24 kap 1 § tredje stycket RB.

Recidivfara förekom betydligt oftare som grund för häktningsframställningen än som grund för anhållandet. En fjärdedel av häktnings-

Tabell 2 Brottslighetens art

Brott	1982 Anhållna Totalt	%	Därav häktade	I % av de anhållna
BROTT MOT PERSON				
Mord, dråp och grov misshandel	850	3	260	31
Misshandel	2060	7	430	21
Olaga hot	1140	4	330	29
Övriga brott mot person	1020	3	380	37
SUMMA	5070	17	1400	28
FÖRMÖGENHETSBROTT MM				
Rån	840	3	300	34
Grov stöld	2070	7	890	42
Stöld	10340	34	2050	20
Tillgrepp av fortsk medel	2170	7	470	22
Häleri	1010	3	140	14
Bedrägeri, förskingring och andra brott mot 9 och 10 kap (utom häleri)	1740	6	450	26
Gäldenärs- skatte- och valutabrott	390	1	130	
Övriga grott mot 8 kap samt brott mot 12 - 15 kap	550	2	80	
SUMMA	19110	63	4510	24
NARKOTIKABROTT 1)	4310	14	1240	29
ÖVRIGA BROTT	1300	4	490	38
MER ÄN EN TYP AV BROTT 2)	580	2	240	41
TOTALT	30370	100	7880	26

1) Även i kombination med andra brottstyper
2) Se not 1

Tabell 3 Grunder för anhållandet och häktningsframställningen. 1984

Procentuella tal

GRUNDER	Anhållandet		Häktningsframställning
		Proc andel som begärts häktade	
RB 24:1 st 1 1)			
Flyktfara	7	53	18
Kollusionsfara	62	36	52
Recidivfara	39	50	75
Endast RB 24:1 st 1	72	39	85
Övriga grunder			
Ej stadigt hemvist	2	59	2
Saknar hemvist			4
Okänd identitet	1		
Fängelse minst 2 år	3	72	8
Ej fulla skäl			
Som enda grund	12	19	
Jämte annan grund	10	29	
Övriga grunder			1
Totalt	100	36	100

1) Uppgifterna avser den sammanlagda förkomsten av resp grund

framställningarna motiverades med enbart recidivfara och ytterligare två fjärdedelar med recidivfara i kombination med någon annan grund, oftast kollusionsfara. Kollusionsfara åberopades sammanlagt i något mer än hälften av häktningsframställningarna. Härtill kommer 8 % av framställningarna som motiverades med tvåårsregeln i 24 kap 1 § tredje stycket RB.

Endast i ett fåtal fall (7 %) skiljde sig grunderna för tingsrättens häktningsbeslut från dem som åklagaren åberopat i häktningsframställningen.

5.5 Beslut i åtalsfrågan och påföljd

Tre fjärdedelar av samtliga anhållna blev åtalade. Tillsammans med ett par procent som fick strafföreläggande och 5 % som fick åtalsunderlåtelse lagfördes alltså totalt 79 %. Detta innebär att 21 % av de anhållna över

huvud taget inte blev lagförda. Av dem som häktades blev emellertid nästan samtliga (98 %) åtalade. Av dem som inte häktades var det 29 % som inte blev lagförda.

Såsom enkäten var upplagd kan emellertid åtalsbesluten ha avsett även andra brott än de som föranledde frihetsberövandet. Mer än hälften av dem som inte häktades blev också misstänkta för andra brott. Av de ca 9 400 som inte häktades och som enbart misstänktes för det eller de brott som föranledde anhållandet var det 40 % som inte blev lagförda.

Det är förhållandevis få åtal som inte leder till en fällande dom, totalt omkring 7 %. Endast för 2 % av dem som häktades blev åtalet ogillat eller lades ned.

Av de häktade var det endast 16 % som inte dömdes till fängelse, enbart eller i kombination med skyddstillsyn. Av dem som inte häktades dömdes en tredjedel till fängelse och nästan lika många till skyddstillsyn. 16 % fick villkorlig dom och 13 % dömdes till böter.

I förhållande till samtliga anhållna var det 21 % som häktades och dömdes till fängelse (inkl fängelse och skyddstillsyn) och ytterligare 17 % som inte häktades men som blev åtalade och dömda till fängelse. Totalt dömdes således 38 % eller 11 600 av dem som varit anhållna till fängelse.

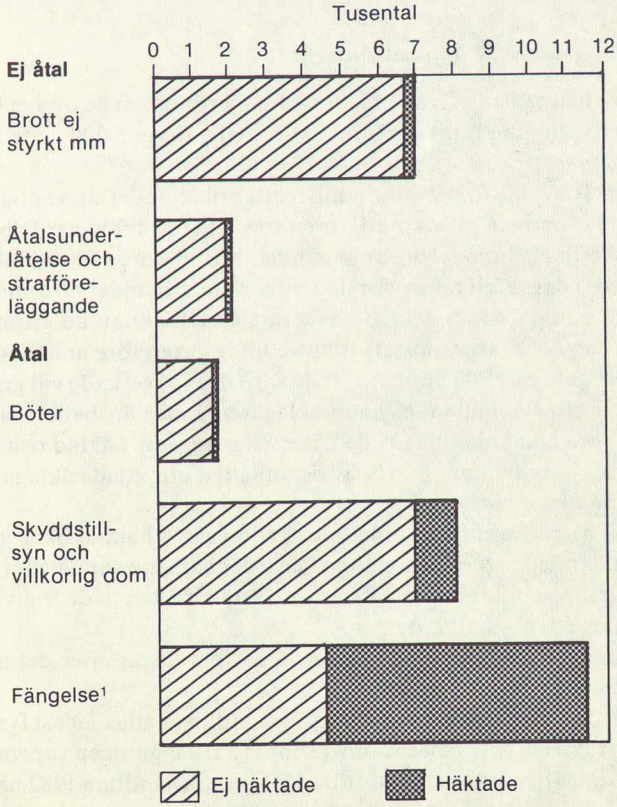

¹ Inkl skyddstillsyn och fängelse

Diagram 1

Beslut i åtalsfrågan och påföljd med uppdelning häktade och ej häktade. 1982

5.6 Personliga förhållanden

Av de anhållna var en tiondel kvinnor. Andelen häktade var lägre för kvinnorna än för männen.

Enligt direktiven skall jag överväga behovet av särskilda åtgärder när det gäller häktning av kvinnor med spädbarn och av vårdnadshavare över huvud taget. Det visade sig emellertid att behovet av sådana särskilda åtgärder inte är stort. Under 1983 blev i hela landet 23 personer intagna i häkte tillsammans med minderåriga. Motsvarande tal under 1984 var sju personer.

Endast en mindre del av de anhållna (14 %) saknade bostad. Nästan två tredjedelar saknade stadigvarande anställning eller utbildning.

Omkring hälften av de anhållna betecknades som missbrukare. Minst 65 % var tidigare straffade och en fjärdedel hade vid anhållandet ännu inte helt avtjänat tidigare straff.

I genomsnitt blev enligt 1984 års enkät något mer än en fjärdedel av de anhållna häktade. Av de anhållna med någon pågående påföjd blev emellertid så många som 44 % häktade. Av de anhållna som tidigare var ostraffade blev å andra sidan endast 13 % häktade. Även den anhållnes anställnings- och bostadsförhållanden och missbruksbilden visade sig ha betydelse för om den anhållne skulle komma att häktas eller ej.

5.7 Frihetsberövandets varaktighet

Av de anhållna hade fyra femtedelar först gripits och de övriga hämtats, medtagits eller medföljt för förhör. 17 % eller drygt 5 000 hade anhållits i sin frånvaro.

Tiden från det första ingripandet till anhållandet är vanligen kort, omkring 3 timmar (mediantid), men 6 % eller ca 1 900 var frihetsberövade mer än 12 timmar före anhållandet. Härav var ca 700 anhållna i sin frånvaro (i dessa fall räknas istället tiden från gripandet till anhållningsförhöret enligt 24 kap 8 § RB). För totalt ca 1 200 av de gripna fanns uppgift om att de transportats till utredningsorten före anhållandet och för ytterligare ca 1 000 uppgavs att de varit drogpåverkade vid gripandet.

Dagen efter anhållandet hade åklagaren i mer än hälften av fallen beslutat om den anhållne skulle friges eller begäras häktad och efter tre dagar i 87 % av fallen. För 5 % av de anhållna utnyttjade åklagaren hela fristen på fem dagar.

Sannolikheten för att den anhållne skall begäras häktad ökar ju längre tid anhållandet pågår. De som inte begärdes häktade var därför i genomsnitt anhållna endast under 1,4 dagar. Nästan hälften hade frigivits inom 24 timmar efter anhållandet.

Häktningsförhandling hölls oftast tre - fem dagar efter det att häktningsframställningen lämnades.

Enligt mitt förslag skall häktningsförhandling hållas senast fyra dagar efter det faktiska frihetsberövandet. Enligt kartläggningen var emellertid genomsnittstiden från gripande till häktningsförhandling 1982 nästan en vecka. Endast 14 % av häktningsförhandlingarna hölls inom fyra dagar efter anhållandet. Åtta dagar efter anhållandet hade nästan en femtedel

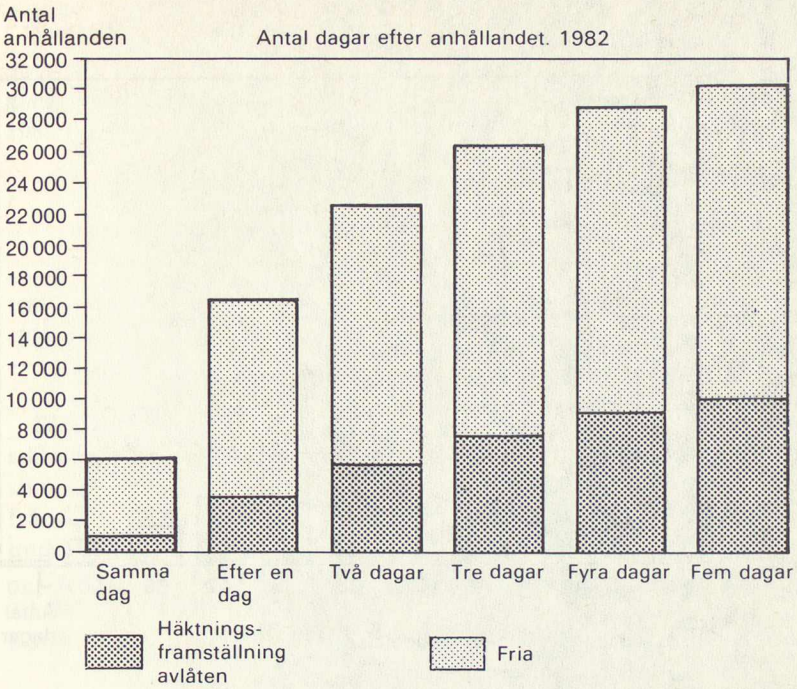

Diagram 2

Tid i dagar från anhållande till åklagarens beslut om häktningsframställning resp frigivande. Kumulerade tal. 1982

av dem som begärts häktade ännu inte inställts till en häktningsförhandling. Detta tyder på att domstolarna ofta utnyttjar hela fyradagarsfristen för häktningsförhandlingen.

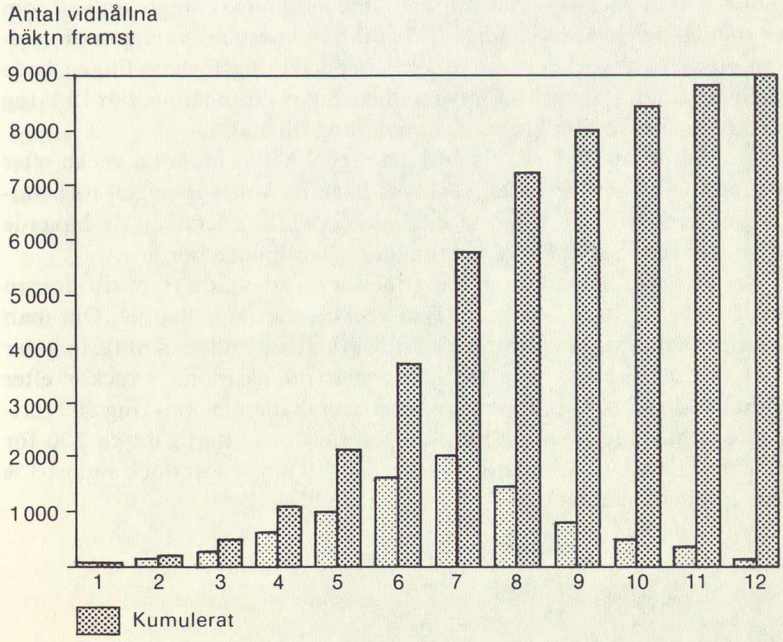

Diagram 3

Tid i dagar från gripande till häktningsförhandling. Absoluta och kumulerade tal. 1982

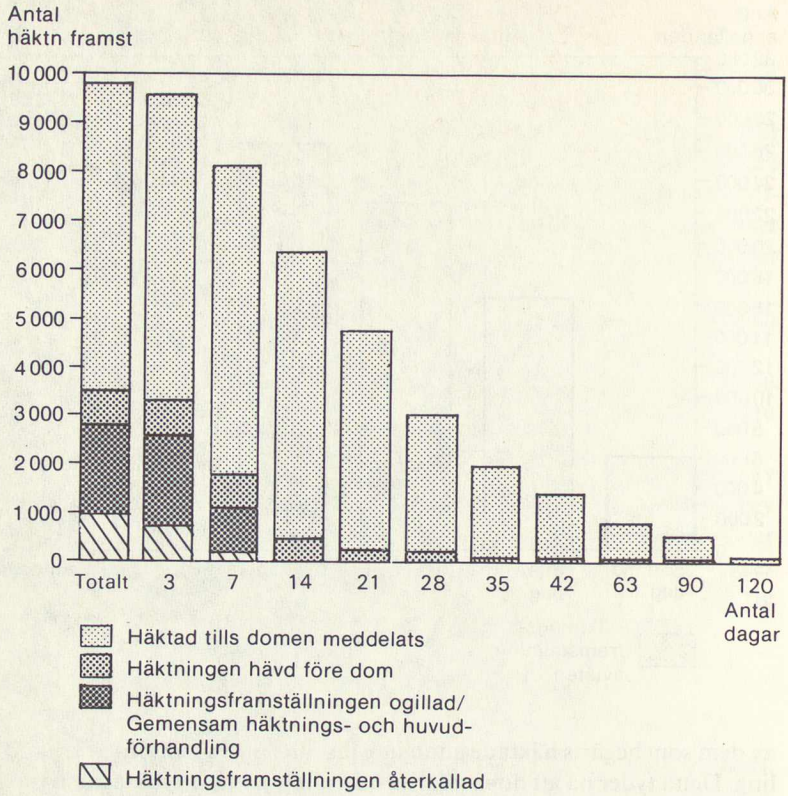

Diagram 4

Tid i dagar från anhållande till frigivande resp dom. Antalet som fortfarande är frihetsberövade efter resp period. Samtliga som begärts häktade. 1982

Tiden för att väcka åtal får i princip inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Tiden för åtal bestäms vanligen till mellan en och två veckor. Två veckor efter häktningsförhandlingen hade enligt enkäten åtal väckts för två tredjedelar av de anhållna. För 15 % tog det dock mer än fyra veckor från häktning till åtal.

Huvudförhandling skall som huvudregel hållas inom en vecka efter det att åtal väckts. Efter en vecka hade enligt kartläggningen förhandlingen inletts för 58 % av de häktade. Två tredjedelar av de häktade dömdes sedan samma dag som huvudförhandlingen började.

Av de 6 500 häktade som var frihetsberövade ända fram till domen hade 59 % blivit dömda inom fyra veckor efter anhållandet. Om man bortser från dem som genomgick rättspsykiatrisk undersökning, ungefär 400 av de häktade, hade tre fjärdedelar dömts inom 5 veckor efter anhållandet. Dock var två månader efter anhållandet omkring 500 fortfarande häktade för utredning om brotten och ytterligare ca 300 för rättspsykiatrisk undersökning. Dessa 800 fall motsvarar dock endast 3 % av samtliga anhållna.

5.8 Utvecklingen i stort från 1965 till 1984

Som framgår av diagram 5 var antalet anhållanden 1982 fler än någon gång tidigare sedan 1965. Nedan anges hur mycket antalet hade ökat 1982, dels jämfört med 1965, dels jämfört med 1975.

	Anhållanden	Häktningsfram-ställningar
1965 - 1982	+ 80 %	+ 34 %
1975 - 1982	+ 13 %	+ 19 %

Skillnaderna i ökningstakt mellan anhållandena och häktningsframställningarna sammanhänger med förändringar i andelen av de anhållna som begärs häktade. Andelen som begärs häktade har sålunda minskat från 44 % 1965 till 31 % 1975 men har därefter åter ökat till omkring 33 % under de senaste åren.

Under perioden 1982 - 1984 har antalet anhållanden åter minskat från 30 400 till 26 400 och antalet häktningframställningar från 9 900 till 8 900.

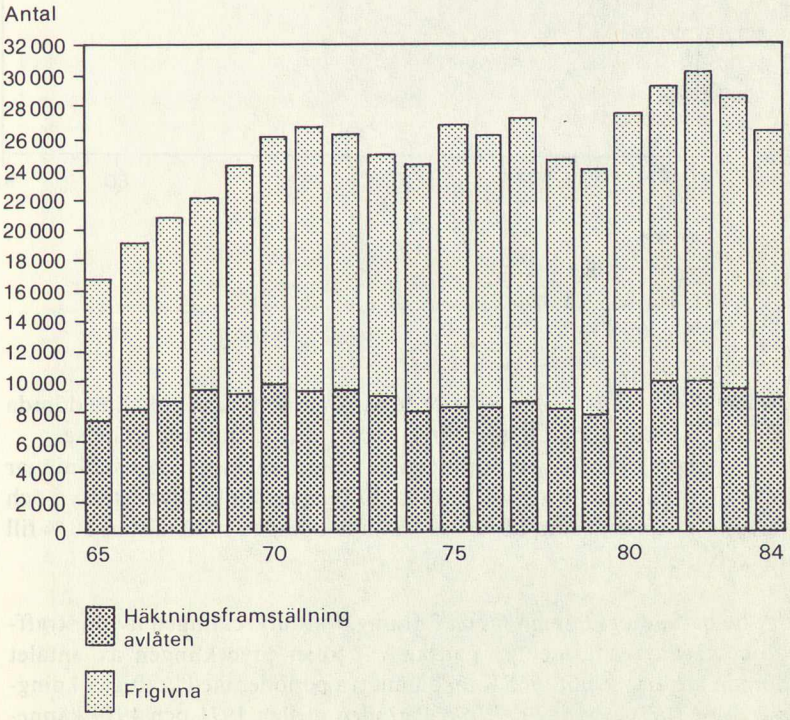

Diagram 5

Anhållanden och häktningsframställningar 1965—1984

En given fråga är i vilken utsträckning dessa variationer avspeglar förändringar i åklagarnas praxis. För att bedöma om praxis har ändrats måste man också ta hänsyn till utvecklingen beträffande olika typer av brott, polisens insatser och arbetssätt, de misstänktas ålder och tidigare belastning m m. Några av dessa förhållanden kan belysas med hjälp av den offentliga kriminalstatistiken.

I diagram 6 jämförs antalet anhållanden med antalet domar till andra påföljder än böter. Här och i det följande undantas även alla domar för brott mot trafikbrottslagen (TBL), eftersom dessa brott sällan föranleder anhållande.

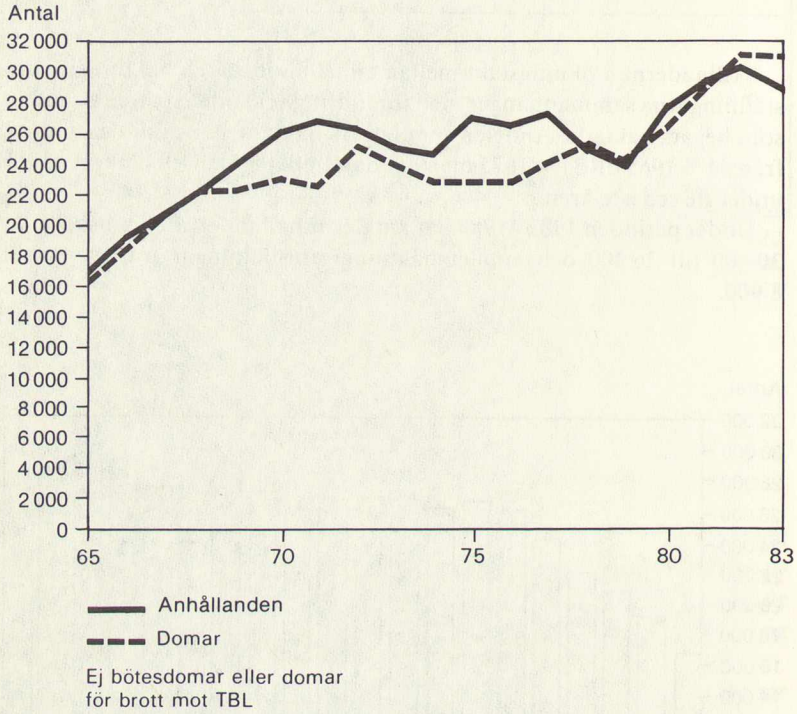

Diagram 6

Anhållanden och domar 1965—1983

Enligt 1982 års enkät blev 62 % av de personer som varit anhållna dömda till andra påföljder än böter. Ytterligare 5 % fick åtalsunderlåtelse.

I diagram 7 jämförs utvecklingen av antalet häktningsframställningar med utvecklingen av antalet dömda till fängelse (inkl skyddstillsyn och fängelse). Av dem som begärdes häktade dömdes 1982 nästan 80 % till fängelse.

Av de båda diagrammen 6 och 7 framgår att utvecklingen av de straffprocessuella tvångsmedlen ganska väl följer utvecklingen av antalet domar. Det har sedan 1965 förekommit två perioder med kraftiga ökningar, 1965 - 1971 och 1979 - 1982. Perioden mellan 1971 och 1979 kännetecknas av flera mindre och inte alldeles enhetliga variationer både uppåt och nedåt.

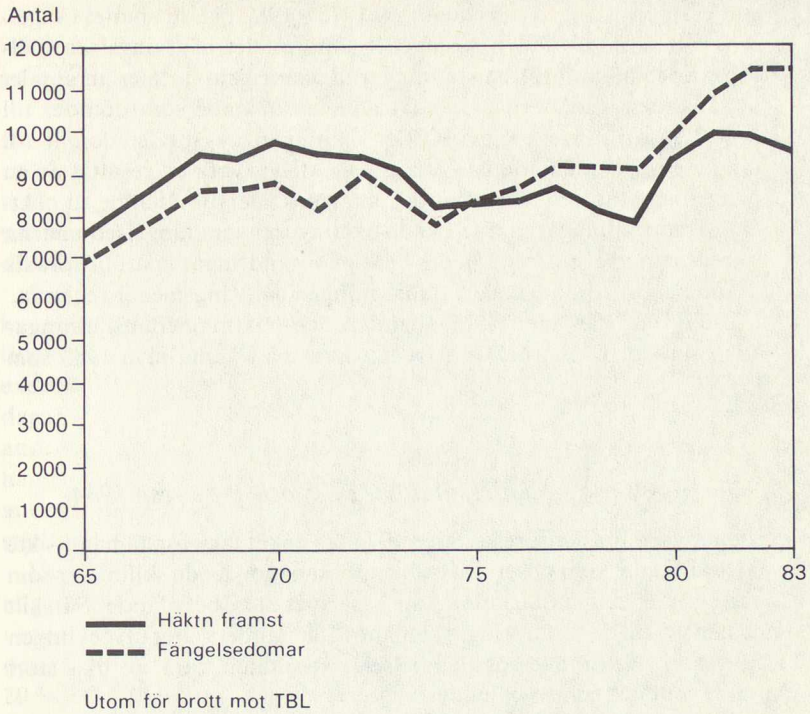

Diagram 7

Häktningframställningar och fängelsedomar 1965—1983

Från 1965 till 1971 ökade
- anhållandena med 60 %
- domarna med ca 40 % (inkluderas åtalsunderlåtelserna för grövre brott blir ökningen ca 50 %)
- häktningsframställningarna med knappt 30 %
- fängelsedomarna med mindre än 20 %

Det förefaller således som om en ökad restriktivitet i användningen av frihetsberövande påföjder under denna period delvis motsvaras av en ökad restriktivitet när det gäller häktning men inte när det gäller anhållande. Särskilt 1969 - 1971 har anhållandena ökat.

Under perioden 1977 - 1979 kan noteras att minskningen av antalet anhållanden och häktningsframställningar under denna tid inte åtföljdes av någon minskning av antalet domar. Domarna - även fängelsedomarna - låg kvar på samma nivå 1979 som 1977.

Från 1979 och fram till 1982 har såväl antalet anhållanden och häktningsframställningar som antalet domar åter ökat väsentligt. Denna period kännetecknas över huvud taget av kraftiga ökningar av måltillströmningen inom alla delar av rättsväsendet. Antalet uppklarade brott ökade mera än antalet anmälda brott. Ökningen av de uppklarade brotten torde delvis kunna förklaras av ökade insatser av polisen m fl.

Eftersom den kartläggning som 1974 års häktningsutredning genomförde avsåg förhållandena 1975 har det ett särskilt intresse att

studera utvecklingen efter detta år. 1975 - 1982 ökade antalet fängelsedomar nästan dubbelt så mycket som antalet häktningsframställningar och häktningsframställningarna ökade i sin tur mer än antalet anhållanden. Enkäterna visar att andelen häktade som dömdes till fängelse var större 1982 än 1975. Ökningen av antalet domar till fängelse för de häktade kan åtminstone delvis vara ett resultat av en ökad användning av fängelsestraff totalt sett. Det förhållande att häktningsframställningarna inte ökade lika mycket som fängelsedomarna under denna period kan således bero på förändringar i påföljdspraxis snarare än av förändringar i tillämpningen av tvångsmedelsreglerna.

Efter 1982 har antalet anhållanden och häktningsframställningar åter minskat. Domarna låg däremot kvar på samma nivå 1983 som 1982.

5.9 Jämförelser av enkätresultaten, 1975 och 1982 resp 1984

Redogörelsen för jämförelser med 1975 års enkät tar i första hand sikte på de skillnader som observerats. Knappast någon av de skillnader som avser ärendenas handläggning kan beskrivas som betydande. Särskilt med hänsyn till de förändringar som inträffat när det gäller utvecklingen i stort kan därför överensstämmelser i resultaten vara av lika stort intresse som iakttagna skillnader.

Det är i flera avseenden ganska stora skillnader i ökningstakt mellan olika typer av brott. Antalet anhållanden ökade särskilt mycket för dem som var misstänkta för narkotikabrott och för brott mot person. Däremot ökade anhållandena för förmögenhetsbrott endast obetydligt. Motsvarande förändringar kan iakttas beträffande antalet domar men ökningstakten för domarna var genomgående högre än för anhållandena.

Med hänsyn till de relativt stora skillnaderna i ökningstakt mellan olika typer av brott kunde man möjligen vänta sig större skillnader beträffande t ex tillämpade grunder för anhållandet. De största skillnaderna mellan 1975 och 1984 vad avser grunderna för anhållandet var den högre andelen beslut 1984 som grundades på bestämmelsen i 24 kap 5 § andra stycket RB och på den lägre andelen som grundades på flyktfara. Även recidivfara åberopades mera sällan i anhållningsbesluten 1984 än 1975. Denna minskning inträffade samtidigt som andelen av de dömda med många tidigare domar ökat kraftigt. Detta kan tyda på att åklagarna blivit mera återhållsamma med att anhålla för recidivfara.

Recdivfara tillämpades dock lika ofta som grund för häktningsframställningen 1984 som 1975. Däremot minskade även i detta skede användningen av flyktfara medan kollusionsgrunden utnyttjades något oftare.

I fråga om beslut i åtalsfrågan kan man notera en minskning av andelen åtalsunderlåtelser. Istället ökade andelen av de anhållna som åtalades från 62 % 1975 till 72 % 1982. Detta kan emellertid delvis förklaras av förändringar i åldersfördelningen. Andelen ungdomar av de anhållna har minskat och andelen över 30 år har ökat. Av de anhållna är

det ju framförallt ungdomar som får åtalsunderlåtelse. Förändringarna i ålderstrukturen för de anhållna motsvaras av förändringar i ålderstrukturen beträffande samtliga misstänkta.

När det gäller personliga förhållanden i övrigt kan noteras en minskning av andelen anhållna med stadigvarande anställningtbildning och en ökning av andelen missbrukare. Däremot anhölls en ungefär lika stor andel tidigare ostraffade personer 1984 som 1975 (ca 36 %). Detta är möjligen anmärkningsvärt mot bakgrund av att andelen av samtliga dömda som tidigare straffats har ökat.

En jämförelse mellan olika handläggningsskedens varaktighet visar knappast i något fall exempel på kortare tider 1982 än 1975. De längre tiderna gäller emellertid i huvudsak dem som begärts häktade. Som exempel kan nämnas att andelen häktningsförhandlingar inom fyra dagar efter anhållandet minskade från 19 % 1975 till 14 % 1982 medan andelen med längre tid än 8 dagar från anhållande till häktningsförhandling samtidigt ökade från 9 % till 18 %. Ett annat exempel är att andelen för vilka åtal väcktes senare än två veckor efter häktningsframställningen ökade från 26 % 1975 till 33 % 1982.

Den totala tiden från anhållande till dom har ändå inte förlängts i någon avgörande grad. Antalet som var frihetsberövade mellan fem veckor och två månader ökade från ca 800 till ca 1 200, men en del av denna ökning beror på att det totala antalet häktade ökade med omkring 20 %. Om man beaktar det ökade antalet omfattande utredningar om grova narkotikabrott och ekonomiska brott är det snarare anmärkningsvärt att andelen av de häktade som var frihetsberövade mer än två månader bara ökade från 5 % 1975 till 8 % 1982 (bortsett från dem som undergick rättspsykiatrisk undersökning).

5.10 Den framtida utvecklingen

Under hela perioden 1965 - 1983 ökade anhållandena med i genomsnitt 2 % per år och häktningsframställningarna med knappt en halv procent. Som tidigare framgått hade 1984 antalet anhållanden och häktningsframställningar åter minskat efter den kraftiga uppgången från 1979 till 1982.

Det är som tidigare framhållits en rad faktorer som kan påverka utvecklingen när det gäller brottsligheten, brottsuppklaringen och tvångsmedelsanvändningen. En av de viktigare faktorerna gäller sammansättningen av det kriminella klientelet. Fram till 1990 räknar man med att antalet invånare i den mest brottsaktiva åldern, 15 - 20 år, kommer att minska jämfört med 1982. Samtidigt kan konstateras att antalet ungdomar som misstänkts för brott har minskat från 1975 till 1982 trots att det totala antalet ungdomar i befolkningen har ökat. Detta talar närmast för att vi kommer att se en minskning av antalet personer som blir misstänkta för brott och därmed också av antalet som blir anhållna.

En minskning av antalet anhållna ungdomar påverkar dock i mindre grad utvecklingen av antalet häktade eftersom ungdomarna förhållan-

devis sällan begärs häktade.

Den minskning av tvångsmedelsfrekvensen som möjligen kan förväntas p g a ett minskat antal personer som misstänks för brott motverkas dock av tendenser till att de personer som inlett en kriminell bana fortsätter sin brottsliga verksamhet under en längre tidsperiod. Avgångarna från vad man kan kalla en brottskarriär förefaller således ha minskat.

Mycket talar således för att man knappast bör räkna med att den minskade tvångsmedelsfrekvensen under de senaste åren blir varaktig. Min bedömning är att utvecklingen när det gäller tvångsmedlen under de närmaste åren på samma sätt som under sjuttitalet kommer att förändras både uppåt och nedåt men att utvecklingen på lång sikt innebär en fortsatt ökning. Ännu finns ju exempelvis inga påtagliga tendenser till någon nedgång av den anmälda brottsligheten.

6 1974 års häktningsutredning

6.1 Förslagen från 1974 års utredning

Enligt direktiven till 1974 års utredning var det angeläget att försöka begränsa användningen av personella tvångsmedel så långt som möjligt. En väg att åstadkomma en önskvärd utveckling ansågs vara att skärpa de lagliga förutsättningarna för att tillgripa tvångsmedlen. En viktig fråga för utredningen var därvid att försöka bestämma vilka straffbara handlingar och vilken grad av säkerhet beträffande den misstänktes skuld som skulle föreligga för att anhållande och häktning skulle få ske.

När det gällde brottsmisstankens styrka menade utredningen att lagens beviskrav på sannolika skäl fått en godtagbar tillämpning i praxis och föreslog att den gällande utformningen av kravet på kvalificerad misstanke skulle behållas.

I fråga om kravet på det häktningsgrundande brottet diskuterade utredningen olika lösningar bl.a. ett system med abstrakta begränsningsregler, som anknöt häktningsmöjligheten till ett visst brott eller en viss brottskategori. I stället för att anknyta till straffskalan eller till brottet övervägdes också en konkret begränsningsregel som tog sikte på den förväntade påföljden i det enskilda fallet. En sådan lösning skulle emellertid ge utrymme för mera skönsmässiga bedömningar och dessutom föregripa prövningen av påföljdsfrågan på grundval av ett material som i många fall är osäkert. Utredningen förordade därför ett system med begränsningsregler som utgick från straffskalan av samma typ som den gällande ettårsregeln. En sådan begränsningsregel föreslogs gälla för samtliga de olika häktningsgrunderna, flyktfara, kollusionsfara och recidivfara.

När det gällde frågan om beskaffenheten av den brottslighet som skall kunna föranleda häktning föreslog utredningen dock olika krav beroende på vilken av de särskilda häktningsgrunderna som var aktuell. Detta motiverades av de olika intressen som de olika häktningsgrunderna avser att tillgodose.

Enligt utredningen var det ofrånkomligt att i viss utsträckning godta att häktning fick ske vid risk för fortsatt brottslighet. Utredningen ansåg emellertid att häktning på denna grund skedde i alltför stor omfattning och borde begränsas till fall där det från samhällsskyddets synpunkt var oundgängligen nödvändigt med frihetsberövande, vilket enligt utredningen var fallet när recidivrisken avsåg mycket allvarlig brottslighet.

Utredningen föreslog därför att häktning på grund av risk för fortsatt brottslig verksamhet skulle kunna ske endast om brottsmisstanken avsåg brott, för vilket var stadgat fängelse i fyra år eller däröver. Vissa brott med lägre straff i straffskalan var dock enligt utredningen av sådan beskaffenhet att möjlighet till häktning på grund av recidivfara inte kunde undvikas, nämligen brott som riktade sig mot annans liv eller hälsa eller var av liknande farlig beskaffenhet.

Vid fara för flykt och kollusion borde enligt utredningen frihetsberövande tvångsmedel tolereras i större utsträckning än när det gällde risk för fortsatt brottslighet. För dessa häktningsgrunder föreslogs inga ändringar av reglerna i fråga om brottets svårhetsgrad. Däremot föreslogs vissa skärpningar i fråga om kravet på det obehöriga handlandet.

När det gällde häktning på grund av flyktfara förordade utredningen att i lagstiftningen skulle införas ett uttryckligt varaktighetskrav. Syftet härmed var att man ville skapa en spärr mot att häktning skedde av personer, framför allt i de större städerna, som saknade fast bostad och vilka, om de blev misstänkta för brott, ofta kom i riskzonen för tvångsmedel, även om de inte hade för avsikt att undandra sig lagföringen.

Också när det gällde häktning på grund av kollusionsfara föreslog utredningen en omformulering i lagtexten, som man menade innebar ett förtydligande. Genom att beskriva det häktningsgrundande förfarandet som "undanröjande eller förvanskande av bevis" menade utredningen att det tydligare framgick att endast konkret aktiva kollusionsåtgärder inrymdes i det förfarande som kunde grunda häktning.

I förslaget till omformulering av reglerna om häktning på grund av flykt- och kollusionsfara valde utredningen att behålla kravet på risken för de nämnda häktningsförutsättningarna, dvs. att flykt eller kollusion "skäligen kan befaras". När det gällde häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet utformades den föreslagna lagtexten så att häktning skulle få ske om det var "påkallat för att förhindra fortsatt brottslig verksamhet". I motiven anfördes att åtgärden skulle vara nödvändig med hänsyn till en överhängande fara för fortsatt brottslighet.

Den särskilda regeln i 24 kap. 1 § tredje stycket RB om häktning vid svåra brott föreslogs upphävd. Skälet för detta var framför allt att det enligt utredningen kunde riktas starka principiella betänkligheter mot att tillåta mindre restriktiva häktningsförutsättningar vid grova brott. Man menade också att en särreglering av häktningsförutsättningarna vid grova brott inte heller från praktisk synpunkt spelade någon större roll, eftersom det även utan särreglering i allmänhet förelåg häktningsskäl vid sådan brottslighet.

Utredningen föreslåg vidare att regeln i 24 kap. 1 § andra stycket RB om häktning av en misstänkt som saknar stadigt hemvist inom riket skulle avskaffas. Enligt utredningen låg detta förslag i linje med en av utredningen samtidigt föreslagen proportionalitetsregel, enligt vilken det inte skulle få föreligga missförhållande mellan mål och medel vid ett frihetsberövande. Man menade att när det gällde den brottslighet som var av så ringa beskaffenhet att lagstiftaren hade valt att bestämma straffsatsen så att däri visserligen ingick fängelse, men sådan påföljd i normala fall ändå inte utdömdes, häktningsmöjligheten borde avskaffas.

Utredningen konstaterade att en bidragande orsak till den höga häktningsfrekvens, som man kunnat iaktta, var att åklagare och domstolar saknade realistiska alternativ till häktning. Om häktning på grund av recidivrisk skulle kunna undvikas när brottsligheten inte var av allvarligare art, borde enligt utredningen mindre ingripande åtgärder kunna komma i fråga när återfall på goda grunder kunde förutses. Utredningen föreslog därför att de personella tvångsmedlen kompletterades med alternativ till häktning, som inte innebar frihetsberövande men som skulle innefatta kontroll i form av tillsyn. Avsikten med institutet var att förhindra fortsatt brottslighet. Utredningen föreslog en regel, som innebar att tillsyn kunde tillgripas när för brottet vara stadgat mer än ett års fängelse. Tillsyn skulle innebära en skyldighet för den misstänkte att vara tillgänglig på viss tid och plats. Några andra föreskrifter skulle inte förekomma. För de mest svårkontrollerade fallen föreslogs att särskilda tillsynshem skulle inrättas. För att ombesörja kontrollen vid tillsyn skulle särskilda tillsynsmän utses. Ansvaret för tillsynen skulle läggas på kriminalvården. Om den misstänkte eftersatte sina skyldigheter enligt tillsynen eller om han fortsatte sin brottsliga verksamhet, skulle häktning kunna tillgripas även om häktningsgrunder i övrigt inte förelåg. Vid återfall i brott av den som ställts under tillsyn skulle häktning ske, om inte särskilda skäl föranledde annat. Även om institutet i huvudsak var avsett som ett tvångsmedel, skulle den som ställdes under tillsyn även erbjudas socialt och kurativt stöd.

Utredningen föreslog vidare att reseförbudet i normalfallet skulle ersättas med anmälningsskyldighet, vilket innebar att anmälningsskyldighet skulle kunna tillgripas även beträffande sådana svårnådda personer som genom de föreslagna ändringarna i 24 kap. 1 § RB inte längre skulle kunna häktas på grund av flyktfara. För det fall det fanns risk att den misstänkte begav sig utomlands kunde anmälningsskyldighet kombineras med ett uttryckligt reseförbud och en skyldighet att lämna ifrån sig pass. Överträdelse av anmälningsskyldigheten skulle kunna medföra häktning även om häktningsskäl i övrigt inte förelåg.

Utredningen föreslog också att i lagtexten skulle införas en uttrycklig regel av innebörd att häktning inte fick ske om därigenom skulle uppstå missförhållande mellan olägenheten för den misstänkte och brottets beskaffenhet och den påföljd som kunde antas följa på brottet. I motiven till bestämmelsen underströks starkt att den intresseavvägning som åsyftades skulle ske med hänsyn till den förväntade påföljden. Om påföljden kunde antas stanna vid kriminalvård i frihet eller ett mycket kortvarigt frihetsstraff menade man, att den föreslagna proportionalitetsprincipen skulle leda till att häktning i allmänhet inte borde ske.

Genom den enkätundersökning som utredningen genomförde ansåg man sig kunna dra den slutsatsen att åklagarna i allmänhet godtog en alltför låg grad av misstanke vid anhållandet, vilket lett till ett stort antal korttidsanhållanden. Utredningen föreslog därför att möjligheten att anhålla utan fulla häktningsskäl skulle tas bort och att alltså alltid samma förutsättningar skulle gälla för anhållande som för häktning. De ändringar som utredningen föreslog i fråga om förutsättningarna för häktning skulle då också bli tillämpliga även vid anhållande.

Också när det gällde förfarandet hos domstolar samt polis- och åklagarmyndigheter ansåg utredningen att vissa reformer borde genomföras. Utredningen föreslog bl.a. att befogenheten att besluta om anhållande skulle förbehållas åklagaren och att anhållningsbeslut alltid skulle motiveras. Vidare föreslogs åtskilliga ändringar beträffande gripande och den misstänktes skyldighet att stanna kvar för förhör och andra utredningsåtgärder.

Beträffande förfarandet och tidsfrister i samband med häktning menade utredningen att gällande regler medgav alltför långa anhållande- och häktningstider. Man ansåg att förslaget att fulla häktningsskäl alltid skulle föreligga redan vid anhållandet skulle medföra att åklagaren redan dagen efter anhållandet borde kunna sända en häktningsframställning till rätten. Även fristen för domstolen att hålla häktningsförhandling föreslogs förkortad så att en sådan förhandling normalt skulle sättas ut att hållas senast andra dagen efter den då häktningsframställningen kom in till rätten. När det gällde tiden för huvudförhandling i tingsrätt föreslogs inte någon nedkortning av fristen. Däremot ansåg man att tiden för att hålla huvudförhandling i mål med häktad i hovrätt borde begränsas från åtta till sex veckor från dagen för tingsrättens dom.

6.2 Remissutfallet

Betänkandet fick under remissbehandlingen ett övervägande negativt mottagande. Flertalet remissinstanser ifrågasatte om det förelåg behov av så genomgripande förändringar som utredningen föreslog och avstyrkte huvudpunkterna i betänkandet, som man ansåg i alltför hög grad tillgodosåg den misstänktes intressen på bekostnad av samhällsskyddet och effektiviteten i lagföringen.

De remissinstanser som över huvud taget behandlade kravet på sannolika skäl som en grundförutsättning för häktning instämde i utredningens uppfattning att det knappast var möjligt att nå längre i fråga om kravet på brottsmisstankens styrka "sannolika skäl" än dit man nått i rättstillämpningen.

När det gällde utredningens förslag till ändring i reglerna om häktning på grund av flyktfara var remissutfallet blandat. Flera av remissinstanserna tog fasta på utredningens förslag vad gällde häktning av de personer som inom samma område för en ambulerande tillvaro eller på grund av sin allmänna livsföring var oanträffbara utan egentlig avsikt att hålla sig undan och förordade en utformning av lagtexten som innebar att det klart framgick att det skulle föreligga risk för att den misstänkte avvek från sin bostads- eller uppehållsort.

Utredningens förslag till omformulering av rekvisiten när det gällde häktning på grund av kollusionsfara ogillades av de flesta remissinstanserna. Flertalet remissinstanser ansåg att gällande formulering bättre täckte de situationer som avsågs. För att nå utredningens syfte att främja en restriktiv tillämpning av denna häktningsgrund föreslogs i ett remissyttrande att den gällande formuleringen preciserades till att lyda "genom undanröjande av bevis eller på annat sätt *aktivt* försvårar sakens utredning".

Remissinstanserna var övervägande negativa till förslaget om en höjning av den gällande ettårsgränsen till fyra år som förutsättning för häktning i recidivfallen. I flera remissvar framfördes principiella invändningar mot förslaget som man ansåg skulle medföra väsentligt minskade möjligheter att utreda bl.a. förmögenhetsbrott. Det anfördes att betänkandet saknade en mera ingående analys av de olika relevanta intressenas betydelse vid de olika brottstyper som berördes av gränsdragningen. I flera remissyttranden poängterades vikten av att kunna tillgripa anhållande och häktning vid yrkesbrottslighet, seriebrottslighet och narkotikabrottslighet m.m., även om brotten i och för sig inte låg så högt på straffskalan. Vid brottslighet av detta slag, då återfallsrisken av erfarenhet är stor, var det enligt RÅ nödvändigt att kunna tillgripa effektiva tvångsmedel även om det inte förlåg fara för annans liv eller hälsa eller den befarade brottsligheten inte var av liknande farlig beskaffenhet.

När det gällde den av utredningen föreslagna omformuleringen av beviskravet för återfallsrisken var dock flera remissinstanser positiva. I samband därmed uttalades önskemål om skärpningar av beviskravet också i flykt- och kollusionsfallen.

Frågan om det generellt borde gälla att recidivrisken skulle avse samma brott eller brottskategori som det brott som grundat häktningen diskuterades i flera remissvar. Brottsförebyggande rådet (BRÅ), som förordade att straffgränsen för häktning liksom tidigare borde sättas vid fängelse i ett år eller däröver, menade att såsom ytterligare begränsning borde gälla att recidivfaran skulle avse samma brott som det misstanken avsåg. Vidare kunde enligt BRÅ övervägas att ställa upp som ytterligare villkor att den misstänkte inom viss kortare tidsrymd återfallit i brott av samma slag.

Utredningens förslag om ett nytt tillsynsinstitut mottogs övervägande negativt. Flera remissinstanser ansåg att det föreslagna institutet framstod som ineffektivt eftersom kontrollmöjligheterna i det närmaste var obefintliga. Flera remissinstanser påtalade emellertid behovet av alternativ till häktning.

Förslaget om inrättande av särskilda tillsynshem avvisades av en i stort sett enig remissopinion.

Förslaget om införande av en uttrycklig proportionalitetsregel tillstyrktes av flertalet remissinstanser. De flesta motsatte sig dock att regeln innehöll en föreskrift om att hänsyn skulle tas till förväntad påföljd och opponerade sig mot utredningens motivuttalande att häktning inte borde ske om påföljden i det särskilda fallet kunde antas stanna vid kriminalvård i frihet eller ett kortare frihetsstraff. Man menade att det vore bättre att föreskriva att hänsyn skulle tas till "sakens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt", vilket skulle lämna lagtillämpningen önskvärt utrymme att beakta alla de faktorer som kunde tänkas spela in.

När det gällde förslaget att avskaffa möjligheten att anhålla utan fulla häktningsskäl var remissutfallet negativt. Man vände sig mot utredningens slutsatser på grundval av dess enkätundersökning, att den omständigheten att knappt en tredjedel av de anhållna begärdes häktade, skulle bero på att åklagarna ställde alltför låga krav på misstankens styrka för

anhållande. Flera remissinstanser hade andra förklaringar till att så många anhållanden aldrig ledde till häktning. Man menade t.ex. att kollusionsfaran ofta är stor i inledningsskedet av en förundersökning men minskar allteftersom utredningen fortskrider. En annan förklaring trodde man kunde vara att åklagarna är mycket restriktiva och ställer stora krav på de särskilda häktningsförutsättningarna.

Flera remissinstanser pekade också på att det vid många brott, t.ex. hustrumisshandel, i inledningsskedet av målsäganden ofta lämnas alarmerande uppgifter, som med nödvändighet måste leda till anhållande, men där ärendet senare kanske t.o.m. avskrivs helt på grund av att målsäganden helt tar tillbaka sina uppgifter.

En av hovrätterna kunde i viss mån dela utredningens uppfattning att anhållningsinstitutet fått ett mycket vidsträckt tillämpningsområde men ansåg att utredningens förslag att det skulle föreligga fulla skäl till häktning för att den misstänkte skulle kunna anhållas gick för långt. En sådan ordning skulle menligt inverka på polisens och åklagarens möjligheter att komma till rätta med framför allt den allvarliga och svårutredda brottsligheten. Å andra sidan ansågs att den gällande regeln i 24 kap. 5 § andra stycket RB gav för stort utrymme för skönsmässiga bedömningar genom att förutsättningarna för anhållande inte var klart preciserade. Man förordade därför en regel om anhållande som placerade villkoren härför strax under förutsättningarna för häktning enligt 24 kap. 1 § RB.

Även Sveriges advokatsamfund ansåg att möjligheten att anhålla utan fulla häktningsskäl borde bibehållas. Samfundet menade dock att häktningsframställningen i så fall borde inges senast tredje dagen efter anhållandet. Också rättegångsutredningen ansåg att, för det fall rättssäkerhetsskäl anses tala för att man inför bättre kontroll över åklagarnas tillämpning av anhållningsreglerna, det borde vara möjligt att åstadkomma samma effekt genom att förkorta tidsfristerna.

Annars var remissinstansernas inställning till att korta ned fristerna för ingivande av häktningsframställning till dagen efter anhållandet och för hållande av häktningsförhandling till andra dagen därefter övervägande negativ. Flera remissinstanser kunde dock tänka sig kortare tider än enligt gällande rätt. Bland andra RÅ ansåg sig i och för sig kunna godta förslaget såsom en huvudregel, men med möjligheter till överskridande i undantagsfall. RÅ diskuterade också i sitt remissyttrande en teknik vid bestämmande av tidsfristerna, som innebar att fristerna räknades från det faktiska frihetsberövandet. Den som berövats friheten skulle enligt RÅ ha rätt att inom viss tid få beslutet prövat av domstol. Sådan prövning skulle då i normalfallet ske så snart som möjligt.

Den avgörande invändningen mot att alltför radikalt skära ned fristerna för ingivande av häktningsframställningen gick ut på att detta skulle medföra att häktningsfrågan skulle komma att bli sämre utredd och att domstolarna skulle komma att tvingas att acceptera en lägre grad av misstanke för beslut om häktning. Flera remissinstanser menade att farhågorna för negativa konsekvenser av förslaget i synnerhet gällde brottslighet av allvarlig art och svårutredda brott, t.ex. invecklad ekonomisk brottslighet, grova våldsbrott, omfattande narkotikabrott eller då det var fråga om flera misstänkta. En konsekvens som också nämndes

var att det hetsiga förlopp fram till häktningsförhandlingen som utredningens förslag skulle komma att medföra, också skulle komma att drabba den misstänkte på ett olyckligt sätt, genom att han tvingades underkasta sig en häktningsförhandling i fall där en lugnare utredningstakt hade inneburit att saken aldrig förts till häktningsförhandling.

När det gällde frister för handläggningen i tingsrätten uttalade flera remissinstanser sympati för en nedkortning från fyra till två dagar. Några remissinstanser framförde dock även här betänkligheter. Man pekade på domstolarnas svårigheter redan med hänsyn till rådande förhållanden att planera för sina förhandlingar och framförde också att svårigheter skulle komma att uppstå att skaffa fram erforderlig personalia och för den misstänkte att få den offentlige försvarare som han önskade. Den misstänkte skulle i stället komma att få nöja sig med en advokat som med kort varsel kunde inställa sig till förhandlingen.

Beträffande fristerna för ingivande av häktningsframställning och för hållande av häktningsförhandling kan allmänt sägas att remissinstanserna uttalat större förståelse för en förkortning av tiden för domstolen att hålla förhandling än när det gäller fristen för polisen och åklagaren att utreda häktningsfrågan.

6.3 Prop. 1980/81:201

Som framgått tidigare upptogs i den proposition (1980/81:201) som lades fram på grundval av betänkandet endast ett fåtal av utredningens förslag. Det föreslogs att det dittillsvarande reseförbudet skulle ersättas av två särskilda tvångsmedel - reseförbud och anmälningsskyldighet hos polisen - och att dessa tvångsmedel skulle få användas som alternativ till häktning resp. anhållande även vid recidiv- och kollusionsfara. I övrigt föreslogs vissa smärre ändringar i förfarandereglerna. Riksdagen beslutade i enlighet med propositionens förslag. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1982.

7 Anhållande och häktning i vissa andra länder

7.1 Danmark

Reglerna om straffprocessuella tvångsmedel finns i retsplejloven (Rpl).

I Rpl motsvarar termen anholdelse både gripande och anhållande. Termen varetaegt motsvarar häktning.

Anholdelse beslutas av polisen men kan också företas av "envar" i samband med pågående brottslighet eller i omedelbar anslutning till brottet. Varetaegt beslutas av rätten.

Förundersökningen leds av polisen, och det är polisen som avgör frågan om en misstänkt skall begäras häktad. Åklagarens verksamhet är inriktad på att avgöra frågan om åtal och att föra talan inför domstol i större mål.

Åklagarorganisationen är hierarkiskt uppbyggd med rigsadvokaten i spetsen. Rigsadvokaten verkar vid höjsteret och har tillsyn över åklagarna. Utöver rigsadvokaten består åklagarorganisationen av statsadvokaterne (sju stycken med anknytning till geografiskt bestämda distrikt) som biträds av statsadvokatfuldmaegtige och politimestrene som biträds av politifuldmaegtige. Statsadvokaterne verkar bl.a. vid underrätterna. De har allmän åtalsplikt. Alla förberedande åtgärder (förundersökning, begäran om häktning m.m.) görs av polisen. Även talan inför domstol utförs numera alltid av polisen på statsadvokatens uppdrag. Statsadvokatens viktigaste uppgift är att ta ställning i åtalsfrågan.

Polisens åklagaruppgifter utförs av politiemesteren och politiefuldmaegtierne, i Köpenhamn av politiadvokaterne.

Polis- och åklagarväsendet är visserligen organisatoriskt åtskilt. Den ansvarsfördelning som gäller i fråga om handläggningen av ärenden rörande brott innebär emellertid att det förekommer ett intimt samarbete mellan de två myndigheterna.

Rpl innehåller i §§ 720 och 721 en viktig uppdelning mellan "politisaker" och övriga straffsaker. Politisaker är i princip de ärenden som rör brott för vilka inte är stadgat svårare straff än böter eller "haefte" (kort frihetsstraff på upp till sex månader, men i regel en vecka till en månad). Den viktigaste rättsverkningen m.h.t. uppdelningen i politisaker och andra straffsaker är att de förra handläggs helt och hållet av polisen. Beträffande dessa mål är det alltså polisen som också beslutar om åtal och för talan i rätten.

Förutsättningarna för anholdelse skiljer sig något från häktningsför-

utsättningarna. Enligt 755 § Rpl krävs det för anholdelse att det föreligger "rimelig grund" för misstanke om ett brott som hör under allmänt åtal. Dessutom uppställs som förutsättning att åtgärden är nödvändig för att förhindra ytterligare straffbara handlingar, för att säkra lagföringen eller för att förhindra kontakter med andra.

Förutsättningarna för häktning regleras i 762 § Rpl. En grundförutsättning är att det föreligger "begrundet" misstanke om ett brott som hör under allmänt åtal och kan medföra fängelse i mer än ett år och sex månader. Härutöver krävs flyktfara, recidivfara eller kollusionsfara.

I 762 § Rpl andra stycket regleras den s.k. retshåndhaevelsearresten. Enligt detta stadgande kan en misstänkt häktas när det föreligger en "saerlig bestyrket" misstanke om att han har begått ett brott som ligger under allmänt åtal och som kan medföra strängare straff än fängelse i sex år - i praxis brott för vilka straffet kan förväntas bli minst åtta till tio månaders fängelse - samt hänsyn till "retshåndhaevelsen" (allmänna laglydnaden) eller upplysningar om sakens beskaffenhet kräver att den misstänkte inte lämnas på fri fot.

Tredje stycket i bestämmelsen innehåller en proportionalitetsregel som innebär att häktning inte skall tillgripas om brottet kan antas medföra böter eller haefte eller om ett frihetsberövande skulle stå i missförhållande till brottet, den misstänktes förhållanden, sakens betydelse och den rättsföljd som kan väntas om den misstänkte fälls.

I Rpl finns vidare en katalog med häktningsalternativ, bl.a. tillsyn, anmälningsskyldighet hos polisen och borgen. Häktningssurrogaten utnyttjas emellertid mycket sällan och nästan uteslutande beträffande ungdomar, som placeras på institutioner av olika slag.

I Danmark har den som gripits som misstänkt för brott en grundlagsskyddad rätt att bli ställd inför en domare snarast möjligt och senast 24 timmar efter frihetsberövandet. Regeln har också upptagits i 760 § Rpl. Förhandlingen inför domaren kallas grundlovsförhör och motsvarar vår häktningsförhandling.

Tjugofyratimmarsregeln gäller oavsett helgdagar. Grundlovsförhöret hålls oftast på den plats där brottet utreds, men det kan äga rum vid vilken annan domstol som helst (694 § Rpl). I Köpenhamnsområdet hålls förhöret i allmänhet på den s.k. "dommervagten" på polishuset. Förhöret är som huvudregel offentligt. Av byrettens 18 brottmålsavdelningar deltar 10 avdelningar i dommervagtsordningen. Varje avdelning förestås av den domare, som handlägger grundlovsförhören och frågor om förlängning av häktningstider. Varje domare har för grundlovsförhören jourtjänst ett dygn åt gången. Under jouren inställer han sig vid dommervagten kl. 09.00 varje morgon. När de ärenden som har anmälts på morgonen har behandlats lämnar domaren dommervagten, men han måste vara anträffbar under resten av dygnet.

I Köpenhamns byret räknar man med att ungefär 10 procent av domarkapaciteten på kriminalavdelningarna ägnas åt arbete med grundlovsförhören och fristförlängningarna. Lördagar och söndagar är något mindre belastade även om det också under dessa dagar ofta förekommer flera grundlovsförhör.

Hos landsbygdsdomstolarna fungerar grundlovsförhören oftast på så

sätt att en domare hela tiden finns anträffbar för att kunna inställa sig för att handlägga en fråga om häktning.

Ett grundlovsförhör går till så att domaren konstaterar den misstänktes identitet och upplyser honom om hans rätt att vägra att uttala sig. Anklagelsen läses upp och försvararen och den misstänkte får yttra sig. Domaren redovisar härefter parternas ståndpunkter såsom han eller hon har uppfattat dem varefter parterna bereds tillfälle att argumentera i frågan om häktning. Därefter meddelas beslut.

Offentlig försvarare är obligatorisk vid grundlovsförhöret (764 § tredje stycket Rpl). Försvarare utses bland en grupp särskilt utvalda advokater, i Köpenhamn 90-100 stycken. Den misstänkte har dock möjlighet att själv välja sin försvarare men kan då få stå för kostnaden själv. En offentlig försvarare får ersättning av allmänna medel enligt taxa. Vid dommervagten i Köpenhamn tjänstgör i regel samma försvarare under en dag i ett slags joursystem. Jouradvokaten är då skyldig att vara tillgänglig för att bistå misstänka med kort varsel. Någon ersättning för väntetid utgår inte. Efter häktningsförhandlingen kan den misstänkte få en annan offenlig försvarare om han så önskar.

Tjugofyratimmarsfristen räknas från det faktiska frihetsberövandet. Vid "envarsgripande" räknas tiden från den tidpunkt då den enskilde företog gripandet. Denne skall meddela tidpunkten till den polisman till vilken den gripne skall överlämnas (755 § andra stycket Rpl). För vissa andra situationer då svårigheter kan uppkomma att beräkna tiden finns i 764 § andra stycket Rpl en regel som anger att tiden räknas från det den misstänkte infördes till landet eller hindret för hans inställelse upphörde. Den sistnämnda punkten har betydelse för det fall häktningsförhandling hållits i den misstänktes utevaro p.g.a. t.ex. sjukdom. Ny förhandling hålls då inom tjugofyra timmar efter det att hindret för inställelsen upphört.

Tidspressen för de brottsutredande myndigheterna accentueras ytterligare genom det förhållandet att det enligt Rpl saknas möjligheter att tvångsvis höra en person som uppehåller sig på en brottsplats utan att vara så starkt misstänkt att förutsättningar för anholdelse föreligger. Bara vid vissa grövre brott kan flera personer som uppehåller sig på brottsplatsen tas med för förhör.

Vid grundlovsförhöret skall domaren besluta om den anhållne skall häktas eller friges. Framgår det att anhållandet skett för ett brott för vilket häktning inte kan ske eller är förutsättningarna för häktning inte uppfyllda, skall den anhållne genast försättas på fri fot. Beslut om försättande på fri fot skall ske omedelbart efter förhandlingen. Polisen kan inte - varken med eller utan rättens tillstånd - behålla den misstänkte. Finner emellertid domstolen att den anhållne inte genast kan försättas på fri fot kan den, om den inte omedelbart på det föreliggande materialet kan besluta om häktning, besluta att den misstänkte tills vidare skall förbli anhållen, s.k. oprethold anholdelse. Den anhållne skall då senast inom 3 x 24 timmar från föregående förhandling försättas på fri fot eller häktas (760 § femte stycket Rpl).

Förutsättningarna för oprethold anholdelse är att misstanken avser ett brott för vilket häktning kan komma i fråga men att upplysningarna i

övrigt vid förhandlingen är otillräckliga för att häktning skall kunna ske eller att domstolen på annan grund inte omedelbart kan fatta beslut i häktningsfrågan. I beslutet skall anges de omständigheter som medför att oprethold anholdelse tillgrips.

Syftet med institutet oprethold anholdelse är att vinna tid för att åstadkomma bättre utredning i häktningsfrågan både när det gäller misstankens styrka och de särskilda häktningsförutsättningarna. Institutet används också för att få klarlagt om det med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden finns skäl till häktning eller inte. Institutet används också i de fall den misstänkte måste transporteras till den domstol som skall behandla hans sak.

Av tillgänglig statistik framgår att den danska polisen under 1982 företog 63 597 anhållanden. I 89 % av fallen frisläpptes den anhållne före 24-timmarsfristent utgång. 9 % häktades och beträffande 1 % beslutades om oprethold anholdelse, vilket innebär omkring 11 % av samtliga häktade.

I ett beslut om häktning skall enligt 767 § Rpl bestämmas en frist för häktningen. Fristen skall vara så kort som möjligt och får inte överstiga fyra veckor. Vid utgången av den beslutade fristen skall den misstänkte inställas på nytt. I Köpenhamn sker detta vid särskilda förhandlingar (fristforlaengelser) i byretten.

Det är polisen som ansvarar för att fristerna iakttas. Detta är fallet även efter det att åtal har väckts och målet anhängiggjorts vid domstolen.

De häktade i köpenhamnsområdet förvaras i Vaestre faengslet. Huvudregeln är att de inte åläggs några särskilda restriktioner. Flertalet häktade vistas således tillsammans med andra intagna, äter måltiderna gemensamt osv. I kollusionsfallen t.ex. kan dock beslutas om att förvaringen skall ske under "isolation". Beslut om detta fattas av domstolen i samband med häktningsbeslutet. Oprethold anholdelse sker ofta under isolering.

7.2 Norge

Reglerna om de straffprocessuella tvångsmedlen finns i straffprosessloven (Strpl).

Termen pågripelse i Strpl motsvarar både gripande och anhållande. Termen varetektsfengsling eller fengsling motsvarar häktning.

Förutsättningarna för pågripelse räknas upp i 228, 228 a och 229 §§ Strpl. När det gäller fengsling hänvisas i huvudsak till dessa förutsättningar (§ 240). Villkoren för pågripelse och fengsling är således i stort sett desamma.

En grundläggande förutsättning för pågripelse och fengsling är att det föreligger skälig grund till misstanke om en straffbar gärning, som kan medföra högre straff än fängelse i sex månader. Dessutom krävs att det föreligger minst en av följande fem särskilda förutsättningar. 1. Det finns med hänsyn till straffets längd eller omständigheterna i övrigt grund att befara att den misstänkte skall undandra sig lagföring eller straff. 2. Det finns grund att befara att den misstänkte genom att undanröja spår, påverka vittnen eller medskyldiga eller på annat sätt kan komma att

förstöra bevis i målet. 3. Det föreligger en särskild grund att frukta att den misstänkte på nytt kommer att begå en straffbar handling. 4. Det uppkommer fråga om en dom på "sikring" (en dom som kan innebära intagning på mentalsjukhus eller annan förvaring av en misstänkt, som kan befaras fortsätta brottslig verksamhet). 5. När den misstänkte själv begär det på grunder som anses vara tillfyllest. Pågripelse kan dessutom tillgripas när åtgärden antas vara nödvändig för att förhindra flykt eller säkra bevis i de fall den misstänkte anträffas på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen.

Oavsett straffets längd kan en misstänkt också gripas - men inte häktas - om han anträffas på bar gärning och inte avbryter den brottsliga verksamheten. Pågripelse och fengsling kan vidare ske oavsett brottets svårhet om den misstänkte saknar fast bostad i Norge och det finns grund att anta att han kommer att fly. Pågripelse och fengsling kan slutligen ske, om den misstänkte har erkänt eller om det föreligger andra omständigheter som i "saerlig grad" styrker misstanken om ett brott, som kan medföra fängelse i tio är eller mer, "rettståndhevelsearrest". Stadgandet kräver inte att det föreligger någon särskild grund för frihetsberövandet, t.ex. flyktfara.

Även om villkoren för pågripelse eller fengsling föreligger är det inte obligatoriskt att tillgripa frihetsberövande. I 228 § andra stycket Strpl har intagits en proportionalitetsprincip, som innebär att pågripelse eller fengsling inte skall ske om åtgärden innebär ett "uforholdsmessig ingrep". Om ingreppet är "uforholdsmessig" skall bedömas med hänsyn till sakens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Det innebär att alla upplysningar om den misstänktes sociala och personliga förhållanden, sakens allvar m.m. är relevanta omständigheter. Också det förväntade frihetsstraffets längd skall vägas in vid denna bedömning.

Om förutsättningar för pågripelse eller fengsling föreligger finns enligt lagen också möjlighet att tillgripa alternativ till frihetsberövande (245 § Strpl). Det är enbart rätten och inte åklagarmyndigheten eller polisen som kan besluta om surrogat. I praxis förekommer emellertid att polisen föreskriver anmälningsplikt. De häktningssurrogat som räknas upp i lagen är bl.a. ställande av säkerhet, löfte om att inte lämna en anvisad uppehållsort, anmälningsskyldighet hos polisen och överlämnande av pass eller andra identitetshandlingar. Uppräkningen i lagen är inte avsedd att vara uttömmande. Också liknande alternativ kan användas. Av de häktningssurrogat lagen anvisar är anmälningsskyldighet det mest använda. Borgensinstitutet utnyttjas nästan aldrig i praktiken.

Enligt Strpl är det rätten som beslutar om pågripelse. Reglerna ger emellertid utrymme för att också åklagarmyndigheten kan besluta om pågripelse i de fall man inte utan fara kan avvakta rättens beslut. Också en polisman kan besluta om pågripelse i brådskande fall. Det förutsätts då att den misstänkte grips på bar gärning. I praktiken förekommer det dock mycket sällan att polis eller åklagare inhämtar rättens beslut, även om det i och för sig finns tid och anledning till detta.

Åklagarorganisationen i Norge är hierarkiskt uppbyggd med riksadvokaten som överordnad myndighet. Under riksadvokaten utövas åklagarfunktionen av statsadvokaterna och polisen. Polisen utgör således i

viss utsträckning en del av åklagarorganisationen och är därvid underställd riksadvokaten och statsadvokaterna. När det gäller polisens åklagarfunktion fullgörs denna av politiämbetsmännen, dvs. politiemestere, politiinspektörer, politiadjutanter och politifullmaektiger. Politiämbetsmännen är i allmänhet jurister. Inom polisorganisationen tjänstgör i övrigt polititjänstemän, vilka inte ingår i åklagarorganisationen. Det är polititjänstmännen som utför efterforskningsarbetet i samband med utredningar om brott och som verkställer beslut om tvångsmedel. Både efterforskningen och förundersökningen beslutas och leds av åklagarmyndigheten.

En person kan enligt 250 a § Strpl tas med till polisstationen och hållas kvar i upp till fyra timmar. Detta är att anse som ett ordningsmässigt ingripande och ger inte den omhändertagne ställning som misstänkt eller några särskilda processuella rättigheter. Blir den omhändertagne kvarhållen längre än fyra timmar måste han betraktas som gripen, dvs. han måste då vara skäligen misstänkt för ett brott.

Den som har gripits som misstänkt för brott skall snarast möjligt inställas inför en domare. Har detta inte skett inom 24 timmar skall anledningen härtill antecknas i "retsboken".

De flesta gripanden i Oslo sker kvällstid. Utredningspersonalen har då små möjligheter att hinna förhöra den gripne och vidta andra utredningsåtgärder. Detta får i allmänhet anstå till påföljande morgon. Före kl. 11.30 måste emellertid alla gripanden som skett sedan föregående dag anmälas till politiämbetsmannen som därefter skall besluta om framställning skall ske.

I allmänhet klarar man att hålla 24-timmarsfristen. Praktiska svårigheter kan emellertid ibland medföra att fristen måste överskridas. Detta kan t.ex. förekomma då man inte hinner slutföra viss teknisk utredning. I vissa mål kan det vara svårt att få fram tolk osv. Det är dock mycket sällan man tvingas att överskrida 24-timmarsfristen och sker detta är det oftast fråga om högst en dag eller två dagar. På söndagar och helgdagar hålls inga häktningsförhandlingar, i Oslo och en del andra städer däremot på lördagar. Ett överskridande av 24-timmarsfristen i samband med en söndag eller en helgdag antecknas dock inte i rättsboken.

Om en misstänkt har gripits i ett polisdistrikt utanför utredningsorten kan framställning ske vid domstolen på gripandeorten. Det är dock inte ofta detta sker. Man försöker i allmänhet transportera den gripne till domstolen på den ort där utredningen sker. Transporttiden räknas då inte in i framställningsfristen. I fristen räknas i praxis inte heller in den tid en misstänkt person på grund av berusning förvaras i fylleriarrest. Fristen anses börja löpa först då han nyktrat till och flyttats över till en vanlig polisarrest.

Häktning beslutas av rätten. Saken avgörs normalt av en ensamdomare i byrett (i städerna) eller herredsretten (på landsbygden). I bl.a. häktningsmål uppträder rätten under namnet förhörsrätten. Den misstänkte skall inställa sig personligen innan frågan avgörs. Beslutet i häktningsfrågan skall motiveras.

När ett häktningsärende anmäls till rätten har i allmänhet upprättats en skriftlig promemoria med uppgifter om häktningsgrunder och en kort

redogörelse för omständigheterna i målet. De skriftliga dokument som ges in till rätten delges också den misstänkte och hans försvarare.

I Oslo byrett är en avdelning ständigt sysselsatt med häktningar. Förhandlingarna är visserligen mycket koncentrerade; det förekommer nästan aldrig att vittnen eller målsägande hörs. Eftersom häktningsmålen påbörjas först kl. 13.00, kan förhandlingarna - när det är många eller svåra mål - emellertid dra ut långt på kvällen. Domarpersonalen har dock ingen särskild ersättning för arbete på obekväm arbetstid. Inte heller politiämbetsmannen får särskild ersättning under sådan tid.

Det finns i lagen ingen bestämd yttersta gräns för häktningstiden. Det enda lagen kräver är att en bestämd frist skall utsättas. Det är enligt lagen inte heller nödvändigt att den misstänkte är närvarande vid en förhandling angående förlängning av häktningstiden. Villkoret för att den misstänkte skall vara närvarande är att rätten finner detta nödvändigt. Om emellertid åtal väcks innan den först bestämda häktningstiden har löpt ut, utsträcks häktningstiden automatiskt till fyra veckor räknat från tiden då åtal väcktes.

Beslut i häktningsfrågan kan överklagas. Det gäller inte några speciella särregler för behandlingen av besvär i häktningssaker i förhållande till andra besvär i straffprocessen.

Enlig 100 § Strpl har den misstänkte alltid rätt till biträde av en offentlig försvarare när häktningsfrågan avgörs. Målet kan emellertid avgöras utan att en försvarare är närvarande om tillkallandet av en försvarare skulle medföra "saerlig ulempe eller tidsspille". Har rätten beslutat häktning utan att den misstänkte har haft försvarare vid förhandlingen, har denne i alla fall på detta stadium rätt till offentlig försvarare om inte domstolen anser det obehövligt och den misstänkte på särskild fråga förklarar att han inte önskar offentlig försvarare. Möjligheten att hålla häktningsförhandling utan att en försvarare är närvarande utnyttjas dock sällan i praktiken. Vid Oslo byrett har man upprättat en särskild försvararlista, som innehåller ett antal advokater, vilka tjänstgör enligt en turlista en dag åt gången. I Oslo byrett finns därför alltid försvarare till hands i häktningsmålen. Utanför Oslo kan det - på grund av geografiska avstånd, dålig advokattäckning i området m.m. - förhålla sig annorlunda, men också här lyckas det nästan alltid att skaffa en advokat till häktningsförhandlingen.

1981 har i Norge antagits en ny straffprocesslag (lov 22 maj 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker). Den nya straffprocesslagen skall träda i kraft genom en särskild promulgationslag. I samband med ikraftträdandet kommer också att i straffprocesslagen inarbetas vissa regler rörande pågripelse och fengsling på grundval av ett betänkande från Varetektsutvalget (NOU 1980:28). Justitiedepartementet har således i Ot prp nr 53 (1983-84) bl.a. föreslagit att kompetensen att besluta om pågripelse skall överföras från rätten till åklagarmyndigheten. Däremot har man inte ansett att det är påkallat att vidga den nu gällande 24-timmarsfristen för att inställa en misstänkt första gången inför en häktningsdomare. Bestämmelsen har dock, utan att någon ändring i sak åsyftats, formulerats om så att det åligger åklagarmyndigheten, om den vill behålla den gripne, att "snarast möjligt och såvitt möjligt dagen efter

gripande framställa honom för förhörsrätten". Man har inte heller fört fram förslag om att i fortsättningen hålla häktningsförhandlingar på söndagar och helgdagar. Förslaget inhehåller regler om tidsfrister för häktning. Då häktning beslutas första gången skall tidsfristen vara så kort som möjligt och får inte överstiga fyra veckor. Fristen skall kunna förlängas, dock med högst fyra veckor åt gången. I undantagsfall skall rätten dock kunna bestämma längre tid. När det gäller förutsättningarna för pågripelse och fengsling föreslås inga genomgripande förändringar. Frihetsberövande på grund av risk för fortsatt brottslig verksamhet skall enligt förslaget skärpas på så sätt, att det krävs att befarad fortsatt brottslighet kan medföra straff på mer än sex månaders fängelse. Vidare skall vid misstanke om mindre allvarliga brott frihetsberövande på grund av flyktfara av den som saknar fast bostad i Norge i fortsättningen kunna ske endast vid fara för flykt utomlands. Man räknar med att lagförslaget kan behandlas i stortinget under första halvåret 1985.

7.3 Finland

De viktigaste reglerna om tvångsmedel, som inskränker den personliga friheten, ingår i förordningen den 19 december 1889 om införande av strafflagen (SP). Också vissa andra lagar innehåller regler om straffprocessuella tvångsmedel. De personella tvångsmedlen, som är dels gripande, anhållande och häktning, dels hämtning (inställande) har många likheter med de svenska reglerna. Förfarandereglerna skiljer sig dock från de svenska bestämmelserna i vissa avgörande delar.

Var och en kan gripa den som anträffas på bar gärning i färd med att begå brott på vilket kan följa fängelse eller den som är efterlyst för brott. Vidare har en polisman alltid rätt att gripa den som misstänks för brott om anhållningskäl föreligger. Det saknas dock klara regler om förutsättningarna för anhållande. Enligt praxis sker dock anhållande på samma grunder som i Sverige. Häktningsförutsättningarna är i stort desamma som i Sverige.

En fråga om häktning kan prövas - förutom av domstol även av vissa förvaltningsmyndigheter, t.ex. polismyndighet, stadsfiskal, åklagare och länsstyrelse. Beslut om anhållande fattas av förvaltningsmyndighet, i praktiken alltid polismyndighet.

I Finland är anhållningstiden högst tre dygn. Därefter måste den anhålle friges eller häktas. Om full anledning till häktning inte föreligger, men det likväl är av synnerlig vikt att den misstänkte hålls i förvar medan ytterligare utredning pågår, får en häktningsberättigad myndighet förordna att den misstänkte skall hållas anhållen en längre tid, dock högst 14 dygn. Den tid som går åt att transportera den misstänkte från gripandeorten till utredningsorten räknas dock inte in i anhållningstiden.

Den längsta anhållningstiden är således 17 dagar förutom fyra transportdagar.

I Finland beslutades år 1979 drygt 37 000 anhållanden. Av dessa var anhållningstiden i omkring 80 procent av fallen längst 3 dagar. I omkring fyra procent av fallen översteg anhållningstiden 11 dagar. Under

samma år beslutades häktning i drygt 4 000 fall. Endast något mer än tio procent av de anhållna häktas således. I realiteten är således anhållandet till övervägande del ett fristående tvångsmedel och inte en förberedande åtgärd för häktning. Då anhållningstiden har varit lång i Finland har förundersökningen i allmänhet kunnat slutföras redan under anhållningstiden. Därefter har det sällan funnits behov av att häkta den misstänkte på grund av fara för att bevismaterial skall förstöras. Häktningarna har oftast grundats på rekvisiten flyktfara och fara för fortsatt brottslighet eller på att brottet varit så grovt att häktning varit tillåten trots att någon särskild häktningsförutsättning inte förelegat.

Under de senaste åren har i Finland pågått ett intensivt arbete med att reformera reglerna om straffprocessuella tvångsmedel. Under våren 1985 har en proposition med förslag till en särskild tvångsmedelslag lagts fram för den finska riksdagen. Propositionen innehåller genomgripande förslag till ändringar när det gäller reglerna om personella tvångsmedel.

I tvångsmedelslagens första kap. föreslås stadganden om gripande, anhållande och häktning. Lagförslaget innehåller först stadganden om gripande, sedan om anhållande och sist om häktning. Ordningen avviker från den som gäller enligt SP.

I fråga om gripandeinstitutet föreslås att rätten enligt nuvarande regler för var och en att gripa den som träffats på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen bibehålls, dock utvidgad så att den också skall föreligga vid vissa brott på vilka endast böter kan följa. Dessa brott är sådana att rätten att gripa kan behövas för att de skall kunna utredas, bl.a. lindrig misshandel och snatteri. Var och en skall fortfarande få gripa även den som enligt efterlysning är anhållen eller häktad.

En polisman skall få gripa den som misstänks för brott och som en anhållningsberättigad tjänsteman har anhållit eller som domstolen har häktat. Om förutsättningar för anhållande föreligger, skall en polisman få gripa den misstänkte även utan förordnande av en anhållningsberättigad tjänsteman, såvida verkställigheten av anhållandet annars kan äventyras.

Gripande är en förberedande åtgärd för anhållande och häktning. Den gripne skall få kvarhållas högst så länge som en misstänkt också annars är skyldig att närvara vid förundersökning, dvs. 12 eller 24 timmar beroende på om ifrågavarande brott medger anhållande. Under denna tid måste han ges fri eller anhållas.

I Finland har samma förvaltningsmyndighet hittills beslutat om både anhållande och häktning. Det föreslås nu att beslut om häktning skall överföras på domstolarna och att anhållningstiden förkortas. Efter dessa ändringar anser man att lagstiftningen kommer att uppfylla kravet på snabb och opartisk domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden i Förenta Nationernas konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (Finland är inte medlem av Europarådet och har inte anslutit sig till Europarådets konvention i samma ämne).

Enligt förslaget är anhållningstiden liksom i dag i regel högst 3 dagar. Den anhållningsberättigade tjänstemannen skall senast den tredje dagen efter gripandet före tjänstetidens utgång hos domstolen begära att den

anhållne häktas. Om tilläggsutredningar behövs för att behandla häktningsärendet och det är synnerligen viktigt att den misstänkte hålls i förvar medan utredningen kompletteras, får häktningsyrkandet göras senast den sjunde dagen efter gripandet. Anhållningstiden är således högst sju dagar. Har det tagit längre tid än 12 men kortare tid än 24 timmar att föra den anhållne till den ort där förundersökningen görs, får häktningsyrkandet göras en dag senare. Om transporten tagit längre tid än 24 timmar får yrkandet göras två dagar senare. Domstolen skall i regel senast den tredje dagen efter den dag då häktningsyrkandet framställdes uppta yrkandet till handläggning.

I början av beredningen av propositionen planerades en tre dagars anhållningstid. I remissvaren fick förslaget dock kraftig kritik i synnerhet av polisen. Det ansågs bl.a. att en kortare anhållningstid skulle göra det nödvändigt att göra förundersökningen inom en väsentligt kortare tid, t.o.m. under de nämnda tre dagarna. Detta ansågs omöjligt bl.a. därför att man inte hinner få laboratorieutlåtanden under en så kort tid.

Vid handläggningen av ett häktningsyrkande gäller frågan inte om den som begärs häktad är skyldig eller ej, utan frågan om han på sannolika skäl kan misstänkas vara skyldig och om häktning behövs p.g.a. risken för att han flyr, döljer spår eller fortsätter den brottsliga verksamheten. Med den nya lagstiftningen anses att undersökningen kommer att betydligt oftare än för närvarande fortgå också efter häktningen.

Då anhållande anses vara en förberedande åtgärd för häktning, är förutsättningarna desamma som för häktning. Stadgandena om förutsättningarna för anhållande har i förslaget till tvångsmedelslag uppgjorts i huvudsak på basis av gällande stadganden om häktningsförutsättningarna.

Förutsättningarna för anhållande föreslås dock bli i någon mån mindre stränga än för häktning med hänsyn till anhållandets syfte att reda ut om förutsättningar för häktning föreligger. När anhållandet görs är undersökningarna i allmänhet i begynnelseskedet och det finns då inte alltid sannolika skäl för den misstänktes skuld. Då är det inte heller alltid säkert ens vem den misstänkte är. Därför är det inte heller alltid klart om risk för flykt, döljande av spår eller fortsatt brottslig verksamhet föreligger. I tvångsmedelslagen föreslås därför ett stadgande om s.k. kvalificerat anhållande. Detta innebär att en misstänkt skall få anhållas fastän det inte ännu helt utretts om förutsättningar i övrigt föreligger, om detta är synnerligen viktigt av skäl som gäller brottsutredningen.

Beslut om anhållande fattas enligt förslaget av en anhållningsberättigad tjänsteman. Sådana tjänstemän är enligt förslaget alla häktningsberättigade tjänstemän enligt nuvarande regler samt vissa tjänstemän inom tull- och gränsbevakningsväsendet och vissa polismän som inte för närvarande har denna rätt. Enligt ett samtidigt utarbetat förslag till förundersökningslag fungerar de anhållningsberättigade tjänstemännen som förundersökningsledare.

I förslaget har också tagits in ett särskilt skälighetsstadgande, som skall förhindra häktning och anhållande, när detta är oskäligt med hänsyn till omständigheterna. Bedömningsgrunder är bl.a. sakens natur

och den misstänktes ålder.

Ett häktningsyrkande skall behandlas av domstol. Häktningsärenden får vid häradsrätt handläggas utan nämnd och vid rådstuvurätt av en lagfaren medlem ensam. Domstolen skall kunna hålla sammanträdet även på annan plats och tid än vad som är bestämt om underrättens sammanträden.

Stadgandena om häktning av den som redan dömts till straff för brottet ändras väsentligt i förslaget. För närvarande kan den som dömts till fängelse i minst ett år häktas eller kvarhållas i häkte tills verkställigheten av det ådömda straffet inleds eller annorlunda förordnas. Enligt förslaget är det fortfarande en tillräcklig förutsättning för häktning eller kvarhållande i häkte av den som ådömts straff, att straffet är ovillkorligt fängelse. Det krävs dock att samma förutsättningar som krävs för häktning före dom föreligger.

Som ett alternativ till frihetsberövande föreslås reseförbud, genom vilket den misstänktes rörelsefrihet kan begränsas i syfte att avvärja risk för flykt eller fortsatt brottslig verksamhet.

Den som har ålagts reseförbud skall inte få avlägsna sig från den ort eller det område som nämns i beslutet. För att förhindra resor utomlands skall det inte vara tillåtet att utfärda pass för den som har ålagts reseförbud. Pass som beviljats innan förbudet gavs skall överlämnas till polisen för den tid som reseförbudet gäller.

Till det föreslagna reseförbudet anknyter också vissa bestämmelser som i många utländska lagar hör samman med effektivare tvångsmedel än reseförbud. Reseförbud skall således kunna förstärkas så att den som har ålagts förbudet är tvungen att på bestämda tider vara anträffbar i sin bostad eller på sin arbetsplats, på bestämda tider anmäla sig för polisen eller vistas i anstalt eller sjukhus där han sedan tidigare intagits eller kommer att tas in.

Beslut om reseförbud fattas enligt förslaget av anhållningsberättigad tjänsteman och, sedan handläggning av åtal inletts, av domstol.

Överträdelse av reseförbudet eller flykt, förberedelse för flykt eller fortsatt brottslig verksamhet under reseförbudets giltighetstid medför enligt förslaget att den som ålagts förbudet får anhållas eller häktas.

7.4 England

Reglerna om personella tvångsmedel i engelsk rätt bygger i hög grad på rättspraxis. Först på senare tid har man försökt att komplettera och förtydliga gällande regler med skrivna lagar (f.n. föreligger ett sådant lagförslag, Police and Criminal Evidence Bill, enligt vilket man försöker klargöra och legalisera nuvarande polispraxis).

En brottmålstalan kan väckas antingen genom stämning (summon) eller genom att en misstänkt person grips utan föregående beslut av domstol (arrest without a warrant).

Första instans i brottmål är Magistrates Court eller Crowns Court. I England och Wales finns omkring 23 000 Magistrates Court. Domare i Magistrates Court är magistrates eller justices of the peace, JPs (oavlönade lekmän som handleds av en rättsbildad "clerk"). Normalt kan

Magistrates Court utdöma straff på upp till sex månaders fängelse och/eller 1 000 pund i böter. Om maximistraffet för ett brott är högre handläggs målet i Crowns Court. Crowns Court är också appellationsdomstol.

I ett mål som väcks genom "summon" kan magistrates utfärda en häktningsorder (warrant). Detta förfarande är emellertid ovanligt. I de flesta fall väcks ett mål genom att en misstänkt grips utan föregående beslut av domstol (arrest without a warrant).

"Arrest without a warrant" är underkastad en rad begränsningar. Det förutsätts att det misstänkta brottet utgör en "arrestable offence", vilket innebär att straff för brottet är bestämt i lag (vissa grövre brott) eller att straffet för brottet är lägst fängelse i fem år. "Arrest without a warrant" kan också ske bl.a. om den misstänkte anträffas på bar gärning och hans identitet är okänd eller det föreligger flyktfara. Vem som helst kan under de angivna förutsättningarna gripa den misstänkte.

För polisen föreligger ytterligare möjligheter att gripa den som kan misstänkas stå i begrepp att begå ett brott.

Den som anhållits för ett brott, som inte anses grovt, skall såvitt möjligt inställas inför Magistrates Court inom 24 timmar efter frihetsberövandet. Polisen har emellertid möjlighet att inom 24 timmmarsfristen frige den misstänkte mot borgen (bail). Borgen beslutas av vissa högre polisbefäl.

Den som har anhållits för ett grövre brott skall inställas inför Magistrates Court "as soon as practicable". Normalt tolkas detta som senast påföljande gång domstolen sammanträder, vilket sker i London varje dag och på landsbygden en eller två gånger i veckan.

Om den misstänkte skall förbli frihetsberövad eller friges mot borgen avgörs av magistrate. Frigivande mot borgen skall alltid ske om straffet för brottet inte överstiger fängelse i sex månader. I princip kan man bli fri mot borgen för alla brott utom högförräderi, alltså även svåra brott som mord, men ofta vägras borgen av skäl som närmast kan liknas vid häktningsgrunderna i svensk rätt. Borgen kan också alltid vägras om häktning är nödvändigt för den misstänktes "own protection".

Frigivande mot borgen kan ske i olika former. Normalt innebär borgen att en borgensman eller garant åtar sig att hålla den misstänkte, som han i regel känner väl, under uppsikt. För att garantera att den misstänkte kommer till domstolsförhandlingen fastställs ett mindre belopp, en slags bot, som den misstänkte eller garanten skall betala, om den misstänkte uteblir. Om den misstänkte är utlänning, om det rör sig om ett allvarligt brott, eller det i övrigt kan befaras att åtagandet inte kommer att infrias, kan domstolen kräva ytterligare säkerhet. Borgen kan också kombineras med andra åtgärder, t.ex. beslag av pass eller anmälningsskyldighet. En mycket stor del av dem som anhålls, omkring 80 procent, friges mot borgen.

När Magistrates Court prövar frihetsberövandet och beslutar om den misstänkte skall friges eller häktas (remand in custody) ajourneras målet viss tid, dock längst en vecka. Förfarandet med ajournering kan sedan upprepas flera gånger. Mål som inte avgörs genast ajourneras dock i allmänhet endast en gång t.ex. i avvaktan på ett läkarintyg. Den genomsnittliga häktningstiden i Magistrates Court är omkring två veckor.

Misstänkta som kvarhålls i häkte i väntan på huvudförhandling i Crowns Court kan dock få vänta mycket länge, i genomsnitt två till tre månader.

7.5 Västtyskland

Regler om anhållande (vorlaufige Festnahme) och häktning (Untersuchungshaft) finns i §§ 112 ff. Strafprozessordnung (StPO).

Förutsättningar för häktning regleras detaljerat. En grundförutsättning är att någon är starkt misstänkt för en brottslig gärning (er der Tat dringend verdächtig ist). Dessutom förutsätts att någon av följande särskilda häktningsgrunder föreligger, nämligen flykt, flyktfara, kollusionsfara eller fara för fortsatt brottslighet. Flykt och flyktfara föreligger då det på grund av konkreta förhållanden kan fastställas att den misstänkte flytt eller håller sig gömd eller om det på grund av någon omständighet i det särskilda fallet kan antas att han skall undandra sig lagföringen. Kollusionsfara föreligger om det på grund av den misstänktes förhållanden föreligger starka misstankar om att han kommer att a) förstöra, ändra, undanskaffa, undertrycka eller förfalska bevismaterial b) obehörigen påverka medskyldiga, vittnen eller sakkunniga eller förmå någon annan till en sådan handling och det på grund härav föreligger fara för att utredningen om sanningen försvåras. Häktning på grund av recidivfara kan ske om misstanken avser vissa grövre brott och bestämda omständigheter tyder på att det föreligger fara att den misstänkte före domen kommer att begå andra brott av samma svåra art.

Även om inte någon särskild häktningsgrund föreligger kan häktning ske när det föreligger stark misstanke om vissa mycket allvarliga brott.

Om det på brottet inte kan följa svårare straff än fängelse i sex månader får häktning inte ske på grund av kollusionsfara. I dessa fall kan häktning på grund av flyktfara ske endast om den misstänkte tidigare flytt eller försökt att fly och om han inte har fast bostad i landet eller han inte kan styrka sin identitet.

112 § StPO innehåller en proportionalitetsregel enligt vilken häktning inte får ske om åtgärden står i missförhållande till sakens betydelse och den rättsföljd som kan förväntas.

Förundersökning inledes så snart det på grund av angivelse eller på annat sätt kommit till kännedom att ett brott har förövats. Förundersökningen leds av en åklagare som biträds av polismyndigheten. Åklagarväsendet är knutet till domstolarna. Vid varje domstol finns en åklagarmyndighet, Amtsanwälte vid Amtsgericht (första instans i mål där påföljden i det särskilda fallet inte kan antas bli strängare än fängelse två år), Statsanwälte vid Landgericht och Oberlandesgericht (appellationsdomstol och första instans vid vissa grövre brott) och Generalbundesanwälte vid Bundesgerichthof (landets högsta instans). Polisväsendet är delstatligt organiserat. Någon enhetlig polisorganisation finns inte. På förbundsnivå finns dock vissa specialenheter för gränsskydd m.m.

En misstänkt får biträdas av försvarare. I vissa mål är försvarare obligatorisk. Försvarare utses av den misstänkte. Försvararen måste ha behörighet vid den domstol där han uppträder. Rätten kan också utse

offentlig försvarare. En offentlig försvarare kan på åklagarens begäran utses på förundersökningsstadiet. Försvararens befogenheter under förundersökningen och under målets handläggning är i huvudsak desamma som enligt svensk rätt.

Förhör kan hållas med var och en som kan antas lämna upplysningar av betydelse för utredningen. Underlåter den som kallats till ett förhör att inställa sig kan han hämtas.

Häktning beslutas av domstol. Anhållande och gripande som självständigt tvångsmedel beslutas av åklagaren eller polisen. Anhållande kan beslutas om förutsättningar för häktning föreligger och rättens beslut inte utan fara kan avvaktas. Polisen verkställer också genom ett gripande (Ergreifung) en av domstol utfärdad häktningsorder (Haftbefehl). Vidare kan varje privatperson gripa den som anträffas på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen och det är fara att han skall undkomma eller hans identitet inte genast kan fastställas.

Den som anhållits skall, om han inte friges, snarast och senast dagen efter frihetsberövandet (även helgdagar) ställas inför en domare i Amtsgericht (128 § StPO). Domaren skall efter ett förhör besluta om den misstänkte skall friges eller häktas. Häktningen kan enligt praxis gälla en tid av tre veckor upp till tre månader. Efter tre månader skall rätten självmant ompröva häktningsfrågan. Den misstänkte kan dock när som helst begära rättens prövning av häktningsbeslutet. Maximal häktningstid är ett år. För häktning mer än sex månader krävs att det föreligger särskilda skäl, såsom att förundersökningen är mycket omfattande.

Om syftet med häktningen kan nås genom mindre ingripande tvångsmedel kan domaren besluta om anstånd med häktningen. Lagen anger ett antal åtgärder som kan vidtas i samband med ett sådant beslut om villkorlig häktning, t.ex. anmälningsskyldighet eller ställande av säkerhet och, vid kollusionsfara, föreskrift om förbud att ta kontakt med medskyldiga eller vittnen.

Den häktade skall såsom huvudregel vistas i ensamcell. Häktade skall också såvitt möjligt hållas åtskilda från intagna som avtjänar straff. Den häktade kan dock efter särskild prövning tillåtas att vistas tillsammans med andra häktade. I övrigt förutsätts att den häktade besitter "häktningsförmåga".

7.6 Nederländerna

Reglerna om anhållande och häktning finns i Wetboek van Strafvordering, art. 63-93.

Den som är skäligen misstänkt för ett brott får gripas av polis. Den gripne skall så snart som möjligt förhöras av en åklagare eller en biträdande åklagare, som kan vara ett polisbefäl med lägst inspektörs grad. Den misstänkte kan kvarhållas för förhör högst sex timmar (verhor). Tiden mellan kl. 24.00 och 9.00 räknas inte in i denna frist. Om det med hänsyn till utredningen är nödvändigt att hålla kvar den misstänkte ytterligare, kan åklagaren anhålla den misstänkte (inverzekering) för en period av högst 48 timmar. Denna tid kan förlängas med ytterligare 48 timmar.

Om den misstänkte behöver kvarhållas därefter måste han ställas inför en undersökningsdomare. Undersökningsdomare finns vid varje distriktsdomstol. Distriktsdomstolarna är 19 till antalet och dömer som första instans i bl.a. alla brottmål som inte handläggs av de kantonala domstolarna (en slags polisdomstolar). Undersökningsdomare utses bland distriktsdomstolens domare för en tid av två år. Under den tid han tjänstgör som undersökningsdomare deltar han inte i distriktsdomstolens dömande verksamhet. Undersökningsdomarens huvudsakliga uppgift är att leda förundersökningen i stora och invecklade brottmål.

Undersökningsdomaren beslutar om häktning (vorloopige hechtnis). Häktning förutsätter att det föreligger en stark misstanke om ett brott med minst fyra år i straffskalan. Det skall vidare föreligga fara för flykt eller väsentliga skäl med hänsyn till den offentliga tryggheten. I det sistnämnda kriteriet har i praxis intolkats kollusionsfara och fara för fortsatt brottslighet. Vid vissa mycket allvarliga brott kan häktning också ske oavsett om någon av dessa särskilda häktningsskäl föreligger.

Undersökningsdomaren kan besluta om häktning för en tidsrymd av sex dagar. Häktningstiden kan därefter på begäran av åklagaren förlängas ytterligare sex dagar. Den misstänkte kan inte överklaga ett sådant beslut.

När häktningsskäl inte längre föreligger skall den misstänkte genast försättas på fri fot. Kvarstår häktningsskälen måste frågan om fortsatt frihetsberövande prövas av distriktsdomstolen. Den misstänkte skall höras av domstolen, som kan besluta om fortsatt häktning för 30 dagar (gevangenhounding). Tiden kan därefter förlängas i ytterligare 30-dagarsperioder. Huvudförhandling måste dock hållas senast inom den tredje 30-dagarsperioden, dvs. senast inom 102 dagar efter det första häktningsbeslutet. Huvudförhandlingen kan dock uppskjutas och den misstänkte kan hållas häktad till dess domen mot honom vinner laga kraft.

Om den misstänkte uppfyller vissa närmare angivna villkor kan rätten på hans begäran besluta om anstånd med verkställigheten av häktningsbeslutet. Domstolen kan i samband därmed också besluta om borgen.

Om den misstänkte frikänns för brottet eller döms för ett brott som inte hade kunnat föranleda häktning kan han begära ersättning.

Överväganden och förslag

8 Allmänna synpunkter

Straffprocessuell lagstiftning innebär ofta en avvägning mellan svårförenliga intressen. Mot den enskildes krav på rättssäkerhet och human behandling står samhällets intresse av effektivitet i brottsbekämpningen. Särskilt tvångsmedel som innefattar frihetsberövande innebär mycket allvarliga ingrepp för den enskilde. Redan gripandet måste ofta ske på ett sätt som för honom eller henne upplevs som kränkande, och genom frihetsberövandet rycks han eller hon bort från sin vanliga miljö, sin familj och sina arbetskamrater och isoleras på obestämd tid. Inskränkningar i möjligheterna att använda tvångsmedel minskar emellertid samtidigt förutsättningarna att klara upp brott och säkra lagföringen av dem som begår brott och därmed ytterst också att motverka kriminalitet i samhället. Sådana inskränkningar kan på så sätt också innebära ökade risker för att de laglydiga medborgarna skall utsättas för brott.

Särskilt mot bakgrund av att straffprocessuella frihetsberövanden sker utan att en domstol på sedvanligt sätt har behandlat saken och funnit den misstänkte skyldig till det brott som han eller hon misstänkts för, är det viktigt att frihetsberövandet snabbt blir prövat av en i förhållande till förundersökningsledaren fristående myndighet och att frihetsberövandet inte tillåts att fortgå längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Dessa principer har kommit till uttryck i Europakonventionen och FN-konventionen om mänskliga rättigheter, som ställer höga krav på medlemsstaternas lagstiftning när det gäller en snabb judiciell prövning av straffprocessuella frihetsberövanden. Även om vi i vårt land har ett system som väl tillgodoser medborgarnas anspråk på en rättssäker behandling om de utsätts för ett frihetsberövande, innebär enligt min mening en anpassning till Europakonventionen att den enskildes skydd mot oriktiga eller onödiga frihetsberövanden ytterligare stärks.

Vid en avvägning mellan den enskildes rättssäkerhet och effektiviteten i brottsbekämpningen kan man inte bortse från utvecklingen när det gäller den grövre brottsligheten. Från 1965 till 1984 har antalet domar för grövre brott nästan fördubblats. Organiserad narkotikahandel är ett särskilt tydligt exempel på denna utveckling. Det är mot en sådan bakgrund nödvändigt att samhället för bekämpningen av brott har effektiva medel till sitt förfogande.

Det har emellertid visat sig att anhållande och häktning i relativt stor

omfattning har kommit att användas också vid brottslighet som är av förhållandevis mindre allvarlig art. Det har också riktats kritik mot att anhållande och häktning har använts i sådana fall som enligt en restriktiv tolkning av regeln egentligen inte borde ha lett till frihetsberövande. Kritiken har enligt min mening visst fog för sig. Samtidigt måste man ha klart för sig att denna rättstillämpning är ett uttryck för att åklagare och domstolar anser sig behöva använda anhållande och häktning i en utsträckning som lagstiftaren måhända inte hade tänkt sig. Ett sådant behov kan säkert kännas särskilt starkt när ett frihetsberövande av den misstänkte inte bara innebär att han eller hon förhindras att skada andra medborgare till liv eller egendom utan också att han eller hon förhindras att skada sig själv eller frihetsberövandet medför andra för samhället eller den frihetsberövade själv nyttiga verkningar.

Med den utveckling som man har kunnat se under de senaste åren när det gäller den grövre brottsligheten är det särskilt viktigt att tillgängliga resurser används där de bäst behövs. Statistiken tyder på att anhållande och häktning under senare år har kommit att användas i mindre omfattning vid mindre allvarliga brott. Den kartläggning av tvångsmedelsanvändningen som jag har genomfört visar också att anhållanden på grund av risk för fortsatt brottslighet utnyttjas mera sällan än tidigare.

Denna utveckling ligger i linje med den allmänna inriktningen när det gäller kriminalpolitiken som går ut på att minska användningen av frihetsberövande påföljder. Enligt min mening finns det dock ett visst utrymme för ytterligare begränsningar i möjligheterna att utnyttja de personella tvångsmedlen. Mina förslag i fråga om kortare frister i samband med anhållande och häktning och de ändringar i fråga om häktningsförutsättningarna som jag föreslår kommer delvis att verka i samma riktning. Avsikten med förslagen är - förutom att de innebär en anpassning till de internationella traktater som Sverige har anslutit sig till - att de skall bidra till en försiktigare användning av de personella tvångsmedlen utan att därför samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsbekämpningen minskar.

9 Häktning

9.1 Häktningsförutsättningarna

Enligt direktiven finns det anledning att skärpa förutsättningarna för häktning när det gäller samtliga häktningsgrunder. Detta kan ske på olika sätt. Dels kan arten av det obehöriga handlandet formuleras om, dels kan beviskravet för risken för handlandet skärpas. Dessutom kan också grundförutsättningarna för häktning skärpas, nämligen kravet på brott av viss svårhet och beviskravet avseende den misstänktes skuld till brottet. Den väg man väljer för att ändra förutsättningarna beror till stor del på vilken särskild häktningsgrund det är fråga om och i vilken utsträckning man anser att det finns behov av att påverka användningen. Frågan i vilken utsträckning häktningsförutsättningarna bör ändras hänger också i hög grad samman med hur möjligheterna att över huvud taget utnyttja de personella tvångsmedlen kommer att gestalta sig i framtiden med hänsyn till de avsevärt kortare frister som jag förslår.

9.2 Brottsmisstankens styrka

När det gäller kravet på brottsmisstankens styrka som grundförutsättning för häktning har kritiken mot tillämpningen av häktningsreglerna i relativt ringa omfattning riktats mot att det skulle häktas utan tillräckligt grundad misstanke. Det har dock ifrågasatts om kravet på sannolika skäl för den misstänktes skuld till brottet bör behållas som grundförutsättning när det gäller häktning i alla förekommande situationer och att särskilt vid häktningsgrunden recidivfara kravet på brottsmisstankens styrka kunde sättas högre. Också när det gäller häktning vid misstanke om särskilt svåra brott enligt nuvarande 24 kap. 1 § tredje stycket RB har det ifrågasatts om inte - med hänsyn till bestämmelsens presumtion för häktning - beviskravet borde skärpas.

Det är naturligtvis riktigt att det kan ställas olika krav på brottsmisstanken beroende på brottets svårhet och den särskilda häktningsgrund som tillämpas. Särskilt när det gäller ett mer eller mindre välgrundat antagande om att en person i framtiden kommer att begå brott, bör man inte beröva denne friheten utan en någorlunda övertygande utredning om att han verkligen har gjort sig skyldig till ett brott. Frågan är emellertid om man inte förleds att överdriva betydelsen av lagens formulerade beviskrav. Graden av misstanke kan ju aldrig beskrivas på ett sätt som gör det möjligt att såsom på en skala avläsa om misstanken är tillräckligt

grundad. Bedömningen måste alltid till slut bero på domarens fria skön. Man kan kanske utgå från att domstolarna i stor utsträckning tillämpar begreppet sannolika skäl på det sätt som domstolarna anser att samhällsskyddet kräver. Enkätundersökningen visar också i fråga om åtalsbeslut och frikännande domar beträffande häktade att praxis inte sätter kravet på bevisning särskilt lågt när det gäller brottsmisstankens styrka. Endast beträffande 2 % av samtliga häktade lades åtalet ned eller ogillades (se avsnitt 5.5).

Formuleringen "sannolika skäl" har således genom rättspraxis givits ett närmare preciserat innehåll, som enligt min mening väl täcker det krav på misstankens styrka som bör ställas. Jag anser därför inte att det finns anledning att föreslå några ändringar beträffande kravet på sannolika skäl som villkor för häktning enligt huvudregeln i 24 kap. 1 § RB. Jag kommer däremot att i det följande föreslå en regel som medger häktning på en lägre misstankegrad i vissa undantagsfall. Jag återkommer också i det följande till förutsättningarna för häktning vid vissa särskilt svåra brott.

9.3 Brottet som kvalifikationsgrund

Enligt gällande svensk rätt liksom i de flesta utländska rättssystem förutsätter ingripande genom häktning att det föreligger misstanke om ett brott av viss svårhet. Detta kvalifikationskrav är konstruerat som en abstrakt begränsningsregel, som anknyter till straffskalan för brottet. Denna begränsningsmetod tillämpas oavsett vilken särskild häktningsgrund som används.

När det gäller utformningen av kvalifikationskravet bör detta i princip diskuteras särskilt för var och en av de särskilda häktningsgrunderna flykt-, kollusions- och recidivfara. Praktiska skäl talar emellertid för att man som utgångspunkt väljer samma princip vid utformningen av kravet på brottets svårhet. De metoder som därvid kan diskuteras innebär antingen en avgränsning med hänsyn till vissa brott eller vissa brottskategorier eller en straffbegränsningsregel som anknyter antingen till den förväntade påföljden eller till straffsatsen för brottet.

Det kan riktas invändningar mot alla dessa avgränsningsmetoder. Den metod som innebär en avgränsning med hänsyn till vissa bestämda brott är inte tillfredsställande lagtekniskt sett. Det innebär ett avsevärt arbete att diskutera sig fram till en uttömmande uppräkning. Det finns också en risk att man inte får med alla relevanta brott. Bedömningen av vilka brott som skall kunna medföra häktning kommer också att bli skönsmässig. Behovet av tvångsmedel beträffande vart och ett av brotten kommer också att variera starkt i praktiken. Beträffande många av de uppräknade brotten skulle häktning i vissa fall te sig som en alltför ingripande åtgärd, medan vid andra brott som inte fanns med, avsaknaden av häktningsmöjligheter skulle vålla stora problem.

Också den metod som innebär en avgränsning med hänsyn till vissa brottstyper har svagheter. Liksom när det gäller metoden med en uppräkning av häktningsgrundande brott finns det en risk att brott eller brottskategorier vid vilka häktning ibland kan framstå som motiverad

faller utanför uppräkningen och alltså undantas från häktningsmöjligheterna. En uppräkning av brottskategorierna blir också lätt svåröverskådlig. Om man å andra sidan delar upp kategorierna i undergrupper, vinner man knappast något i förhållande till en fullständig uppräkning av häktningsgrundande brott. Det är dessutom vanskligt att finna preciserade kriterier på brottskategorier, som kan medföra häktning.

Den tredje metoden i den form den innebär en begränsningsregel med hänsyn till den förväntade påföljden i det aktuella fallet diskuterades vid tillkomsten av RB. Bl.a. svårigheterna att vid häktningsförhandlingen bedöma påföljdsfrågan medförde emellertid att man avstod från denna metod. I motiven till RB konstaterades dock att den valda avgränsningsmetoden inte utesluter att man vid prövningen av häktningsfrågan tar hänsyn till det straff som kan antas komma att utdömas i det särskilda fallet. Denna tankegång kom också till uttryck i 24 kap. 1 § fjärde st. RB, där det stadgas att häktning inte får ske om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter. En annan nackdel med denna begränsningsmetod är att den innebär en risk för att domstolen låser sig i påföljdsfrågan vid en förhandsbedömning som görs på ett förhållandevis bräckligt underlag.

I svensk rätt har som nämnts kvalifikationskravet konstruerats som en abstrakt begränsningsregel som anknyter till strafflatituderna. Också som villkor för vissa andra tvångsmedel, bl.a. kroppsbesiktning och kroppsvisitation, har lagstiftaren anknutit till straffskalan för brottet. I tvångsmedelskommitténs betänkanden Hemlig avlyssning m.m. (Ds Ju 1981:22) och Tvångsmedel, anonymitet, integritet (SOU 1984:54) har också denna teknik behållits som begränsningsmetod när det gäller t.ex. tvångsmedlen hemlig telefonavlyssning och hemlig teleövervakning. Även i de nordiska grannländerna är det denna metod som har kommit till användning. Det kan emellertid riktas kritik också mot denna teknik. Det är förmodligen inte alltid som strafflatituderna bygger på en helt aktuell syn på brottets straffvärde generellt och i förhållandet mellan olika brott. Det finns också en risk att vissa brott genom ändringar i straffskalorna till eftergift för mer eller mindre tillfälliga opinioner kommer att falla in under respektive utanför tvångsmedlets tillämpningsområde utan att denna effekt beaktas. Krav på att kunna tillämpa anhållande eller häktning för vissa brott kan också medföra en omotiverad skärpning av straffskalan för brottet.

Jag har dock stannat för att också i fortsättningen såsom princip låta en avgränsning hänföra sig till strafflatituderna för brottet. Trots de invändningar som anförts skall straffskalorna ses som lagstiftarens uppfattning om de olika brottens straffvärde och därmed också samhällets intresse och behov av skydd mot sådana brott. En avgränsning av denna typ är också lagstiftningstekniskt enkel och man förebygger risken för skönsmässiga värderingar som kan leda till osäkerhet i tillämpningen.

9.4 Flyktfara

Den kritik som har riktats mot tillämpningen av flyktfara som häktningsgrund har främst gått ut på att bestämmelsen har en social slagsida på så

sätt att den i stor utsträckning träffar människor i socialt underläge. Det har gjorts gällande att man i rättstillämpningen ställt alltför låga beviskrav när det gäller avsikten att hålla sig undan och att avsaknad av arbete och bostad tillmätts alltför stor vikt vid bedömningen om flyktfara föreligger. För att främja en mer restriktiv tillämpning av bestämmelsen föreslog 1974 års utredning att som förutsättning skulle införas ett uttryckligt varaktighetskrav när det gäller undanhållandet. Detta förslag kom också att uppfattas som ett krav på direkt uppsåt att hålla sig undan lagföring eller straff. Trots att det inte gjorts några ändringar i bestämmelserna om flyktfara har emellertid användningen av denna grund minskat från 1975 till 1984, både i anhållningsskedet och som grund för häktningsframställningen.

Det måste till en början klart slås fast att häktning inte får ske för att tillgodose myndigheternas och domstolarnas i och för sig berättigade intresse av att kunna nå även personer som lever under oordnade sociala förhållanden och försäkra sig om deras inställelse vid rättegång. För att motverka att myndigheterna till förekommande av administrativt krångel med inställda förhandlingar m.m. tillämpar häktningsgrunden flyktfara alltför extensivt bör därför övervägas sådana ändringar i bestämmelsen, som kan bidra till en försiktigare användning.

Om det obehöriga förfarandet skulle beskrivas som ett krav att den misstänkte "avviker eller *på annat sätt* varaktigt undandrar sig lagföring eller straff" modifieras något förslaget från 1974 års utredning ("avviker eller varaktigt undanhåller sig"). Samtidigt kvarstår då det uttryckliga kravet i lagtexten, att häktning endast får ske vid mer kvalificerad flyktfara. Remissutfallet var dock så pass bistert när det gäller förslaget om införande av ett varaktighetskrav, att jag inte anser att jag bör återkomma med detta förslag, ens i den nu skisserade modifierade formen.

När det däremot gäller beviskravet för risken för flykt bör en skärpning övervägas.

För häktning på grund av flyktfara krävs enligt nuvarande regler att det "skäligen kan befaras" att den misstänkte avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Samma beviskrav gäller för häktning på grund av kollusionsfara. Förutsättning för häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet är att "anledning förekommer" att den misstänkte begår nya brott. Innebörden av dessa båda beviskrav har av många uppfattats som oklar och det har i skilda sammanhang diskuterats hur beviskraven förhåller sig till varandra. Främst med hänsyn härtill anser jag att det bör skapas ett enhetligt beviskrav för samtliga häktningsgrunder. En sådan reform torde också i och för sig underlätta myndigheternas och domstolarnas tillämpning av häktningsreglerna.

Man kan visserligen aldrig komma ifrån svårigheten att i rättstillämpningen närmare precisera det krav på bevisningens styrka som i lagtext endast kan beskrivas i allmänna ordalag. Den juridiska litteraturen tillhandahåller visserligen ett antal lokutioner för att bestämma erforderlig bevisnivå i olika sammanmhang. I den praktiska rättstillämpningen måste ändå de flesta av dessa olika uttryck - i all sin vaghet - tolkas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. För att bidra till en

enhetlig rättstillämpning kunde dock övervägas att begränsa diskussionen till ett fåtal olika bevisgrader, t.ex. antagligt, sannolikt och uppenbart. Det av dessa beviskrav, som skulle komma i fråga för att ange erforderlig bevisnivå när det gäller häktningsgrunderna, skulle då vara "sannolikt", vilket uttryck torde beteckna ett strängare beviskrav än de nuvarande "skäligen kan befaras" och "anledning förekommer", vilka båda närmast torde motsvara bevisgraden "antagligt".

En ofta återkommande kritisk synpunkt när det gäller tillämpningen av häktningsreglerna över huvud taget har varit att dessa tillämpas alltför slentrianmässigt. Framför allt mot denna bakgrund har jag stannat för att föreslå en formulering av beviskravet så att det framgår att risken för flykt etc. skall vara konkret med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet.

Uttrycket "påtaglig risk" förekommer som beviskrav i vissa sammanhang, t.ex. enligt 4 § betalningssäkringslagen såsom förutsättning för betalningssäkring för bl.a. skatter. I samband med tillkomsten av denna bestämmelse uttalade departementschefen (prop. 1978/79: s. 120): "Det måste emellertid finnas någon viss omständighet som kan knytas till gäldenären i fråga, som talar om att det finns risk för att denne inte kan eller vill göra rätt för sig. Flertalet remissinstanser anser att det av utredningen föreslagna rekvisitet särskild risk är oklart ur språklig synpunkt. För egen del anser jag att uttrycket påtaglig risk bättre motsvarar innebörden att risken skall vara av konkret natur."

För att klarare markera att riskbedömningen när det gäller häktningsgrunderna skall ske med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall föreslår jag att lagtexten formuleras så att det skall föreligga en "påtaglig risk att" etc.

Även om beviskravet således uttrycks på samma sätt när det gäller samtliga häktningsgrunder, måste man ha klart för sig att bevisvärderingen alltid kommer att ske från olika utgångspunkter när det gäller de olika häktningsgrunderna. Man torde t.ex. kunna utgå ifrån att risken för kollusion generellt sett är större än fara för flykt. De faktorer som för den misstänkte kan verka avhållande när det gäller att försvåra utredningen är kanske inte så påtagliga. Att fly eller hålla sig undan däremot kan innebära svårigheter av ekonomisk och praktisk natur. Om det vidare är fråga om brott av svårare beskaffenhet, liksom vid brottslighet som avser stora värden, finns det också generellt sett ofta stor risk för kollusion, medan en sådan brottslighet inte alls behöver tyda på någon särskild risk för att den misstänkte begår nya brott.

Jag föreslår således att häktning skall kunna ske om det finns en påtaglig risk att den misstänkte avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföringen.

När det gäller kravet på brottets svårhet som förutsättning för häktning på grund av flyktfara anser jag att den nuvarande ettårsregeln bör behållas.

9.5 Kollusionsfara

När det gäller häktning på grund av kollusionsfara menade en i stort sett

enig remissopinion till förslaget från 1974 års utredning att denna häktningsgrund i praxis tillämpats på ett tillfredsställande sätt. Kritik mot användningen av kollusionsfara som häktningsgrund har även i övrigt varit sparsamt förekommande.

I ett par avseenden har bestämmelsen dock rönt visst intresse i den allmänna debatten.

Möjlighet att tillgripa häktning på grund av kollusionsfara föreligger endast så länge möjligheten att försvåra utredningen kvarstår. När förundersökningen har fortskridit så långt, att polisen säkrat spår och hållit förhör med den misstänkte och andra inblandade, är möjligheterna att undanröja bevisning eller i övrigt försvåra utredningen naturligtvis mindre, låt vara att det kan kvarstå en risk för att t.ex. vittnen påverkas inför en kommande huvudförhandling. Ofta innebär också ett erkännande från den misstänkte, som bestyrks av annan utredning i ärendet, att kollusionsfara är utesluten. Vissheten om att häktning kan komma i fråga kan för den misstänkte under sådana förhållanden framstå som en valsituation, i vilken han också kan se försök att påverka honom att erkänna gärningar som han eljest inte skulle ha vidgått. Denna situation kan knappast undvikas. För att i görligaste mån undgå risken för misstankar om obehörig påverkan måste därför ställas stora krav på förundersökningsledarens förmåga att hantera dylika ömtåliga situationer.

Ett annat spörsmål som har diskuterats är frågan om häktning bör kunna ske på grund av risk för att den misstänkte försvårar utredningen av medmisstänktas brott. I svensk rätt får kollusionsregeln inte användas på detta sätt. Kollusionsfaran måste alltid hänföra sig till den misstänktes eget brott ; det är inte tillräckligt att han kan förväntas undanröja bevis för en annan persons medverkan. I såväl dansk som norsk rätt tillåts däremot häktning i sådana fall. Bestämmelser om detta har införts på senare tid. Denna ordning har framför allt motiverats av intresset att effektivt kunna bekämpa organiserad kriminalitet.

Att möjligheter till häktning finns i sådana fall som de angivna kan säkert innebära stora fördelar i kampen mot organiserad brottslighet, inte minst narkotikabrottslighet. Principen är emellertid helt främmande för svensk rätt, och det bör enligt min mening inte övervägas att införa en sådan nyordning hos oss.

Enligt förarbetena till RB föreligger kollusionsfara då det skäligen kan befaras, att den misstänkte avlägsnar spår efter brottet eller förstör eller gömmer undan föremål, som han kommit över genom brottet eller eljest har betydelse för utredningen, eller att han till skada för utredningen påverkar en medbrottsling, ett vittne eller någon annan, som kan lämna upplysning i saken. Det skall alltså föreligga en viss risk för att den misstänkte genom aktiva åtgärder försvårar utredningen av det misstänkta brottet.

På senare tid har det blivit allt vanligare att särskilt personer som misstänks för grov och svårutredd brottslighet vägrar att medverka i utredningen och kanske tiger helt och hållet under förundersökningen. Att den misstänkte på detta sätt försvårar utredningen innebär dock inte i sig att kollusionsfara skall anses föreligga. En annan sak är att den omständigheten att den misstänkte vägrar att medverka i utredningen

ofta utgör ett tecken på att det föreligger kollusionsrisk. Det bör dock enligt min mening i dessa fall inte vara tillräckligt för häktning med enbart en sådan abstrakt fara för att den misstänkte försvårar utredningen. Att denne vägrar att över huvud taget yttra sig spelar naturligtvis en roll vid bedömningen av om det föreligger faktiska möjligheter att utöva kollusion. Det måste dock även i sådana fall krävas, att det på grund av någon särskild omständighet i saken eller den misstänktes förhållande kan befaras, att han verkligen kommer att försvåra utredningen genom någon aktivitet. Jag anser att detta klarare bör framgå av lagtexten och föreslår därför att beviskravet uttrycks på samma sätt som när det gäller häktning på grund av flyktfara, nämligen att det skall föreligga en påtaglig risk att den misstänkte genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning.

Den föreslagna formuleringen för att beskriva beviskravet när det gäller kollusionsfara är således avsedd att markera att bevisvärderingen alltid måste ske med hänsyn till risken för att den misstänkte i det särskilda fallet obehörigen påverkar utredningen. Som jag tidigare anfört torde formuleringen därmed också innebära ett något strängare beviskrav än den nu gällande formuleringen "skäligen kan befaras". Jag anser dock inte att en sådan formulering innebär några avgörande förändringar i förhållande till vad som gäller i dag i fråga om kollusionsregelns praktiska tillämpning.

9.6 Recidivfara

De starkaste invändningarna mot både lagstiftning och praxis har avsett recidivfara som häktningsgrund. Kritiken har gått ut på att bestämmelsen utformats alltför vagt, vilket lett till att häktningsgrunden kommit att användas på ett sätt som inte har varit avsett. Denna häktningsgrund har också ifrågasatts från principiella utgångspunkter. Genom häktning på grund av recidivrisk tillgodoses helt andra syften än vad som eljest gäller för tvångsmedlen. Häktningsgrundens huvudsakliga syfte är individualpreventivt och kriminalpolitiskt. Institutets systemfrämmande karaktär liksom vagheten i lagtexten talar för att bestämmelsen borde tillämpas restriktivt. Så har emellertid inte blivit fallet. Recidivgrunden är den som kommit att användas ojämförligt flitigast i rättstillämpningen. En förklaring till detta torde vara att bestämmelsen i viss utsträckning kommit att fylla processekonomiska behov snarare än att tillgodose de säkerhetshänsyn och skyddsaspekter som lagstiftaren har avsett. Ofta inträffar att en person som misstänks för t.ex. egendomsbrott under förundersökningen begår nya brott som fördröjer utredningen med följd att den misstänkte får möjligheter att begå ytterligare brott osv. Utredningen kan på så sätt bli mycket besvärlig och tidsödande, om inte den misstänktes brottsliga verksamhet avbryts. Ofta är den misstänkte också klar över att straffet inte kommer att påverkas nämnvärt genom hans fortsatta brottslighet.

Framför allt innebär emellertid möjligheten att anhålla och häkta på grund av recidivfara ett många gånger oundgängligen nödvändigt redskap när det gäller samhällets skyldighet att bereda medborgarna skydd

till liv och egendom.

Det är enligt min mening emellertid inte motiverat att enbart på grund av recidivfara tillgripa ett så ingripande tvångsmedel som häktning i den utsträckning som sker i dag. Häktning på denna grund bör inte ske när den befarade brottsligheten är av mindre allvarlig art.

För häktning på grund av recidivfara krävs, liksom när det gäller övriga häktningsgrunder, att för brottet är stadgat fängelse i ett år eller däröver. Genom denna gränsdragning inryms under stadgandet åtskilliga av de mest frekventa brotten och många brott där återfallsrisken erfarenhetsmässigt är mycket stor, exempelvis misshandel, olaga hot, stöld, tillgrepp av fortskaffningsmedel, häleri och narkotikabrott. Många av brotten är emellertid samtidigt av den arten att påföljden ofta bestäms till kriminalvård i frihet.

Det står klart att om man vill minska antalet häktningar på grund av recidivfara i någon större utsträckning, krävs det avgörande förändringar när det gäller de lagliga förutsättningarna för häktning på denna grund.

1974 års utredning föreslog en regel som i princip tillät häktning endast för brott med straff på fyra år eller mer i straffskalan. De nyss uppräknade brotten uteslöts då som häktningsgrundande vid recidivfara.

När det gäller brott som riktar sig mot annans liv eller hälsa ansåg man emellertid att häktning på grund av återfallsrisk inte kunde undvaras. För en sådan brottslighet, menade man, krävdes regler som medgav häktning utan hinder av fyraårsgränsen.

Framför allt från polis- och åklagarhåll framfördes vid remissbehandlingen att också annan brottslighet - även om den inte ligger så högt på straffskalan - kan vara så samhällsskadlig att de brottsbekämpande myndigheterna måste ha tillgång till verksamma medel i form av anhållande och häktning och att sådana tvångsmedel i många fall är nödvändiga för att man över huvud taget skall ha en möjlighet att beivra sådan brottslighet. De brott man framför allt pekade på var narkotikabrott och förmögenhetsbrott som satts i system.

På grund härav och med hänsyn till det negativa mottagandet förslaget om en fyraårsregel fick under remissförfarandet kan det ifrågasättas om en reform av recidivregeln bör genomföras på det sätt som 1974 års utredning föreslog.

En annan väg att skärpa förutsättningarna för häktning på grund av recidivfara är att behålla den nuvarande ettårsregeln, men samtidigt begränsa häktningsmöjligheterna ytterligare inom denna ram genom att uppställa det kravet, att åtgärden skall vara nödvändig för att förhindra sådan fortsatt brottslighet som riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art. Skillnaden i förslagen ligger närmast däri att fyraårsregeln kan sägas innebära en presumtion mot att häktning sker på grund av brott med straffsatser under fyra år, medan alternativet innebär att en sådan presumtion inte behöver genombrytas. Båda förslagen torde däremot för tillämpande myndigheter och domstolar medföra samma krav på överväganden, nämligen om den befarade brottsligheten är av så allvarlig art att häktning är nödvändig.

Svårigheten är naturligtvis att avgränsa den brottslighet som är av sådan art att den faller utanför resp. inom undantagsregelns tillämpningsområde. När det gäller brott som riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet är svårigheterna inte så stora att göra denna avgränsning. Härunder faller framför allt brott enligt 3 kap. BrB, t.ex. misshandel, inte minst kvinnomisshandel, men även brott enligt 4 kap. BrB, t.ex. olaga hot i sådana fall där det bedöms att hotet kan komma att sättas i verket.

När det gäller annan brottslighet, som är av så allvarlig art att det är motiverat att tillgripa anhållande och häktning, är det emellertid svårare att göra avgränsningar med generell räckvidd. När man försöker göra denna bedömning bör man först åter ställa sig frågan vilka syften man menar att häktningsgrunden skall tillgodose.

I vissa fall motiveras anhållande och häktning med stöd av recidivregeln med att åtgärden bidrar till eller ibland innebär enda möjligheten att bryta en kriminell livsföring.

Det är emellertid tveksamt om så ingripande tvångsmedel som anhållande eller häktning skall kunna användas enbart för att bryta ett livsmönster som är präglat av missbruksproblem och bristande social anpassning men som inte innebär några påtagliga risker för allvarligare skador för samhället eller enskilda. Det kan å andra sidan vara nödvändigt att i viss utsträckning kunna anhålla och häkta misstänkta som är särskilt brottsbenägna, även om brottsligheten i och för sig inte ligger så högt på straffskalan, men på grund av sin art och omfattning innebär risk för fortsatt brottslighet som medför stora skadeverkningar. Detta är ofta fallet vid förmögenhetsbrott som sker yrkesmässigt eller i organiserade former och vid seriebrottslighet. Vid denna typ av brottslighet bör häktning alltså även i fortsättningen kunna komma i fråga. Avgörande för möjligheterna att häkta vid risk för återfall bör alltså vara brottslighetens art - om den t.ex. präglas av planering och avancerad brottsteknik eller på annat sätt ter sig systematisk.

En utgångspunkt vid bedömningen av om brottsligheten är av sådan art att häktning kan ske bör således vara, att de sociala och processekonomiska motiv som kan anföras till stöd för häktning vid recidivfara bör träda i bakgrunden och att häktning bör komma i fråga endast för att skydda enskilda och samhället från allvarlig brottslighet.

Enligt min uppfattning bör häktning på grund av risk för att den misstänkte begår nya brott kunna ske om misstanken avser bl.a. brottslighet av stor omfattning. Regeln förutsätter att den misstänkte ännu inte lagförts för denna brottslighet. Den som har begått flera förmögenhetsbrott, för vilka han dömts och därefter gör sig skyldig till ytterligare brott, kanske omedelbart efter det att straffet har avtjänats, kan alltså inte utan vidare häktas enligt bestämmelsen även om det finns risk för att han skall begå ytterligare brott. Jag är medveten om att det kan vara svårt att acceptera att i den beskrivna situationen den som ändå har dokumenterat en benägenhet att begå brott inte skall kunna häktas på grund av recidivfara. Jag är också medveten om att en begränsning av häktningsmöjligheterna på det sätt som jag nu har angett kan i någon mån inverka på effektiviteten i bekämpningen av de mera vardagsbeto-

nade brotten. Med den utgångspunkt jag har, nämligen att häktning i första hand skall vara ett straffprocessuellt tvångsmedel och inte en kriminalpolitisk åtgärd, anser jag emellertid att det inte i första hand är genom anhållande och häktning som samhället skall skydda sig mot dessa lagöverträdare och försöka förhindra dem från att begå nya brott.

En särskild fråga när det gäller recidivfara som häktningsgrund är om det skall föreligga fara för likartad brottslighet. Ett antagande om att en person skall begå brott i framtiden är ju inte någon häktningsgrund med mindre det kopplas samman med misstanke om ett redan begånget brott. Det kan då också diskuteras om det måste föreligga något samband mellan det begångna brottet och den befarade brottsligheten. Det torde också vara så att det innebär vanskligheter att bedöma risken för nya brott om dessa är av annan art än det brott som misstanken avser.

Svensk rätt innehåller inte något uttryckligt krav på likhet även om uttryckssättet "fortsätter sin brottsliga verksamhet" antyder att den befarade brottsligheten skall vara av samma art som det redan begångna brottet. En tydligare formulerad begränsning finns t.ex. i dansk rätt, som innehåller det kravet att ny brottslighet skall vara "av den foran naevnte beskaffenhed". Skillnaden i reglerna skall dock inte överdrivas. Recidivfaran omfattar i praktiken nästan alltid likartad brottslighet.

För att undvika oklarheter bör recidivregeln i fortsättningen formuleras så att det framgår att recidivfaran skall avse brottslighet av samma art som den som misstanken avser. Det bör dock understrykas att brott av samma art i detta sammanhang skall förstås i vidaste bemärkelse.

Som jag tidigare framhållit bör det övervägas att föra upp beviskravet avseende risken för fortsatt brottslighet på en högre nivå än det nuvarande "anledning förekommer". Detta uttryck torde innebära ett lägre beviskrav för recidivgrunden än för de övriga häktningsgrunderna. Med hänsyn till recidivgrundens speciella karaktär är emellertid frågan om inte förhållandet egentligen borde vara det omvända. Som tidigare sagts talar dock övervägande skäl för att man använder samma beskrivning av den risk man vill förebygga genom häktning vid de olika häktningsgrunderna.

Tanken med den formulering av beviskravet som jag har föreslagit är att det av lagtexten klarare bör framgå att risken för flykt etc. skall vara konkret med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Detta gäller kanske särskilt riskbedömningen när det gäller fara för fortsatt brottslighet, bl.a. därför att att häktning på grund av recidivfara kan sägas innehålla moment av förtida straffverkställighet. Liksom när det gäller häktningsgrunden flyktfara undanröjs också genom den valda formuleringen i viss mån förutsättningarna för den kritik som har gått ut på att risken för det häktningsgrundande förfarandet bedöms alltför slentrianmässigt.

Jag föreslår således att häktning på grund av recidivfara skall vara möjlig vid misstanke om brott för vilket är stadgat minst ett års fängelse, om brottet har riktat sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning och det finns en påtaglig risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art.

9.7 Häktning vid lindriga brott

Vid en mera kvalificerad flyktfara kan enligt gällande rätt häktning ske även om straffmaximum understiger fängelse i ett år. Enligt 24 kap. 1 § andra stycket RB kan således vid alla fängelsebrott den misstänkte häktas om han saknar stadigt hemvist här i landet och det skäligen kan befaras, att han avviker (den s.k. rallarparagrafen). I Danmark blev en motsvarande regel upphävd 1978. I Norge finns f.n. ett förslag om att upphäva en liknande regel.

Genom den kartläggning av tvångsmedelsanvändningen som jag har genomfört framgår att denna häktningsgrund har fått en allt mindre betydelse i rättstillämpningen. Mot bakgrund av den proportionalitetsprincip som bör genomsyra tillämpningen av tvångsmedelsreglerna och som jag föreslår skall lagfästas, är det dessutom enligt min mening inte befogat att behålla häktningsmöjligheten när det gäller sådan brottslighet som är av så ringa beskaffenhet, att i straffsatserna visserligen ingår fängelse, men där denna påföljd i normala fall inte utdöms. Om det i ett särskilt fall kan befaras att den misstänkte kommer att avvika, finns för övrigt möjligheten att meddela honom reseförbud eller anmälningsskyldighet. Om den misstänkte inte rättar sig efter vad som åligger honom enligt ett sådant beslut, skall han omedelbart häktas enligt förslaget i 25 kap. 10 § RB. Jag anser således att häktningsmöjligheten enligt 24 kap. 1 § andra stycket RB bör avskaffas.

Enligt 24 kap. 2 § RB kan den misstänkte häktas oberoende av brottets svårhet, dels om han är okänd och vägrar att uppge sitt namn och hemvist eller det finns anledning att anta att hans uppgift härom är osann, dels om han saknar hemvist inom landet och det skäligen kan befaras att han håller sig undan genom att fly utomlands.

När det gäller häktning i de fall då den misstänkte vägrar att uppge sitt namn eller kan antas ljuga om detta, har det ansetts otillfredsställande att behöva släppa den misstänkte trots att man inte har lyckats identifiera honom och därför nästan helt saknar möjligheter att vidare utreda brottet.

Det kan emellertid anföras invändningar mot denna häktningsgrund. Möjligheten att beröva en person friheten för att fastställa hans identitet kan lätt uppfattas som en mera allmän befogenhet att utöva identitetskontroll snarare än som ett straffprocessuellt tvångsmedel. Trots intresset av att kunna fullfölja en utredning även när det gäller brott av mindre allvarlig art, kan i sådana fall sakens beskaffenhet sällan anses motivera en så ingripande åtgärd som ett frihetsberövande innebär. Om brottet däremot är av allvarligare art, finns ofta möjlighet att anhålla eller häkta enligt huvudregeln, eftersom i dessa fall - åtminstone då den misstänkte uppsåtligen försvårar identifieringen - flyktfara nästan alltid kan anses föreligga. Möjligheter till omhändertagande för identifiering i vissa fall finns för övrigt också enligt 14 § polislagen genom så kallad polisiering.

Bestämmelsen i 24 kap. 2 § RB har inte heller kommit att spela någon större roll i praktiken; enligt enkäten i mindre än 1 % av fallen årligen som grund för häktning och i 1 % av fallen årligen som grund för

anhållande (se tab. 4.3 resp. 4.1 i bilaga 4). Man torde kunna utgå från att regeln tillämpas i ytterligare fall av polisen som grund för ett gripande. Identifieringen blir i dessa fall i allmänhet klar utan att det behöver gå så långt som till anhållande. I de fall då den misstänktes identitet inte går att bestämma omedelbart på platsen, har polisen möjlighet enligt reglerna i 23 kap. 7 - 9 §§ RB att hålla kvar den misstänkte i upp till tolv timmar. I de flesta fall bör det gå att under denna tid klara ut identifieringen. Frihetsberövanden som grundats på 24 kap. 2 § är i allmänhet kortvariga. Enligt enkäten har sådana anhållanden nästan alltid hävts samma dag som anhållandet skedde eller dagen därefter.

Mot bakgrund av det anförda kan det ifrågasättas om det finns tillräckligt starka skäl för att behålla regeln. Framför allt risken för att det hos allmänheten skulle uppfattas som möjligt att genom att vägra att uppge namn och adress helt undandra sig lagföring och straff medför emellertid att möjligheten att i vissa undantagsfall tillgripa en så radikal åtgärd som ett frihetsberövande bör finnas kvar. Regeln bör dock givetvis inte tillämpas när det gäller bagatellartade förseelser. Över huvud taget måste frågan om frihetsberövande alltid bedömas mot bakgrund av den proportionalitetsregel som jag kommer att ta upp i det följande.

Häktning enligt 24 kap. 2 § RB kan som nämnts också ske oberoende av brottets svårhet för att förhindra den som inte har stadigt hemvist här i landet att fly utomlands. Det har ansetts att det ibland finns behov av att kunna tillgripa anhållande och häktning också vid så pass lindriga brott som det här kan vara fråga om, t.ex. i det fallet den misstänkte är utlänning och endast tillfälligt besöker landet. I motiven framhålls att häktningsmöjligheten är av särskild betydelse beträffande sjömän och andra som gör sig skyldiga till smugglingsbrott och liknande samt i fråga om vissa trafikbrott.

1974 års utredning anförde som skäl för att behålla regeln, att ett uppgivande av häktningsmöjligheten i dessa fall skulle till sin praktiska konsekvens innebära att möjligheten att beivra dessa brott helt skulle upphöra. Denna konsekvens är, som utredningen påpekat, inte acceptabel. Även jag anser att stadgandet därför bör behållas.

Klart är att häktning på grund av bestämmelsen i och för sig kan ske för varje slag av brott. Det är emellertid också uppenbart att häktning i många fall, med hänsyn till proportionalitetsprincipen, skulle komma att framstå som en alltför ingripande åtgärd. JO har också uttalat att häktning inte får tillgripas, om andra åtgärder är tillräckliga för att säkerställa den misstänktes lagföring (JO 1950 s. 161 ff). Också RÅ har i en cirkulärskrivelse (cirkulär C 34) till landets åklagare lämnat anvisningar i samma riktning.

9.8 Häktning vid svåra brott

Lagstiftningen i många av de europeiska länderna innehåller regler om obligatorisk häktning vid svåra brott. Enligt dessa regler knyts häktningsmöjligheten direkt till ett brott eller till en typ av brott. Det brukar anföras åtskilliga argument för en sådan ordning. Främst kan sägas att

det nästan alltid finns anledning att räkna med risk för flykt eller kollusion vid allvarliga brott. En annan motivering är hänsyn till allmänpreventionen. En omedelbar reaktion på mycket allvarliga brott skulle verka avskräckande. Också hänsyn till den misstänkte själv kan i vissa fall tala för häktning vid så allvarliga brott som det här är fråga om. I de allra allvarligaste fallen kan det t.o.m. tänkas att den misstänkte har ett akut behov av skydd mot en uppretad allmänhet. Det brukar också anföras den mer allmänna synpunkten, att det för allmänheten kan verka stötande, om en person som misstänks för ett mycket allvarligt brott lämnas på fri fot, även om något direkt stöd för någon särskild häktningsgrund inte föreligger.

Oavsett hur särregler som innebär obligatorisk häktning vid svåra brott motiveras, är sådana regler till sin natur uppburna av repressiva motiv och skiljer sig härigenom från de principer som bör gälla för tvångsmedelsanvändningen i övrigt.

En fråga är om regler av denna karaktär är förenliga med Europakonventionen, eftersom denna konvention för häktning uttryckligen förutsätter flykt- eller recidivfara. Den av Europarådets ministerkommitté den 9 april 1965 antagna resolutionen (65) 11, angående häktning (Remand in Custody) till komplettering av Europakonventionen innehåller dessutom följande: "1. Recommends that Governments ensure that remand in custody is in accordance with the following principles: a) Remand in custody should never be compulsory. The judical authority should make its decision in the light of the facts and circumstances of the case. ... d) Remand in custody should be ordered or continued only when it is strictly necessary. In no event should it be applied for punitive ends."

Det är otvivelaktigt så att denna resolution, vars syfte är att utvidga konventionens principer om häktning, utesluter obligatoriska häktningsregler. Enligt resolutionen får häktning inte heller användas som egentligt straff.

I ytterligare en av ministerrådet den 27 juni 1980 antagen resolution R (80) 11 har åter frågan om häktning vid svåra brott behandlats. I denna rekommendation uttalas under II 4:

"Even where the existence of the aforementioned grounds cannot be established, custody pending trial may nevertheless exeptionally be justified in certain cases of particularly serious offences."

Till skillnad från den tidigare nämnda resolutionenen torde denna formulering innebära att obligatoriska häktningsregler i vissa undantagsfall kan accepteras.

När det gäller FN-konventionen kan denna anses innebära förbud mot obligatoriska häktningsregler genom det stadgande i art. 9 p 3 som säger att "det ej skall vara en allmän regel att personer som avvaktar rättegång hålls i förvar."

Svensk rätt innehåller i 24 kap. 1 § tredje stycket RB en särskild regel om häktning vid grövre brott. Enligt detta stadgande har häktningsmöjligheten vid vissa brott utvidgats genom en presumtionsregel, som innebär en omkastning av bevisbördan. Avsaknaden och inte förekomsten av flyktfara etc. skall alltså styrkas för att häktning skall undvikas. Denna lösning står visserligen inte i strid mot förbudet mot obligatoriska häkt-

ningsregler eller mot förtida straffverkställighet. Samtidigt kan en presumtionsregel naturligtvis kritiseras på den grunden att dess egentliga syfte är - inte att säkerställa lagföring och straffverkställighet - utan att tillgodose allmänpreventionen och tillfredsställa allmänhetens krav på omedelbara och kraftfulla ingripanden mot allvarliga brott.

För min del menar jag emellertid att en regel om presumtion för häktning vid svåra brott bör finnas kvar. Det skulle för många uppfattas som stötande att den som är misstänkt för ett mycket grovt brott i princip skulle kunna avvakta rättegången på fri fot, om någon särskild häktningsgrund inte förelåg.

Som förutsättning för häktning i normalfallet gäller att det skall föreligga sannolika skäl för misstanke om brott. Mot bakgrund av den nu behandlade bestämmelsens karaktär av förtida straffverkställighet kan övervägas om inte beviskravet för brottet borde skärpas. Enligt dansk rätt krävs för häktning i dessa fall, att det föreligger "en saerlig bestyrket misstanke" om att den misstänkte har begått ett särskilt allvarligt brott och enligt norsk rätt förutsätts att den misstänkte har erkänt eller att det föreligger andra omständigheter, som i "saerlig grad" styrker misstanken om brottet. I linje härmed ligger det nära till hands att även för svensk rätts del höja kravet på bevisning för den misstänktes skuld. Den inskränkning i möjligheterna till häktning som detta skulle innebära torde inte från praktisk synpunkt ha så stor betydelse. Vid de mycket grova brotten föreligger mestadels någon av häktningsgrunderna flykt- eller kollusionsfara och häktning kan då ske på någon av dessa grunder. Sistnämnda synpunkt innebär emellertid också att en lagändring som innebär ett skärpt beviskrav mycket lätt riskerar att bli helt betydelselös i praktiken. Av dessa skäl har jag avstått från att föreslå några ändringar när det gäller beviskravet för den misstänktes skuld till brottet.

För närvarande gäller som förutsättning för regelns tillämpning att straffet för det häktningsgrundande brottet inte är lindrigare än fängelse i två år. I norsk rätt är gränsen fängelse i tio år eller mer och i dansk rätt fängelse i sex år eller mer.

För att poängtera bestämmelsens karaktär av särreglering bör kravet på brottets svårhet som kvalifikationsgrund ställas högt. Jag har övervägt att föreslå att den nuvarande tvåårsgränsen höjs till fyra eller sex år. Om man emellertid höjer gränsen till exempelvis brott med lägst fyra års fängelse i straffskalan kommer flera av de brott som enligt min mening fortfarande bör omfattas av regeln, t.ex. våldtäkt och grovt narkotikabrott, att falla utanför tillämpningsområdet. Inte heller när det gäller kravet på brottets svårhet som förutsättning för bestämmelsens tillämpning har jag därför valt att föreslå några ändringar.

10 Proportionalitetsprincipen

Tvångsmedel som innebär frihetsberövande är ett absolut nödvändigt verktyg för bekämpningen av den allvarligare brottsligheten.Sådana tvångsmedel är emellertid för den enskilde ytterligt ingripande. Vid varje avgörande om anhållande eller häktning skall användas måste därför göras en avvägning mellan intresset av effektivitet i brottsbekämpningen och den skada som uppkommer för den som drabbas av tvångsmedlet. Denna avvägning är ett centralt inslag i hela frågan om användning av tvångsmedlen. Jag anser därför att lagen bör innehålla anvisningar om principerna för denna avvägning.

S.k. proportionalitetsregler är inte ovanliga i utländsk lagstiftning. Norge har t.ex. en sådan regel i 228 § andra stycket Strpl. Enligt detta stadgande får anhållande eller häktning inte ske om åtgärden innebär ett "uforholdsmessig... inngrep". Om ingreppet är "uforholdsmessig" skall bedömas med hänsyn till brottet och omständigheterna i övrigt, vilket innebär att alla upplysningar rörande den misstänktes sociala och personliga förhållanden, hans skuld, brottets svårhet m.m. är relevanta omständigheter liksom det beräknade frihetsstraffets längd. I Danmark finns en motsvarande regel (762 § tredje stycket Rpl). Enligt detta stadgande får ett frihetsberövande inte stå i missförhållande till den misstänktes förhållanden, sakens betydelse och den påföljd som kan förväntas. När det gäller internationella förhållanden kan vidare nämnas de regler som upptagits i den tidigare nämnda Europarådets resolution (65) 11 angående häktning. I denna resolution rekommenderas medlemsstaterna att iaktta följande principer. Häktning bör aldrig vara obligatorisk utan bör betraktas som en undantagsåtgärd. Häktning bör beslutas och bör få fortgå bara när det är absolut nödvändigt. Garantier bör finnas för att häktning inte utsträcks längre än vad som absolut nödvändigt.

Resolutionen anger också vilka åtgärder som kan användas i stället för häktning.

Det är naturligtvis vanskligt att värdera den praktiska betydelsen av en uttrycklig proportionalitetsregel såsom den har utformats i våra grannländer. Vid mina samtal under utredningsarbetet med praktiskt verksamma jurister i såväl Danmark som Norge har jag emellertid erfarit, att bestämmelsen mycket ofta åberopas av parterna vid deras argumentering och att de principer som bär upp regeln också i praktiken ingår som ett väsentligt moment vid bedömningen av frågan om ett frihetsberövande är befogat i det särskilda fallet.

En proportionalitetsregel kan utformas antingen såsom en mer eller mindre allmänt hållen princip eller såsom ett konkret utformat stadgande om förbud mot användning av tvångsmedlet i vissa närmare angivna situationer, t.ex. vid en väntad dom på en icke frihetsberövande påföljd, eventuellt kombinerad med undantag som möjliggör häktning även i dessa fall.

Mot valet av den senare lösningen kan invändas att vid tidpunkten för beslut om tvångsmedlet finns det sällan tillräckligt material att bedöma påföljdsfrågan. En koppling till påföljden innebär vidare vissa risker att domstolen vid valet av påföljd kan komma att låsa sig vid den förhandsbedömning som har gjorts. Metoden innebär också lagstiftningstekniskt vissa problem, eftersom den kräver en uttömmande beskrivning av alla de situationer som man avser att reglera.

Av de nu anförda skälen föreslår jag en mer allmänt hållen regel, som lämnar visst utrymme för myndigheternas fria bedömning. Regeln bör dock ge en anvisning om att prövningen skall ske genom en konkret värdering av frågan om frihetsberövandet överhuvud taget är påkallat med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet och om syftet med åtgärden kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd än ett frihetsberövande.

För att ge regeln ett visst konkret innehåll bör också uttryckligen anges att avvägningen skall ske med hänsyn till den påföljd som kan antas komma att utdömas. Det bör dock betonas att den valda formuleringen inte innebär något förbud mot häktning ens då det står klart att påföljden kommer att bli villkorlig dom eller vård i frihet. Regeln innehåller snarare en erinran om att den intresseavvägning mellan mål och medel som alltid skall företas i dessa fall måste ske med särskild varsamhet. Om det kan förväntas att påföljden i det enskilda fallet kommer att bli villkorlig dom eller skyddstillsyn torde dock utrymmet för häktning på grund av recidivfara vara mycket begränsat. Om påföljden kommer att bli böter får enligt gällande rätt häktning inte ske. Denna princip måste gälla också i fortsättningen och regeln bör i klarhetens intresse behållas.

Kravet på att det minst ingripande tvångsmedlet alltid skall användas bör vidare understrykas genom att regeln utformas så att häktning får ske endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel. Formuleringen ansluter till reglerna i 25 kap. RB om häktningssurrogat.

Särskilt utsatta grupper

När det gäller ungdomar och vissa andra utsatta grupper - bl.a. kvinnor med spädbarn - finns i gällande tvångsmedelsregler särskilda bestämmelser till skydd för dessa kategorier. Även om jag nu föreslår att det i 24 kap. införs en uttrycklig proportionalitetsregel, som tar sikte på att skydda också dessa grupper, anser jag att det inte bör göras några sakliga ändringar i de regler som redan gäller för dessa.

11 Frister - förfarandet

11.1 Frister i samband med häktningsförhandlingen

Reglerna i internationella konventioner och i den svenska grundlagen om den enskildes rätt till snabb domstolsprövning av ett frihetsberövande är naturligtvis i första hand föreskrivna i den enskildes intresse. Reglerna avser att garantera en opartisk prövning för att på så sätt förebygga missbruk av de maktmedel som står till förfogande för polis och åklagare.

De frister som enligt svensk rätt gäller för polis, åklagare och domstolar ifråga om frihetsberövande av en person, som misstänks för brott, innebär att det kan ta mer än en vecka innan frihetsberövandet blir prövat av domstol. De regler som medger relativt långa anhållningstider skall emellertid ställas i relation till andra frister som gäller i samband med personella tvångsmedel, och reglerna måste också ses i sitt sammanhang inom hela det regelsystem som gäller ifråga om frihetsberövande i samband med utredning om brott. Ett av syftena med relativt generösa anhållningstider är att möjliggöra för polis och åklagare att åstadkomma en så fullständig utredning som möjligt för att processen inför domstol skall kunna genomföras så snabbt och koncentrerat som möjligt. På så sätt kan den totala tiden under vilken en misstänkt person hålls frihetsberövad i avvaktan på rättegång och lagakraftägande dom nedbringas. Reglerna i RB om frister för att väcka åtal, hålla huvudförhandling och meddela dom i mål mot en misstänkt, som är frihetsberövad, är avsedda att garantera att tiden för frihetsberövandet blir så kort som möjligt. Det kan också diskuteras om en så pressad utredningstakt som mycket korta frister förutsätter alltid innebär fördelar för den misstänkte. I många fall kommer tiden för att ställa samman material och bedöma häktningsfrågan att bli mycket knapp. Förberedelser, inhämtande av ytterligare utredning, genomgång av material, transport av den misstänkte o.s.v. medför att utredningen ibland kommer att finnas tillgänglig för både åklagare och domstolen på ett mycket sent stadium, vilket innebär att också försvararen får knappt om tid att sätta sig in i saken. Detta medför också att domarens bedömning i häktningsfrågan riskerar att påverkas så att han av försiktighetsskäl bifaller häktningsyrkandet. Med generösare tidsfrister kan domaren ställa strängare krav på åklagarens utredning och försvararen får tid att gå igenom saken. Längre frister och en lugnare utredningstakt innebär också att utredningen kan komma i ett

sådant läge att häktningsförhandling aldrig behöver hållas.

Europakommissionens beslut i det under avsnitt 1.2 redovisade målet mot Sverige sammanställt med tidigare avgöranden av kommissionen angående tillämpningen av art. 5 (3) i Europakonventionen innebär emellertid att det behövs regler som föreskriver domstolsprövning eller likvärdig prövning av ett straffprocessuellt frihetsberövande inom mycket kort tid från det faktiska frihetsberövandet. Den maximala tiden inom vilken en sådan prövning måste ske är enligt Europakommissionens praxis fyra dagar.

I Europakonventionen art 5 (3) talas inte bara om "domare" utan också om "annan ämbetsman som har beklätts med domsmakt". Från svensk sida har man tidigare utgått ifrån att åklagaren kan betraktas som en sådan ämbetsman och att det därför har varit tillräckligt att ett frihetsberövande utan dröjsmål underställts en åklagares prövning. Kommissionen har emellertid inte accepterat denna ståndpunkt.

För att med bibehållen åklagarprövning tillgodose konventionens krav skulle krävas ett system med fristående åklagare, som enbart prövar frågan om frihetsberövande. Jag har övervägt ett system enligt vilket en självständig åklagare tilldelas uppgiften att såsom en slags förundersökningsdomare pröva frågor om frihetsberövanden. I vissa utländska rättssystem förekommer liknande lösningar. För svensk rätts del är emellertid en sådan ordning systemfrämmande och man har anledning att räkna med att den skulle medföra avsevärda kostnader. Jag har därför stannat för att föreslå att kravet på snabb judiciell prövning av ett straffprocessuellt frihetsberövande tillgodoses genom en nedkortning av de frister som gäller idag. Därvid behålls den nuvarande kompetensfördelningen när det gäller beslutsbefogenheterna, d.v.s. åklagaren gör den första prövningen av lagligheten av ett frihetsberövande och beslutar om den misstänkte skall begäras häktad eller släppas medan domstolen prövar häktningsfrågan.

Kravet enligt Europakonventionen på en mycket kort frist för den första inställelsen inför domstol medför att alla möjligheter att effektivare än nu utnyttja den tid som står till buds måste övervägas. En ordning som kunde innebära ett bättre utnyttjande av tiden vore eventuellt att organisera verksamheten hos polis och åklagare på så sätt att polisen - liksom fallet är på många håll utomlands - helt och hållet svarar för frågor rörande användningen av tvångsmedel och således även gör framställning om häktning till rätten och för talan i häktningsmålet. Detta väcker dock flera frågor om kompetensfördelningen mellan åklagare och polis. Det ligger utanför mitt utredningsuppdrag att pröva sådana frågor, som säkerligen inte kan lösas utan ingripande organisatoriska förändringar av såväl åklagar- som polisväsendet. Jag anser dessutom att det finns andra möjligheter att på ett effektivare sätt än idag utnyttja åklagarnas kompetens för nödvändiga beslut i frågor om personella tvångsmedel. Jag återkommer till detta i det följande.

Den frist på fyra dagar efter det faktiska frihetsberövandet för att ställa den misstänkte inför en domare som medges enligt Europakonventionen bör naturligtvis inte utnyttjas annat än när det verkligen behövs. Redan idag avlåter åklagaren sin häktningsframställning i drygt hälften

av fallen redan dagen efter anhållandet. En naturlig utgångspunkt är därför att reglerna utformas så att fristen för den första inställelsen inför domstol såsom huvudregel utformas så snävt som möjligt, men att i undantagsfall fristen kan förlängas upp till sammanlagt fyra dagar.

För att ett nytt system med en frist på högst fyra dagar för en domstolsprövning av ett frihetsberövande skall fungera väl måste flera svåra frågor lösas. De problem som i första hand aktualiseras är dels hur man praktiskt skall kunna åstadkomma en domstolsprövning inom fyra dagar, dels vilka konsekvenser för bl.a. prövningen av häktningsfrågan som så korta tider innebär.

Beträffande den första frågan måste man först ta ställning till spörsmålet hur den tid som står till buds bör fördelas mellan polisen, åklagarna och domstolarna.

Den kritik som framfördes mot förslaget från 1974 års utredning att korta ned tiderna för åklagarens häktningsframställning gick främst ut på att häktningsfrågan skulle komma att bli sämre utredd, vilket skulle komma att leda till onödiga häktningsframställningar och fler häktningar. Det framfördes från flera håll att en viktig förklaring till att så många som två tredjedelar av de anhållna släpptes utan att anhållandet lett till häktning var att häktningsskäl i dessa fall fallit bort efter ett par dagar. Det framhölls också att åklagarna i många fall räknar med att den misstänkte skall erkänna eller att de skäl för häktning som från början förelegat skall bortfalla, varför han redan på ett tidigt stadium kan räkna med att han inte skall behöva ge in en häktningsframställning.

En ordning som på detta sätt medger att åklagaren i viss mån kan avvakta med ett ställningstagande i frågan om han skall begära den misstänkte häktad, kan i många fall vara i den misstänktes intresse. Det är naturligtvis också i hög grad av betydelse för en rationell förundersökning att polis och åklagare tillåts att arbeta utan alltför besvärande tidspress.

Av de totalt fyra dagar som står till buds bör därför polis och åklagare vid behov kunna utnyttja större delen av tiden. Som jag tidigare framhållit måste huvudregeln dock vara att häktningsfrågan skall anmälas till domstolen så snart som möjligt, d.v.s. i regel samma dag som anhållandet har skett eller dagen därefter. En undantagsregel, som innebär att anmälan får göras senast tredje dagen efter anhållandet, bör avse de situationer då det är omöjligt att åstadkomma en snabbare handläggning, t.ex. då det av tvingande praktiska skäl inte är möjligt att hålla förhör med den misstänkte eller att vidta andra för häktningsfrågans bedömning nödvändiga utredningsåtgärder, t.ex. på grund av att den misstänkte är drogpåverkad eller att tolk måste anskaffas. En utsträckt frist får emellertid inte utnyttjas enbart med hänsyn till veckoslut eller helger. Jag återkommer i det följande till frågan om tillämpningen av den s.k. söndagsregeln.

Även när det gäller domstolens frist för planering av häktningsförhandlingen måste huvudregeln vara att fristen bestäms så snävt som möjligt. Jag föreslår därför en regel av innehåll att rätten, sedan häktningsfrågan har anmälts, utan dröjsmål skall hålla förhandling, helst samma dag eller dagen därefter. Regeln måste emellertid också innehålla

en bestämd längsta tidsfrist inom vilken förhandlingen alltid måste hållas. Denna frist får, enligt vad jag tidigare har sagt, inte bestämmas längre än fyra dagar efter det faktiska frihetsberövandet.

Liksom när det gäller fristen för åklagaren att anmäla häktningsfrågan bör emellertid hela fristen utnyttjas endast när det är absolut nödvändigt, t.ex. då åklagaren har anmält häktningsfrågan senare än första dagen efter anhållandet eller då det av andra tvingande praktiska skäl är omöjligt att hålla förhandlingen tidigare. Liksom när det gäller fristen för åklagaren är inte avsikten att undantagsregeln skall utnyttjas i samband med veckoslut eller helger.

Åklagarens frist för att anmäla häktningsfrågan bör vara absolut. Om anmälan inte görs senast tredje dagen efter anhållandet, skall den misstänkte således omedelbart friges. Har däremot anmälan skett inom den föreskrivna tiden, men förhandlingen inte har kunnat hållas inom fyradagarsfristen på grund av oförutsedda omständigheter av force majeure-karaktär, bör det inte ställas upp någon motsvarande regel. Frågan om frihetsberövandets bestånd får i sådana situationer prövas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall och mot bakgrund av proportionalitetsprincipen.

11.2 Utgångspunkt för fristberäkningen

Ett system som innebär att en mycket kort frist för en häktningsförhandling räknas från tidpunkten för det faktiska frihetsberövandet kräver att de tillämpande myndigheterna utan svårighet kan fastställa denna tidpunkt. I de flesta fall kan utgångspunkten för fristberäkningen lätt fastställas. Vid ett gripande som beslutas och verkställs av en polisman kommer fristen att räknas från tidpunkten för omhändertagandet. Detta gäller även ett verkställt anhållningsbeslut i den misstänktes utevaro.

I samband med vissa ingripanden kan emellertid uppstå tveksamhet om den rätta fristberäkningen. Jag tänker på sådana situationer när ett gripande har föregåtts av att den misstänkte har hämtats, medtagits eller kvarhållits för förhör enligt reglerna i 23 kap. 7-9 §§ RB, eller då den misstänkte ursprunglingen omhändertagits på grund av berusning enligt lagen (1976:511) om berusade personer m.m. (LOB) eller enligt 13 § 2 st polislagen (1984:387) och det under tiden för omhändertagandet uppkommit misstanke om brott för vilket förutsättningar för gripande enligt 24 kap. RB föreligger.

Beträffande de först nämnda fallen har dessa knappast karaktären av frihetsberövande i den mening som avses i art 5 (1) (c) i Europakonventionen. De grundläggande förutsättningarna för ett frihetsberövande enligt art. 5 (1) (c) är att det föreligger ett syfte att ställa den frihetsberövade inför domstol och att han är skäligen misstänkt för brott. När det gäller en person som medtagits eller hämtats till förhör eller, som efter att ha inställts, kvarhållits under upp till tolv timmar, föreligger inte desa förutsättningar. Enbart med hänsyn till Europakonventionens regler finns det därför inte anledning att betrakta de nu angivna tvångsåtgärderna som regelrätta frihetsberövanden. Jag finner inte heller anledning att av andra skäl jämställa dessa tvångsåtgärder med ett gripande. Slut-

satsen blir att fristberäkningen i dessa fall skall räknas från den tidpunkt då åtgärden övergår i ett straffprocessuellt gripande.

När det gäller ett sådant gripande för brott som har föregåtts av ett omhändertagande enligt LOB eller polislagen anser jag inte heller att det möter några hinder att räkna fristen från den tidpunkt då omhändertagandet övergår i ett gripande. Såvitt gäller förhållandet mellan ett omhändertagande enligt polislagen och ingripande enligt RB gäller enligt 18 § polislagen att hinder för ett omhändertagande eller kvarhållande enligt polislagen föreligger i de fall då den som skall omhändertas grips enligt 24 kap. RB.

Enligt förarbetena till polislagen löper sextimmarsfristen för ett omhändertagande vid ordningsstörning från den tidpunkt då den misstänkte tas om hand av t.ex. en ordningsvakt, och inte exempelvis från den tidpunkt då den omhändertagne överlämnas till polis (prop. 1983/84:111 s. 110). En motsvarande svårighet att bestämma utgångspunkten för fristberäkningen uppkommer i de fall då en enskild person har gripit någon enligt 24 kap. 7 § andra stycket RB. Vid sådana gripanden torde emellertid ett överlämnande till närmaste polisman i allmänhet ske kort efter gripandet. Av praktiska skäl bör tidsfristen i dessa fall kunna räknas från den tidpunkt då den misstänkte överlämnas till en polisman.

Ytterligare en situation vid vilken det kan uppstå svårigheter att bestämma utgångspunkten för fristberäkningen gäller frihetsberövanden i samband med utlämning för brott till Sverige. En begäran att någon skall utlämnas till Sverige för lagföring har ofta föregåtts av en efterlysning och ett gripande i den främmande staten. Utlämningsframställningen grundas i allmänhet på ett häktningsbeslut av en svensk domstol. Häktningsbeslutet har som regel i dessa fall fattats i den misstänktes utevaro. Det krävs därför med hänsyn till reglerna i art. 5 (3) att den utlämnade ställs inför en svensk häktningsdomare. Det står klart att tidsfristen för denna förhandling inte kan bestämmas med hänsyn till tidpunkten för det faktiska frihetsberövande som har föregått utlämningen. Av praktiska skäl kan tidsfristen knappast heller räknas från det en svensk myndighetsperson övertar ansvaret för den frihetsberövade. Jag anser i stället att tidsfristen i dessa fall bör räknas från den tidpunkt då den misstänkte sätter sin fot på svensk jord.

I sådana situationer när en tvångsåtgärd eller ett omhändertagande övergår i ett gripande ställs krav på att de olika åtgärderna klart skiljs åt och att tidpunkten för övergången till ett straffprocessuellt frihetsberövande noga dokumenteras.

Det är självklart att med tidpunkten för gripandet vid beräkningen av fristerna i samband med en häktingsförhandling alltid avses tidpunkten för gripandet för det brott som ligger till grund för begäran om häktning.

I flera av de länder vilkas rättsordning föreskriver en mycket snabb domstolsprövning av ett frihetsberövande räknas tidsfristerna i timmar. I vissa länder skall däremot inställelsen inför en domare ske senast påföljande dag eller senast inom tre till fyra dagar efter frihetsberövandet. Som jag tidigare har anfört innebär Europakommissionens praxis beträffande inställelsefristen att domstolsprövningen måste ske senast fjärde dagen efter frihetsberövandet. I denna tid har inte dagen för

frihetsberövandet medräknats. De frister som förekommer i gällande svensk rätt i samband med anhållande och häktning räknas i kalenderdygn. Denna ordning är praktisk och jag anser att fristen även i fortsättningen bör räknas på detta sätt. Fristen för åklagarens häktningsanmälan och för häktningsförhandlingen bör enligt mitt förslag således räknas i kalenderdygn från, och inte från och med, dagen för frihetsberövandet.

11.3 Söndagsregeln

Vid beräkning av fristerna i samband med anhållande och häktning skall enligt gällande rätt beaktas den s.k. söndagsregeln enligt lagen (1930:137) om beräkning av lagstadgad tid. Denna undantagsregel torde emellertid inte vara förenlig med Europakonventionens krav på snabb domstolsprövning av ett frihetsberövande. I den tid inom vilken en häktningsförhandling skall hållas måste sålunda räknas in de dagar som nu inte räknas enligt söndagsregeln. Detta innebär att fristen i praktiken i vissa fall kommer att begränsas ytterligare. Om exempelvis frihetsberövandet sker sent en onsdag kväll måste domstolen hålla häktningsförhandling senast på fredagen samma vecka, d.v.s. inom två dagar, om inte lördagen eller söndagen utnyttjas. Det kan med nuvarande regler t.o.m. inträffa att förhandlingen överhuvudtaget inte kan hållas inom fyradagarsfristen i de - visserligen sällsynta - fall när allmän helgdag infaller både på en fredag ena veckan och på måndagen påföljande vecka eller eljest vid vissa större helger. För att inte överskrida fyradagarsfristen måste domstolarna uppenbarligen hålla viss beredskap för att handlägga häktningsärenden under veckoslut och helger. I storstadsområdena torde detta få ske genom att en domare samt protokollförare och viss kontorspersonal, eventuellt genom samarbete mellan flera domstolar, tjänstgör även på tjänstgöringsfria dagar. På mindre orter kan det antagligen räcka med att erforderlig personal håller viss beredskap. Även utanför storstadsområdena torde flera domstolar kunna samarbeta, t.ex. länsvis.

Inom åklagarväsendet finns redan uppbyggt ett system med beredskapstjänstgöring under kvällar och tjänstgöringsfria dagar. En beredskapsåklagare skall under sådan tid kunna svara för frågor som inte kan vänta till ordinarie tjänstgöringstid. Framför allt gäller det frågor om anhållande. De frister som nu diskuteras torde emellertid innebära att åklagaren under beredskapstjänstgöringen tvingas att mera aktivt gå in i förundersökningarna och grundligare sätta sig in i ärendena för att kunna bedöma häktningsfrågan. I de större åklagardistrikten där frågor om frihetsberövande relativt ofta aktualiseras under kvällstid och under helger kan det då t.o.m. bli nödvändigt med ett system med jourhavande åklagare som uppehåller sig på det ordinarie tjänstestället eller hos polisen. En sådan ordning ligger också i linje med den uppfattning som JO har företrätt i ett nyligen avgjort ärende, nämligen att redan de nuvarande reglerna i vissa fall förutsätter ett system med jouråklagare om inte åklagarens verksamhet skall stanna enbart vid en registrering av vad som händer i avvaktan på att ordinarie handläggare övertar ärendet (se JO:s beslut 1984-12-17, 2016-1983). Åklagarna måste naturligtvis

också inställa sig till häktningsförhandlingar under annan tid än kontorstid. Systemet förutsätter också att det alltid finns försvarare till hands. Jag återkommer till denna fråga.

11.4 Kommunikation mellan parter och domstolen

Det system som jag föreslår innebär att en häktningsförhandling måste hållas senast fjärde dagen efter det faktiska frihetsberövandet och normalt redan andra dagen därefter. För att ett sådant system skall fungera smidigt krävs överlag nya överväganden angående bl.a. sättet för kommunikationen mellan parterna och domstolen.

F.n. förutsätts att åklagaren gör en skriftlig häktningsframställning till rätten. Normalt sänds framställningen med posten men den kan naturligtvis också lämnas med bud. Den tid som det tar att vidarebefordra framställningen till rätten räknas inte in i den tid inom vilken en häktningsförhandling skall hållas. Förseningar i postgången kan alltså medföra att den tiden förskjuts ytterligare. En sådan ordning är inte förenlig med Europakonventionens krav på omedelbar inställelse.

Vad rätten behöver veta för att kunna sätta ut en häktningsförhandling är strängt taget bara att åklagaren begär att en sådan förhandling hålls och hur lång tid den kan beräknas ta. För bestämmandet av tidpunkten krävs dessutom att rätten känner till när fyradagarsfristen löper ut och vilka tider för förhandling som passar parterna. Enligt min mening finns det mot den bakgrunden inte anledning att behålla kravet på en skriftlig häktningsframställning i det inledande skedet. Nödvändiga uppgifter kan i stället lämnas muntligen till rätten.

Protokoll och anteckningar från förundersökningen t.ex. i form av en häktningspromemoria bör naturligtvis lämnas till rätten och den anhållne och dennes försvarare så snart som möjligt. Något krav på att handlingarna skall föreligga före häktningsförhandlingen bör emellertid inte ställas upp. Det finns inte heller anledning att kräva att åklagaren före förhandlingen preciserar på vilken grund han yrkar häktning. Särskilt för försvaret är det givetvis betydelsefullt att uppgift om detta ändå lämnas så snart som möjligt. Detta kan emellertid ske muntligen.

Jag föreslår alltså att nuvarande regler om häktningsframställning ersätts med bestämmelser om att åklagaren hos rätten skall anmäla att en fråga om häktning uppkommit. En sådan anmälan skall göras inom de tider som jag har angivit i det föregående. Åklagaren kan naturligtvis göra en häktningsanmälan även om han ännu inte har kunnat ta definitiv ställning i frågan om han skall begära den anhållne häktad eller inte. Om möjligt bör dock åklagaren undvika att påkalla att en förhandling sätts ut så länge det är osäkert om den blir av eller inte. Detta gäller särskilt om det vid förhandlingen krävs speciella åtgärder i form av bevakning e.d.

11.5 Prövningen av anhållningsfrågan

Utgångspunkt för beräkning av den frist som enligt nuvarande bestämmelser gäller för åklagaren att avlåta en häktningsframställning är

tidpunkten för åklagarens anhållningsbeslut eller, då den misstänkte anhållits i sin frånvaro och därefter gripits, tidpunkten för anhållningsförhöret enligt 24 kap. 8 § RB. På grund av de nuvarande reglerna om skyndsam anmälan till åklagaren av ett beslut om gripande och kravet på ett snabbt beslut i anhållningsfrågan kommer fristen för åklagarens häktningsframställning att i allmänhet räknas från dagen för gripandet eller dagen därefter. I vissa fall, t.ex. vid transportsituationer eller då den misstänkte varit påverkad av alkohol eller narkotika vid gripandet och då anhållningsbeslutet fattats kanske flera dagar efter frihetsberövandet, kommer åklagarens frist för häktningsframställningen att förskjutas i motsvarande mån.

Med hänsyn till reglerna i Europakonventionen om omedelbar inställelse av den misstänkte måste fristen för häktningsförhandlingen emellertid hädanefter alltid räknas från det faktiska frihetsberövandet. På grund härav och med hänsyn till den snäva tidsfrist som enligt konventionen dessutom gäller, måste vissa av de rutiner i samband med gripande och anhållande som tillämpas idag ses över för att om möjligt åstadkomma en snabbare och mera rationell handläggning av ärenden rörande frihetsberövande.

Jag har tidigare föreslagit att åklagaren även i fortsättningen skall svara för de provisoriska frihetsberövandena i avvaktan på häktningsbeslutet. Detta ansvar kommer till uttryck i gällande rätt genom de bestämmelser som reglerar polisens skyldighet att till åklagaren anmäla ett gripande samt ansvaret för anhållningsförhöret, anhållningsbeslutet och häktningsframställningen.

Med en ordning som innebär att åklagaren såsom huvudregel hos rätten skall anmäla häktningsfrågan redan samma dag eller dagen efter det faktiska frihetsberövandet kan det sättas i fråga om det finns något behov av att under mellantiden mellan gripandet och häktningsförhandlingen fatta ett särskilt beslut om anhållande. Genom ett sådant beslut markeras emellertid vikten av att frihetsberövandet kontinuerligt prövas under ett för den misstänkte mycket känsligt skede. Denna prövning sker dessutom av en i förhållande till polisen fristående myndighet. Det är också naturligt att den prövning av frihetsberövandet som åklagaren ändå måste göra för att kunna ta ställning i häktningsfrågan manifesteras i ett särskilt beslut. Jag har därför valt att behålla anhållningsinstitutet.

Enligt gällande regler skall polisen skyndsamt anmäla ett gripande till åklagaren. Som jag tidigare redovisat förekommer framför allt i storstäderna en praxis som innebär att ett gripande anmäls till åklagaren endast när det uppkommer fråga om att anhålla den misstänkte. En sådan tillämpning har visst stöd i förarbetena till rättegångsbalken. Också när det gäller anhållningsförhöret enligt 24 kap. 8 § RB har utvecklats en praxis som avviker från vad som gäller enligt lagens föreskrifter. I praktiken förekommer det sällan att åklagaren själv håller anhållningsförhöret. Inte sällan håller en polisman förhöret innan han anmäler gripandet till åklagaren och alltså utan att han formellt fått i uppdrag att hålla förhöret.

Jag har utgått ifrån att det nuvarande systemet med skyndsam anmä-

lan till åklagaren av ett gripande skall behållas. Beträffande rutinerna i samband med en sådan anmälan har jag tagit intryck av den praxis som tillämpas hos vissa åklagare och föreslår att denna praxis lagfästs. Förslaget innebär att det även i fortsättningen skall hållas ett förhör med den misstänkte omedelbart i samband med att han förs in till polisstationen. Förhöret bör kunna hållas av polisen utan att åklagaren i det särskilda fallet uppdragit åt en polisman att hålla förhöret. Det är emellertid viktigt att åklagaren skaffar sig ett tillförlitligt underlag för sitt beslut i anhållningsfrågan. Vid behov bör därför polisen vända sig till åklagaren för att få instruktioner eller ge åklagaren tillfälle att själv hålla förhöret eller vara närvarande vid detta.

Om det vid polisförhöret kommer fram att skäl för häktning inte längre föreligger bör alltså polisen få frige den misstänkte utan att anmäla gripandet till åklagaren. I annat fall skall frihetsberövandet skyndsamt anmälas för åklagaren, som på grundval av vad som kommit fram vid förhöret omedelbart skall besluta i anhållningsfrågan.

Också i de fall då det uppkommer en fråga om att anhålla någon som inte är formellt gripen, t.ex. den som själv har inställt sig för förhör eller som på någon annan grund finns tillgänglig hos polisen, skall frågan skyndsamt anmälas hos åklagaren. När en sådan anmälan har gjorts bör polisen kunna hålla kvar den misstänkte i avvaktan på åklagarens beslut i anhållningsfrågan.

11.6 Forumfrågan

I vissa av de fall när det dröjt innan häktningsförhandlingen har kommit till stånd, har dröjsmålet sin grund i att den misstänkte, som kanske varit anhållen i sin frånvaro, har anträffats i ett annat polisdistrikt än det där utredningen bedrivits och att åklagaren på utredningsorten beslutat att den misstänkte skall transporteras dit. Frågan om anhållande har då prövats först sedan den misstänkte har anlänt till utredningsorten och blivit förhörd där. Transporttiden har då inte räknats in i den frist inom vilken häktningsframställningen skall avlåtas. Inte heller denna ordning är förenlig med kravet på en skyndsam handläggning av häktningsfrågan.

Problemet med transportfallen måste i första hand lösas genom ett samarbete mellan polis och åklagare i de olika distrikten. Om en person som är misstänkt i ett polisdistrikt anträffas i ett annat distrikt, bör strävan vara att polisen i detta distrikt hör den misstänkte. De uppgifter som förhörsledaren behöver får överbringas genom telex eller per telefon. Också utredningsresultatet får redovisas för åklagaren per telefon eller telex, varefter frågan om den misstänkte skall anhållas/begäras häktad avgörs av åklagaren. Transporten av den misstänkte torde i de flesta fall kunna genomföras inom fyradagarsfristen. En sådan transportsituation anser jag bör kunna vara skäl för tillämpning av undantagsregeln, som medger att hela fyradagarsfristen utnyttjas.

I många fall när en misstänkt grips på en annan ort än den där förundersökningen har upptagits, kan det emellertid vara lämpligt eller i vissa fall t.o.m. nödvändigt att frågan om det fortsatta frihetsberövan-

det avgörs på gripandeorten. De nu gällande forumreglerna medger emellertid inte att häktningsförhandlingen hålls på denna ort annat än i de fall då förutsättningar föreligger att också väcka åtal vid domstol på gripandeorten.

För att möjliggöra en mera rationell handläggning föreslår jag därför en sådan ändring i forumreglerna i 19 kap. RB att det blir möjligt att hålla häktningsförhandling även på den ort där den misstänkte har gripits.

Frågan om vilken åklagare som skall hantera häktningsfrågan får avgöras genom överenskommelse mellan de båda åklagarna. Om utredningsläget är mera komplicerat, kan det vara lämpligt att åklagaren inställer sig vid den domstol där gripandet skett och utför åklagaruppgiften vid häktningsförhandlingen där. Kort sagt, häktningsfrågan bör tas upp vid den domstol som är lämplig utifrån praktiska och rationella synpunkter och med den åklagare som från dessa synpunkter ligger närmast till.

Jag återkommer i det följande med vissa förslag beträffande förutsättningarna för häktning i de fall då häktningsfrågan på grund av tidspress måste avgöras på ett något sämre underlag än eljest.

11.7 Försvararfrågan

Enligt 21 kap. 3 a § RB i dess nuvarande lydelse har en misstänkt, som är anhållen eller häktad, alltid rätt att erhålla biträde av en offentlig försvarare, om han begär det. Principen om att offentlig försvarare skall förordnas för anhållna och häktade, om de begär det, bör gälla även i fortsättningen. Det finns inte heller i övrigt anledning att föreslå några ändringar i fråga om förutsättningarna för att förordna offentlig försvarare.

De korta frister som jag föreslår medför emellertid att offentlig försvarare kan behöva engageras på ett tidigare stadium än som i allmänhet sker idag.

Möjligheten för den misstänkte att begära att offentlig försvarare skall förordnas för honom till häktningsförhandlingen förutsätter självfallet att det alltid finns en försvarare att tillgå. Särskilt i samband med veckoslut och helger måste behovet tillgodoses genom någon form av joursystem också hos försvararkåren. Frågan om advokatjour i brottmål har tidigare övervägts inom justitiedepartementet. Frågan har också diskuterats inom advokatkåren (se bl.a. TSA 1982 s.3).

En för den misstänkte viktig princip är också hans rätt att själv välja den offentlige försvarare som han önskar. Jag anser att det även i fortsättningen bör gälla att till offentlig försvarare skall förordnas den som den misstänkte föreslår, om inte detta skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller i övrigt särskilda skäl föranleder annat. Försvararfrågan kan emellertid aldrig tillåtas att nämnvärt påverka tidpunkten för häktningsförhandlingen. Med hänsyn till de korta frister som kommer att gälla för denna förhandling kommer det därför att inträffa, att som försvarare i vissa fall måste förordnas annan än den som den misstänkte har föreslagit. Samtidigt är det viktigt att principen om den misstänktes

fria försvararval upprätthålls i största möjliga utsträckning. Försvararfrågan i nu avsedda fall kan lösas på olika sätt. En väg är att utse en försvarare enbart för häktningsförhandlingen, varefter försvararfrågan alltid tas upp på nytt och avgörs enligt vanliga regler. I de allra flesta fall kommer emellertid den offentlige försvarare som förordnas i samband med häktningsförhandlingen också att kunna verka under målets fortsatta handläggning. Under sådana förhållanden vore det inte ekonomiskt försvarligt att skapa ett system, som innebär obligatorisk omprövning av försvararfrågan. Jag förordar därför att försvararfrågan i dessa fall löses genom att byte av offentlig försvarare i stället generellt tillåts i de fall då en försvarare har förordnats men det från början står klart att en annan, av den misstänkte föreslagen person, skulle ha förordnats om det varit praktiskt möjligt.

Till offentlig försvarare skall enligt 21 kap. 5 § 1 st RB i princip förordnas en advokat. Stadgandet lämnar dock utrymme för att också annan lämplig person förordnas. Det lär knappast förekomma att annan än advokat förordnas i ett mål med en häktad annat än i vissa undantagsfall (jfr NJA 1976 s. 312 och 520 samt 1977 s. 741). När det gäller själva häktningsfrågan kan denna visserligen innehålla besvärliga bevisfrågor och även i övrigt ställa stora krav på försvararen. Under häktningsförhandlingen koncentreras emellertid frågorna kring förutsättningarna för häktning, framför allt frågan om de särskilda häktningsförutsättningarna föreligger. En viktig uppgift för försvararen är också att vara ett stöd för den misstänkte, upplysa honom om hans rättigheter och förklara för honom innebörden i olika åtgärder och vad som kommer att inträffa under målets fortsatta handläggning. För att biträda den misstänkte i frågor som på detta sätt kretsar kring själva frihetsberövandet behöver det inte alltid vara nödvändigt att försvararen är advokat även om det också i dessa ofta dramatiska skeden ibland ställs stora krav på rutin, erfarenhet och omdöme. Från utbildningssynpunkt kan det också vara av värde för de yngre juristerna att på detta sätt introduceras i brottmålsarbetet. Jag kan därför tänka mig att t.ex. en biträdande jurist, som är anställd hos en advokat med erfarenhet av brottmål, under dennes tillsyn anförtros sådant försvararuppdrag och får medverka i ett system med beredskaps- eller jouradvokater.

I de fall då det från början står klart att den misstänkte i målet kommer att biträdas av en försvarare, som inte har möjlighet att inställa sig vid häktningsförhandlingen, borde således övervägas en ordning som innebär att i samband med denna förhandling också annan än advokat förordnas som offentlig försvarare. Jag förutsätter emellertid att arbete med häktningsfrågan, liksom fallet är idag, normalt kommer att ersättas enligt gängse principer. Det är därför knappast troligt att man genom att anlita annan än advokat kan nedbringa de ökade kostnader som ett försvararbyte normalt medför. På grund härav anser jag inte att det föreligger tillräckligt bärande skäl att föreslå regler, som öppnar större möjligheter än för närvarande att förordna annan än advokat som offentlig försvarare enbart för häktningsfrågan.

11.8 Häktning på skälig misstanke — utredningshäktning

I gällande rätt krävs för häktning enligt huvudregeln att det finns sannolika skäl för den misstänktes skuld till brottet. Ett beslut om anhållande kräver i princip att det föreligger häktningsskäl. Enligt 24 kap. 5 § andra stycket RB i dess nuvarande lydelse kan emellertid anhållande ske även om fulla häktningsskäl inte föreligger, om det är av synnerlig vikt att den misstänkte i avvaktan på vidare utredning tas i förvar, s.k. utredningsanhållande. Bestämmelsen har tolkats så att det är tillräckligt att det föreligger skälig misstanke om brott. Skälig misstanke är också den misstankegrad som enligt Europakonventionen krävs för frihetsberövande över huvud taget enligt art. 5 (reasonable suspicion, raisons plausibles).

Enligt enkätundersökningen har möjligheten till utredningsanhållande använts i 22 procent av anhållningsfallen, antingen som ensam anhållningsgrund eller i kombination med någon annan grund.

I de fall då en åklagare har utnyttjat utredningsanhållandet har han kunnat dröja med en häktningsframställning till femte dagen efter anhållandet. I praktiken sker detta relativt sällan. I de fall då åklagaren har använt regeln om utredningsanhållande som ensam grund utnyttjade han längre frist än en dag bara i en tredjedel av fallen.

Med så korta tider för den första domstolsprövningen av ett frihetsberövande som förutsätts enligt Europakonventionen finns det en risk att underlaget för domstolens prövning av häktningsfrågan blir mera bristfälligt än för närvarande i vissa fall. Det kan röra sig om sådana situationer då viss teknisk utredning inte har kunnat slutföras e.d. Vill man upprätthålla samma krav på effektivitet som för närvarande måste det därför övervägas att på samma sätt som när det gäller det nuvarande utredningsanhållandet i vissa fall sänka kravet på brottsmisstankens styrka som grund för häktning.

Man skall emellertid inte behöva räkna med att de kortare tidsfrister som föreslås har någon avgörande betydelse för åklagarens möjligheter att hinna få fram tillräcklig utredning till stöd för häktningsyrkandet för mer än en viss del av häktningsfallen. Enligt enkätundersökningen hade åklagaren endast i en åttondel av fallen utnyttjat längre tid än den frist som enligt mitt förslag skall gälla som en maximitid för en anmälan om häktning. Det kan alltså antas röra sig om ett begränsat antal fall då kortare tidsfrister kan komma att medföra att man måste mildra sannolikhetskravet.

Jag förordar därför en lösning som innebär att man erbjuder en möjlighet att ändå genomföra häktning även i de fall då åklagaren inte kan presentera fulla häktningsskäl men det finns anledning att räkna med att ytterligare utredning stärker brottsmisstanken så att sannolika skäl föreligger för den misstänktes skuld. Detta kan ske genom att man i 24 kap. för in en bestämmelse som medger att häktning får ske även om det föreligger endast skälig misstanke om brott.

Häktning kan då ske när förundersökningen ännu inte har kommit så långt, att åklagaren lyckats få fram tillräckligt underlag för ett påstående om sannolika skäl för den misstänktes skuld, men det finns skäl att räkna

med att sådana omständigheter kommer fram genom det fortsatta utredningsarbetet. I lagtexten kan detta uttryckas på det sättet, att det skall vara av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avbidan på ytterligare utredning om brottet. Det är däremot inte meningen att häktning på skälig misstanke skall ske för att utreda frågan om någon av de särskilda häktningsgrunderna föreligger. Det bör därför föreskrivas att häktning enligt undantagregeln får ske under de förutsättningar som i övrigt anges i 24 kap. 1 § RB. Av lagtextens formulering bör vidare framgå att häktning på skälig misstanke endast kan ske för brott med ett år eller mer i straffskalan och således inte för brott för vilka häktning är möjligt enligt 24 kap. 2 § RB. Däremot bör inte föreskrivas några andra begränsningar när det gäller tillämpningen av undantagsregeln, som t.ex. att misstanken skall avse ett särskilt grovt brott. Jag utgår emellertid från att regeln kommer att tillämpas med försiktighet och att häktning inte sker annat än i de fall det är oundgängligen nödvändigt. Det är givet att brottets svårhet har stor betydelse vid denna bedömning.

11.9 Förutsättningar för gripande och anhållande

För ett gripande krävs enligt gällande rätt detsamma som för anhållande, dvs. att det föreligger häktningsskäl eller i vissa fall förutsättningar för utredningsanhållande. Med en regel som innebär att häktning får ske även vid skälig misstanke om brott kommer gripande liksom anhållande fortfarande att kunna ske under enahanda förutsättningar. För polis och åklagare bör de föreslagna reglerna inte innebära någon avgörande saklig förändring i förhållande till vad som gäller med hänsyn till deras möjligheter att tillgripa utredningsanhållande. Förslaget innebär tvärtom ett förtydligande på så sätt att det klart kommer till uttryck att för gripande och anhållande krävs skälig misstanke om brottslig gärning och att någon av de särskilda häktningsförutsättningarna föreligger. På detta sätt bör förslaget kunna leda till en försiktigare användning av gripande- och anhållandeinstituten än vad som är fallet idag.

11.10 Omprövningsförhandling

Som förut sagts är det i hög grad angeläget att som huvudregel upprätthålla stränga förutsättningar för att häktning skall få tillgripas. De allra flesta häktningsbeslut torde även med den föreslagna nya regeln som medger häktning på skälig misstanke fortfarande komma att grundas på "fulla" häktningsskäl. I de fall åklagaren inte kan visa sannolika skäl för den misstänktes skuld enligt huvudregeln och rätten beslutar att häkta denne såsom skäligen misstänkt för brottet, bör det övervägas att komplettera förfaranderegelerna med bestämmelser, som innebär att häktningsfrågan i dessa fall måste omprövas inom en viss tid. Det kan anföras flera skäl för en sådan ordning. En allmän utgångspunkt vid all diskussion om personella tvångsmedel som innebär frihetsberövande är att sådana skall utnyttjas med mycket stor försiktighet och att förutsättningarna för att tillgripa tvångsmedlen begränsas så mycket som möjligt utan att rimliga krav på effektivitet eftersätts. Mot bakgrund av en sådan

principiell inställning kan man knappast tillåta att en person berövas friheten i avvaktan på rättegång under kanske flera veckor på en så förhållandevis löst grundad misstanke som ligger i begreppet "skälig misstanke". Utan en omprövning av häktningsbeslutet inom viss kortare tid då det bör krävas "fulla" häktningsskäl skulle dessutom i realiteten häktningsförutsättningarna enligt huvudregeln riskera att bli illusoriska.

Jag föreslår därför att stadgandet som medger häktning på en lägre misstankegrad än sannolika skäl kompletteras med en regel som föreskriver omprövning av häktningsbeslutet i sådana fall. Tiden för att hålla ny förhandling bör bestämmas till längst en vecka efter den första förhandlingen. Häktningsfrågan skall emellertid alltid tas upp på nytt så snart förutsättningarna för häktning enligt huvudregeln föreligger. På samma sätt skall naturligtvis - liksom fallet är idag - den misstänkte omedelbart friges när skäl för häktning inte längre föreligger. För häktning vid omprövningsförhandlingen måste alltid föreligga häktningsskäl enligt huvudregeln.

11.11 Frister för åtal och huvudförhandling

Som jag tidigare framhållit har i RB upptagits åtskilliga regler, som bidrar till att lagföringen av frihetsberövade misstänkta sker förhållandevis snabbt. Vid en internationell jämförelse framstår också våra straffprocessuella frihetsberövanden som korta. Särskilt också mot bakgrund av att det i fortsättningen kommer att gälla kortare frister för den första domstolsprövningen av ett frihetsberövande, finns det inte anledning att föreslå några mera genomgripande ändringar när det gäller övriga frister i samband med häktning.

När rätten har beslutat om häktning eller då en anmälan gjorts om att ett häktningsbeslut har verkställts, skall rätten enligt 24 kap. 18 § RB sätta ut en tid inom vilken åtal skall vara väckt. Någon bestämd längsta tid för detta har inte föreskrivits i lagen. Tiden får emellertid inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen erforderligt. Det förekommer sällan att tiden bestäms till mer än två veckor, vilket har sin grund i bestämmelsens andra stycke, att ny häktningsförhandling i regel skall hållas med två veckors mellanrum om åtalstiden från början bestäms till mer än två veckor. Om däremot tiden från början bestäms till två veckor, men den till följd av en begäran om förlängning som har gjorts före tidens utgång kommer att överstiga två veckor, är förhandling inte nödvändig.

För att inskärpa vikten av en skyndsam handläggning av åtalsfrågan då den misstänkte är häktad har jag övervägt att i lagen ta in en föreskrift som närmare preciserar den tid inom vilken åtal i dessa fall skall väckas. Denna tid skulle i så fall bestämmas till en vecka eller högst två veckor. En sådan bestämmelse skulle emellertid behöva kompletteras med en regel som medger längre åtalstid i mera invecklade mål eller då särskild sakkunnigutredning, t.ex. rättspsykiatrisk undersökning, är nödvändig. Med hänsyn till detta och då det knappast kan hävdas att de nuvarande reglerna har utnyttjats på ett anmärkningsvärt sätt, har jag inte funnit anledning att föreslå någon ändring av nuvarande regler. I stadgandet

om åtalstid måste dock tas in en regel om undantag från kravet på ett särskilt beslut om åtalstid för det fall att rätten har beslutat om häktning med stöd av undantagsbestämmelsen om häktning på skälig misstanke. Ett beslut om tid för att väcka åtal får i dessa fall anstå till omprövningsförhandlingen.

Liksom fallet är idag bör i princip förhandling i häktningsfrågan hållas med två veckors mellanrum så länge åtal ännu inte har väckts. Enligt mitt förslag skall sådan förhandling dessutom hållas oavsett om tvåveckorsfristen överskrids redan från början eller om detta sker genom en förlängning av åtalstiden. Liksom enligt gällande regler är syftet med förhandlingen bl.a. att se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt.

Enligt gällande rätt skall som huvudregel tingsrätten hålla huvudförhandling i mål mot en häktad person inom en vecka från den dag då åtalet väcktes. Jag anser inte att det finns anledning att förkorta denna tid.

Däremot bör det övervägas att korta ned den frist som gäller för en hovrätt att hålla huvudförhandling i ett överklagat mål om den tilltalade är häktad. Som regel skall en sådan huvudförhandling hållas inom fyra veckor efter utgången av tiden för anslutningsvad mot underrättens dom. Tiden för anslutningsvad utgör också fyra veckor, vilket innebär att fristen för hovrätten uppgår till sammanlagt åtta veckor. I de fall då den misstänkte överklagar domen omedelbart efter det att den har meddelats, kommer hovrätten att kunna utnyttja större delen av åttaveckorsfristen för att förbereda målet. Klagar den misstänkte mot slutet av vadetiden, förkortas förberedelsetiden för hovrätten i motsvarande mån. Fristen är emellertid så väl tilltagen att den även i detta fall bör kunna begränsas. Jag anser att fristen utan olägenheter bör kunna bestämmas till sex veckor.

11.12 Gemensam häktnings- och huvudförhandling

Gällande bestämmelser tillåter domstolen att, om den finner att särskild häktningsförhandling inte behöver hållas, låta anstå med förhandlingen till huvudförhandlingen. Huvudförhandling måste i så fall äga rum inom en vecka efter det att häktningsframställningen kom in till rätten. Enligt enkätundersökningen har möjligheten att anstå med häktningsförhandling till huvudförhandlingen spelat en viss roll i rättstillämpningen. Regeln härom kan emellertid med hänsyn till förslaget om frister i samband med häktningsförhandlingen uppenbarligen inte behållas. Jag föreslår att den avskaffas.

11.13 Häktning i högre rätt

De i 24 kap. meddelade bestämmelserna gäller även beträffande brott för vilka åtal skall upptas omedelbart av högre rätt. I sådana fall ankommer beslut om häktning på den högre rätten och häktningsförhandling skall hållas vid denna. Även i det fall en fråga om häktning väcks i ett mål som har fullföljts till högre rätt gäller reglerna i 24 kap. Beträffande förfaran-

det har emellertid i dessa fall meddelats vissa särskilda bestämmelser i kapitlets 20 §. Har en åklagare eller en målsägande fullföljt talan mot lägre rätts dom, kan han i samband därmed eller sedermera framställa ett yrkande om häktning. Enligt 51 kap. 5 § RB och 55 kap. 5 § RB skall, om i det vadeinlagan har framställts ett häktningsyrkande, inlagan genast sändas in till den högre rätten för att denna utan dröjsmål skall kunna pröva häktningsfrågan. Åklagaren kan också anhålla den misstänkte och skall då inom den tid som anges i 12 § avlåta en häktningsframställning till den högre rätten. För den högre rättens prövning av häktningsfrågan har emellertid ansetts att förhandling inte är nödvändig. Den högre rätten kan därför utan förhandling besluta i frågan. I ett sådant fall skall, om den misstänkte är anhållen, beslut meddelas senast fjärde dagen efter den dag då häktningsframställningen kom in till rätten. Om den högre rätten finner att det är nödvändigt med en förhandling, skall förhandlingen hållas så snart det kan ske. I detta fall kan alltså förhandlingen hållas senare än på fjärde dagen.

Även om ett frihetsberövande sker först när ett mål har fullföljts till högre rätt torde kravet i Europakonventionen på omedelbar inställelse för att få frågan om frihetsberövandet prövat gälla. Detta innebär att särregeln i 20 § knappast kan behållas. Som nämnts gäller i detta fall i princip reglerna i 24 kap. Om man avskaffar särregleringen i 20 § och upphäver stadgandet kommer detta att innebära att övriga föreslagna regler i 24 kap. kommer att gälla fullt ut i tillämpliga delar. Med den utgångspunkt som har motiverat övriga föreslagna regler om tidsfrister i 24 kap. bör således nuvarande 20 § helt upphävas. Detta innebär bl.a. att om åklagaren för att säkerställa häktningsbeslutet har anhållit den tilltalade kommer samma tidsfrister och samma förfarande att gälla som för häktning vid en tingsrätt. Hovrätten måste alltså hålla förhandling i häktningsfrågan inom samma tider som gäller för tingsrätten. Även hovrätterna måste således kunna hålla häktningsförhandling på tjänstgöringsfria dagar. En häktningsförhandling under sådan tid torde dock komma att aktualiseras endast i mycket sällsynta undantagsfall. Med hänsyn till de krav som redan i dag ställs på hovrätterna att med kort varsel pröva tvångsmedelsfrågor och med de möjligheter som finns att på hovrättsorterna "låna in" ledamöter till en hovrättsavdelning, bör ett system som förutsätter att även hovrätterna skall kunna hålla en häktningsförhandling på tjänstgöringsfri tid inte bli särskilt betungande.

Det skulle däremot medföra avsevärda olägenheter om kravet på att hålla muntlig förhandling i högre rätt utsträcks till att gälla också fall när ett häktningsyrkande vid en förhanding i underrätten har ogillats och åklagaren överklagar beslutet. Enligt gällande rätt handläggs ett sådant mål som besvärsmål och förfarandet är nästan undantagslöst skriftligt. Å andra sidan kan det hävdas att det framstår som mindre väl förenligt med Europakonventionens regler om i ett sådant fall den misstänkte inte får tillfälle att framträda personligen inför den domstol som beslutar om hans frihetsberövande. En muntlig förhandling i hovrätten förutsätter emellertid att den misstänkte inställer sig, vilket man kan anta sällan skulle komma att ske. En sådan ordning skulle också medföra avsevärda tidsförluster och olägenheter i övrigt. Något krav på muntlig förhandling

i hovrätten i dessa fall bör alltså inte ställas upp. Däremot bör på samma sätt som vid tingsrätten gälla ett krav på muntlig förhandling senast fyra dagar efter det att häktningsbeslutet har verkställts. Också sådana förhandlingar kommer dock att aktualiseras mycket sällan.

Är situationen den att åklagaren efter underrättens beslut att ogilla häktningsyrkandet har anhållit den misstänkte på nytt, förutsätter detta att det efter tingsrättens beslut har tillkommit nya brott eller i övrigt framkommit nya omständigheter. Häktningsyrkandet bör i ett sådant fall - med hänsyn till instansordningens princip - prövas av underrätten. Behovet av en snabb domstolsprövning av anhållandet tillgodoses då genom reglerna om skyndsam handläggning vid underrätten.

12 Alternativ till häktning

12.1 Allmänna synpunkter

Med tanke på den ingripande åtgärd för den enskilde som häktning utgör, är det angeläget att undersöka om inte syftet med häktningen skulle kunna tillgodoses genom andra åtgärder, som inte innebär frihetsberövande. Att finna realistiska alternativ till häktning ligger också i linje med den strävan som kännetecknar svensk kriminalpolitik, att finna humanitära lösningar som samtidigt tillgodoser rimliga anspråk på effektivitet och samhällsskydd. Det är också nödvändigt för att häktning vid recidivfara skall kunna begränsas så som jag har föreslagit i det föregående. Den proportionalitetsgrundsats som redan idag gäller som en allmän princip i fråga om tvångsmedlen och som enligt min mening bör lagfästas innebär också att, då alternativa tvångsmedel står till buds, den minst ingripande åtgärden skall vidtas om detta är tillräckligt.

De flesta rättssystem utanför Sverige innehåller regler om alternativ till frihetsberövande som straffprocessuellt tvångsmedel. I många fall innehåller reglerna omfattande kataloger över alternativ, medan i andra fall lagen innehåller en exemplifierande uppräkning av möjliga alternativ.

I den danska retsplejloven (§ 765) räknas upp ett antal häktningssurrogat. De alternativ som där anges är:

1. föreskrifter om särskild tillsyn 2. föreskrifter om bostad, arbete eller fritid eller umgänge 3. föreskrifter om vistelse i eget hem eller på institution 4. föreskrifter om psykiatrisk behandling eller avvänjning 5. anmälningsplikt 6. deponering av pass eller andra legitimationshandlingar 7. ställande av ekonomisk säkerhet

I Danmark utgör de uppräknade åtgärderna häktningssurrogat i ordets egentliga bemärkelse, eftersom förutsättningarna för häktningsalternativen är desamma som för häktning. Åtgärderna beslutas av rätten och inte av polis eller åklagare.

I Norge kan som häktningssurrogat tillgripas borgen, reseförbud eller omhändertagande av pass (245 § Strpl). Uppräkningen är inte uttömmande. Till skillnad från vad fallet är i Danmark är förutsättningarna för användning av surrogaten snävare än för häktning såtillvida att de inte är tillämpliga då det föreligger kollusionsfara.

Frågan om häktningssurrogat har vid flera tillfällen varit föremål för intresse från Europarådet. Ministerkommittén har i två rekommendatio-

ner slagit fast bl.a. att när så är möjligt andra åtgärder än frihetsberövande skall tillgripas. I ministerrådets resolution nr (65) 11, (g) lämnas följande exempel på alternativ:

- övervakning i hemmet - förbud att lämna en plats eller ett område utan tillstånd av domstolen - omhändertagande av pass eller andra legitimationshandlingar - ställande av säkerhet - överlämnande av ungdomar till speciell institution.

I resolutionen R (80) 11 (p 9 och 15) nämns dessutom följande:

- löfte av den misstänkte att inställa sig hos domstol eller annan myndighet när så påfordras, eller löfte att inte försvåra utredningen - föreskrift att vistas på viss adress (hemmet, bail hostel, institution för ungdomar eller liknande) - ställande av säkerhet av den misstänkte själv - ställande av säkerhet av utomstående.

I resolutionen R (80) 11 föreskrivs vidare att beslut om alternativa åtgärder skall meddelas skriftligen och innehållet i beslutet skall klart förklaras för den misstänkte. Denne skall också underrättas om att häktning kan tillgripas om han inte följer lämnade föreskrifter. Den misstänkte skall också tillförsäkras samma rättigheter som gäller för häktade.

Trots den möda som man har lagt ned på att försöka skapa alternativ till frihetsberövande råder inget tvivel om att häktningssurrogaten spelar en blygsam roll i den praktiska tillämpningen såväl här i landet som utomlands. Enligt enkätundersökningen förekommer det mycket sällan att övervakning enligt 24 kap. 3 § RB används. Ett av skälen till detta kan vara att övervakning endast kan komma ifråga beträffande en begränsad krets av personer. För en sådan grupp, nämligen ungdomar, finns andra möjligheter att ingripa med tvångsåtgärder än de som rättegångsbalken erbjuder. I samband med ändringar i rättegångsbalken år 1981 har visserligen tillämpningsområdet för övervakning utvidgats något, men det är inte troligt att detta har haft någon större betydelse för användningen av institutet. När det gäller reseförbud användes detta under 1982 i omkring 300 fall, d.v.s. knappt en procent av anhållningsfallen. Anmälningsskyldighet beslutades i totalt omkring 150 fall. Inte heller reseförbud eller anmälningsskyldighet har således av åklagare och domstolar bedömts som några särskilt realistiska alternativ till anhållande och häktning.

Erfarenheter från Danmark och Norge visar att endast reseförbud och beslag av pass spelar en viss roll som häktningssurrogat. När det gäller unga lagöverträdare förekommer också att dessa överlämnas till sociala myndigheter.

Systemet med borgen utnyttjas nästan aldrig i Danmark och Norge. I England däremot intar borgensinstitutet en central plats bland de straffprocessuella tvångsmedlen. I praktiken fungerar systemet med borgen i England på så sätt att en borgensman eller garant för rätten åtar sig att hålla den misstänkte, som han i regel känner väl, under uppsikt. För att stimulera garanten att fullgöra sin uppgift och vaka över den misstänkte åläggs han en sanktion - en bestämd mindre bot - som skall erläggas under vissa förhållanden. Grunden till att denna form av häktningssurrogat kommit till så flitig användning i England och där verkligen utgör

ett alternativ till häktning ligger förmodligen i att det här är fråga om ett mera personligt förhållande mellan garanten och huvudmannen på så sätt att det i realiteten är fråga om en kombination av ekonomisk säkerhet och övervakning. Exemplet med borgen visar måhända också att häktningssurrogat kan fungera i praktiken - om man verkligen försöker att utnyttja de möjligheter som finns.

12.2 Rannsakningsövervakning

En förutsättning för att antalet anhållanden och häktningar skall kunna minskas i någon utsträckning är att frihetsberövanden kan ersättas med realistiska alternativ. De nuvarande häktningssurrogaten har, som framgår av det tidigare anförda, inte i tillämpningen bedömts vara några verkliga alternativ annat än i ett begränsat antal fall.

Jag tror för min del att om man skall finna ett alternativ som är mer användbart än de nuvarande måste det vara betydligt mer ingripande än dessa. Det bör vidare bygga på någon form av övervakning. Jag föreslår ett nytt sådant alternativ till häktning. Jag kallar det rannsakningsövervakning. Termen rannsakningsövervakning har valts för att markera att institutet i första hand är ett straffprocessuellt tvångsmdel och inte något behandlingsinstrument. Benämningen har valts också för att undvika associationer till påföljdssystemet.

12.3 Förutsättningar för rannsakningsövervakning

Ett beslut om rannsakningsövervakning är, som jag återkommer till i det följande, avsett att vara ett förhållandevis ingripande tvångsmedel. För institutet bör därför gälla i princip samma förutsättningar som för häktning. Tidigare har jag som villkor för häktning i recidivfallen föreslagit den skärpningen att det häktningsgrundande brottet skall ha riktat sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller vara av annan farlig art eller den brottsliga verksamheten skall ha varit av stor omfattning samt att det finns en påtaglig risk att den misstänkte på nytt begår brott av samma art. Mot denna bakgrund finns det ett behov av att genom ett nytt häktningsalternativ fånga upp vissa av de fall som genom strängare häktningsförutsättningar i fortsättningen inte bör häktas. Reglerna om rannsakningsövervakning bör därför utformas så att åtgärden kan sättas in även i dessa fall.

En förutsättning för att rannsakningsövervakning skall vara effektiv är att den misstänkte känner till att rannsakningsövervakning kan utgöra ett alternativ till häktning. Försvararen har därvid en viktig funktion som jag strax skall återkomma till.

Enligt den nuvarande regeln om övervakning i 24 kap. 3 § RB är det en förutsättning att den misstänkte går med på åtgärden. Att den misstänkte är villig att underkasta sig sådana inskränkningar i sin rörelsefrihet som rannsakningsövervakningen medför är naturligtvis ofta en förutsättning för att övervakningen skall vara meningsfull. Eftersom mitt förslag utgår från att rannsakningsövervakning skall kunna användas även i de fall då häktning inte är möjlig och då det kan anföras princi-

piella skäl mot att kräva samtycke som förutsättning för ett straffprocessuellt tvångsmedel, har något sådant krav inte ställts upp.

I dag förekommer det relativt sällan att försvarare förordnas innan häktningsframställningen har kommit in till rätten. Enligt 21 kap. 3 a § RB skall dock offentlig försvarare förordnas för den som är anhållen, om han begär det. Som jag tidigare har sagt anser jag att denna regel bör behållas oförändrad. Bl.a. för att skapa förutsättningar för att frågan om häktningsalternativ tas upp så tidigt som möjligt är det emellertid viktigt att det också skapas rutiner som garanterar att försvararfrågan i enlighet med stadgandet i 12 § FUK aktualiseras redan i samband med att den som hörs som misstänkt för brott underrättas om misstanken. Detta gäller naturligtvis särskilt då det på grund av den misstänktes ungdom eller av annan anledning utsatta belägenhet är särskilt motiverat att försöka undvika häktning.

12.4 Föreskrifter i samband med rannsakningsövervakning

Det är alldeles uppenbart att för många av dem som idag häktas på grund av risk för fortsatt brottslighet - framför allt de som begår egendomsbrott för att skaffa pengar till alkohol eller narkotika - krävs det en övervakning som innebär en mycket långtgående kontroll för att förhindra dem från att begå brott. För detta klientel krävs också sådana föreskrifter som innebär att den misstänkte håller sig borta från de miljöer där han riskerar att dras in i kriminalitet. Vad som framför allt krävs är emellertid sådana föreskrifter som går att kontrollera effektivt.

En grundläggande förutsättning för all övervakning är att den misstänkte utan svårighet kan nås för att man skall kunna kontrollera hans förehavanden. En föreskrift som därför ter sig naturlig och som bör förekomma i alla fall av rannsakningsövervakning innebär ett krav på att den misstänkte på vissa tider skall uppehålla sig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller motsvarande. En föreskrift att vistas i hemmet bör t.ex. i vissa fall kunna innebära en form av husarrest.

Att den misstänkte efterlever ett sådant villkor torde i och för sig vara relativt lätt att kontrollera. Värdet av övervakningen kommer emellertid att i många fall bero på intensiteten i den kontroll som skall ske. Det står klart att man, för att uppnå syftet att förhindra fortsatt brottslighet från sådana misstänkta som det här är fråga om, måste räkna med en mycket intensiv kontroll av att den misstänkte efterlever föreskrifterna.

Den misstänkte bör vidare kunna åläggas andra villkor som behövs för hans övervakande. De föreskrifter som därvid kan komma ifråga får bestämmas med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall.

En förutsättning måste dock - med hänsyn bl.a. till de sanktioner som bör följa på brott mot meddelade föreskrifter - vara att de villkor som ställs upp är klart utformade och går att övervaka effektivt. Det kan mot bakgrund härav vara tveksamt om föreskrifter som innefattar krav på skötsamhet eller förbud mot missbruk av det ena eller andra slaget alltid är lämpliga som villkor i samband med rannsakningsövervakning. Med hänsyn till den intensiva kontroll som alltid skall ske vid rannsakningsövervakning tror jag emellertid att även sådana föreskrifter bör kunna

komma i fråga. Andra villkor som bör kunna ställas upp är sådana som avser läkarvård eller annan behandling. Sådana föreskrifter kan många gånger vara lämpliga när det finns anledning att räkna med en påföljd som kommer att innehålla föreskrifter om liknande behandling. Jag vill dock betona att syftet med de föreskrifter som beslutas inte i första hand skall utgöra ett led i någon form av behandling. Syftet måste alltid väsentligen vara att möjlighet skall ges till kontroll av den misstänkte.

12.5 Övervakare

Övervakningens effektivitet kommer till stor del att bero på vilka insatser man kan begära av övervakaren. För övervakning i den föreslagna formen krävs kvalificerad personal, men det som framför allt kan bidra till att övervakningen blir effektiv är i vilken utsträckning övervakaren är beredd att sätta till den tid som behövs.

Frågan om vilka personer som bör kunna förordnas som övervakare hänger delvis samman med spörsmålet om vilket samhällsorgan som skall ansvara för att behovet av övervakare tillgodoses och att verksamheten får en effektiv organisation. Enligt direktiven bör undersökas frivårdens möjligheter att tillgodose behovet av övervakare. Det ligger också av andra skäl nära till hands att undersöka förutsättningarna för att lägga ansvaret för övervakningen på frivården. Inom skyddskonsulentorganisationen finns sådana kunskaper och erfarenheter som behövs för att övervakningsinstitutet skall kunna organiseras effektivt.

Skäl talar emellertid också mot att ansvaret för övervakningen läggs på kriminalvården. Som jag kommer att redovisa närmare i det följande kan antalet övervakningsfall väntas bli så förhållandevis litet, att det varken inom eller utanför kriminalvården behövs någon särskild organisation för att administrera verksamheten. Innehållet i institutet rannsakningsövervakning är dessutom i princip väsensfrämmande för kriminalvårdens vård - och behandlingsintentioner. Önskemålet att kunna anlita övervakare som personligen engagerar sig för den misstänkte tillgodoses säkerligen också bättre i ett system med helt fristående övervakare.

Jag anser mot bakgrund härav att det inte bör läggas på kriminalvården att tillgodose behovet av övervakare eller att reglera deras förhållanden. Detta innebär att det är åklagaren eller domstolen, beroende på vilken av myndigheterna som har beslutat om rannsakningsövervakning, som förordnar övervakaren och som beslutar om ersättning till denne.

Som jag framhållit är det en fördel om intresserade och engagerade lekmän kan anförtros övervakningsuppgifterna. Särskilt värdefullt är naturligtvis om man som övervakare kan anlita personer i den misstänktes närmaste omgivning, hans släktningar osv. I praktiken visar det sig också någon gång att det i den misstänktes närhet finns någon person, som är beredd att aktivt engagera sig för honom. Jag är emellertid medveten om att det kan vara svårt att av någon som står den misstänkte nära kräva en sådan kontrollverksamhet och en sådan rapporteringsskyldighet som rannsakningsövervakning förutsätter. I många fall måste

därför också utomstående personer anlitas. I dessa fall bör man kunna ta tillvara de kunskaper och det intresse som finns inom frivilliga organisationer, t.ex. inom Svenska Röda Korset. De fackliga organisationerna, bl.a. LO, har aktivt verkat för att medlemmarna skall åta sig övervakningsuppdrag inom kriminalvården och bör också kunna intresseras för att lösa behovet av rannsakningsövervakare. Domstolarnas nämndemän är exempel på andra som skulle kunna engageras. Det kan vara naturligt att tingsrätter och åklagarmyndigheter efter samråd med intresserade organisationer verkar för att lämpliga personer finns att tillgå för uppdrag av detta slag.

Mot bakgrund av att det totalt inte rör sig om ett särskilt stort antal övervakningsfall och att övervakningsuppdraget i allmänhet kommer att vara kortvarigt bör det enligt min mening gå att på detta sätt rekrytera lämpliga övervakare. För uppdrag som övervakare i nu avsedda fall bör dessutom, med hänsyn till den arbetsinsats som krävs, utgå ersättning enligt generösare grunder än vad som gäller för övervakare inom frivården. Jag återkommer i det följande till frågan om de ekonomiska konsekvenserna av mina olika förslag.

12.6 Beslutsbefogenheter

Eftersom reseförbud och anmälningsskyldighet innebär väsentligt mindre ingripande åtgärder än häktning och då det har ansetts vara av vikt att sådana beslut kan fattas utan dröjsmål, har i gällande rätt befogenhet att meddela beslut av detta slag tillagts, förutom rätten, även åklagaren. Rannsakningsövervakning innebär avsevärda inskränkningar i den misstänktes rörelsefrihet. Detta talar för att domstol bör besluta i frågan. Utomlands förekommer också relativt sällan att annan än domstol fattar beslut om häktningssurrogat.

Ansvaret för det nuvarande övervakningsinsitutet har emellertid lagts på åklagaren. Det är viktigt att ett beslut om rannsakningsövervakning kan meddelas utan dröjsmål och utan att domstolarna belastas med förhandling i frågan. Även rannsakningsövervakning bör därför kunna beslutas av åklagaren. Om åklagaren beslutar om rannsakningsövervakning, liksom för övrigt även reseförbud och anmälningsskyldighet, bör emellertid den misstänkte kunna begära rättens prövning av beslutet.

12.7 Sanktioner vid brott mot meddelade föreskrifter

Avgörande om syftet med övervakning som alternativ till häktning skall uppnås är att den misstänkte verkligen iakttar vad som åläggs honom i samband med beslut om rannsakningsövervakning. Om han undandrar sig den kontroll som övervakningen förutsätter, måste effektiva sanktioner kunna tillgripas. För att övervakningen skall kunna utgöra ett realistiskt alternativ till häktning måste brott mot meddelade föreskrifter i allmänhet omedelbart leda till häktning. Det måste i varje särskilt fall göras helt klart för den misstänkte att vad det handlar om är en form av villkorlig häktning. Inte minst för att institutet skall mötas med förtroende från polis, åklagare och domstolar krävs att brott mot föreskrifter

i samband med övervakning föranleder en omedelbar reaktion i form av häktning.

Uppkommer misstanke om nya brott efter det att den misstänkte ställts under rannsakningsövervakning, bör som regel häktning ske, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

12.8 Avräkning av övervakningstid

Enligt direktiven bör i samband med eventuella förslag om övervakning också övervägas, om man utan betungande rutiner kan avräkna den tid som den misstänkte står under övervakning från den övervakning som kan komma att ådömas i en kommande dom på skyddstillsyn. Jag anser emellertid att någon sådan avräkningsmöjlighet inte är nödvändig framför allt av det skälet att rannsakningsövervakning, även om den är förenad med långtgående kontroll, knappast innebär en så ingripande åtgärd att lagstiftningen bör belastas med särskilda avräkningsregler. Dessutom måste framhållas att rannsakningsövervakning som tvångsmedel tjänar helt andra syften än övervakning i samband med skyddstillsyn. Övervakning av det sistnämnda slaget är avsedd att bidra till rehabilitering av den dömde och övervakningen planeras med hänsyn till detta. Efter den 1 juli 1983 har också övervakningstiden förkortats till ett år, varefter den automatiskt upphör. Denna relativt korta tid kommer säkert i de flesta fall att behöva utnyttjas utan att man skall behöva avräkna den tid under vilken den dömde har stått under en övervakning som syftar till något helt annat än att utgöra ett led i återanpassningen av den dömde.

12.9 Reseförbud - anmälningsskyldighet

Ett nytt häktningsalternativ i form av rannsakningsövervakning är inte avsett att innebära några förändringar när det gäller den legala utformningen av tvångsmedlen reseförbud och anmälningsskyldighet. För dessa institut bör också i fortsättningen gälla i huvudsak samma villkor som idag.

När det gäller tillämpningen av reseförbud och anmälningsskyldighet har det emellertid en viss betydelse i vilken utsträckning rannsakningsövervakning i fortsättningen kan ersätta häktning bl.a. av dem som genom skärpta häktningsförutsättningar inte kan häktas. I de fall rannsakningsövervakning inte innebär ett lämpligt tvångsmedel bör i många fall enbart en skyldighet att på vissa tider anmäla sig hos polisen kunna utgöra en tillräcklig åtgärd, framför allt för mindre brottsbenägna misstänkta.

På samma sätt som när det gäller rannsakningsövervakning innebär också reseförbud och anmälningsskyldighet en form av villkorlig häktning, eftersom ett åsidosättande av föreskrifter som har meddelats i samband med ett beslut om reseförbud eller anmälningsskyldighet i allmänhet bör medföra att den misstänkte häktas. Framför allt anmälningsskyldighet bör med hänsyn till det häktningshot som är förbundet med tvångsmedlet kunna utgöra ett realistiskt alternativ också beträffan-

de de misstänkta som i och för sig kan häktas även enligt de av mig föreslagna skärpta häktningsreglerna.

Även om reseförbudet främst tar sikte på sådana situationer då det föreligger flyktfara, kan reseförbud också tillgripas vid recidivfara eller vid kollusionsfara, t.ex. då återfall eller kontakter med vittnen eller liknande förutsätter att den misstänkte lämnar orten. Jag anser att också reseförbud i sådana och andra situationer bör kunna utnyttjas i större utsträckning än vad som sker idag, framför allt mot bakgrund av institutets karaktär av villkorlig häktning.

Över huvud taget innebär de av mig föreslagna skärpningarna av häktningsförutsättningarna att frågan om alternativ till frihetsberövande kommer att träda i förgrunden på ett helt annat sätt än tidigare. Den föreslagna proportionalitetsregeln ställer också ökade krav på att åklagare och domstolar i fortsättningen överväger andra tvångsmedel än anhållande och häktning. På detta sätt kommer de idag sällan utnyttjade instituten reseförbud och anmälningsskyldighet att lyftas fram i ljuset och också i praktiken utnyttjas i åtskilligt fler fall än vad som sker idag.

12.10 "Natthäkte"

All erfarenhet visar att de personer som begår brott av det slag som ofta föranleder häktning på grund av recidivfara är mest brottsaktiva under kvällar och nätter. Samtidigt har det tidigare visat sig att dömda personer under s.k. frigivningspermission, då de regelmässigt utsatts för hård kontroll med föreskrifter om regelbunden kontakt med företrädare för kriminalvården eller andra, ofta skött de föreskrivna kontakterna under dagtid medan de nattetid varit engagerade i omfattande brottslighet i de gamla gängen.

För att möjliggöra en bättre anpassning till förhållandena i varje särskilt fall föreslår jag mot bakgrund av dessa erfarenheter en ordning, som innebär att en häktad av domstolen eller av åklagaren kan medges att under vissa tider, t.ex. under arbetstid, få vistas utanför häktet. Ett sådant medgivande skall förses med föreskrifter om anmälningsskyldighet eller andra villkor som bedöms nödvändiga för att syftet med häktningen inte skall omintetgöras.

Även under den tid då den misstänkte befinner sig utanför häktet skall han anses som häktad. Han är då också skyldig att rätta sig efter de föreskrifter och förhållningsorder som har meddelats honom. Medgivandet innebär en förmån för den misstänkte som åklagaren eller rätten helt och hållet disponerar över. Om förutsättningarna för medgivandet ändras får det således omedelbart återkallas. Den misstänkte har då inte heller någon rätt att få beslutet överprövat.

Jag är medveten om risken att möjligheterna till denna mindre ingripande häktningsform kan medföra att häktning kan komma att beslutas i sådana fall då den misstänkte eljest skulle ha frigivits. Det är emellertid inte meningen att den föreslagna regeln skall användas på det sättet. Det bör betonas att införandet av såväl rannsakningsövervakning som möjligheten att medge den misstänkte att under vissa tider vistas utanför häktet inte får medföra att tvångsmedelsanvändningen ökar totalt sett.

Däremot bör enligt min mening "natthäkte" innebära en större flexibilitet i systemet och bidra till en mera nyanserad övergång mellan häktning och alternativ till häktning. Det är däremot tveksamt om man kan uppnå annat än marginella kostnadsbesparingar med ett sådant system.

13 Häktning på nya grunder - talan mot häktningsskäl

Enligt 24 kap. 16 § RB i dess nuvarande lydelse skall ett beslut om häktning innehålla uppgift om det brott misstanken avser och kort ange grunden för häktningen. Med brott avses den brottsliga gärningen. Med grunden för häktningen menas en eller flera av de övriga häktningsförutsättningar som skall föreligga, alltså flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara. Misstanken om brott samt en eller flera häktningsgrunder har i tidigare rättspraxis ansetts utgöra skälen för beslutet om häktning. Detta har medfört att domstolarna har ansett sig förhindrade att - beträffande den som redan är häktad - ta upp till prövning ett yrkande som avsett enbart frågan om vilket eller vilka brott eller vilken eller vilka särskilda häktningsgrunder som häktningsförklaringen bör grundas på, eftersom uttalandet i det ursprungliga häktningsbeslutet såvitt avser det häktningsgrundande brottet och den särskilda häktningsförutsättningen har ansetts utgöra enbart skäl för häktningen.

Denna praxis har medfört olägenheter framför allt i fall då en häktad gärningsman befinner sig utomlands och utlämning till Sverige har begärts (se NJA 1981 s 1204). I sådana fall fungerar häktningsbeslutet som bevismedel och för ett utlämningsbeslut i den främmande staten har det stor betydelse vilken gärning som den misstänkte enligt häktningsbeslutet har gjort sig skyldig till.

I ett under år 1983 avgjort mål (NJA 1983 s. 894) har emellertid HD intagit en annan ståndpunkt och tagit upp till prövning frågan om rubricering av de brott som varit föremål för tingsrättens prövning i ett häktningsbeslut.

Omständigheterna i målet var följande. Tingsrätten häktade en utländsk medborgare i dennes frånvaro såsom på sannolika skäl misstänkt för grov varusmuggling och grovt narkotikabrott år 1979 och för medhjälp till grov varusmuggling år 1983. På åklagarens begäran hölls senare ny förhandling för förnyad prövning av häktningsfrågan. Därvid preciserade åklagaren gärningarna bl.a. på så sätt, att brottsligheten år 1983 rubricerades som grov varusmuggling och grovt narkotikabrott.

I HD yrkade den häktade, att tingsrättens beslut om häktning även på de av åklagaren vid omhäktningsförhandlingen påstådda brotten skulle undanröjas och åklagarens talan i den delen avvisas.

HD, som lämnade besvären utan bifall, anförde:

Vid häktning är - framför allt i sammanhang där såsom i förevarande fall utlämning av den misstänkte till Sverige från annat land aktualiseras - betydelse-

fulla rättsföljder beroende av vilken brottslighet häktningsbeslutet gäller. Domstolens ställningstagande till arten och omfattningen av brott som häktningen avser kan därför inte sägas utgöra enbart ett skäl för frihetsberövandet utan bör i stället betraktas som en del av själva häktningsbeslutet. Mot bakgrund härav kan hinder inte anses möta mot att den som redan är häktad blir häktad för även annan brottslighet eller att en gärning för vilken misstänkt häktats blir i senare häktningsbeslut rubricerad på annat sätt än i det ursprungliga beslutet.

Genom detta avgörande får det anses ha blivit klarlagt att det inte möter hinder att den som redan är häktad som misstänkt för ett brott blir häktad även för annan brottslighet eller att en gärning för vilken en misstänkt häktats i ett senare häktningsbeslut blir rubricerad på ett annat sätt än i det urspungliga beslutet.

När det däremot gäller det fallet att en misstänkt har häktats med stöd av en häktningsgrund, t.ex. flyktfara, trots att åklagaren yrkat häktning även på en annan grund, t.ex. kollusionsfara, eller att den misstänkte har häktats på en häktningsgrund och behov senare uppkommer om häktning på en annan grund, torde däremot en talan om ändring enbart beträffande häktningsgrunden inte tas upp till prövning (se NJA 1980 s. 444).

Behovet att få en häktningsfråga omprövad i hela dess vidd framträder inte lika starkt i de fall då talan riktar sig mot en särskild häktningsgrund som då frågan avser den brottslighet som skall läggas till grund för häktningen. Vid häktning är emellertid vissa rättsverkningar knutna också till den särskilda häktningsgrund eller de särskilda häktningsgrunder som åberopas för häktningen. Så torde t.ex. åklagarens möjligheter att föreskriva restriktioner för den häktade begränsas om domstolen i sitt häktningsbeslut inte godtar ett åklagarens påstående om att det föreligger kollusionsfara (jfr JO 1978-79 s 40, RÅ C 87),

Möjligheten för åklagaren att få enbart frågan om den särskilda häktningsgrunden prövad av högre rätt förutsätter emellertid en uttrycklig lagregel som tillåter åklagaren att föra talan även mot skälen för häktningsbeslutet. Behovet av en särskild regel för de nu avsedda fallen är dock enligt min mening inte tillräckligt uttalat för att en sådan särreglering bör införas.

14 Organisatoriska frågor - kostnadsfrågor

14.1 Allmänna synpunkter

En rad förhållanden gör det svårt att beräkna konsekvenserna av mina förslag i organisatoriskt och ekonomiskt avseende. De försök som hittills har gjorts att ställa prognos på brottsutvecklingen har visat sig föga framgångsrika. Ännu svårare är det att förutsäga hur många brott som blir uppklarade och hur många personer som blir misstänkta för brott. Vilka kriminalpolitiska konsekekvenser som förslagen får på sikt kan inte heller beräknas. De enkätundersökningar som jag har genomfört ger emellertid en viss grund för att uppskatta effekterna av förslagen när det gäller antalet straffprocessuella frihetsberövanden. Som framgick av avsnitt 5.10 anser jag att man för den närmaste femårsperioden bör utgå från den nivå som gällde straffprocessuella frihetsberövanden år 1982, således 30 000 anhållanden och 10 000 häktningsframställningar. Detta gäller trots att tendensen under de senaste åren har varit vikande.

I fråga om de organisatoriska konsekvenserna har jag inte sett som min uppgift att redovisa några detaljerade förslag. Däremot har jag bedömt det vara angeläget att redovisa de förhållanden som kan komma att påverkas genom förslagen. För att ge en antydan om de olika faktorernas inbördes betydelse redovisar jag i det följande vissa ekonomiska beräkningar. Dessa skall läsas som räkneexempel och inte som en faktisk kalkyl över förslagens konsekvenser.

En särskild anledning till försiktighet när det gäller de ekonomiska konsekvenserna är svårigheten att beräkna vilka besparingar som kan uppnås genom den kortare förvaringstiden. Detta hänger samman med att den kortare förvaringstiden i häkte till stor del kan komma att uppvägas av längre verkställighet av fängelsepåföljder pga reglerna om avräkning av anhållnings- och häktningstider.

14.2 Konsekvenser för antalet frihetsberövanden och deras varaktighet

14.2.1 Skärpningen av recidivgrunden

Totalt blev enligt enkäterna 7 % eller ca 2 100 personer anhållna enbart pga recidivfara. Av häktningsframställningarna motiverades 25 % eller närmare 2 500 med enbart recidivfara. Av dessa blev ca 2 200 häktade.

Utformningen av den nya begränsningsregeln gör det svårt att mera

exakt avgränsa vilka fall det gäller. Möjligen kan man uppskatta minskningen av antalet häktade genom att utgå från dem som anhålls eller häktas för förmögenhetsbrott, utom rån. Naturligtvis kan det även förekomma andra brott, för vilka de misstänkta enligt nu gällande regler blir häktade på grund av recidivfara men som i fortsättningen faller utanför recidivregelns tillämpningsområde. Dessa fall torde dock kompenseras genom möjligheten att häkta på grund av recidivfara därför att förmögenhetsbrotten varit av stor omfattning eller av annan farlig art.

Av dem som anhölls med recidivfara som ensam grund beräknas drygt hälften eller ca 1 100 vara misstänkta för förmögenhetsbrott (bilaga 4 tabell 4.4):

Grov stöld	200
Stöld, ej grov	600
Övriga förmögenhetsbrott	300
Summa	1 100

En förhållandevis stor del av dessa begärdes häktade, vanligen p g a recidivfara. Totalt beräknas som framgår av det följande att omkring 1 200 blir häktade för förmögenhetsbrott med recidivfara som ensam grund. Ungefär lika många blir häktade p g a recidivfara i kombination med kollusionsfara. I de fall då utredningen leder till att det inte längre föreligger kollusionsfara kan även dessa komma att friges före huvudförhandlingen.

Häktade för förmögenhetsbrott och grund för häktningsframställningen

	Recdivfara enbart	I komb med kollusions-fara
Grov stöld	300	500
Stöld, ej grov	700	500
Övriga förmögenhetsbrott	200	200
Summa	1 200	1 200

14.2.2 Kortare frister för åklagarens beslut i häktningsfrågan

Beslut om att den anhållne skall friges eller begäras häktad måste enligt förslaget fattas mycket snabbt efter frihetsberövandet och senast tredje dagen efter anhållandet. De kortare fristerna kommer att påverka både antalet häktningsförhandlingar och tidpunkten för förhandlingarna.

Den främsta anledningen till att det med dagens system kan dröja mer

än tre dagar innan åklagaren beslutar om den anhållne skall friges eller häktas är den reducerade verksamheten under veckosluten. Med ledning av bl a uppgifter om anhållningstidens längd beroende på vilken veckodag anhållningsbeslutet fattats (jfr tab 7.4.3 i bilaga 4) har jag beräknat att mitt förslag kan komma att leda till ungefär 1 500 förhandlingar på veckoslut och helger. Jag har då förutsatt att en relativt stor del av de framställningar som görs på fredagar kan behandlas vid häktningsförhandlingar samma dag.

De kortare fristerna och möjligheterna att häkta på skälig misstanke (24 kap 1 § tredje stycket RB) kommer att leda till att det blir fler häktningsförhandlingar än enligt dagens system. Med nuvarande frister blir ungefär 900 framställningar återkallade under de omkring fyra dagar som kan förflyta fram till häktningsförhandlingen. Jag uppskattar att den samlade effekten av de förändrade fristerna blir en ökning av antalet häktningsförhandlingar med omkring 2 000. Denna siffra innefattar då ett antal omhäktningsförhandlingar i de fall då det första beslutet endast grundades på skälig misstanke och den fortsatta utredningen inte leder till att den misstänkte friges.

Skärpningen av recidivgrunden kan medföra en minskning av antalet häktningsförhandlingar. Denna minskning kan emellertid, åtminstone delvis, uppvägas av förhandlingar om rannsakningsövervakning och om överträdelser av regler och föreskrifter vid tillämpning av de olika häktningsalternativen.

14.2.3 Konsekvenser för beläggningen

Skärpningen av recidivgrunden beräknades enligt det tidigare sagda medföra en minskning med ca 1 000 häktningar. Genomsnittstiden från anhållande till dom kan för denna grupp uppskattas till omkring 30 dagar. Detta skulle leda till en minskning med 30 000 dagar. Genomsnittstiden för dem som inte blir häktade uppgår till omkring 1,5 dagar. Detta innebär att minskningen för dem som nu anhålls för recidivfara och som enligt mitt förslag inte blir häktade är försumbar i denna översiktliga kalkyl.

De kortare fristerna beräknas leda till en minskning med omkring 3 000 dagar för dem som inte begärs häktade. För dem som begärs häktade var genomsnittstiden från gripande till häktningsförhandling omkring 7 dagar. Mitt förslag kan beräknas leda till en halvering av denna tid. Om man från de omkring 9 000 häktningsförhandlingarna enligt dagens system drar ifrån 1 000 som inte begärs häktade pga av skärpningen av recidivgrunden återstår 8 000 anhållna. En förkortning med 3,5 dagar till häktningsförhandlingen skulle motsvara en sammanlagd minskning med 28 000 dagar. Vid komplicerade utredningar kan det emellertid vara svårt att minska den tid som nu står till förfogande. Det man vinner genom den kortare tiden fram till häktningsförhandlingen kan i dessa fall vägas upp av en förlängning av tiden till att åtal väcks. Möjligen kan en viss förlängning också inträffa för personer som blir häktade enligt mitt förslag men som inte blir det med dagens längre

frister. Det finns därför anledning att reducera den beräknade effekten till omkring 25 000 dagar.

Den samlade effekten beräknas därför uppgå till omkring 58 000 (30 000 + 3 000 + 25 000) dagar. Med ledning av enkäternas uppgifter om påföljder m. m. måste man emellertid räkna med att merparten av denna minskning eller omkring 44 000 dagar avser personer som ändå döms till fängelse och skulle ha fått avräkna häktningstiden. Nettoeffekten blir därför en minskning med 14 000 dagar.

14.3 Konsekvenser för polisen

Det finns 118 polisdistrikt och omkring 4 000 kriminalpoliser. Polisdistrikten är emellertid av mycket varierande storlek.

Verksamheten hos polisen kommer framförallt att påverkas av de kortare fristerna. Det kommer att i större utsträckning än idag bli nödvändigt att bedriva utredningar under icke-kontorstid, fram för allt under lördagar och söndagar. För dem som nu anhålls på helger görs ofta ingen ytterligare utredning utöver förhör enligt 24 kap 8 § RB.

Det är emellertid stora skillnader mellan olika polisdistrikt i fråga om kriminalpolisverksamheten utom kontorstid. I de tre storstadsdistrikten har man sedan länge kriminalpoliser i tjänst även vardagar efter kl 17 00 och under veckohelger. Därutöver finns kriminalpoliser i beredskap för de tillfällen arbetsbelastningen inte kan klaras av jourpersonalen. I andra distrikt har man endast beredskap så att en eller flera kriminalpoliser på initiativ av vakthavande befäl inom ordningspolisen kan kallas in för att hålla förhör med en gripen. Under senare år har försök gjorts med olika former av kriminaljour. Försöken har dokumenterats bl.a. i några rapporter från RPS.

1981 års polisberedning arbetar f.n. med dessa frågor och väntas inom kort lägga fram vissa förslag om polisens arbetsformer. Den nya polisorganisationen som skall träda ikraft den 1 juli 1985 kan dessutom medföra att flera polisdistrikt förändrar sin organisation i dessa hänseenden. Detta gör det svårt att bedöma konsekvenserna för polisen. Till detta kommer att polisens insatser kan påverka resursbehovet i senare led. Vad som nu kan sägas är att de distrikt som har någon form av kriminalpolisverksamhet även under veckohelger sannolikt kan möta de krav som mina förslag ställer utan några ytterligare organisatoriska förändringar eller nämnvärt ökade kostnader. I andra distrikt måste man räkna med att beredskapstjänstgörande kriminalpoliser måste kallas in för tjänstgöring i större omfattning än idag. Även i storstadsdistrikten och i andra distrikt med jourorganisation kan behov uppstå att kalla in beredskapstjänstgörande personal eller anlita annan kriminalpolispersonal på övertid.

De distrikt som nu inte har någon form av jourverksamhet svarar för drygt hälften av anhållandena. Ungefär en tredjedel av anhållandena görs under veckohelgerna. Detta motsvarar ungefär 5 000 anhållanden i distrikt utan kriminaljour. Om var och en av dessa föranleder sex timmars ytterligare övertid, motsvarar detta totalt 30 000 timmar till en kostnad av omkring 3 mkr.

Utvecklingen kan medföra att fler distrikt inför någon form av jourverksamhet eller motsvarande. Kostnaderna för att möta de krav som mina förslag ställer kan ge ytterligare argument för sådana förändringar.

RPS utredningar har visat att det inte är alldeles enkelt att beräkna de ekonomiska konsekvenserna vid införandet av t ex en jourrotel. De kostnader som tillkommer är fram för allt kostnader pga arbetstidsbortfall för jourpersonal som endast arbetar ca 34 tim per vecka på sk hård lista. Detta kan på olika sätt medföra viss övertid. Dessa effekter balanseras emellertid av minskade kostnader för beredskap och för övertid av personal som tjänstgör under beredskapen. Under vissa förhållanden kan därför införandet av en jourrotel t o m leda till minskade kostnader. Förutom dessa primära ekonomiska effekter kan det emellertid uppstå en rad konsekvenser av bl a organisatorisk natur som kan var svåra att värdera. Från de synpunkter som jag har att beakta är det givetvis en fördel att ha en hög kvalitet på kriminalpolisverksamheten utom kontorstid, eftersom detta kan leda till kortare anhållningstider och till att misstänkta som grips över huvud taget inte behöver anhållas. Man kan därigenom också undvika att åklagaren måste avstå från befogade anhållanden pga otillräckliga utredningsresurser.

14.4 Konsekvenser för åklagarväsendet

Det finns 86 lokala åklagarmyndigheter och 21 länsåklagarmyndigheter, vilka den 1 juli 1985 ersätts av 13 regionåklagarmyndigheter, var och en med ett verksamhetsområde som i de flesta fall består av två län eller mer. Av de lokala åklagardistrikten består 25 av mer än ett polisdistrikt.

Det fanns 1984 totalt omrking 650 åklagare varav ca 160 i de 3 storstadsdistrikten och mellan 2 och 9 i övriga lokala distriktet.

För att handlägga bl a tvångsmedelsfrågor utom kontorstid fullgör åklagarna beredskap enligt riktlinjer som fastställts av RÅ. Landet är indelat i 26 beredskapsområden som vart och ett vanligen omfattar ett län. I de två beredskapsområdena i Stockholms- och Gotlands län samt i Stockholms åklagardistrikt tjänstgör två åklagare, i övriga områden endast en åklagare per beredskapsvecka.

Under beredskapen svarar åklagaren för samtliga distrikt inom beredskapsområdet. Beredskapen innebär att åklagaren skall kunna nås per telefon. Vanligen kan också beredskapsåklagarna fatta sina beslut efter en telefonföredragning men ibland kan det vara nödvändigt att åklagaren inställer sig hos polisen för att närvara vid förhör eller på annat sätt skaffa sig ett säkert beslutsunderlag.

Som ersättning för beredskapstjänstgöringen har åklagarna enligt avtal rätt till kompensationsledighet. Kompensationen varierar i de olika beredskapsområdena från 2 till 5 arbetsdagar per beredskapsvecka. Härtill kommer extra kompensation för beredskap under helger. Totalt medför beredskapstjänstgöringen rätt till kompensationsledighet motsvarande ca 21 personår.

Av enkätundersökningen framgår att mer än hälften av samtliga anhållningsbeslut fattas under beredskapstid (se bilaga 4 tabell 7.4.2). En-

ligt en kartläggning som genomfördes inom åklagarväsendet under år 1980 uppgick det totala antalet samtal till åklagarna under beredskapstid till ca 31 000. Dessa samtal avsåg 43 000 personer. Flertalet samtal gällde frågor om frihetsberövande. En femtedel resulterade i att polisen fick i uppdrag att hålla förhör enligt 24 kap 8 § RB. Två tredjedelar av samtalen ägde rum under kvällstid. Då har även inräknats de 10 % av samtalen som ägde rum mellan 00.00 och 02.00. Det totala antalet samtal under kvällstid motsvarade ändå inte fler än 10 ärenden per timme i hela landet.

I Stockholms åklagardistrikt uppgick det genomsnittliga antalet beredskapsärenden till ca 170 per vecka. Utanför storstäderna förekom i genomsnitt omkring 25 ärenden per beredskapsområde och vecka.

Mina förslag ställer i flera avseenden, bl. a. med hänsyn till de kortare fristerna och åklagarnas befattning med det nya tvångsmedlet rannsakningsövervakning, större krav på aktivitet hos åklagarna under beredskapstjänstgöringen. De ökade kraven kan betyda att det åtminstone i de tre storstadsdistrikten blir nödvändigt att åklagarnas beredskapstjänst förläggs i direkt anslutning till kriminalpolisens lokaler.

I tabellen nedan redovisas några uppgifter om hur antalet anhållanden och häktningsframställningar fördelar sig på storstäderna och på övriga distrikt, dels per år, dels per vecka. Uppgifterna redovisas både totalt och i genomsnitt per beredskapsområde och distrikt.

Underlag för konsekvensuppskattningar för åklagarväsendet

	Totalt	Därav Sthlm	Gbg	Mlm	Övriga distrikt Totalt	Per ber omr	Per distr
Per år							
Anhållanden (1982)	30368	5417	3388	1809	19754	859	238
Häktn framst "	9918	1520	1050	720	6628	288	80
Veckoslutsförhandl	1500	230	159	109	1002	44	12
Per vecka							
Anhållanden	584	104	65	35	380	17	5
Häktn framst	191	29	20	14	127	6	2
Veckoslutsförhandl	29	4	3	2	19	1	0

Av tabellen framgår att 1 500 förhandlingar per år under veckoslut och helger skulle medföra i genomsnitt fyra förhandlingar per vecka i Stock-

holm, tre i Göteborg, två i Malmö och knappt en per vecka i beredskapsområdena utanför storstäderna. Dessa förhandlingar kan då komma att avse tingsrätt på en annan ort än den där beredskapsåklagaren tjänstgör. Särskilt vid längre restider krävs då någon form av "bakjour", så att vid behov ytterligare en åklagare kan ställa upp.

Det är angeläget att beredskapen organiseras så smidigt som möjligt. Man måste säkerligen ändå räkna med ökade kostnader i form av kompensationsledighet, bl. a. p g a behovet av bakjour. När det gäller storstäderna räknar jag dessutom med att det kommer att krävas att åklagarna tjänstgör på det ordinarie tjänstestället eller i anslutning till utredningslokalerna i stället för att enbart vara anträffbara i hemmet.

De kortare fristerna kan också komma att få konsekvenser för arbetet under normal tjänstetid. De kan medföra behov av fler och tätare kontakter med utredningspersonal. Genom att större hänsyn måste tas till förtursärenden kan arbetet med andra uppgifter komma att bli mer splittrat. Denna effekt kan bli särskilt påtaglig genom att häktningsförhandlingar måste sättas ut med kortare varsel och i mindre grad kan samordnas med ordinarie förhandlingar. Som jag tidigare framhållit kan dessutom antalet förhandlingar komma att öka. Åklagarens verksamhet i rätten medför ju inte sällan både restid och spilltid så att den totala tidsåtgången kan bli betydligt längre än den tid som går åt för själva förhandlingen.

För merarbetet utom kontorstid har jag beräknat en femtioprocentig ökning av den nuvarande kompensationen, d v s omkring 10 personår. För merarbetet under kontorstid har jag beräknat 5 personår (en dags merarbete per tio häktningsframställningar). Den samlade effekten för åklagarna under och utom kontorstid har jag sålunda uppskattat till 15 personår eller ca 3 mkr inkl lönekostnadspålägg.

14.5 Konsekvenser för tingsrätterna

Den viktigaste följden av mina förslag för domstolarnas del är behovet av att kunna hålla förhandlingar under veckoslut och helger. Någon form av beredskapsorganisation måste byggas upp. Som framgått av det föregående kan antalet förhandlingar per tingsrätt och vecka väntas bli lågt. Sannolikt kan beredskapen begränsas i tiden, t ex genom att åklagarna aviserar en häktningsförhandling mellan t. ex. kl 10.00 och 12.00. Även om beredskapen därigenom inte behöver bli särskilt betungande för domstolspersonalen bör sannolikt på samma sätt som inom åklagarväsendet flera tingsrätter bilda ett beredskapsområde. För att begränsa behovet av resor kan det visa sig lämpligt att ha något fler beredskapsområden än inom åklagarväsendet.

I en häktningsförhandling deltar en domare och en protokollförare. Hålls förhandlingen i tingshus och inte i anslutning till den lokal där den misstänkte förvaras kan i en del fall också en expeditionsvakt behöva kallas in. Jag har först gjort en uppskattning av kostnaderna för den personal som har reglerad arbetstid. Jag utgår då från att tingsrätterna kan indelas i 35 beredskapsområden och att en expeditionsvakt kommer att behövas i hälften av fallen. Uppskattningen slutar på 1,5 milj kr inkl

lönekostnadspålägg. Kostnaderna för beredskap beräknas härvid vara ungefär lika stora som kostnaderna för övertid. Beloppet torde också täcka vissa kostnader för resor.

Denna uppskattade övertidsersättning avser den totala arbetskostnaden. Den frigjorda arbetstiden för de förhandlingar som i dagens system hålls under kontorstid kompenseras av att det totala antalet förhandlingar troligen kommer att öka något.

Det är svårare att beräkna kostnaderna för den personal som inte har reglerad arbetstid. Vid en samlad bedömning av domarresurserna måste man ta hänsyn till att veckoslutsförhandlingarna och ett något ökat antal förhandlingar innebär ett merarbete. Utan att ta ställning till i vilken form dessa kostnader kommer att belasta statsverket föreslår jag att man t v räknar med samma belopp som för personalen med reglerad arbetstid. Den totala kostnaden för tingsrätterna skulle därmed uppgå till 3 milj kr per år.

14.6 Konsekvenser för försvararna

I bilaga 3 redovisar Peter Nobel förslag till ett jouradvokatsystem. Han redovisar där också vissa uppskattningar av kostnaderna för advokatjour. Nobel utgår från att 6 000 personer kommer att beröras av ett jouradvokatsystem. Även om jag anser att detta antal kan vara väl högt mot bakgrund av antalet helgförhandlingar och med hänsyn till antalet anhållanden under veckoslut och helger anser jag ändå att man överslagsvis kan beräkna kostnaden för advokatjouren till 2 mkr.

14.7 Konsekvenser för kriminalvården

Som tidigare framgått kan mina förslag beräknas medföra en minskning med totalt 58 000 dagar på häktena (polisarrester är troligen försumbara i detta sammanhang). Detta motsvarar en minskning av den genomsnittliga beläggningen med 160 platser. Man kan möjligen räkna med att hälften av dessa platser kan tas bort genom en indragning av avdelningar vid några av de större häktena. Besparingen kan i dessa fall beräknas uppgå till 600 kr/dygn. I resterande fall bör man räkna med besparingar på endast 78 kr/dygn. Den sammanlagda besparingen skulle därmed uppgå till ca 20 mkr.

Av den totala besparingen kan emellertid beräknas att 44 000 dagar kommer att verkställas i anstalt i stället för att som nu avräknas från utdömda fängelsestraff. Detta medför en ökning av den beräknade anstaltsbeläggningen. Å andra sidan har KVS räknat med att kunna lägga ned vissa anstalter. Som ett absolut minimum måste man därför ta hänsyn till att bruttobesparingen enligt vad som förut sagts reduceras med 2,5 mkr avseende vårdkostnaden för 120 årsplatser om 58 kr/dygn. Troligen finns anledning att räkna med en högre siffra. Om det blir nödvändigt att åter öppna en eller flera avdelningar eller en hel anstalt och ytterligare personal därvid måste anställas får man räkna med kostnader om ca 510 kr per plats och dygn. Ett behov av 60 platser skulle då öka "överflyttningskostnaderna" med 11 mkr till totalt 13,5 mkr.

Härtill kommer att kriminalvården kan få ökade kostnader på uppskattningsvis en halv milj kr för transporter och bevakning vid förhandlingar under veckoslut och helger.

Kostnaderna för kriminalvården kan således beräknas till minst 3 mkr. Beroende på behovet av nya anstaltsplatser kan emellertid kostnaderna komma att uppgå till betydligt högre belopp.

14.8 Kostnader för rannsakningsövervakning

Jag har räknat med att antalet övervakningsfall inte kommer att överstiga 1 000 per år. För rannsakningsövervakning kommer att gälla samma frister för åtal och huvudförhandling som för häktade. Genomsnittstiden från anhållande till dom för den grupp som här kan komma ifråga har jag tidigare uppskattat till 30 dagar. Om rannsakningsövervakare ersätts med exempelvis 50 kr om dagen för ett övervakningsuppdrag under 30 dagar skulle det innebära en total kostnad för övervakningsarvoden, inklusive lönekostnadspålägg, med omkring 2 milj kr.

14.9 Sammanfattning

Med reservation för osäkerheten i de beräkningar som jag har gjort kan man således uppskatta den besparing som kan uppnås genom färre och kortvarigare frihetsberövanden till 20 mkr. De kostnader som kan uppkomma för det allmänna pga mina förslag är följande:

Polisen	3 mkr
Åklagarväsendet	3 mkr
Tingsrätterna	3 mkr
Advokatjour	2 mkr
Rannsakningsövervakning	2 mkr
	13 mkr

Om kostnaderna för kriminalvården pga den ökade beläggningen på fängelserna med hänsyn till reglerna om avräkning av häktningstid begränsas till 7 mkr kan således, enligt de räkneexempel som jag nu har givit, mina förslag genomföras utan ökade kostnader totalt sett för det allmänna.

Specialmotivering

Mina förslag medför att åtskilliga av de centrala bestämmelserna i 24 och 25 kap. RB om personella tvångsmedel måste arbetas om. För att ge kapitlen en enhetlig språkdräkt har jag gjort vissa språkliga justeringar även i de paragrafer som inte ändrats i sak. I allt väsentligt har jag dock försökt att följa den nuvarande dispositionen i kapitlen.

Förutom ändringar i rättegångsbalken medför mina förslag också ändringar i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid, lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, lagen (1957:668) om utlämning för brott, lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge, lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning samt passlagen (1978:302). Framför allt de nya förfaranderegler som jag föreslår kräver också att åtskilliga författningar med tillämpningsföreskrifter utfärdas eller ändras.

Militära rättegångslagen (1948:472) (MRL) innehåller i 29-36 §§ särskilda bestämmelser om personella tvångsmedel, nämligen gripande, förvarsarrest och tagande i förvar. Regler om gripande och förvarsarrest bör i och för sig ändras som en följd av mina förslag. I ett förslag som nyligen har remitterats till lagrådet föreslås omfattande ändringar i det militära straffrättsliga ansvarssystemet, bl.a. föreslås att MRL upphävs. Bestämmelser om gripande och förvarsarrest föreslås inte få någon motsvarighet i den nya lagstiftningen. Det finns därför ingen anledning att nu ta upp frågan om ändringar i MRL eller i författningar som ansluter till MRL.

1 Rättegångsbalken

19 kap. 12 §

Enligt denna paragraf i sin nuvarande lydelse gäller forumreglerna i 19 kap. också i fråga om häktningsförhandlingar. Detta innebär att en häktningsförhandling skall hållas på den ort där åtal för brottet kan ske, dvs. i allmänhet på gärningsorten eller den ort där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig. Som jag framhållit i den allmänna motiveringen skulle det i många fall innebära avsevärda fördelar om en häktningsförhandling kunde hållas också på den ort där den misstänkte har gripits.

I ett andra stycke har mot bakgrund härav upptagits en regel som medger att en anmälan om häktning får tas upp av den domstol där prövningen av häktningsfrågan lämpligen kan ske.

24 kap.

I kapitlet föreslår jag att två paragrafer upphävs, nämligen 10 och 11. Innehållet i 10 § har förts över till 17 § i förslaget.

När det gäller nuvarande 11 § finns det i 1976 års lag om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. detaljerade bestämmelser om behandlingen av dem som berövats friheten på grund av misstanke om brott. Lagen innehåller också vissa allmänna princper. I 1 § stadgas således att den misstänkte inte får underkastas mera omfattande inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med frihetsberövandet samt ordning och säkerhet. Vidare skall enligt stadgandets andra stycke i nämnda lag den som berövats friheten behandlas så att skadliga verkningar av frihetsberövandet motverkas. I 22 § i detta kapitel hänvisas till de nu nämnda reglerna. Med hänsyn till detta tjänar det nuvarande stadgandet i 11 § inget annat syfte än att ytterligare erinra om vikten av att principerna om human behandling av den misstänkte iakttas. Att den som anhållits skall hållas i förvar torde få anses självklart.

Till följd av att §§ 10 och 11 upphävs har numreringen av de paragrafer som följer efter dessa förskjutits. De nuvarande §§ 12-24 motsvaras således av 10-22 i förslaget.

1 §

I denna paragraf regleras de grundläggande förutsättningarna för häktning. Som framgår av den allmänna motiveringen innebär förslaget ingen förändring när det gäller kravet på brottsmisstankens styrka i normalfallet. I tredje stycket har däremot upptagits ett nytt stadgande som medger häktning i vissa fall på en lägre brottsmisstanke än sannolika skäl.

Förslaget i paragrafens första stycke innebär inte heller någon ändring när det gäller kravet på brottets svårhet som grund för häktning. Som huvudregel gäller även i fortsättningen att för det häktningsgrundande brottet skall vara stadgat fängelse i ett år eller däröver.

Förutsättningarna för häktning på grund av flyktfara och kollusionsfara har tagits upp i första stycket 1. Beviskravet för risken för flykt eller kollusion har därvid formulerats om. Förutsättningen att det skall finnas en påtaglig risk för flykt eller kollusion innebär ett understrykande av kravet på att det skall föreligga omständigheter i det enskilda fallet som innebär en konkret fara för flykt eller kollusion.

I första stycket 2. anges förutsättningarna för häktning på grund av fara för fortsatt brottslighet. Även här gäller att risken skall framstå som konkret i det enskilda fallet. I detta krav ligger att ett frihetsberövande skall vara nödvändigt med hänsyn till att det på grund av omständigheterna i det enskilda fallet föreligger fara för att den misstänkte skall begå nya brott.

När det gäller recidivfara som häktningsgrund har dessutom förutsättningarna för häktning skärpts genom kravet att det häktningsgrundande

brottet skall ha riktat sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller vara av annan farlig art eller att brottsligheten skall ha varit av stor omfattning. I den allmänna motiveringen har angetts vilka typer av brott som även i fortsättningen bör kunna leda till häktning vid risk för återfall. Som exempel på brott som riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet har där nämnts brott enligt 3 och 4 kap. BrB. Under denna kategori faller också andra brott som innebär våld mot person eller hot om våld liksom vissa andra brott som allvarligt riktar sig mot den personliga integriteten, t.ex. vissa sexualbrott. När det gäller sådan brottslighet i övrigt, som på grund av sin art eller omfattning i vissa fall bör kunna föranleda häktning på grund av recidivfara, har som exempel nämnts förmögenhetsbrott under vissa förutsättningar. Också vissa andra brott kan vara så farliga eller samhällsskadliga att det ibland är nödvändigt att kunna anhålla och häkta på grund av recidivfara, t.ex. narkotikabrott när det är fråga om försäljning av narkotika. Sådana brott kan f.ö. också betecknas som en sådan art av brottslighet som riktar sig mot annans liv och hälsa. Också vid vissa trafiknykterhetsbrott kan det ibland finnas utrymme för anhållande och häktning vid recidivfara.

En annan nyhet är att det uttryckligen angetts att den nya brottsligheten skall vara av samma art. När det gäller bakgrunden till den ändrade formuleringen hänvisar jag till den allmänna motiveringen, avsnitt 9.6. Som jag där har understrukit skall kravet på att det skall röra sig om samma art av brottslighet tolkas vidsträckt.

Stadgandet i nuvarande tredje stycket om häktning vid vissa svåra brott kvarstår. I stadgandet anges att häktning skall ske om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas. Avsikten med det nya uttryckssättet "skäl till häktning" är att klarare ange att det måste vara uppenbart att inte någon av de särskilda häktningsförutsättningarna flyktfara, kollusionsfara eller fara för fortsatt brottlighet föreligger för att häktning skall kunna underlåtas. Detta torde överensstämma med vad som ursprungligen avsetts med stadgandet.

Tredje stycket innehåller en ny regel om s.k. utredningshäktning. Skälen för denna undantagsregel har redovisats i den allmänna motiveringen. Förutsättningar för häktning enligt stadgandet är att det föreligger skälig misstanke om brott med fängelse ett år eller mera i straffskalan och att någon av de särskilda häktningsgrunderna flyktfara, kollusionsfara eller fara för fortsatt brottslighet föreligger. Dessutom krävs att det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avbidan på ytterligare utredning om brottet. Har häktning beslutats med stöd av tredje stycket krävs att domstolen håller en ny förhandling i häktningsfrågan inom en vecka, se 18 §.

Regeln i den nuvarande paragrafens fjärde stycke om förbud mot häktning vid bötesbrott har flyttats till 3 §.

§ 2

I denna paragraf har endast gjorts den sakliga ändringen att beviskravet för risken att den misstänkte flyr utomlands har uttryckts på samma sätt som vid bl.a. flyktfara i § 1. I övrigt har endast gjorts vissa språkliga justeringar.

§ 3

Första stycket innehåller i första meningen en allmän proportionalitetsprincip. Regeln har behandlats i den allmänna motiveringen.

Tillämpningen av proportionalitetsregeln aktualiseras naturligtvis i första hand vid prövningen av häktningsfrågan. Regeln är emellertid tillämplig under hela förfarandet, således också redan i samband med gripandet och då frågan om anhållande prövas. Även senare då häktning har skett har regeln betydelse inte minst i samband med prövningen av om omhäktning skall ske.

Andra meningen i första stycket innehåller en erinran om att häktning får ske endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande tvångsmedel. Denna regel är ett uttryck för principen att minsta möjliga tvång skall användas för att nå det avsedda syftet. De alternativ till frihetsberövande som skall utnyttjas om det är möjligt regleras i 25 kap. Till bestämmelserna i detta kapitel hänvisas i paragrafens fjärde stycke.

I sista meningen av första stycket har tagits in en bestämmelse som förbjuder häktning vid brott som kan antas medföra böter. Regeln motsvarar nuvarande 1 § fjärde stycket.

I nuvarande första stycket anges vissa begränsningar i möjligheten att häkta vissa kategorier av personer, där en häktning anses kunna medföra särskilt allvarlig skada. Bestämmelsen tar sikte på bl.a. unga personer och sådana som är sjuka samt kvinnor i tiden strax före eller efter en förlossning. Rätten skall emellertid ta hänsyn även till den skada som häktning kan medföra för den misstänktes barn. Förslaget i andra stycket innebär långtgående begränsningar i häktningsmöjligheterna bl.a. i fråga om samma kategori som enligt nuvarande första stycket. Den nuvarande möjligheten till övervakning har emellertid avskaffats och ersatts med rannsakningsövervakning enligt 25 kap. 1 §. I bestämmelsen hänvisas nu till möjligheten att tillgripa åtgärder enligt 25 kap., dvs. förutom rannsakningsövervakning reseförbud och anmälningsskyldighet.

§ 4

En fråga om häktning skall, liksom idag, alltid prövas av rätten. Behörig domstol i häktningsfrågan är enligt förslaget i 19 kap. 12 § varje domstol där prövningen med fördel kan ske.

Regeln i andra meningen om utformningen av ett häktningsbeslut motsvarar nuvarande 16 § första stycket.

§ 5

Första stycket motsvarar med en språklig modernisering nuvarande första stycket i 24 kap. 5 §.

Regeln i nuvarande andra stycket om s.k. utredningsanhållande har slopats. Detta innebär dock ingen ändring i sak med hänsyn till att utredningshäktning har införts i 1 § tredje stycket. Eftersom anhållande kan ske i alla de fall då häktningsförutsättningarna är uppfyllda kan alltså anhållande även ske om förutsättningar för utredningshäktning föreligger.

Paragrafens andra stycke motsvarar nuvarande tredje stycket.

§ 6

Normalt fattas ett anhållningsbeslut efter det att den misstänkte har gripits eller på någon annan grund befinner sig hos polisen. Om förutsättningar föreligger kan emellertid ett anhållningsbeslut meddelas också i den misstänktes frånvaro. Så snart ett sådant anhållningsbeslut har verkställts eller då den som har anhållits och därefter avvikit har gripits, skall enligt paragrafens första stycke anmälan om gripande göras hos åklagaren. Åklagaren skall omedelbart besluta om det fortsatta frihetsberövandet.

För att fastställa den misstänktes identitet och kontrollera att förutsättningarna för anhållningsbeslutet fortfarande föreligger är det viktigt att den misstänkte blir förhörd så snart det kan ske efter frihetsberövandet. I de flesta fall skall ett förhör kunna hållas innan anmälan till åklagaren görs. Om förhöret inte kan genomföras omedelbart, t.ex. på grund av att en tolk måste engageras, får detta dock inte fördröja en anmälan till åklagaren.

När det gäller förfarandet i samband med ett gripande, se 8 §.

I andra stycket har endast gjorts språkliga ändringar.

§ 7

I denna paragraf regleras förutsättningarna för ett gripande. Förfarandet i samband med ett gripande regleras i 8 §. Nuvarande tredje stycket passar bättre under 8 § och har förts över dit. I övrigt har i paragrafen endast gjorts språkliga moderniseringar.

§ 8

Paragrafen reglerar förfarandet i samband med ett gripande.

Enligt första stycket skall den som har gripits förhöras så snart det kan ske. Förhöret kan i allmänhet hållas av en polisman. Liksom enligt gällande rätt är avsikten med förhöret att fastställa den misstänktes identitet och kontrollera att förutsättningarna för frihetsberövandet föreligger.

Om den misstänkte inte friges senast i samband med förhöret skall enligt andra meningen i första stycket frihetsberövandet skyndsamt anmälas hos åklagaren. Ett gripande behöver således inte anmälas hos åklagaren om det senast i samband med förhöret framkommer att skäl för häktning inte föreligger. Den misstänkte kan då omedelbart försättas på fri fot.

Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen kommer det också i fortsättningen att ibland krävas att åklagaren själv hör den misstänkte för att skaffa sig ett säkert beslutsunderlag i anhållningsfrågan. Det är naturligtvis nödvändigt att frihetsberövandet anmäls hos åklagaren så snabbt som möjligt då saken är tveksam eller svår och det krävs att åklagaren antingen själv hör den misstänkte eller lämnar instruktioner om vad den misstänkte skall höras om.

Andra stycket avser sådana situationer då det, i samband med ett förhör med någon som själv har inställt sig eller som utan att vara gripen på någon annan grund finns tillgänglig hos en polismyndighet, framkommer anhållningsskäl.

När en anmälan enligt första eller andra stycket har skett åligger det åklagaren att omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas eller friges. Kravet på omedelbarhet utesluter dock inte att åklagaren i vissa fall genom kompletterande utredning eller genom en kontroll av lämnade uppgifter skaffar sig bästa möjliga beslutsunderlag i anhållningsfrågan.

I de fall den misstänkte tidigare är gripen kommer han eller hon på grund härav att kunna kvarhållas i avvaktan på åklagarens ställningstagande i frågan om det fortsatta frihetsberövandet. Om däremot den misstänkte formellt inte är gripen då frågan om anhållande aktualiseras får han eller hon ändå enligt andra meningen i tredje stycket hållas kvar i avvaktan på åklagarens beslut i anhållningsfrågan. Rätten enligt stadgandet att hålla kvar den misstänkte motsvarar närmast vad som enligt gällande rätt brukar kallas skrivbordsgripande.

§ 10

Enligt huvudregeln i paragrafens första stycke skall åklagaren senast dagen efter anhållandet, vilket i regel också betyder dagen efter det faktiska frihetsberövandet, hos rätten anmäla att han vill ha häktningsfrågan prövad. Sin begäran om häktning behöver han dock inte framställa förrän vid häktningsförhandlingen. I stället för framställning om häktning används därför uttrycket anmälan om häktning. I många fall skall en häktningsanmälan kunna ske redan samma dag som frihetsberövandet har skett. Om det föreligger synnerliga skäl får anmälan göras senast tredje dagen efter anhållandet. Vad som avses med synnerliga skäl har närmare utvecklats i den allmänna motiveringen.

Som tidigare framhållits är på grund av en föreslagen ändring i 2 § lagen om beräkning av lagstadgad tid den s.k. söndagsregeln inte tillämplig i fråga om frister i samband med anhållande och häktning enligt detta kapitel. Detta innebär att behörig personal vid domstolen måste vara tillgänglig under tjänstgöringsfria dagar inte bara i samband med en häktningsförhandling utan också för att kunna ta emot en häktningsanmälan från åklagaren och planera för häktningsförhandlingen.

Åklagarens anmälan av häktningsfrågan måste med hänsyn till de frister som gäller i de flesta fall ske per telefon. Enligt paragrafens andra stycke skall den misstänkte och hans försvarare samtidigt underrättas om att häktningsanmälan har skett.

Med hänsyn till den begränsade tid som gäller för åklagarens häktningsanmälan har skyldigheten slopats att enligt gällande rätt överlämna en häktningspromemoria i samband med häktningsframställningen. I många fall kan det trots att det saknas föreskrifter om detta ändå vara lämpligt att åklagaren före förhandlingen sammanställer och överlämnar en kortfattad redogörelse över vad som dittills förekommit under förundersökningen eller överlämnar andra handlingar som kan ha betydelse för häktningsfrågans bedömande. Det är viktigt att sådana uppgifter samtidigt lämnas till den misstänkte och hans försvarare.

§ 11

När en anmälan om häktning har gjorts skall domstolen utan dröjsmål

hålla förhandling i häktningsfrågan. Detta innebär i regel senast dagen efter anmälan. Som tidigare sagts innebär förslaget till ändring i 2 § lagen om beräkning av lagstadgad tid att den s.k. söndagsregeln inte kan åberopas som skäl för att dröja med förhandlingen. Inte annat än undantagsvis innebär heller den omständigheten att domaren är upptagen av andra förhandlingar eller annan tjänsteförrättning skäl att skjuta på förhandlingen.

Enligt andra meningen i första stycket får häktningsförhandlingen aldrig hållas senare än fyra dagar efter det faktiska frihetsberövandet. Regeln medför att domstolen, i de fall då åklagaren anmäler häktningsfrågan först tredje dagen efter frihetsberövandet, är absolut tvingad att hålla förhandlingen med en dags varsel. Eftersom åklagarens frist för häktningsanmälan räknas från anhållandet kan det i undantagsfall, om det faktiska frihetsberövandet skett dagen före anhållandet, inträffa att förhandlingen måste hållas samma dag som anmälan sker. I de fall åklagaren väntar med häktningsanmälan är det emellertid naturligt att han underhand underrättar domstolen om de ärenden i vilka han kan komma att aktualisera en häktningsfråga.

Möjligheterna att hålla gemensam häktnings- och huvudförhandling enligt nuvarande 13 § har slopats med hänsyn till fyradagarsregeln i första stycket. Inget hindrar naturligtvis att huvudförhandling hålls inom fyradagarsfristen när detta är möjligt.

§§ 12 och 13

I paragraferna har inte gjorts några sakliga ändringar.

§ 14

Andra meningen i nuvarande 16 § första stycket har förts över till 4 §. I andra stycket har endast gjorts språkliga ändringar.

§ 15

Paragrafen innehåller bestämmelser om häktning av den som befinner sig på fri fot.

I första och andra styckena har endast skett språkliga och redaktionella ändringar.

Enligt tredje stycket skall anmälan göras hos rätten så snart ett häktningsbeslut som fattats i den misstänktes frånvaro har verkställts. Tredje stycket täcker även det fall att den misstänkte har häktats trots att han inte varit närvarande vid rätten utan att han för den skull befinner sig på fri fot. Kravet i Europakonventionen på personlig inställelse till en häktningsförhandling medför att regeln i 12 § om handläggning i den misstänktes frånvaro endast kan komma ifråga i mycket sällsynta undantagsfall. Det kan dock tänkas att den misstänkte på grund av svår sjukdom eller av annan anledning inte kan inställas till förhandlingen. Också i sådana fall måste, så snart hindret för den misstänktes närvaro vid rätten har upphört, en anmälan om detta göras till rätten.

Kravet i Europakonventionen på att den som berövats friheten i avvaktan på rättegång ofördröjligen skall ställas inför en opartisk domare medför att också beträffande den som häktats i sin frånvaro frihets-

berövandet måste prövas av en domstol inom tidsfristen i 11 §. Fristen räknas då från den tidpunkt då häktningsbeslutet verkställdes eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten upphörde. I paragrafens fjärde stycke har därför tagits in en regel som innebär att rätten i sådana fall åläggs att hålla en förhandling i häktningsfrågan utan dröjsmål sedan en anmälan enligt tredje stycket har gjorts. I överensstämmelse med vad som gäller i 11 § måste förhandlingen alltid hållas senast fjärde dagen efter det att häktningsbeslutet verkställdes eller hindret för den misstänktes närvaro vid rätten upphörde. Forumregeln i 19 kap. 12 § andra stycket innebär att en förhandling enligt fjärde stycket kan hållas också vid en annan domstol än den där häktningsbeslutet fattades.

§ 16

Enligt 19 kap. 12 § kan häktningsfrågan handläggas vid en annan domstol än den där åtalet kan komma att väckas. Även i dessa fall skall åtalstiden bestämmas av häktningsdomstolen men då lämpligen i samråd med den domstol som sedan kommer att handlägga målet.

Enligt paragrafens första stycke skall rätten sätta ut en tid inom vilken åtal skall väckas då den beslutar om häktning. Av sista meningen i stycket framgår att åtalstid inte behöver bestämmas då rätten beslutar om häktning av någon som inte är närvarande eller då rätten beslutar om häktning enligt 1 § tredje stycket. Åtalstid skall i dessa fall bestämmas vid den förhandling som enligt 15 § fjärde stycket skall hållas när anmälan skett om att ett häktningsbeslut i den misstänktes frånvaro har verkställts resp. vid omprövningsförhandlingen enligt 18 §.

I övrigt har innehållet i paragrafen disponerats om med hänsyn till vad som anförts i den allmänna motiveringen att häktningsförhandling i princip alltid skall hållas med två veckors mellanrum. Reglerna i nuvarande sista stycket har flyttats till andra stycket i förslaget. Tredje stycket i förslaget motsvarar nuvarande andra stycket med den skillnaden att i förslaget föreskrivs att förhandling som regel skall hållas med två veckors mellanrum oavsett om tvåveckorsfristen överskrids redan från början genom ett beslut om mer än två veckors åtalstid eller om detta sker därefter genom ett beslut om förlängning av åtalstiden.

Andra stycket i förslaget innehåller den nyheten att den misstänkte och hans försvarare om det är möjligt skall beredas tillfälle att yttra sig över en framställning om förlängd åtalstid.

§ 17

I gällande rätt stadgas i 10 § att den misstänkte omedelbart skall friges när skäl för anhållandet inte längre föreligger.

I 19 § i dess nuvarande lydelse stadgas på samma sätt att den som häktats omedelbart skall friges när - utom annat - skäl för häktning inte längre föreligger.

Eftersom förutsättningarna för att upphäva såväl ett beslut om anhållande som ett beslut om häktning hädanefter kommer att vara desamma, nämligen att häktningsskäl inte längre föreligger, har innehållet i nyssnämnda stadgandena upptagits i ett andra stycke i paragrafen. Enligt denna regel skall ett beslut om anhållande eller häktning omedelbart

upphävas när skäl för häktning inte längre föreligger.

Beslut om att upphäva ett anhållningsbeslut meddelas även i fortsättningen av åklagaren, liksom det är rätten som alltid förordnar om upphävande av ett häktningsbeslut, således även i de fall åklagaren beslutar att inte väcka åtal eller nedlägga väckt åtal eller åklagaren eljest finner att den häktade bör försättas på fri fot. När åklagaren finner att skäl för häktning inte längre föreligger skall han omedelbart underrätta domstolen om detta. En sådan anmälan kan ske formlöst, t.ex. genom ett telefonsamtal, och kan med hänsyn till domstolarnas beredskapstjänstgöring i fortsättningen tas upp även på tjänstgöringsfria dagar.

§ 18

De särskilda reglerna i nuvarande 20 § om förfarandet vid häktning i högre rätt har slopats. Motiven för detta har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.13).

I paragrafen har i stället upptagits regeln om den omprövningsförhandling som skall hållas då den misstänkte har häktats med stöd av 1 § tredje stycket. Enligt paragrafen skall en omprövningsförhandling hållas senast en vecka efter den förhandling då häktningen beslutades. Vid omprövningsförhandlingen skall rätten pröva om förutsättningarna för häktning enligt huvudregeln föreligger, dvs. om det finns sannolika skäl för den misstänktes skuld till brottet och om i övrigt häktningsskäl enligt 1 § föreligger.

§ 19

I första stycket har gjorts språkliga moderniseringar. I andra stycket har också gjorts en redaktionell jämkning m.h.t. omformuleringen i 1 och 2 §§ av beviskravet för flyktfara.

§ 20

Den som är häktad förvaras i allmänhet i allmänt häkte. Under vissa särskilda förhållanden kan dock den häktade enligt 13 § behandlingslagen under viss kortare tid få lämna häktet. Beslut om detta meddelas av åklagaren. 4 § behandlingslagen förutsätter också att den häktade i vissa fall vistas på sjukhus.

Enligt andra stycket kan rätten, om det är lämpligt, medge att den häktade även under längre perioder, t.ex. dagtid, får vistas utanför häktet. Som framhållits i den allmänna motiveringen torde ett sådant medgivande knappast bli aktuellt vid häktning på grund av flyktfara eller kollusionsfara. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas främst beträffande dem som genom inlåsning t.ex. nattetid kan avhållas från att begå brott under vissa mer kritiska skeden på dygnet.

Trots ett medgivande att vistas utanför häktet skall den misstänkte även under denna tid anses som häktad. Detta innebär att de regler som gäller för häktade i tillämpliga delar också gäller för den som medgetts att under häktningstiden vistas utanför förvaringslokalen. Föreskrifter om avräkning av häktningstid t.ex. skall således tillämpas fullt ut även om häktningen delvis har verkställts utanför häktet.

Medgivande att vistas utanför häktet lämnas av åklagaren eller rätten.

Normalt aktualiseras frågan vid häktningsförhandlingen eller vid en omhäktningsförhandling. Åklagaren kan emellertid när som helst under häktningstiden besluta om ett sådant medgivande.

I samband med ett medgivande enligt andra stycket skall rätten eller åklagaren ställa upp de villkor som krävs för den häktades övervakande. Ett sådant villkor kan t.ex. innebära en skyldighet att på vissa tider anmäla sig hos häktet.

Med hänsyn till vikten av att ett medgivande att vistas utanför häktet vid behov snabbt kan återkallas har enligt sista punkten i andra stycket åklagaren givits befogenhet att återkalla medgivandet även om detta har meddelats av rätten. I sådant fall måste emellertid en anmälan göras till rätten.

I tredje och fjärde styckena har endast gjorts språkliga ändringar.

§§ 21 och 22

I dessa paragrafer har inte gjorts några sakliga ändringar.

25 kap.

Till följd av att i 2 § har upptagits närmare föreskrifter om utformningen av institutet rannsakningsövervakning har numreringen av kapitlets följande paragrafer förskjutits. Paragraferna 3 - 10 i förslaget motsvarar nuvarande 2 - 9 med vissa sakliga och språkliga ändringar.

§ 1

I paragrafens första stycke har upptagits de alternativ till häktning som förutsätts i den proportionalitetsregel som föreslås i 24 kap. 3 §. De alternativ som kan tillgripas är, förutom nuvarande reseförbud och anmälningsskyldighet, ett nytt institut kallat rannsakningsövervakning. Enligt första stycket förutsätts att i de fall häktningsförutsättningar föreligger i första hand något av de nämnda häktningsalternativen skall utnyttjas.

För rannsakningsövervakning på grund av recidivfara krävs enligt första stycket att det föreligger häktningsskäl. Enligt andra stycket får emellertid rannsakningsövervakning generellt beslutas i recidivfall då det är fråga om brott med minst ett års fängelse i straffskalan alltså även om brottet inte är av den mer kvalificerade beskaffenhet som förutsätts för häktning enligt 24 kap. 1 § första stycket 2. Härigenom lämnas en möjlighet att besluta om rannsakningsövervakning av dem som genom skärpta häktningsförutsättningar i fortsättningen inte kan häktas på grund av risk för fortsatt brottslighet.

På samma sätt som enligt gällande rätt får enligt paragrafens tredje stycke reseförbud och anmälningsskyldighet meddelas den som skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa om i övrigt förutsättningar för rannsakningsövervakning föreligger, dvs. även vid recidivfara i de fall som avses i paragrafens andra stycke. Reseförbud och anmälningsskyldighet får vidare liksom idag enligt andra meningen i paragrafens tredje stycke tillgripas vid alla slag av brott, om det finns en påtaglig risk att den misstänkte genom att fly utomlands undandrar sig lagföring eller straff.

§ 2

Innebörden av rannsakningsövervakning har närmare redovisats i den allmänna motiveringen.

Enligt första stycket skall rannsakningsövervakning alltid förenas med föreskrifter om skyldighet för den misstänkte att under angivna tider vara tillgänglig på anvisad plats, t.ex. i sin bostad. Sådana föreskrifter är en förutsättning för den kontroll som rannsakningsövervakning förutsätter. Att övervakare alltid skall utses framgår av andra meningen i första stycket.

Enligt paragrafens andra stycke är den misstänkte skyldig att iaktta skötsamhet och att följa de föreskrifter om läkarvård, nykterhetsvård eller annan behandling som har ålagts honom. I kravet på skötsamhet ligger naturligtvis att den misstänkte måste avhålla sig från att begå nya brott. Rannsakningsövervakningen förutsätter emellertid också att den misstänkte i övrigt sköter sig och avstår från missbruk som lätt leder till ny kriminalitet.

Förutom föreskrifter om uppehållsplats och läkarvård eller annan behandling kan den misstänkte också åläggas annat villkor som behövs för att tillgodose syftet med rannsakningsövervakningen. De föreskrifter som kan komma i fråga får bestämmas från fall till fall.

Om sanktioner på grund av överträdelse av föreskrifter enligt denna paragraf finns regler i 10 §.

§ 3

Ett beslut om reseförbud eller anmälningsskyldighet kan utformas på samma sätt som sker idag. Behovet av särskilda föreskrifter i samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet kommer dock i allmänhet inte att vara så stort med hänsyn till möjligheterna att utnyttja det effektivare tvångsmedlet rannsakningsövervakning. Vissa slag av villkor torde emellertid vara särskilt lämpliga i samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet, nämligen föreskrifter att lämna ifrån sig pass eller annan sådan handling som gäller som pass för att underlätta kontrollen över den misstänkte. I paragrafens andra stycke har särskilt angivits villkor av detta slag. Vidare kan liksom idag reseförbud förenas med anmälningsskyldighet.

§ 4

Som framhållits i den allmänna motiveringen är det viktigt att ett beslut om rannsakningsövervakning kan fattas utan dröjsmål. Liksom beträffande reseförbud och anmälningsskyldighet tillkommer det därför inte bara rätten utan också åklagaren att besluta i frågan. I de fall då åklagaren har beslutat om rannsakningsövervakning kan den misstänkte dock begära rättens prövning av beslutet, se § 6. Om åklagaren har beslutat i frågan skall han också meddela de föreskrifter som skall gälla. Åklagaren skall då också förordna övervakare och - om uppdraget slutförts innan åtal har väckts - besluta om ersättning till denne. När åtal har väckts bör det ankomma på rätten att besluta i frågor som rör rannsakningsövervakning, reseförbud och anmälningsskyldighet, jfr dock § 8 andra stycket, enligt vilket stadgande åklagaren i vissa fall får

upphäva eller ändra även ett beslut som har meddelats av rätten.

De nuvarande föreskrifterna i 3 § andra och tredje styckena har gjorts tillämpliga även beträffande rannsakningsövervakning. Liksom när det gäller nuvarande reseförbud och anmälningsskyldighet får möjligheten för rätten att besluta om rannsakningsövervakning sin största betydelse i de fall då åklagaren har yrkat häktning, eller då den misstänkte vid en förhandling enligt 24 kap. 16 § tredje stycket yrkat att häktningen skall ersättas av ett beslut om rannsakningsövervakning. Möjligheten att direkt väcka en fråga om rannsakningsövervakning torde, liksom fallet är i dag när det gäller reseförbud och anmälningsskyldighet, komma att utnyttjas endast undantagsvis eftersom åklagaren själv kan besluta om användningen av dessa tvångsmedel. Regeln härom bör dock behållas med hänsyn till målsägandens möjligheter att väcka frågan. Något behov att att meddela ett interimistiskt beslut i frågan finns dock knappast. Något stadgande härom har därför inte tagits med i förslaget.

I tredje stycket har beträffande handläggningen hänvisats till reglerna i 24 kap. 15 §. När det gäller rannsakningsövervakning framgår av hänvisningen i 11 § att reglerna i 24 kap. om förhandling m.m. generellt är tillämpliga i fråga om rannsakningsövervakning. Hänvisningen i förevarande stycke har emellertid behållits med hänsyn till att den avser också handläggningen av frågor om reseförbud och anmälningsskyldighet.

§ 5

Särskilt med hänsyn till påföljden för överträdelse av vad som åligger den misstänkte enligt ett beslut om rannsakningsövervakning, reseförbud eller anmälningsskyldighet, är det viktigt att i beslutet klart och otvetydigt anges vilka föreskrifter som skall gälla. Ett särskilt stadgande om detta har tagits in i paragrafens första stycke. Det är också viktigt att det görs klart för den misstänkte vilka konsekvenser som följer på brott mot meddelade föreskrifter. En erinran om påföljden för överträdelse av vad som åligger honom enligt beslutet skall enligt andra meningen i stycket tas in i beslutet. Framför allt måste emellertid innebörden av beslutet noga förklaras för den misstänkte.

Andra stycket innehåller en föreskrift om delgivning av ett beslut enligt första stycket. Delgivning sker enligt reglerna i delgivningslagen. När det gäller ett beslut om rannsakningsövervakning kan det förutsättas att ett sådant undantagslöst kommer att meddelas i den misstänktes närvaro. Delgivning har då enligt 20 § delgivningslagen skett när beslutet meddelades.

§ 6

Reglerna om överprövning av ett beslut om reseförbud eller anmälningsskyldighet som meddelats av åklagaren och förfarandet vid en sådan överprövning har i paragrafen gjorts tillämpliga även på rannsakningsövervakning.

§ 7

I de fall då rätten meddelar ett beslut om rannsakningsövervakning,

reseförbud eller anmälningsskyldighet skall rätten, i likhet med vad som gäller vid häktning enligt 24 kap. 16 § första stycket, bestämma en tid inom vilken åtal skall väckas. Tiden får inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Om åklagaren har beslutat i tvångsmedelsfrågan har i andra punkten i första stycket närmare angivits vilka frister som skall gälla för att väcka åtal. När det gäller reseförbud och anmälningsskyldighet skall, liksom enligt gällande rätt, åtal väckas inom en månad sedan beslutet meddelades. När det gäller rannsakningsövervakning har med hänsyn till tvångsmedlets mer ingripande natur tiden bestämts till högst två veckor.

Enligt paragrafens andra stycke kan emellertid rätten medge förlängning av åtalstiden. Beträffande rannsakningsövervakning följer av stadgandet i 11 § att rätten i enlighet med vad som gäller i fråga om häktning i 24 kap. 16 § tredje stycket i de fall åtalstiden överstiger två veckor med två veckors mellanrum måste hålla förhandling i tvångsmedelsfrågan. Kravet på att rätten skall hålla förhandling om åtalstiden överstiger två veckor gäller även i det fall det är åklagaren som har beslutat om rannsakningsövervakning. Frågan om förhandling enligt 24 kap. 16 § tredje stycket aktualiseras i dessa fall då en begäran om förlängd åtalstid görs hos rätten. Till skillnad mot vad som gäller vid reseförbud och anmälningsskyldighet måste alltså i dessa fall ett beslut om förlängning av åtalstiden i allmänhet följas av en förhandling. I likhet med vad som gäller för häktade skall den misstänkte och hans försvarare enligt sista meningen i andra stycket beredas tillfälle att yttra sig över en framställning om förlängd åtalstid då detta är möjligt.

§ 8

Enligt paragrafens första stycke skall ett beslut om tvångsmedel enligt 1 § omedelbart upphävas, dels om åtal inte väcks inom föreskriven tid, dels när skäl för beslutet inte längre föreligger.

Har beslutet meddelats av åklagaren har denne enligt andra stycket också befogenhet att upphäva beslutet liksom att besluta om ändringar när det gäller föreskrifter och villkor. Även i de fall beslutet har meddelats av rätten får åklagaren, till skillnad från vad som gäller i dag i fråga om reseförbud och anmälningsskyldighet, alltid besluta om sådana ändringar.

Liksom beträffande hänvisningen i 4 § till reglerna om häktning i 24 kap. har hänvisningen i paragrafens sista stycke behållits med hänsyn till att den avser också reseförbud och anmälningsskyldighet.

§ 9

Paragrafen har gjorts tillämplig även på rannsakningsövervakning. I paragrafen har i övrigt endast gjorts vissa språkliga justeringar. Hänvisningen till häktningsreglerna i 24 kap. har behållits av samma skäl som anförts under 4 och 8 §§.

§ 10

Genom föreskrifter om sanktioner då den misstänkte inte rättar sig efter vad som åligger honom enligt ett beslut om tvångsmedel enligt 25 kap.

markeras häktningsalternativens karaktär av villkorlig häktning.

När det gäller rannsakningsövervakning har i paragrafens första stycke föreskrivits att, om den misstänkte bryter mot de obligatoriska föreskrifterna i 2 § första stycket om skyldighet att uppehålla sig på en viss plats, skall han omedelbart häktas. Häktningssanktionen är i dessa fall obligatorisk. Av kravet på åsidosättande framgår dock att t.ex. förseningar av force majeur-karaktär inte kan läggas till grund för häktning.

Även när den misstänkte allvarligt överträder andra föreskrifter som har meddelats i samband med rannsakningsövervakning eller om han inte iakttar sådan skötsamhet som man kan begära för att syftet med rannsakningsövervakningen inte skall äventyras, skall han häktas. Detsamma gäller om han överträder ett reseförbud eller allvarligt åsidosätter villkor som har ställts upp i samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet. Möjlighet att underlåta häktning i dessa fall finns dock om det är uppenbart att anledning till häktning saknas. Härigenom och genom den begränsning i häktningssanktionen som ligger i kravet på att det skall vara frågan om ett allvarligt åsidosättande av vad som åligger den misstänkte, lämnas tillräckligt utrymme för en erforderlig prövning av behovet av häktning i det särskilda fallet med hänsyn till de möjligheter till mycket olika och individuellt anpassade föreskrifter som ges enligt 2 och 3 §§. Möjlighet att underlåta häktning föreligger således exempelvis i de fall den misstänkte försummar något villkor av mindre betydelse i samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet. Vid återfall i brott efter ett beslut om rannsakningsövervakning torde däremot häktning i regel vara en oundviklig reaktion.

I klarhetens intresse har i tredje stycket erinrats om att åklagaren kan anhålla den misstänkte i avvaktan på ett beslut om häktning enligt denna paragraf. Vidare har i fjärde stycket föreskrivits att reglerna i 24 kap. om förfarandet vid häktning också skall tillämpas vid prövningen av en fråga om häktning enligt denna paragraf.

§ 11

Enligt denna paragraf skall vid tillämpningen av RB, om inte annat sägs, i fråga om rannsakningsövervakning gälla vad som är föreskrivet om häktning och i fråga om anmälningsskyldighet vad som är föreskrivet om reseförbud. De regler i RB rörande häktning som härigenom görs tillämpliga även beträffande rannsakningsövervakning avser bl.a. frister (t.ex. 30:7 andra stycket, 45:14 andra stycket, 46:11 första stycket, 47:9 första stycket, 47:11 första stycket, 47:22 andra stycket, 51:13 andra stycket, 53:2 p. 3, 57:1) forum (19:12 andra stycket), offentlig försvarare (21:3 a), ny förhandling (24:18 tredje stycket), vissa andra förfaranderegler (t.ex. 51:4 tredje stycket, 52:7 tredje stycket, 55:8 andra stycket och besvär (52:1, 54:5, 56:1).

På samma sätt skall RB:s bestämmelser om förhandling, delgivning, frister, besvär m.m. beträffande reseförbud tillämpas också i fråga om anmälningsskyldighet.

26 kap. 2 och 7 §§ samt 27 kap. 5 och 14 §§

I dessa bestämmelser har gjorts redaktionella ändringar, som har föran-

letts av den ändrade paragrafnumreringen i 24 kap. I övrigt har endast gjort vissa språkliga ändringar.

51 kap. 13 §
Som anförts i den allmänna motiveringen har fristen för huvudförhandling i hovrätten i mål med häktad begränsats från åtta till sex veckor. I andra stycket har en ändring gjorts i enlighet härmed.

Hänvisningen i 25 kap. 11 § beträffande den som ställts under rannsakningsövervakning till de regler som gäller för häktade innebär att fristen enligt paragrafen också gäller i mål där den tilltalade har underkastats rannsakningsövervakning enligt 25 kap. 1 §.

I övrigt har i paragrafen gjorts vissa språkliga ändringar.

52 kap. 10 §
Mål som avser häktningsbeslut meddelade under rättegången handläggs i högre rätt som besvärsmål och förfarandet är i regel skriftligt. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.13) anser jag att det inte heller i fortsättningen bör ställas upp krav på muntlig förhandling i hovrätten i ett dit överklagat häktningsärende. Om hovrätten beslutar att häkta den misstänkte måste emellertid, med hänsyn till Europakonventionens regler, på samma sätt som vid tingsrätten den misstänkte inställas inför hovrätten inom fyra dagar efter det att häktningsbeslutet har verkställts. Föreskrifter om detta har tagits in i ett nytt stycke i denna paragraf genom en hänvisning till reglerna i 24 kap. 15 § tredje och fjärde styckena.

Övergångsbestämmelser
Enligt första meningen i övergångsbestämmelserna skall de föreslagna ändringarna träda i kraft den 1 juli 1986. Uppkommer efter denna tidpunkt en fråga om att använda tvångsmedel enligt 24 eller 25 kap. skall således de nya reglerna tillämpas. Har häktning eller tvångsmedel enligt 25 kap. beslutats före lagens ikraftträdande bör emellertid tvångsmedlet bestå enligt äldre lag till dess målet första gången efter lagändringen förekommer vid rätten. I fråga om ett gripande eller ett anhållande som har beslutats före ikraftträdandet skall dock efter den 1 juli 1986 tillämpas de föreslagna reglerna rörande bl.a. frister.

2 Lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid

2 §
I första stycket har endast gjorts språkliga ändringar.

Undantaget i andra stycket från den s.k. söndagsregeln har föranletts av kravet på regler som garanterar en snabb domstolsprövning av straffprocessuella frihetsberövanden. Undantagsregeln har närmare diskuterats i den allmänna motiveringen.

3 Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

2 §

1952 års tvångsmedelslag innehåller bestämmelser dels om personella tvångsmedel, dels om beslag och telefonavlyssning vid vissa brott mot rikets säkerhet och andra grövre brott.

Lagen hade ursprungligen en begränsad giltighetstid. Den har emellertid genom särskilda lagar fått fortsatt giltighet och gäller enligt lag 1984:1016 till utgången av 1985.

Lagen ger polis och åklagare vidgade möjligheter att använda straffprocessuella tvångsmedel. När det gäller de personella tvångsmedlen har i 2 § tagits in bestämmelser, som avviker från rättegångsbalkens regler om anhållningstidens längd. I förarbetena till 2 § framhålls att möjligheterna till förlängning av anhållningstiden är nödvändiga med hänsyn till den ofta komplicerade och svårutredda beskaffenheten av de brott som omfattas av lagen. De långa anhållningstider som medges enligt 2 § är emellertid inte förenliga med kravet i Europakonventionen på snabb domstolsprövning av ett straffprocessuellt frihetsberövande.

Lagen har sin huvudsakliga betydelse när det gäller beslag och telefonavlyssning. Reglerna om förlängd anhållningstid tillämpas mycket sällan. Det finns dock ingen anledning att här föreslå några sådana ändringar i lagen som innebär några avgörande försämringar i möjligheterna att utreda de brott som det här är fråga om. Frågan om möjligheterna att genom en permanent reglering föra över reglerna i 1952 års tvångsmedelslag till RB har f.ö. övervägts av tvångsmedelskommittén (SOU 1984:54 s. 249). En fortsatt reglering av fristerna för en häktningsförhandling bör således ta sikte på att, med bibehållna möjligheter till utvidgad tid för utredningen vid ifrågavarande brott, tillgodose Europakonventionens krav på en domstolsprövning av ett frihetsberövande inom fyra dagar.

I 2 § har därför föreslagits att behovet av ytterligare tid för utredning i häktningsfrågan löses genom att rätten i de fall som omfattas av lagen ges möjlighet att, på åklagarens begäran, förlänga den tid inom vilken en ny häktningsförhandling enligt 24 kap. 18 § RB skall hållas då den misstänkte på grund av att utredningen i häktningsfrågan inte är helt klar har häktats med stöd av regeln i 24 kap. 1 § tredje stycket RB. Genom att rätten ges möjlighet att förlänga tiden för en omprövningsförhandling enligt 24 kap. 18 § med högst två eller, om det med hänsyn till utredningen är oungängligen nödvändigt, högst fyra veckor, kommer i fortsättningen samma tid att stå åklagaren till buds för utredning i häktningsfrågan som enligt de nuvarande reglerna.

Mitt förslag innebär däremot att det hädanefter blir rätten som kontrollerar åklagarens begäran om ytterligare tid för att bedöma häktningsfrågan istället för som idag JK. Vid tillkomsten av 1952 års tvångsmedelslag diskuterades frågan om kontrollen över åklagarens handhavande av anhållningsinstitutet. Lösningen med JK som kontrollorgan kom till på förslag av första lagutskottet. Som skäl för att inte lägga kontrollen hos rätten anfördes bl.a. att domstolarna skulle stå främmande för polis-

och åklagarmyndigheternas verksamhet och att det också kunde innebära en viss risk för att förtroendet för domstolarna skulle påverkas ogynnsamt, om rätten gjordes till kontrollorgan när det gällde anhållningsinstitutet. Vidare framfördes att den omständigheten att rätten inte skulle vara skyldig att hålla förhandling väsentligt reducerade värdet av en kontroll av domstolen.

Med den lösning som föreslås i 2 § gör sig de nu anförda skälen mot att rätten kontrollerar åklagarens begäran om ytterligare tid för utredning i häktningsfrågan inte lika starkt gällande som tidigare. Genom att skälen för fortsatt frihetsberövande prövas av domstol vid en förhandling tillgodoses enligt min mening den misstänktes rättssäkerhetsintressen t.o.m. bättre än vad som är fallet enligt de nuvarande reglerna.

Utformningen av paragrafen medför att nuvarande andra stycket slopas.

4 Lagen (1957:668) om utlämning för brott

23 §

Ändringarna i paragrafen är föranledda av att rannsakningsövervakning införts som ett nytt tvångsmedel.

Eftersom tvångsmedel enligt denna paragraf utgör led i ett förfarande för utlämnande av en misstänkt gäller inte kraven i Europakonventionens art. 5 (3) på ofördröjlig inställelse av den misstänkte inför en opartisk domare. Frihetsberövande som utgör led i ett förfarande för utlämnande av en misstänkt regleras i art. 5 (1) (f). De frister som gäller idag enligt paragrafen kan därför behållas oförändrade. Det bör dock påpekas att frågor om användning av tvångsmedlen enligt paragrafen naturligtvis alltid bör handläggas med skyndsamhet, vilket också framgår av paragrafens andra stycke.

5 Lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

17 §

I lagen har gjorts motsvarande ändringar som i lagen (1957:668) om utlämning för brott.

6 Lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

17 §

I paragrafen har gjorts motsvarande ändringar som i lagen (1957:668) om utlämning för brott.

Enligt andra stycket skall förfarandereglerna i 24 och 25 kap. RB tillämpas i fråga om tvångsmedel enligt första stycket. Att reglerna i 24 kap. RB skall tillämpas innebär bl.a. att de frister som där föreskrivs

också gäller i fråga om anhållande och häktning enligt denna lag. Däremot gäller inte undantaget från den s.k. söndagsregeln i 2 § andra stycket lagen om beräkning av lagstadgad tid.

7 Lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

1 §

Även vid rannsakningsövervakning enligt 25 kap. RB bör liksom vid reseförbud och anmälningsskyldighet ersättning kunna utgå under de förutsättningar som i övrigt gäller för ersättning vid frihetsinskränkningar.

8 Passlagen (1978:302)

7 §

Paragrafen innehåller en uppräkning av hinder mot bifall till en passansökan. Ändringen i paragrafen är föranledd av att rannsakningsövervakning har införts som ett nytt häktningsalternativ. Rannsakningsövervakning bör, i likhet med reseförbud och anmälningsskyldighet, medföra avslag på en ansökan om pass.

Bilaga 1

Särskilt yttrande av Folke Ljungwall och Hans Wranghult

Utredningsmannen har enligt direktiven haft till uppgift att föreslå begränsningar i användningen av de frihetsberövande tvångsmedlen utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsutredningen och lagföringen minskar. Enligt vår uppfattning kan det dock starkt ifrågasättas om det över huvud taget är möjligt att i någon nämnvärd omfattning minska användningen av personella tvångsmedel utan att det sker på bekostnad av samhällsskyddet och effektiviteten i brottsbekämpningen. En annan sak är om det vid den avvägning mellan olika intressen som tvångsmedelsregleringen bygger på, är möjligt att tona ner de allmänna intressena i form av samhällsskydd och effektivitet till förmån för den enskildes krav på integritet och rättssäkerhet.

Från dessa utgångspunkter konstaterar vi att ett genomförande av utredningsmannens förslag inte kan ske utan att effektiviteten i brottsbekämpningen minskar och samhällsskyddet försämras. Vi är likväl beredda - främst med beaktande av Sveriges internationella åtaganden - att ställa oss bakom flertalet av de lagändringar utredningsmannen föreslår. På en punkt kan vi emellertid inte acceptera förslaget. Det gäller förutsättningarna för häktning på grund av recidivfara. Beträffande förmögenhetsbrott och andra brott som inte riktat sig mot annans liv, hälsa eller frihet innebär utredningsmannens förslag att denna häktningsgrund kan tillämpas endast om brottet är av annan farlig art eller brottsligheten är av stor omfattning. Förslaget leder enligt vår mening till stötande resultat. Detta åskådliggörs i utredningsmannens egna överväganden genom ett exempel på en typsituation där det även enligt hans uppfattning är svårt att acceptera att en dokumenterat brottsbenägen person inte kan häktas på grund av recidivfara. Utredningsmannen gör också bedömningen att hans förslag i denna del i någon mån kan inverka på effektiviteten i bekämpningen av de mera vardagsbetonade brotten.

De s.k. vardagsbetonade brotten, bl.a. inbrottsstölder, har i statsmakternas riktlinjer för brottsbekämpning angetts som en form av brottslighet där medborgarna har rätt att kräva effektiva motåtgärder (se prop. 1984/85:100, bil. 4 s. 21). Till effektiva motåtgärder hör onekligen att en återfallsförbrytare, som har upptagit sin brottsliga verksamhet, så snart han ertappas skall kunna hejdas genom ett frihetsberövande. Om möjligheten till häktning vid de s.k. vardagsbrotten avskaffas får dessa brott även automatiskt lägre prioritet genom att regler om förtur, tidsfrister m.m. inte längre gäller för dessa fall. Vi kan inte se annat än att de

konsekvenser som är förenade med utredningsmannens förslag om begränsning av häktningsmöjligheterna vid recidivfara är oförenliga med statsmakternas ovan redovisade intentioner för brottsbekämpningen.

Både i direktiven och i utredningsmannens överväganden hävdas att häktning på grund av recidivfara bör begränsas i förhållande till dagsläget. En sådan effekt menar vi kommer att inträda utan att häktningsmöjligheten inskränks till vissa brottstyper. Redan inom ramen för nu gällande rätt pågår i praxis en utveckling i denna riktning och genom utredningsmannens förslag på en rad andra punkter, vilka vi ställt oss bakom, uppnås ytterligare begränsningar. Vi tänker då på kortare tidsfrister, högre tröskel i fråga om risken för fortsatt brottslighet samt proportionalitetsregeln.

När man överväger att minska användningen av häktningsinstitutet måste man även beakta det substitut i form av rannsakningsövervakning som utredningsmannen föreslår. Vi anser detta tvångsmedel i och för sig vara värt att pröva, främst med hänsyn till institutets karaktär av "villkorlig häktning". Enligt vår uppfattning kan emellertid rannsakningsövervakning inte bli något effektivt häktningsalternativ, i vart fall inte när det gäller de notoriska återfallsbrottslingarna.

Vid en sammantagen bedömning anser vi att häktning på grund av recidivfara inte i lagen bör vara begränsad till vissa brottstyper utan kunna komma i fråga vid varje typ av brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver.

Bilaga 2

Särskilt yttrande av Peter Nobel

I nuvarande RB 24:1 tredje stycket stadgas, om det lindrigaste straffet för brottet är fängelse i två år, att häktning skall ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas. Detta har något oegentligt kommit att kallas obligatorisk häktning, vilket ju inte är helt korrekt, eftersom särskilda häktningsskäl ändå förutsättes. Den omvända bevisbördan i dessa situationer liksom det höga beviskravet - det högsta tänkbara - leder emellertid i praktiken till att häktning vid sådana grövre brott förekommer utan känt undantag. Då straffminimum satts så lågt som två års fängelse har "obligatorisk" häktning blivit långt ifrån ovanlig. Utredaren, som haft såväl frågan om avskaffande av denna specialregel för grövre brott liksom den om höjning av straffskalan uppe till diskussion, har dock valt att inte föreslå någon materiell ändring i gällande regel.

Jag anser detta vara olyckligt därför att det är tveksamt, om regeln är förenlig med vare sig den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna eller 1966 års FN-konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna. Jag hänvisar till H. Danelius, Mänskliga rättigheter, 3.dje uppl., s. 91 ff samt P. Nobel, Traktaträtt vid anhållande och häktning, SvJT 1984 s. 394 ff.

Den europeiska konventionen bör nämligen sannolikt tolkas så - jfr den s.k. Wienkonventionen om traktatstolkning — att det förutom brottsmisstanke måste föreligga flykt- eller recidivfara. FN-konventionen å sin sida förbjuder uttryckligen en allmän regel, att personer som avvaktar rättegång hålls i förvar. Fall av s.k. obligatorisk häktning i Sverige kan således mycket väl komma under internationell jurisdiktion och leda till för Sverige fällande avgöranden. Sådant bör undvikas i lagstiftningsarbetet.

Jag har också svårt att se nackdelarna med att man i vanlig ordning ställer krav på särskilda häktningsskäl även vid grövre brott. De utomordentligt sällsynta kanske endast teoretiskt förekommande undantag, som skulle kunna leda till försättande på fri fot i sådana fall kan knappast skada varken brottsbekämpningen eller det som avses med uttrycket det allmänna rättsmedvetandet.

På anförda skäl anser jag, att RB 24:1 tredje stycket bör upphöra att gälla.

Bilaga 3

Förslag av Peter Nobel till ett jouradvokatsystem

Bakgrund

Tidigare förslag

1974 års häktningsutredning ville i betänkandet Häktning och anhållande (SOU 1977:50) nedkorta tiderna för anhållande. Utredningen uttalade sig också för ett tidigare inträde av offentlig försvarare, särskilt i anslutning till anhållanden. Detta utmynnade i slutsatsen i betänkandet, att någon form av advokatjour borde övervägas för att tillgodose behovet av försvarare under veckoslut och helger.

I en bilaga till betänkandet på s. 221 ff skisserade jag ett förslag till advokatjour i brottmål och diskuterade även vissa principiella frågor i sammanhanget (förslaget publicerades också i TSA 1977 s. 335 ff).

Förslagen från 1973 års häktningsutredning ledde emellertid ej till någon reform med avseende på tiden för anhållande. Frågan om tidigare försvararinträde i brottmål fördes emellertid inte helt åt sidan. På initiativ av rättegångsutredningen (Ju 1977:6) tillsattes en arbetsgrupp under ordförandeskap av landshövdingen Ingvar Gullnäs. Gruppen lade fram en promemoria Översyn av utredningsförfarandet i brottmål (Ds Ju 1977:15). Ett 40-tal läsvärda sidor har ägnats åt försvararens uppgifter och möjligheter. Även här underströks angelägenheten av tidigare försvararinträde och mitt ovannämnda förslag till advokatjour finns med som en bilaga till promemorian. Inom justitiedepartementet fanns i vart fall intresse för att starta en försöksverksamhet med advokatjour. En år 1980 tillsatt ny arbetsgrupp under ledning av nuvarande lagmannen i Uppsala tingsrätt, Bengt Lambe, utarbetade en Diskussionspromemoria angående försöksverksamhet med advokatjour 1980-08-18. En sammanfattning av den gruppens förslag återfinns i min redogörelse Advokatjour i brottmål - reform med förhinder i TSA 1982 s. 3 ff. Som framgår av den redogörelsen blev det emellertid klart för arbetsgruppen redan under arbetets gång, att några anslag för den föreslagna försöksverksamheten inte då kunde påräknas.

Frågan blev därför liggande och kunde inte föras vidare förrän 1983 års häktningsutredning, som nu lägger fram sitt betänkande, åter gjorde den aktuell.

Utgångspunkter

Dessa är dels de önskemål som funnits hela tiden och som motiverat försöken att få till stånd ett tidigare försvararinträde eventuellt genom införandet av ett joursystem och dels de som återfinns i nu framlagda förslag om ändringar i Rättegångsbalken, vilka innebär drastiskt nedkortade frister från den misstänktes gripande och till dess häktningsförhandling hålls med honom.

Några av de synpunkter, som hela tiden motiverat önskemålet om ett tidigare försvararinträde, kan sammanfattas på följande sätt. En tidigare och mer aktiv advokatmedverkan i brottsutredningarna, bör medföra åtskilliga fördelar. Det är ägnat att lindra den misstänktes och frihetsberövades känsla av vanmakt och isolering och att motverka ogrundade anhållningsbeslut. Det kan kanske i vissa situationer bidra till en mer avspänd ton mellan den misstänkte och polisen och därigenom stundom till snabbare utredningar och kortare frihetsberövanden. Det kan minska antalet ogrundade beskyllningar mot polisen och å andra sidan leda till att misstag från polisens sida uppdagas snabbare. Framför allt bör det medföra bättre förberedda försvarsadvokater och därmed en bättre brottmålsprocess, som ger domstolarna ett mer fullgott underlag för deras domar och beslut.

De mer specifika utgångspunkter, som just nu nödvändiggör en lösning av frågan om försvararinträdet är som bekant de avgöranden i den Europeiska Domstolen för Mänskliga rättigheter, varigenom de svenska anhållningstiderna befunnits oförenliga med artikel 5.3 i den Europeiska Konventionen om Mänskliga rättigheter och grundläggande friheter (se Eur. Court H.R., Skoogström Judgement of 2 October 1984 and Mc. Goff Judgement of 26 October 1984, Series A No. 83 och Nobel traktaträtt vid anhållande och häktning, SvJT 1984 s. 394 ff).

För att bringa de svenska reglerna i överensstämmelse med traktaträttens krav föreslår utredaren bl.a., att åklagaren senast dagen efter gripandet måste sätta den anhållne misstänkte på fri fot eller till rätten inkomma med begäran om hans häktande. Undantagsvis får sådan ansökan göras senast tredje dagen efter frihetsberövandet, om det föreligger synnerliga skäl. För domstolen gäller, att häktningsförhandling skall hållas utan dröjsmål och att sådan förhandling över huvud taget inte får hållas senare än fyra dagar efter gripandet eller efter verkställighet av ett anhållningsbeslut.

Inom åklagarväsendet finns redan ett fungerande joursystem, men de nya reglerna kommer att innebära stora förändringar i rutinerna. Sålunda torde varsel om häktningsframställning eller preliminär sådan i framtiden oftast komma att göras av åklagaren per telefon, telex eller telefax. Skriftliga häktningsframställningar och därtill hörande promemorior kommer endast undantagsvis att finnas tillgängliga före häktningsförhandlingen och ibland inte då heller.

Domstolarna blir tvungna att hålla häktningsförhandlingar på kort varsel och för häktningsbelut behöriga domare måste finnas i beredskap även på lördagar och under helger.

Dessa här starkt sammanfattade utgångspunkter medför, att det ställs

ännu större krav på smidigheten hos ett system för jouradvokater än vad som antagits vid utarbetandet av tidigare förslag i ämnet.

Överväganden

Systemet med advokatjour i brottmål, som här föreslås, har ju till syfte att möta behovet av att snabbt kunna få tag i advokater för anhållna och övriga misstänkta främst under kvällar och helger. Naturligtvis skall man alltid i första hand försöka se till, att den misstänkte får kontakt med den advokat, som han själv vill välja, vare sig han redan på förhand vet vem han föredrar eller träffar sitt val med ledning av listan över i området verksamma brottmålsadvokater. Det är i brådskande fall, där sådan kontakt mellan misstänkt och önskad försvarare inte genast kan åstadkommas, som jouradvokaten skall träda in. Nu kan ju den advokat, som föredras av den misstänkte, vara bortrest eller upptagen. Därför bör jouradvokatsystemet fungera även under normal kontorstid. Däremot behövs inte någon advokatjour på natten från midnatt och till kl. 6.00 nästa morgon, eftersom all utrednings- och annan verksamhet normalt ligger nere under de timmarna.

Om advokatjourens funktion anges på detta sätt, visar det sig också av flera skäl nödvändigt att hålla isär jouradvokaten och hans funktioner från den slutlige försvararen och hans uppgifter. De viktigaste av dessa skäl skall här beröras.

Ett system med advokatjour får inte innebära, att man inkräktar på den misstänktes fria advokatval. Den misstänktes rätt att själv och fritt få välja vem som skall försvara honom är ett viktigt inslag i en rättssäker straffprocess liksom en viktig princip i en demokratisk rättsstat. I de fall således, där jouradvokaten får kontakt med en misstänkt, som vill ha annan advokat till sin försvarare, blir det en av jouradvokatens viktigaste och angelägnaste uppgifter att snarast möjligt hjälpa den misstänkte att få denna kontakt till stånd. I sådana situationer bör jouradvokaten också försöka undvika att föregripa det egentliga försvararbetet och de beslut, som måste fattas i dess inledning.

Det händer ofta, att flera för medgärningsmannaskap misstänkta personer samtidigt införs som gripna eller förvaras på samma polisstation. I sådana lägen kan ofta ett jävsförhållande föreligga, som hindrar jouradvokaten att engagera sig i åtminstone mer än en av dessa misstänktas försvar utöver vad rådgivning och visst stöd kan föranleda, just i deras belägenhet som frihetsberövade. I sådana situationer kan man vidare inte heller förvänta sig, att åklagare eller polisens utredningsmän skulle vara beredda godtaga, att jouradvokaten får tala med envar av de misstänkta i enrum på det sätt, som en offentlig försvarare eljest är berättigad till. Det kan således säkerligen inte accepteras och måhända även från andra synpunkter vara olyckligt, om en jouradvokat i sådana lägen kunde gå från den ena cellen till den andra och i var och en utav dem tala i enrum med den misstänkte, när dessa är misstänkta för delaktighet i samma brottslighet och kan vara benägna dels att skylla ifrån sig på varandra och dels att utöva påtryckningar på advokaten, att han skall göra det känt för de misstänkta, vem som bekänt vad, vem som nekat osv.

Det här sagda utesluter naturligtvis inte, att den misstänkte och jouradvokaten ofta kan komma överens om att den senare skall förbli vid den misstänktes sida som hans slutgiltige försvarare också i de senare skedena av målet. De farhågor som finns, att vissa i joursystemet medverkande advokater skulle utnyttja detta system till att skaffa sig fler uppdrag än de annars borde ha, förefaller obefogade eller i vart fall starkt överdrivna. Jourtjänsten kommer ju att utföras enligt en jämn, roterande turordning, som effektivt kan motverka sådana tendenser. Dessutom innebär det ett åsidosättande av god advokatsed, att missbruka joursystemet för att genom övertalning eller på annat sätt beskära klienternas fria advokatval.

Det kan inte nog starkt understrykas, att syftet med joursystemet är att åstadkomma ett tidigare advokatinträde. Jouradvokatens främsta åliggande blir därför att tillse, att den misstänkte så fort det över huvud är möjligt får kontakt med den, som skall bli hans slutlige försvarare i brottmål, vare sig det nu är en kollega till jouradvokaten eller denne själv. Ändå kan det inte med de korta frister, varom det här blir fråga, undvikas, att det ej sällan går en eller flera dagar innan den slutlige försvararen kan inträda. Denne kan ju exempelvis vara bortrest under en vecka eller två och hinner då inte överta försvararuppgiften förrän kanske till och med efter en första häktningsförhandling. Till bilden hör då också, att parternas argumentering liksom domstolens beslut i häktningsfrågan i fortsättningen efter fristernas nedkortande i många fall kommer att bygga på ett sämre och smalare underlag än vad fallet är med hittills gällande ordning.

Det förslag till joursystem som här skall framställas förutsätter ej någon ändring i RB 21 kap. om den misstänkte och hans försvar. Däremot förutsättes en helt annan snabbhet och flexibilitet dels vad avser anmälan till rätten om behov av offentlig försvarare, dels hans förordnande och dels slutligen entledigande respektive nyförordnande av offentlig försvarare i situationer, där slutgiltig försvarare i ett senare skede inträder efter jouradvokat.

Förslag

Täckning i tid och rum

Joursystemet bör som nämnts erbjuda jouradvokat i brottmål alla dagar året runt med undantag för sex timmar på natten från kl. 00.00 - 06.00. Systemet skall vidare täcka hela riket. Landet får därför delas in i jouområden. Det är lämpligt att advokater som hör till samma avdelning av Sveriges Advokatsamfund också placeras i jouområden inom gränserna för sådan avdelning. Vidare bör jouområdena läggas ut i anslutning till åklagardistrikten, vilka vart och ett i sin tur innehåller ett eller flera polisdistrikt, vilkas gränser sammanfaller. Storleken på jouområdet bör beräknas så, att det däri finns minst tjugo advokater beredda att åtaga sig försvararuppdrag och följaktligen att medverka i brottmålsjouren.

Jourtjänstgöring föreslås innebära, att advokat står till förfogande

därför under en vecka från måndag morgon kl. 06.00 till söndag kväll kl. 24.00. Jourtjänstgöringen kan då inskränkas till drygt två veckor per år och advokat. Självfallet bör jouområden i anslutning till större åklagardistrikt, som exempelvis storstädernas, innefatta betydligt fler advokater, som tjänstgör varje gång, med hänsyn till det större behovet där. I Storstockholm torde exempelvis drygt hundratalet advokater vara beredda att medverka och således minst fem vara tillgängliga under varje jourvecka.

Organisation

Sedan jouområden lagts ut under medverkan av Advokatsamfundets kansli och vid behov avdelningarna, utses en ansvarig advokat med ersättare för denne för varje jouområde. I större jouområden kan eventuellt någon utses att mot skälig ersättning sköta joursystemet. Den ansvarige har att tillse, att en lista förs, som dels upptar antalet brottmålsadvokater i jouområdet och dels vem eller vilka av dem, som för varje vecka skall ha jour. Vid sjukdom eller annat absolut förfall för jouradvokat anlitas den närmast stående under samma vecka eller om det bara finns en, den som är ansvarig för nästföljande vecka. Denna lista skall ständigt hållas aktuell. Erfarenheten får visa, om den skall förnyas årligen, två gånger om året eller på kvartalsbasis. Det skall vidare tillses, att kopior av denna lista finns tillgängliga hos samtliga tingsrätter, åklagardistrikt, polisdistrikt och framför allt kriminaljourer samt berörda advokatkontor i jouområdet. Självfallet kan även andra intresserade vilja ha del av listan, såsom skyddskonsulenter, övervakande organisationer och andra.

Advokatsamfundet och i sista hand dess styrelse har det yttersta ansvaret för att joursystemet fungerar på ett tillfredsställande och så långt förhållandena i landets olika delar det tillåter, likartat sätt.

Jouradvokatens uppgifter

Dessa har berörts flera gånger i samband med övervägandena ovan. Jouradvokatens främsta uppgift är således att tillse, att den advokat som slutgiltigt skall ha hand om den misstänktes försvar snarast inträder i denna sin funktion och får kontakt med den misstänkte. Detta gäller vare sig den misstänke valt annan advokat eller man överenskommit, att jouradvokaten skall ha denna funktion. I de fall där annan än jouradvokat skall inträda som slutgiltig försvarare och fram till dess så skett, har jouradvokaten att ge råd och stöd åt den misstänkte i hans egenskap av frihetsberövad och att föra hans talan i frågor, som har betydelse för det straffprocessuella frihetsberövandet, vare sig det gäller den kontinuerliga prövningen av anhållandets bestånd, häktningsfrågan eller fråga om fortsatt häktning eller omhäktning. Jouradvokaten måste också ge den slutgiltige försvararen liksom efter jourveckans slut tillträdande jouradvokat erforderliga upplysningar.

Jouradvokaten måste alltid på kortast tänkbara varsel finnas tillgänglig på det telefonnummer, som uppgivits i jourlistan. Där det över huvud

taget är rimligt eller möjligt, skall han vara beredd att bege sig till kriminaljour, polisarrest eller häkte för sammanträffande med den misstänkte. Där avstånd och andra förhållanden kan omöjliggöra detta - såsom i norra Sverige ofta måste bli fallet - skall han vara beredd att ta kontakt med den misstänkte per telefon. Förundersökningsledning, arrestvakter, häktningspersonal eller motsvarande skall vara beredda att underlätta dessa kontakter. Man har emellertid också att å ömse håll visa förståelse för sådana jävssituationer eller fall av collusionsfara, som berörts oven.

Advokatinträdet

RB 21:3 a föreskriver att misstänkt som är anhållen eller häktad skall få offentlig försvarare förordnad för sig, om han begär det. Ingen ändring har föreslagits i detta lagrum. Bestämmelsen har emellertid i hittillsvarande praxis inte fungerat på avsett vis. Det är allmänt bekant, att det dröjer med polisens anmälan av försvararönskemål till åklagare eller domstol och från åklagare till domstol i regel till dess att häktningsframställning avges eller talan väcks. I fortsättningen blir det erforderligt, att åklagare, förhörsledare eller annan direkt initierar frågan om försvararförordnande hos domstolen, så fort den misstänkte är anhållen, såvida det inte föreligger en övervägande sannolikhet för att han kommer att friges senast dagen efter gripandet. På detta sätt bör man kunna undvika onödiga och genom sin mängd kostsamma advokatinträden och försvararförordnanden i den stora mängd anhållanden, där frihetsberövandet ofta består endast några timmmar och ej varar längre än till dagen efter gripandet. Förhörsledare och förundersökningsledare måste tilltros en sådan erfarenhet och ett sådant omdöme, att de i regel kan avgöra vad som sannolikt framstår som ett längre anhållande eventuellt med häktningsframställning å ena sidan och ett kortare frihetsberövande å den andra. I det förstnämnda fallet bör således försvararförordnande omedelbart initieras hos domstolen, varemot det i det sistnämnda kan anstå, om inte den misstänkte själv begär att i sin egenskap av anhållen få offentlig försvarare förordnad för sig.

Det förutsättes vidare, att domstolarna utan dröjsmål kan ge de begärda förordnandena och vara beredda även entlediga tidigare offentlig försvarare, om denne endast varit jouradvokat, för att i stället förordna den som blir slutgiltig försvarare.

Självfallet kan försvararförfrågan också som nu tas upp av domstolen på begäran av den misstänkte själv eller någon, som denne kontaktat för att få till sin försvarare eller annan.

Kostnader

Arbetet som jouradvokat efter förordnande måste ersättas efter samma normer som gäller i övrigt för advokatarbete med försvar i brottmål. Med undantag för de fall då jouradvokaten medverkar som försvarare även vid huvudförhandlingen och som i övrigt faller inom det taxebelagda området, kommer arbetet som jouradvokat att ligga utanför detsam-

ma. Jag kan i sammanhanget inte underlåta att nämna, att det torde vara samtliga verksamma brottmålsadvokaters bestämda och enhälliga uppfattning, att taxesystemet i brottmål är felkonstruerat och ägnat att motverka en nitisk och omsorgsfull försvararinsats under förundersökningen, vilket i sin tur är en av förutsättningarna för en bra process i huvudförhandlingsskedet.

Det låter sig inte göras att uppskatta omfattningen av advokatarbete i joursystemet, eftersom man inte vet hur de förväntade lagändringarna beträffande anhållande och häktning kommer att påverka situationen i stort. Det troligaste är dock, att i vart fall anhållandena kommer att bli färre och kortare under det att för häktningarnas del vissa förslag - såsom skärpta förutsättningar - kan medföra ett minskat antal häktningar under det att andra - såsom det sämre beslutsunderlaget på grund av kortare frister - kan verka i motsatt riktning.

Skulle man emellertid försöka göra någon typ av översikt, så kan man välja följande antaganden som utgångspunkter: Det årliga antalet anhållna kommer - såvitt man kan beräkna med nuvarande regler och tillämpning - att uppgå till ca 30 000. Av dessa kommer 80 procent eller 24 000 att släppas inom några timmar eller senast dagen efter gripandet. Dessa kommer endast undantagsvis att beröras av jouradvokatsystemet. Systemet får sin egentliga betydelse för återstående 6 000. Om var och en av dessa tar jouradvokatens tjänster i anspråk en timme mer än vad som är fallet för nuvarande omfattning av advokatarbetet samt vidare man utgår från den för år 1985 gällande timkostnadsnormen i brottmål på 335 kr., skulle en merkostnad uppstå på 2 010 000 kr. I det stora flertalet fall torde det dock komma att röra sig om ett samtal eller någon telefonkontakt, som betydligt understiger en timmes arbete. Det kan därför antagas, att merkostnaden för offentliga försvarare i brottmål efter införandet av föreslaget joursystem kommer att understiga 2 000 000 kr.

Bilaga 4

Statistiska uppgifter

Innehåll

1	Det statistiska underlaget	217
2	Utvecklingen i stort	219
3	Brottslighetens art	223
4	Grunder för frihetsberövandet	228
4.1	Grunder för anhållandet	228
4.2	Grunder för häktningsframställningen	231
4.3	Grunder för häktningsbeslutet	234
4.4	Grunderna för anhållandet och häktningsframställningen och brottslighetens art	235
5	Beslut i åtalsfrågan och påföljd m.m.	237
5.1	Beslut i åtalsfrågan	237
5.2	Påföljd	239
6	Personliga förhållanden och tidigare brottslig belastning	241
6.1	Kön	241
6.2	Ålder	242
6.3	Bostadsförhållanden	243
6.4	Anställningsförhållanden	244
6.5	Familjeförhållanden	245
6.6	Missbruk	246
6.7	Tidigare brottslig belastning	247
6.8	En sammanfattning av de personliga förhållandenas betydelse	249
7	Frihetsberövandets varaktighet	250
7.1	Översiktlig beskrivning av skedet från gripande till häktningsförhandling	250
7.2	Från häktning till dom	255
7.3	Detaljgranskning av tiden fram till anhållandet	260
7.4	Veckodag och tidpunkt på dygnet för gripandet och anhållandet	261
8	Häktningssurrogaten	267
Underbilaga 4.1		269
Tabell 2.1	Beslut om häktning m. m. efter anhållandet 1975, 1982 och 1984	220

Tabell 2.2	Utvecklingen av antalet anhållna och antalet häktningsframställningar m. m. 1965—1984	221
Tabell 3.1	Brottslighetens art. Samtliga anhållna 1975, 1982 och 1984	224
Tabell 3.2	Jämförelser av utvecklingen av antalet anhållanden och antalet domar, exkl. böter, med uppdelning efter brottets art. 1975 och 1982	225
Tabell 3.3	Brottslighetens art och andelen häktade. 1975 och 1982	226
Tabell 3.4	Uppgift om den anhållne i målet misstänkts för fler brott än det/de som föranledde anhållandet	227
Tabell 4.1	Grunder för anhållandet. 1975 och 1984	229
Tabell 4.2	Grunder för häktningsframställningen. 1975 och 1984	232
Tabell 4.3	Grunder för häktningsbeslutet jämfört med grunderna för bifallna häktningsframställningar	234
Tabell 4.4	Grunderna för anhållandet och brottslighetens art. 1984	235
Tabell 4.5	Grunderna för häktningsframställningen och brottslighetens art vid anhållandet. 1984	236
Tabell 5.1	Beslut i åtalsfrågan. 1975 och 1982	237
Tabell 5.2	Beslut i åtalsfrågan samt misstanke om fler brott än det/de som föranledde anhållandet. 1982	238
Tabell 5.3	Påföljd m. m. 1982	239
Tabell 6.1	Kön. 1975, 1982 och 1984	241
Tabell 6.2	Ålder. 1975, 1982 och 1984	242
Tabell 6.3	Bostadsförhållanden. 1975 och 1984	244
Tabell 6.4	Anställningsförhållanden. 1975 och 1984	244
Tabell 6.5	Familjeförhållanden. 1975 och 1984	245
Tabell 6.6	Missbruk. 1975 och 1984	246
Tabell 6.7	Tidigare belastning. 1975 och 1984	247
Tabell 6.8	Häktade. Antal punkter i kriminalregistret samt pågående påföljd. 1984	248
Tabell 7.1.1	Tid i timmar från gripande/häktande till anhållande. 1975, 1982 och 1984	250
Tabell 7.1.2	Tid i dagar från anhållande till åklagarens i häktningsfrågan. 1975, 1982 och 1984	252
Tabell 7.1.3	Tid i timmar från gripande/hämtande och anhållande till frigivande för anhållna som inte begärts häktade. 1975 och 1984	253
Tabell 7.1.4	Tid i dagar från framställningens avlåtande till häktningsförhandlingen. 1975 och 1982	254
Tabell 7.1.5	Tid i dagar från anhållande till häktningsförhandling. 1975 och 1982	254
Tabell 7.2.1	Frist för väckande av åtal enligt beslut vid första särskilda häktningsförhandlingen och faktisk tid till åtalsbeslutet. 1982	255
Tabell 7.2.2	Häktade vid särskild häktningsförhandling. Olika handläggningsskedens varaktighet. 1982	256
Tabell 7.2.3	Tid från anhållande till dom för dem som förblev häktade till domen, exkl. dem som undergått rättspsykiatrisk undersökning. 1975 och 1982	257

Tabell 7.2.4 Tid från anhållande till dom resp. frigivande för dem som häktats vid särskild häktningsförhandling. 1982 258
Tabell 7.2.5 Frihetsberövandets varaktighet från anhållande till dom med uppdelning efter skede för dem som frigivits före domen. 1982 259
Tabell 7.2.6 Häktade till domen. Tid från anhållande till dom och brottslighetens art 260
Tabell 7.4.1 Beslut om gripande/hämtande fördelat på kontorstid och annan tid 262
Tabell 7.4.2 Anhållningsbeslutens fördelning på tjänstetid och beredskapstid. 1975 och 1982 263
Tabell 7.4.3 Tid från anhållande till åklagarens beslut i häktningsfrågan och veckodag för anhållandet. 1982 265
Tabell 7.4.4 Veckodag för häktningsframställningen och tid från häktningsframställningen till förhandlingen. 1984 266

Diagram A 1 Grunder för anhållandet 1984 ordnade efter frekvens 228
Diagram A 2 Grunder för anhållandet 1984 ordnade efter antalet som begärts häktade 230
Diagram A 3 Grunder för häktningsframställningen 1984 ordnade efter frekvens. Häktade resp. återkallade och ogillade framställningar 231

1 Det statistiska underlaget

Den löpande statistiken när det gäller de personella tvångsmedlen är mycket ofullständig. Inom åklagarväsendet förs kvartalsvis uppgifter om antalet anhållna och häktningsframställningar. Dessa uppgifter har redovisats sedan 1965. Uppgifterna omfattar samtliga anhållningsbeslut, förutom de som före 1979 fattades på länsåklagarmyndigheterna. Kriminalvårdsstyrelsen (KVS) redovisar i sin årsstatistik uppgifter om beläggning på häktena. KVS redovisar också vissa uppgifter om antalet intagningar på allmänna häkten och på de polisarrester som förvaltas av KVS. I domstolsverkets statistik finns vidare uppgifter om mål i vilka häktningsförhandling har hållits. Slutligen förs av rikspolisstyrelsen löpande uppgifter över antalet anhållna och häktade i narkotikamål.

1974 års häktningsutredning genomförde en enkätundersökning hos åklagarmyndigheterna som omfattade samtliga anhållningsbeslut under tiden september - november 1975. För att kartlägga polispraxis när det gäller tvångsåtgärder i samband med misstanke om brott genomförde utredningen också en enkätundersökning hos landets polismyndigheter.

Av den tillgängliga statistiken framgår att det efter 1975 har skett sådana förändringar när det gäller brottsutvecklingen i stort och tvångsmedelsanvändningen att jag har bedömt det nödvändigt att göra en förnyad kartläggning.

Den nya kartläggningen avser i huvudsak samma förhållanden som 1975 års enkät till åklagarmyndigheterna. Den viktigaste skillnaden är att frågorna nu har delats upp på två enkäter och två olika urval. Båda urvalen riktade sig till samtliga åklagarmyndigheter. Enkäternas uppläggning och genomförande framgår av underbilaga 4.1.

En enkät utgick från sådan information som kan hämtas från åklagarmyndigheternas diarier. Beslut i åtalsfrågan, påföljd och olika handläggningsskedens varaktighet kartlades sålunda genom var tionde anhållningsbeslut under 1982. Enkäten genomfördes i början av 1984. Genom att välja 1982 som undersökningsår erhölls en relativt lång uppföljningsperiod. Svaret "beslut ännu inte fattat" förekom därför i mindre utsträckning än i 1975 års kartläggning, som byggde på en blankett som följde målet från anhållande till dom.

Grunderna för frihetsberövandet, den anhållnes personliga förhållanden och tidigare belastning kartlades genom en enkät som omfattade samtliga anhållningsbeslut under sju veckor, från den 30 januari till den 16 mars 1984. Enkäten var upplagd så att en blankett skulle upprättas vid

anhållningsbeslutet för att sedan följa ärendet längst till och med häktningsförhandlingen. Genom att kartläggningen pågick så kort tid efter anhållandet minskar risken för minnesfel. Flera uppgifter redovisades dessutom genom kopior av blanketter som används i den ordinarie verksamheten.

En nackdel med denna uppdelning på två enkäter är att vissa uppgifter inte går att kombinera, t ex grunderna för beslut om anhållandet och beslut i åtalsfrågan. Vissa uppgifter förekom å andra sidan i båda enkäterna, t ex beslut i häktningsfrågan, brott vid anhållandet och tiden från anhållande till häktningsförhandling. Några väsentliga skillnader mellan enkäterna i dessa avseenden har inte observerats. De små skillnader mellan urvalen som förekommer kan ha olika förklaringar. De kan bero på slumpen eller på bristande representativitet - den löpande undersökningen omfattade endast vintersäsongen. De kan naturligtvis också hänga samman med förändringar i bl. a. brottsutvecklingen från 1982 till 1984.

2 Utvecklingen i stort

Antalet anhållanden uppgick 1982 till omkring 30 400. En tredjedel eller ca 9 900 av de anhållna begärdes häktade.

Ungefär 900 eller knappt 10 % av häktningsframställningarna blev återkallade.

Av de vidhållna häktningsframställningarna blev omkring 900 eller 10 % föremål för gemensam häktnings- och huvudförhandling.

Omkring 900 eller 12 % av de något över 8 000 häktningsframställningar som behandlades vid särskild häktningsförhandling blev ogillade.

Av de 7 200 som häktades förblev 90 % eller ungefär 6 500 häktade till dess domen meddelats. I de fall häktningen hävdes gjordes detta oftast innan någon huvudförhandling inletts.

Av tabell 2.2 framgår att antalet anhållanden ökade från 17 000 till 27 000 under perioden 1965 till 1975 eller med ca 60 %. Andelen som begärdes häktade sjönk emellertid samtidigt från 44 till 31 %. Antalet häktningsframställningar steg därför endast med något tiotal procent till ca 8 300 år 1975.

Från 1975 till 1982 har antalet häktningsframställningar ökat mer än antalet anhållanden. Ökningen av anhållandena sammanfaller med en ökning av det totala antalet personer som enligt den officiella kriminalstatistiken misstänkts för brott och också med en ökning av antalet dömda till andra påföljder än böter.

Eftersom brott mot trafikbrottslagen (TBL) svarar för en relativt stor del av antalet dömda men samtidigt för en liten del av antalet anhållna har TBL uteslutits i redovisningen av domarna i tabell 2.2.

Av tabell 2.2 framgår att anhållandena under perioden 1965 - 1970 ökade mer än antalet dömda eller med 56 % jämfört med 44 %. Ökningstakten för anhållandena resp domarna har därefter varierat. Om man ser till femårsmedeltalen är det först under åttiotalet som man kan se en tydlig tendens till lägre ökningstakt för antalet anhållanden än för antalet domar.

Man kan emellertid knappast enbart med utgångspunkt från uppgifter om antalet anhållanden i förhållande till antalet domar med säkerhet uttala sig om det skett någon reell förändring när det gäller användningen av tvångsmedel. För att man skall kunna dra några säkra slutsatser om detta behöver man bl. a. också undersöka utvecklingen för olika typer av brott. Vissa brott leder ofta till anhållande medan andra brott, till exem-

Tabell 2.1 Beslut om häktning m. m. efter anhållandet. 1975, 1982 och 1984

	PROCENTUELLA TAL			UPPRÄKNAT		1982
	1975	1982	1984	1975	1982	(1975=100)
Anhållna, totalt	100	100	100	26700	30368	114
Frigivna	69	67	64	18350	20454	111
Häktn framst avlåten	31	33	36	8350	9914	119
Samtl häktn framst	100	100	100	8350	9914	
Därav återkallade	8	9	10	650	915	
Vidhållna framst	100	100		7700	8999	117
Gemensam häktn- och huvudförhandling	6	10		480	872	
Särsk häktn förh	94	90		7220	8127	113
Tingsrättens beslut i häktningsfrågan	100	100	100	7700	8999	117
Framst ogillad	14	12	15	1110	1117	101
Bifallen	86	88	85	6590	7882	120
Därav vid gemensam häktn- och huvudförh	100	100		480	872	
Framst ogillad	29	21		140	181	
Särsk häktn förh	100	100		7220	8127	113
Framst ogillad	13	12		970	936	97
Framst bifallen	87	88		6250	7152	114
Bifallna framst	100	100		6250	7152	114
Härav häktn hävd						
Före huvudförhandl	8	8		510	603	
Efter huvudförhandling men före dom meddelats	3	1		200	85	
Återstår: häktade till dess dom meddelats vid särskild häktn förhandl	89	90		5540	6464	117
Uppgift saknas		79	2			
Hela urvalet	5907	2899	3368			

Tabell 2.2 Utvecklingen av antalet anhållna och antalet häktningsframställningar m. m. 1965—1984

År	Häktn-framst	Fri-givna	Anhåll-na	Index (1965 = 100) Häktn-framst	Fri-givna	Anhåll-na	Andel framst %	Dömda Ej till böter Ej TBL	Index	Dömda till fängelse exkl. TBL	Index
1965	7 380	9 291	16 671	100	100	100	44	16 024	100	6 940	100
1966	8 134	10 928	19 062	110	118	114	43	18 488	115	7 381	106
1967	8 706	12 027	20 733	118	129	124	42	20 637	129	8 054	116
1968	9 468	12 626	22 094	128	136	133	43	22 083	138	8 516	123
1969	9 290	14 868	24 158	126	160	145	38	22 324	139	8 548	123
1970	9 755	16 294	26 049	132	175	156	37	23 034	144	8 770	126
1971	9 429	17 283	26 712	128	186	160	35	22 573	141	8 111	117
1972	9 418	16 810	26 228	128	181	157	36	25 114	157	8 923	129
1973	9 073	15 828	24 901	123	170	149	36	24 033	150	8 456	122
1974	8 077	16 270	24 347	109	175	146	33	22 878	143	7 768	112
1975	8 297	18 665	26 962	112	201	162	31	22 757	142	8 348	120
1976	8 341	17 794	26 135	113	192	157	32	22 878	143	8 627	124
1977	8 641	18 631	27 272	117	201	164	32	24 353	152	9 140	132
1978	8 122	16 447	24 569	110	177	147	33	25 054	156	9 104	131
1979	7 838	16 117	23 955	106	173	144	33	24 390	152	8 966	129
1980	9 410	18 220	27 230	128	196	166	34	26 293	164	9 858	142
1981	9 920	19 351	29 271	134	208	176	34	29 381	183	10 916	157
1982	9 914	20 446	30 360	134	220	182	33	31 182	195	11 435	165
1983	9 526	19 221	28 747	129	207	172	33	31 300	195	11 446	165
1984	8 855	17 523	26378	120	189	158	34				
Femårsmedeltal											
65—69	8 596	11 948	20 544	100	100	100	42	19 911	100	7 888	100
70—74	9 150	16 497	25 647	106	138	125	36	23 526	118	8 406	107
75—79	8 248	17 531	25 779	96	147	125	32	23 886	120	8 837	112
80—83	9 322	18 671	27 993	108	156	136	33	28 509	143	10 524	133

pel trafiknykterhetsbrott, mycket ofta leder till fängelse men däremot sällan till anhållande. Dessutom måste man beakta de förändringar som inträffat när det gäller de misstänktas ålder. En minskad andel ungdomar av dem som lagförs kan leda till att relativt sett flera anhållna begärs häktade.

Längs till höger i tabell 2.2 redovisas utvecklingen av antalet fängelsedomar (utom TBL). Från 1965 till 1975 finns stora likheter i utvecklingen mellan antalet häktningsframställningar och antalet fängelsedomar. Efter 1975 har fängelsedomarna ökat mer än häktningsframställningarna. Dessa förändringar behöver dock inte betyda en ändrad praxis när det gäller användningen av anhållande och häktning. Det kan också ha skett förändringar när det gäller valet av påföljd. En granskning av perioden 1975 - 1981, publicerad i BRÅ-rapporten Brottsutvecklingen (1982:4) visar att det faktiskt finns tecken på en ökad användning av frihetsstraff.

Från 1983 pekar många siffror ifråga om såväl antalet personer misstänkta för brott som antalet anhållna åter nedåt. Tabell 2.2 visar emellertid att det också tidigare har förekommit tillfälliga nedgångar. Antalet anhållanden minskade t ex också under perioden 1977 - 1979. Man bör säkerligen på sikt räkna med en fortsatt ökning. Nedan anges den genomsnittliga årliga ökningstakten för de olika uppgifterna i tabell 2.2.

1965 - 1983/84

Anhållanden	+ 2,1 %
Häktningsframställningar	+ 0,4 %
Domar	
Andra påföljder än böter (ej TBL)	+ 3,4 %
Fängelsedomar (ej TBL)	+ 2,7 %

3 Brottslighetens art

Som framgår av tabell 3.1 är förmögenhetsbrotten, särskilt stöldbrotten, fortfarande vanligast bland de brott som föranleder anhållande. Av samtliga anhållanden 1982 avsåg 62 % förmögenhetsbrott. Förmögenhetsbrotten är emellertid inte längre lika dominerande som tidigare:

Anhållna för stöld och/eller häleri (inkl grovt brott) i procent av samtliga anhållna	1975	1982	1984
	52 %	44 %	41 %

Däremot har andelen anhållna för brott mot person och för narkotikabrott ökat.

Beträffande de enskilda brottstyperna försvåras i vissa fall jämförelser mellan enkäterna av några smärre skillnader i enkäternas uppläggning. Härtill kommer bl. a förändringen av rekvisiten för grov stöld 1977. Ett annat problem är redovisningen av ärenden med fler än ett brott. Vid flera brott inom samma brottsgrupp redovisas här ärendet i princip på det brott som kommer först i tabellen. I enskilda fall kan naturligtvis denna prioritering bli missvisande. En vanlig kombination är olaga hot i förening med misshandel. Denna kombination svarade i de senaste enkäterna för 3 % av brotten vid anhållandet men redovisas således enligt huvudregeln under rubriken misshandel.

Vid jämförelser mellan 1982 och 1984 års enkäter måste man också beakta att 1984 års enkät genomfördes under vintern. För vissa typer av brott förekommer säsongvariationer. Detta kan kanske delvis förklara de lägre siffrorna för stöld- och häleribrotten 1984.

Andelen anhållna för narkotikabrott har enligt tabell 3.1 ökat från 12 till 16 % mellan 1982 och 1984. Tar man som gjorts i tabell 3.2 även med de fall narkotikabrott förekom i kombination med andra brott når man 14 %. Enligt RPS narkotikastatistik skulle det röra sig om 15 % 1982 (ca 4 500 anhållna). Andelen av de anhållna som misstänktes för narkotikabrott ökade således påtagligt från 1975 till 1982 men bara obetydligt från 1982 till 1984. Ökningen till 1984 beror helt på att det totala antalet anhållanden minskat. RPS statistik visar att antalet anhållna för narkotikabrott i själva verket var lägre 1984 än 1982 (4 000 jämfört med 4 500).

Totalt var det som tidigare framgått 14 % fler anhållanden 1982 än 1975. Av tabell 3.2 framgår att det förekom stora skillnader för olika

Tabell 3.1 Brottslighetens art. Samtliga anhållna. 1975, 1982 och 1984

	Procent			Noter
	1975	1982	1984	
Mord, dråp	1	1	1	
Grov Misshandel	2	2	2	
Misshandel	4	7	7	1
Olaga hot	5	4	4	
Våld el hot mot tjm		1	1	
Våldtäkt, våldförande	1	2	1	
Annat brott mot 3, 4 6 eller 17 kap	1	1	1	
BROTT MOT PERSON	13	17	17	
Rån	3	3	3	
Grov stöld	33	7	9	
Stöld	19	34	30	2
Tillgrepp av fortsk medel	9	7	6	
Annat brott mot 8 kap	0	1	0	
Häleri		3	2	
Bedrägeri, förskingring och andra brott m 9 och 10 kap (utom häleri)	5	6	5	
Gäldenärs- skatte- och valutabrott	0	1	1	
Skadegörelsebrott och allmän farliga brott, 12 och 13 kap		1	1	
Förfalskning och menedsbrott, 14 och 15 kap		1	0	3
FÖRMÖGENHETSBROTT M. M.	69	63	59	
NARKOTIKABROTT	9	12	16	
ÖVRIGA BROTT	6	4	3	
KOMBINATIONER av flera brottsgrupper	3	4	6	
TOTALT	100	100	101	
Uppgift saknas	2	86	47	
Hela urvalet	5907	2899	3368	

Noter betr 1975 års uppgifter

1) Inkluderar våld mot tjänsteman

2) Inkl häleri

3) Se "ÖVRIGA BROTT"

typer av brott. Medan antalet anhållanden för förmögenhetsbrott ökade med endast 3 % ökade antalet anhållanden för narkotikabrott med 76 %. Också antalet anhållanden för brott mot person har ökat kraftigt.

Tabell 3.2 Jämförelser av utvecklingen av antalet anhållanden och antalet domar, exkl böter, med uppdelning efter brottets art. 1975 och 1982

	Anhållanden			Domar, exkl böter		
	1975	1982	1982/1975 %	1975	1982	1982/1975 %
Brott mot person	3600	4861	35	3737	5352	43
Förmögenhetsbrott	18280	18759	3	15409	19489	26
Narkotikabrott	2450	4312	76	988	2393	142
Övrigt	2340	2436	4	2886	4169	44
Summa exkl TBL	26670	30368	14	23020	31403	36

Anm
I uppgiften ovan om antalet anhållanden för narkotikabrott ingår jämväl de som misstänkts för annat brott (samt de för vilka beslut i häktningsfrågan inte framgick av blanketten)

Av tabell 3.2 framgår vidare att det också var stora skillnader i utvecklingen av antalet domar beroende på brottstyp. Den största ökningen noterades för narkotikabrotten.

Det var också påtagliga skillnader i ökningstakt mellan antalet anhållanden och antalet domar (utom bötesdomarna). Frågan är i vilken utsträckning dessa skillnader tyder på praxisförändringar. När det gäller narkotikabrotten bör beaktas att den stora ökningen av domarna framförallt gäller mindre allvarliga brott (Se t ex statistiska meddelanden R 1984:5:2 om narkotikabrotten). Det skulle också vara förvånande om åklagarna nu blivit mera återhållsamma än tidigare med att anhålla just för narkotikabrott.

Även för förmögenhetsbrotten kan möjligen den lägre ökningstakten för antalet anhållanden jämfört med ökningstakten för antalet domar hänga samman med att en del av ökningen avser brott som sällan föranleder anhållande, t ex mindre allvarliga bedrägeribrott. Detta kan emellertid inte vara hela förklaringen. Ökningen av domarna för t ex stöldbrotten (inkl häleri) med 10 % samtidigt som anhållandena för dessa brott ökade med endast 2 % kan tyda på att åklagarna faktiskt nu är något mer återhållssamma att anhålla för denna typ av brott.

Som framgår av tabell 3.3 varierar också andelen häktade åtskilligt mellan olika brottsgrupper, från 42 % för dem som anhölls för grov stöld och för dem som anhölls för mer än en typ av brott, till 14 % för dem som anhölls för häleri. Härvid bortses från brottstyper med färre än 50 anhållanden i urvalet. Såväl 1982 som 1975 blev totalt en fjärdedel av de anhållna häktade.

Tabell 3.3 Brottslighetens art och andelen häktade. 1975 och 1982

Brott	1982 Uppräknat Tot	1982 Därav häktade	1982 %	1975 %
Mord, dråp	206	76		
Grov Misshandel	640	184	29	43
Misshandel	2061	434	21	14
Olaga hot	1139	325	29	21
Våld el hot mot tjm	336	22		
Våldtäkt, våldförande	358	239		
Annat brott mot 6 kap	325	119		
BROTT MOT PERSON	5067	1399	28	25
Rån	835	282	34	47
Grov stöld	2072	868	42	23
Stöld	10340	2051	20	20
Tillgrepp av fortsk medel	2170	467	22	14
Annat brott mot 8 kap	206	22		
Häleri	1009	141	14	
Bedrägeri, förskingring och andra brott m 9 och 10 kap (utom häleri)	1736	445	26	
Gäldenärs- skatte- och valutabrott	391	130		
Skadegörelsebrott och allm farliga brott, 12 och 13 kap	174	11		
Förfalskning och menedsbrott 14 och 15 kap	174	43		
FÖRMÖGENHETSBROTT	19106	4459	23	23
NARKOTIKABROTT	3776	1107	29	36
Brott mot TBL, rattfylleri	174	33		
Varusmuggling	304	152		
Olaga vapeninnehav	119	22		
Olaga försäljn o tillv av alkohol	325	33		
Olovlig vistelse	250	217		
Övriga brott	130	33		
ÖVRIGA BROTT	1302	488	37	12

Brott	1982 Uppräknat Tot	Därav häktade	%	1975 %
Kombinationer av flera brottsgrupper	1118	467	42	42
TOTALT	30368	7920	26	25
Uppgift saknas	100	18		
Hela urvalet	2899	741		

Anm
Andelen häktade anges endast då urvalet uppgått till minst 50 anhållna

I 1982 års urval noterades lägre siffror än 1975 beträffande andelen häktade för såväl rån som för narkotikabrott. För båda dessa brottstyper erhölls emellertid återigen högre siffror 1984 än 1982. Bl.a. detta tyder på att det knappast har varit fråga om någon reell minskning.

I 1984 års enkät finns även uppgifter om brottslighetens art enligt häktningsframställningen. Den viktigaste skillnaden när man ser till dem som blev häktade, var att häktningsframställningen omfattade flera brottsyper än de som föranledde anhållandet.

Av tabell 3.4 framgår att mer än hälften eller 61 % av de anhållna i samma mål misstänkts också för andra brott än det eller de brott som föranledde anhållandet. Av dessa blev en tredjedel häktade jämfört med en femtedel av dem som inte misstänktes för andra brott. Av dem som häktades var därför nästan tre fjärdedelar också misstänkta för andra brott än det eller de brott som föranledde anhållandet.

Tabell 3.4 Uppgifter om den anhållne i målet misstänkts för fler brott än det/de som föranledde anhållandet. 1982

Fler brott?	Uppräknat antal	%	Procentuell andel häktade
Ja	18455	61	32
Nej	11913	39	19
Summa	30368	100	27
Uppgift saknas	269		14
Hela urvalet	2813		26

4 Grunder för frihetsberövandet

4.1 Grunder för anhållandet

Uppgifterna om grunder för frihetsberövandet avser år 1984.

Grunderna för anhållandet redovisas i tabell 4.1. I diagram A 1 är grunderna ordnade efter frekvens. Den mest tillämpade anhållningsgrunden var kollusionsfara som åberopades i totalt 30 % av fallen. Därnäst kom kollusionsfara i kombination med recidivfara som åberopades i 28 % av fallen. I 22 % av fallen åberopades regeln i 24 kap 5 § andra stycket RB om utredningsanhållande. I nästan hälften av de fall i vilka denna bestämmelse tillämpades åberopades samtidigt en annan grund, t ex kollusionsfara.

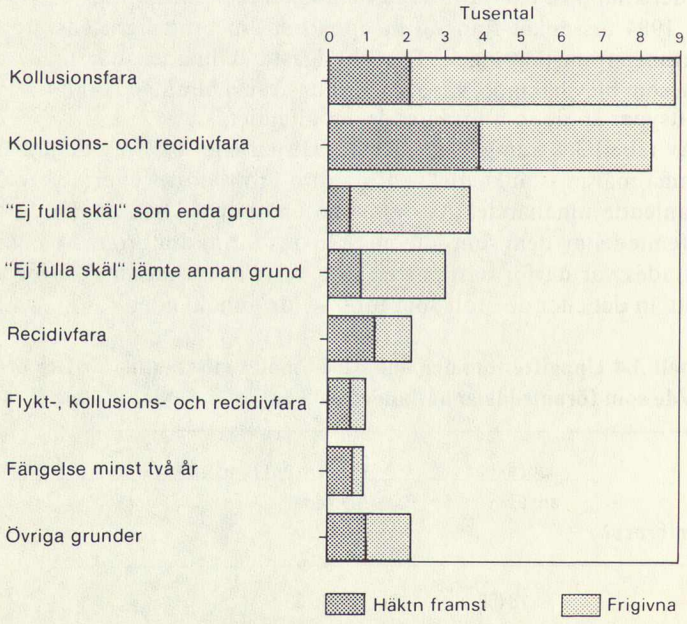

Diagram A 1

Grunder för anhållandet 1984 ordnade efter frekvens

Andelen som begärdes häktade varierade mellan de olika anhållningsgrunderna, från 16 % i de fall 24 kap 5 § andra stycket RB åberopades som enda grund till 72 % för dem som begärdes häktade med stöd av tvåårsregeln i 24 kap 1 § tredje stycket RB.

Tabell 4.1 Grunder för anhållandet. 1975 och 1984
Procentuella tal

	1975	1984	
			Proc andel som begärts häktade
RB 24:1 st 1			
Endast en grund			
Flyktfara	2	1	*
Kollusionsfara	27	30	23
Recidivfara	14	7	57
2 grunder			
Flykt- och kollusionsfara	5	2	48
Flykt- och recidivfara	7	1	*
Kollusions- och recidivfara	18	28	47
Samtliga 3 grunder, flykt-kollusions- och recidivfara	10	3	57
Övriga grunder			
Ej stadigt hemvist	4	2	59
Saknar hemvist	2		
Okänd identitet		1	*
Fängelse minst 2 år	2	3	72
Ej fulla skäl			
Som enda grund	9	12	16
Jämte annan grund		10	29
Summa	100	100	36
Sammanlagd förekomst av resp grund			
Flyktfara	24	7	53
Recidivfara	50	39	50
Kollusionsfara	60	62	36
Uppgift saknas	36	130	
Hela urvalet	5838	3366	

Anm
Andelen har endast beräknats om det varit mer än 50 anhållna i urvalet.

Andelen som begärdes häktade var högre i de fall regeln om utredningsanhållande tillämpades tillsammans med annan grund än då denna bestämmelse åberopades som ensam grund, 29 % jämfört med 16 %.

Diagram A 2 avser samma uppgifter som diagram A 1 med den skillnaden att anhållningsgrunderna istället ordnats efter antalet häktningsframställningar.

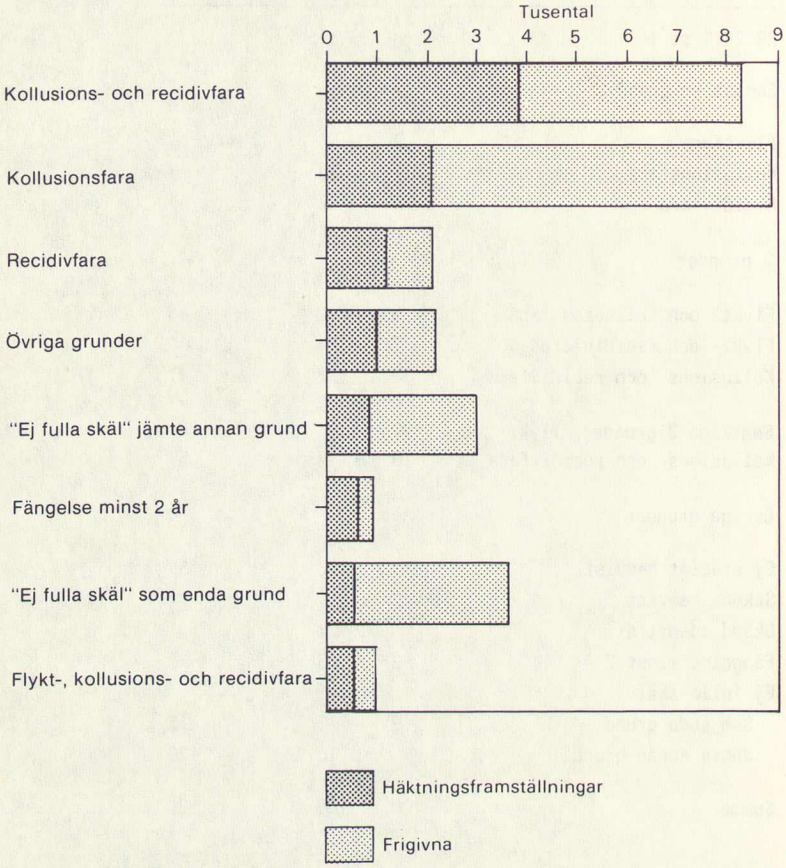

Diagram A 2

Grunder för anhållandet 1984 ordnade efter antalet som begärts häktade

Av tabell 4.1 framgår också att det var ganska stora skillnader beträffande grunderna för anhållandet mellan 1975 och 1984. Framförallt flyktfara men även recidivfara tillämpades mera sällan 1984 än 1975. Däremot åberopades 24 kap 5 § andra stycket RB oftare 1984 än 1975, 22 % jämfört med 9 %.

I 1984 års enkät hämtades uppgifter om tillämpade grunder direkt från kopior av blanketter som används i den ordinarie verksamheten. I 1975 års enkät kan ha förekommit att uppgifter om grunderna registrerades på enkätblanketten först långt efter det att beslutet fattats. Man kan inte utesluta att åklagaren då kan ha valt att som grund ange t ex kollusionsfara istället för bestämmelsen i 24 kap 5 § andra stycket RB.

4.2 Grunder för häktningsframställningen

I tabell 4.2 redovisas grunderna för häktningsframställningen. I diagram A 3 har grunderna på ordnats efter frekvens.

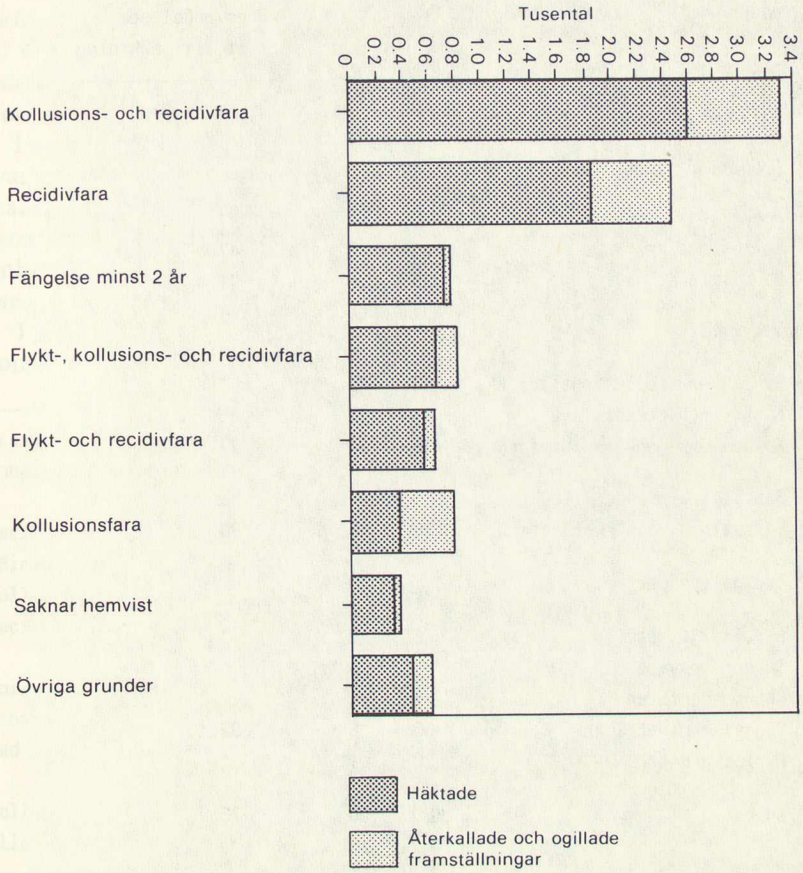

Diagram A 3

Grunder för häktningsframställningen 1984 ordnade efter frekvens. Häktade resp återkallade och ogillade framställningar

Den vanligaste grunden var kollusionsfara i kombination med recidivfara, som åberopades i 34 % av samtliga häktningsframställningar. Recidivfara som ensam grund åberopades i 25 % av häktningsframställningarna.

Totalt var det bara i en fjärdedel av fallen som recidivfara inte åberopades som grund för häktningsframställningen. Då bör också beaktas att 8 % av de anhållna begärdes häktade med stöd av tvåårsregeln i 24 kap 1 § tredje stycket RB.

I 1984 års enkät blev 9 % av häktningsframställningarna återkallade. Tingsrätten ogillade 12 % av de vidhållna framställningarna. Av tabell 4.2 framgår att detta totalt ledde till att en fjärdedel av häktningframställningarna enligt 1984 års enkät inte ledde till häktning. Även här förekom vissa variationer beroende på vilken grund som åberopades.

Tabell 4.2 Grunder för häktningsframställningen. 1975 och 1984
Procentuella tal

Grund för häktningsframställningen	1975	1984	Proc andel som lett till häktning
RB 24:1 st 1			
Endast en grund			
Flyktfara	3	1	*
Kollusionsfara	6	8	47
Recidivfara	25	26	71
2 grunder			
Flykt- och kollusionsfara	3	2	*
Flykt- och recidivfara	14	6	85
Kollusions- och recidivfara	18	34	77
Samtliga 3 grunder, flykt-kollusions- och recidivfara	19	8	80
Övriga grunder			
Ej stadigt hemvist	8	2	*
Saknar hemvist		4	*
Okänd identitet	1		
Fängelse minst 2 år	3	8	92
Övriga grunder	0	1	*
Summa	100	100	75
Sammanlagd förekomst av resp grund			
Flyktfara	38	18	82
Kollusionsfara	46	52	73
Recidivfara	76	75	76
Uppgift saknas	97	45	
Hela urvalet	1995	1215	

Anm
Andelen har endast beräknats om det varit mer än 50 anhållna i urvalet.

Så ledde t ex mindre än hälften av de framställningar som enbart grundades på kollusionsfara till häktning. Detta berodde i huvudsak på att framställningarna hade återkallats. Samma skillnader kunde iakttas i 1975 års enkät.

Normalt minskar kollusionsfaran under utredningens gång. Detta belyses av att kollusionsfara som grund för anhållandet åberopades i 62 % av fallen - vartill kommer de anhållanden som grundas på regeln om utredningsanhållande i 24 kap 5 § andra stycket RB - medan risk för kollusion angavs som grund i 52 % av häktningframställningarna.

I nedanstående tablå redovisas de fall i vilka grunden för häktningsframställningen var densamma som grunden för anhållandet. Av tablån framgår att överensstämmelsen mellan anhållningsgrunden och grunden för häktningsframställningen var väsentligt större för dem som anhölls p g a recidvfara än för dem som anhölls p g a kollusionsfara eller med stöd av 24 kap 5 § andra stycket RB.

Tablån visar andelen med samma grund för häktningsframställningen som för anhållandet.

Grund för anhållandet		Anm betr grund för häktn framst
Recidivfara	80 %	
"Minst 2 år"	75 %	
Kollusion- och recidivfara	58 %	(enbart recidivfara, 23 %)
Kollusion och flykt- enbart och i kombination med recidvfara	51 %	
Kollusionsfara och/ eller 24:5:2	20 %	(kollusionsfara i kombination med andra grunder, 43 %)

Den mest markanta skillnaden beträffande grunderna för häktningsframställningen mellan 1975 och 1984 var den minskade användningen av grunden flyktfara, totalt 38 % 1975 jämfört med 18 % 1984. Till stor del sammanhänger detta med en minskad användning av samtliga grunder enligt 24 kap 1 § första stycket RB men också med en minskning av flyktfara i kombination med recidvfara. Rallarparagrafen, 24 kap 1 § andra stycket RB, har också minskat, från 8 % 1975 till 2 % 1984. Däremot åberopades 24 kap 2 § RB något oftare 1984 än 1975.

Totalt åberopades recidivfara i samma utsträckning 1984 som 1975 medan kollusionsfara ökade något, från 46 % 1975 till 52 % 1984. Som ovan framgått var det då oftast fråga om kollusionsfara i kombination med recidivfara.

4.3 Grunder för häktningsbeslutet

Grunderna för tingsrättens beslut om häktning redovisas i tabell 4.3. Enligt 1984 års enkät skiljde sig endast i 7 % av fallen rättens beslut från åklagarens framställning.

Rättens beslut innebar något färre häktningar p g a kollusionsfara i kombination med recidivfara och något fler p g a enbart recidivfara.

Tabell 4.3 Grunder för häktningsbeslutet jämfört med grunderna för bifallna häktningsframställningar. 1984

Procentuella tal

Grunder	Bifallna framst	Rättens beslut
RB 24:1 st 1		
Endast en grund		
Flyktfara	1	1
Kollusionsfara	5	6
Recidivfara	25	28
2 grunder		
Flykt- och kollusionsfara	2	3
Flykt- och recidivfara	7	7
Kollusions- och recidivfara	35	31
Samtliga 3 grunder, flykt-kollusions- och recidivfara	9	8
Övriga grunder		
Ej stadigt hemvist	2	2
Saknar hemvist	4	4
Okänd identitet	0	0
Fängelse minst 2 år	10	9
Övriga grunder	1	1
Summa	101	100
Sammanlagd förekomst av resp grund		
Flyktfara	19	19
Kollusionsfara	51	47
Recidivfara	75	75
Uppgift saknas	29	
Hela urvalet	906	

4.4 Grunderna för anhållandet och häktningsframställningen och brottslighetens art

I tabell 4.4 redovisas grunderna för anhållandet för olika typer av brott. Andelen anhållna med recidivfara som enda grund varierade från 2 % vid narkotikabrott till 11 % vid brott mot person. Genomsnittet var 7 %. Vid relativt få av narkotikabrotten motiverades anhållandet med bestämmelsen i 24 kap 5 § andra stycket. Istället åberopades kollusionsfara något oftare än genomsnittligt. Det var i övrigt ganska små skillnader med hänsyn till brottslighetens art.

Tabell 4.4 Brottslighetens art enligt anhållandet samt grunder för anhållandet. Samtliga anhållna. 1984

Uppräknat vid ett antaget antal om 30 000 anhållanden per år

	Grunder för anhållandet								
	24:5:	K	R	KR	FKR	2 ÅR	öVR	TOTALT	Urval
Brott mot person	1190	1134	553	1387	178	234	9	4864	519
Rån	197	309	37	244	9	103	56	956	102
Stöld inkl grov stöld	2765	3505	843	3290	366	0	731	11500	1227
Övr förmögenhetsbrott	1115	1593	309	1031	178	141	375	4742	506
Narkotikabrott	637	1509	103	1500	159	384	262	4555	486
Övriga brott	159	216	56	103	19	9	253	862	92
Fler än en brottsgrupp	609	600	206	722	94	47	244	2521	269
Summa	6673	8866	2109	8276	1003	918	1931	30000	3201

Jämförelse av brotten grov stöld och enkel stöld

	Grunder för anhållandet							
	24:5:	K	R	KR	FKR	2 ÅR	öVR	TOTALT
Procent								
Grov stöld	23	26	7	31	7	0	8	100
Stöld	23	31	7	27	2	0	10	100
Stöld, totalt	23	29	7	28	3	0	10	100
Uppräknat antal								
Grov stöld	619	703	187	843	187	0	112	2652
Stöld	2146	2802	656	2446	178	0	619	8847
Stöld, totalt	2765	3505	843	3290	366	0	731	11500

I tabell 4.5 redovisas grunderna för häktningsframställningen för några olika typer av brott. Här var det större variationer mellan olika typer av brott. Andelen som begärdes häktade med recidivfara som ensam grund varierade sålunda från 5 % för dem som begärdes häktade för narkoti-

kabrott till 49 % för dem som begärdes häktade för enkel stöld. Motsvarande andel för grov stöld låg å andra sidan nära genomsnittet, som var 25 %.

Kollusionsfara åberopades totalt i knappt hälften av häktningsframställningarna. Vid enkel stöld och "övriga förmögenhetsbrott" åberopades emellertid kollusionsfara enbart i 37 - 40 % av fallen jämfört med 61 % vid grov stöld.

Tabell 4.5 Grunderna för häktningsframställningen och brottslighetens art vid anhållandet

Uppräknat vid ett antaget antal om 30 000 anhållanden under per år och - samma andel häktade som 1982

Brott	Grunder för häktningsframställningen							
	K	R	KR	FR	FKR	2 ÅR	öVR	TOTALT
Brott mot person	72	298	415	63	144	135	9	1136
Rån	9	36	216	27	63	81	63	496
Stöld inkl grov stöld	81	992	929	216	216	0	189	2624
Övr förmögenhetsbrott	36	216	216	72	81	126	90	839
Narkotikabrott	135	72	541	63	99	334	108	1353
Övriga brott	27	54	63	18	9	9	171	352
Fler än en brottsgrupp	18	271	361	117	81	81	162	1091
Summa	379	1939	2741	577	694	766	794	7890

Jämförelse av brotten grov stöld och enkel stöld

	Grunder för häktningsframställningen							
	K	R	KR	FR	FKR	2 ÅR	öVR	TOTALT
Procent								
Grov stöld	3	23	43	7	14	0	10	100
Stöld	3	49	30	9	4	0	5	100
Stöld, totalt	3	38	35	8	8	0	7	100
Uppräknat antal								
Grov stöld	36	252	478	72	153	0	108	1100
Stöld	45	739	451	144	63	0	81	1524
Stöld, totalt	81	992	929	216	216	0	189	2624

5 Beslut i åtalsfrågan och påföljd m. m.

Detta avsnitt bygger helt på 1982 års enkät.

5.1 Beslut i åtalsfrågan

Av tabell 5.1. framgår att knappt tre fjärdedelar av samtliga anhållna blev åtalade. Därtill kommer ett par procent som fick strafföreläggande och 5 procent som fick åtalsunderlåtelse. Detta innebär att totalt 21% av de anhållna över huvud taget inte blev lagförda.

Tabell 5.1 Beslut i åtalsfrågan. 1975 och 1982

Beslut	Samtliga anhållna Uppräknat antal	%	Därav Ej häktade, %	Häktade %
Åtal	21810	72	62	98
Strafföreläggande	463	2	2	0
Åtalsunderlåtelse	1619	5	7	0
Brott kan ej styrkas	5424	18	24	1
Ej åtal, annat skäl	1052	3	5	1
Summa	30368	100	100	100
Uppgift saknas	332		225	107
Hela urvalet	2820		2079	741
Enligt 1975 års urval				
Åtal	16700	62	51	97
Åtalsunderlåtelse	3600	13	18	1
Brott kan ej styrkas	4200	16	21	0
Ej åtal, annat skäl	1000	4	5	0
Beslut ej fattat då kartläggningen avbröts	1200	5	6	1
Summa	26700	100	101	99

Flertalet av dem som inte blev lagförda frigavs redan under anhållningstiden. Endast 6 % av dem som inte blev lagförda begärdes häktade och 3 % blev häktade.

Andelen som blev lagförda var ungefär lika stor 1975 som 1982. Andelen som fick åtalsunderlåtelse minskade dock från 13 % till 5 %. Istället ökade andelen som blev åtalade. Denna förändring kan förklaras av att andelen ungdomar av de anhållna har minskat (se avsnitt 6.2). Det är huvudsakligen ungdomar som inte åtalas p g a beslut om åtalsunderlåtelse.

Under avsnitt 3 konstaterades att mer än hälften av de anhållna också misstänktes för andra brott än det eller de brott som föranledde anhållandet. Av tabell 5.2 framgår att andelen som inte lagfördes var så hög som 40 % för dem som inte blev häktade och som inte heller var misstänkta för ytterligare brott än det eller de brott som föranledde anhållandet. Detta kan jämföras med 17 % ej lagförda för dem som var misstänkta även för andra brott.

Tabell 5.2 Beslut i åtalsfrågan samt misstanke om fler brott än det/de som föranledde anhållandet. 1982

Beslut	Samtliga anhållna Totalt	Därav fler brott? Ja	Nej	Ej häktade Totalt	Därav fler brott? Ja	Nej	Häktade
Åtal	72	82	59	62	74	49	98
Strafföreläggande	2	0	3	2	1	4	0
Åtalsunderlåtelse	5	5	6	7	7	7	0
Brott kan ej styrkas	18	10	27	24	15	33	1
Ej åtal, annat skäl	3	2	5	5	2	7	1
Summa	100	99	100	100	99	100	100
Uppräknat antal	30368	18576	11792	21808	12409	9399	8560
Uppgift saknas							
Om beslut om åtal	83	41	42	81	39	42	2
Samt om fler brott	269			231			
Hela urvalet	2813	1546	998	1849	1045	804	795
I procent av samtliga anhållna							
Åtal	73	50	23	46	30	15	28
Strafföreläggande	1	0	1	1	0	1	0
Åtalsunderlåtelse	5	3	2	5	3	2	0
Brott kan ej styrkas	17	6	11	17	6	10	0
Ej åtal, annat skäl	3	1	2	3	1	2	0
Summa	100	61	39	72	41	31	28

5.2 Påföljd

Det är förhållandevis få åtal som inte leder till en fällande dom, totalt omkring 7 %. Till detta kommer ett ett fåtal nedlagda åtal. Av de häktade var det 1982 endast 2 % för vilka åtalet blev ogillat eller nedlagt.

Tabell 5.3 Påföljd m. m. 1982

Beslut	Samtliga anhållna Uppräknat antal	%	Därav Ej häktade, %	Häktade %
Fängelse	9442	43	24	72
Skyddst & fängelse	2192	10	9	12
Skyddstillsyn	4769	22	30	9
Villkorlig dom	2324	11	16	2
Böter	1710	8	13	1
Annan påföljd	819	4	4	3
Åtal nedl/ogillat	554	3	3	2
Summa	21810	100	100	100
Uppgift saknas	75		75	0
Samtl åtalade	1886		1167	719
Enligt 1975 års urval				
Fängelse	6300	43	27	64
Skyddst & fängelse	1000	7	5	9
Skyddstillsyn el villkorlig dom	5300	36	50	19
Böter	1000	7	11	2
Annan påföljd	700	5	5	5
Åtal nedl/ogillat	300	2	2	1
Summa	14600	100	100	100

Andelen av de anhållna som blev åtalade och som enbart dömdes till böter var 7 %. Bötesdomarna avsåg nästan enbart sådana anhållna som inte begärdes häktade. Endast 1 % av dem som blev häktade dömdes till enbart böter. Inte heller dessa siffror skiljer sig nämnvärt från förhållandena 1975.

Av samtliga anhållna dömdes något mer än en tredjedel till skyddstillsyn eller villkorlig dom (bortsett från dem som fick skyddstillsyn i kombination med fängelse). Av de häktade var det endast 11 % som dömdes till någon av dessa påföljder. Särskilt för de häktade var detta en lägre andel än i 1975 års enkät.

Av samtliga anhållna dömdes slutligen något mer än hälften till fängelse, inklusive de som dömdes till skyddstillsyn i kombination med fängelse. Av de häktade var det endast 16 % som inte dömdes till fängelse. Av de häktade var det omkring 10 procentenheter fler som dömdes till fängelse 1982 än 1975 .

Antalet häktade som dömdes till fängelse var omkring 6 500. De häktade utgjorde därmed något mer än hälften (57 %) av det totala antalet personer som dömdes till frihetsberövande påföljd. Detta stämmer väl med uppgifter för 1980 från kriminalvårdsstyrelsen om andelen häktade av samtliga intagna till fängelse.

Andelen häktade i förhållande till antalet fängelsedomar av olika längd varierade från ungefär en fjärdedel av dem som dömdes till högst en månad till 85 % av dem som dömdes till mer än 6 månaders fängelse.

Båda enkäterna har avsett anhållningsbeslut, inte antalet anhållna. Det finns inga uppgifter som visar antalet anhållningsbeslut per person och år. Den officiella statistiken utvisar att även antalet fängelsedomar 1982 var 12 % fler än antalet individer som dömdes till fängelse. Det var säkerligen minst lika många som blev anhållna mer än en gång före en fängelsedom.

6 Personliga förhållanden och tidigare brottslig belastning

Bortsett från uppgifter om ålder och kön, som återkommer i båda enkäterna, är uppgifter om den misstänktes personliga förhållanden hämtade från 1984 års urval.

6.1 Kön

Som framgår av tabell 6.1 var en av tio anhållna kvinnor. Kvinnornas andel av de anhållna hade därmed stigit med en procentenhet jämfört med 1975. Förändringen ligger inom felmarignalen i urvalen. Från 1975 till 1982 ökade andelen kvinnor av det totala antalet dömda till kriminalregisterpåföljd från 8 % till 11 %.

Tabell 6.1 Kön. 1975, 1982 och 1984

Kön	1982 Uppräknade tal Totalt	Därav häktade	%	Andel häktade 1984 %	1975 %
Man	27216	7516	28	28	26
Kvinna	3152	393	12	22	21
Summa	30368	7908	26	27	25
Uppgift saknas	29	8			
Hela urvalet	2813	733			

	Samtliga anhållna 1982	1984	1975	Häktade 1982	1984	1975
Procentuell andel kvinnor	10	10	9	5	8	7

Andelen av de anhållna som häktades var lägre för kvinnorna än för männen. Kvinnorna utgjorde således en ännu mindre andel av de häktade.

Enligt uppgifter från kriminalvårdsstyrelsen blev 23 personer med minderåriga barn intagna i häkte under 1983. Av dessa var 22 kvinnor och en man. Många av dem frigavs utan att ha varit anhållna. Endast två blev häktade och endast ett av barnen, som var ett år gammalt, var intagen tillsammans med modern under häktningstiden.

Utöver dem som intogs med stöd av RB var två kvinnor med barn under kort tid intagna med stöd av utlänningslagen.

Under 1984 intogs i landets häkten endast sju personer med minderåriga barn.

6.2 Ålder

Av tabell 6.2 framgår att andelen 15 - 20 åringar av de anhållna sjönk från 32 % till 24 % mellan 1975 och 1982. Istället ökade andelen som var 31 år och äldre. Dessa förändringar kan förklara några av de andra skillnader som kan iakttas sedan 1975, t. ex. den sjunkande andelen åtalsunderlåtelser men också den något ökade andelen häktade.

Tabell 6.2 Ålder. 1975, 1982 och 1984

Uppräknat antal 1982 samt andelen häktade

	1982			1975
	Uppräknat antal			
Ålder	Totalt	Därav häktade	%	Andel häktade %
15 - 18	4092	345	8	7
19 - 20	3228	810	25	23
21 - 30	13354	3940	30	31
31 - 40	6423	1835	29	32
41 -	3271	982	30	27
Summa	30368	7913	26	25

Procentuell fördelning

	Samtliga anhållna			Häktade	
Ålder	1975	1982	1984	1975	1982
15 - 18	18	13	11	5	4
19 - 20	14	11	11	13	10
21 - 30	43	44	42	53	50
31 - 40	16	21	25	21	23
41 -	9	11	12	9	12
Summa	100	100	101	101	100
Urvalet	5838	2813	3354	1609	733

Uppräknat antal anhållna 1975 och 1982 jämfört med summan av antalet dömda till andra påföljder än böter och antalet åtalsunderlåtelser, fördelat efter ålder

	Anhållna			Domar och ÅU		
Ålder	1975	1982	1982/ 1975 %	1975	1982	1982/ 1975 %
15 - 18	4670	4092	88	10038	9639	96
19 - 20	3780	3228	85	8707	8117	93
21 - 30	11570	13354	115	15909	19412	122
31 - 40	4300	6423	149	7894	13114	166
41 -	2370	3271	138	6422	9510	148
Summa	26690	30368	114	48970	59792	122

Anmärkning
Åldersintervallen i statistiken över domar etc är 21 - 29, 30 - 39 men skillnaden torde i detta sammanhang inte ha någon nämnvärd betydelse.

Enligt LUL krävs synnerliga skäl för häktning av personer som är yngre än 18 år. Andelen häktade av dem som var 18 år och yngre var 8 % 1982. Även 19 - 20 åringar häktas i något mindre omfattning än de som är 21 år eller äldre, år 1982 25 % jämfört med 30 %.

Det finns inget som tyder på att minskningen av andelen anhållna ungdomar skulle bero på ändrad åklagarpraxis. Andelen lagförda ungdomar har således också minskat. Befolkningsstatistiken visar å andra sidan att det totala antalet ungdomar ökade från 1975 till 1982. Minskningen av antalet anhållna och lagförda ungdomar beror således med stor sannolikhet på att ungdomsbrottsligheten faktiskt minskat under de senaste åren (Jfr Rättsstatistisk årsbok 1984 s 133).

Särskilt under slutet av sextitalet tillkom många ungdomsbrottslingar. En del av dessa har idag fortsatt sin brottsliga karriär. Detta kan vara en förklaring till de successiva åldersförändringar som kan iakttagas för de anhållna och lagförda.

6.3 Bostadsförhållanden

Endast 14 % av de anhållna saknade stadigvarande bostad. Av dessa blev 41 % häktade jämfört med 25 % för dem som uppgavs ha fast bostad. Av de häktade var det därför omkring en femtedel som saknade fast bostad.

Tabell 6.3 Bostadsförhållanden. 1975 och 1984

Stadigvarande bostad?	Samtl anhållna Uppräknat antal	%	Andel häktade %
Ja	23766	79	25
Nej	4192	14	41
Summa	27958	93	27
Ej svar	2042	7	26
Totalt	30000	100	27
Urvalet	3335		
1975 års enkät			
Fast bostad		71	23
Ej fast bostad		11	53
Anstalt/vårdinrättning		7	15
Ej svar		12	22
Summa		101	25

Åtminstone om man betraktar boende i "anstalt/vårdinrättning" som fast bostad verkar bostadsförhållandena för de anhållna inte ha förändrats nämnvärt sedan 1975.

6.4 Anställningsförhållanden

Mer än hälften eller 55 % hade varken stadigvarande anställning eller utbildning. Av dessa blev 32 % häktade jämfört med 19 % av dem med fast arbete eller utbildning.

Tabell 6.4 Anställningsförhållanden. 1975 och 1984

Stadigvarande anställning/ utbildning?	Samtl anhållna Uppräknat antal	%	Andel häktade %
Ja	8807	29	19
Nej	16507	55	32
Summa	25313	84	27
Ej svar	4687	16	25
Totalt	30000	100	27
Urvalet	3335		

1975 års enkät		
Ja	42	17
Nej	47	34
Ej svar	12	18
Summa	101	25

Anm
I 1975 års enkät redovisas ovan fast eller tillfälligt arbete samt pågående utbildning som ja-svar och sjukskriven, pensionär och saknar arbete som nej-svar.

Andelen häktade av dem som inte besvarade frågan om anställningsförhållanden var bara obetydligt lägre än genomsnittet för dem som besvarade den. Detta kan tyda på att andelen med fast anställning var ungefär lika stor. Om man därför utesluter bortfallet i form av ej lämnade svar ökar andelen utan stadigvarande anställning/utbildning till 65 % för samtliga anhållna och till omkring 75 % för de häktade.

I jämförelse med 1975 års enkät var andelen som saknade stadigvarande anställning/utbildning ca 8 procentenheter högre.

6.5 Familjeförhållanden

En femtedel av de anhållna uppgavs vara gifta eller sambo. Familjeförhållandena synes inte ha spelat någon nämnvärd roll vid besluten om frihetsberövande.

I jämförelse med 1975 års enkät var andelen gifta/sambo 5 procentenheter högre.

Tabell 6.5 Familjeförhållanden. 1975 och 1984

Gift eller sambo	Samtl anhållna Uppräknat antal	%	Andel häktade %
Ja	6324	21	30
Nej	18216	61	27
Summa	24540	82	28
Ej svar	5460	18	25
Totalt	30000	100	27
Urvalet	3335		

1975 års enkät		
Ja	16	31
Nej	77	24
Ej svar	7	24
Totalt	100	25

6.6 Missbruk

Enligt anhållningsförhöret var nästan hälften av de anhållna missbrukare. Sålunda uppgavs 22 % missbruka narkotika, 18 % alkohol eller andra medel och ytterligare 8 % vara "blandmissbrukare". Andelen häktade var högst för blandmissbrukarna (38 %) men även annat missbruk ökade riskerna för häktning.

Tabell 6.6 Missbruk. 1975 och 1984

Missbruk	Samtl anhållna Uppräknat antal	%	Andel häktade %
Narkotika	6657	22	31
Andra medel	5379	18	33
Blandmissbruk	2429	8	38
Nej/ej svar	15535	52	22
Totalt	30000	100	27
Urvalet	3335		
1975 års enkät			
Narkotika		20	36
Alkohol		15	32
Blandmissbruk		1	
Nej/ej svar		63	22
Summa		99	25

Enligt kriminalvårdsstyrelsen (Rapport 1984:1) betecknades 15 % som grava narkotikamissbrukare, ytterligare 21 % och därför totalt 36 % som narkotikamissbrukare av dem som intogs för att avtjäna ett fängelsestraff på mer än två månader. Också enligt 1984 års enkät var det 36 % av samtliga häktade som betecknades som narkotikamissbrukare.

6.7 Tidigare brottslig belastning

Enligt anhållningsförhöret hade 61 % av de anhållna tidigare dömts eller fått åtalsunderlåtelse för brott med minst ett års fängelse i straffskalan. Andelen med åtminstone någon uppgift i enkäten som visade på tidigare brottslig belastning var ännu något högre eller 65 %. En fjärdedel hade vid anhållandet en pågående påföljd som ännu inte helt avtjänats. Av dessa blev 44 % häktade jämfört med 14 % för dem som uppgavs vara ostraffade. Andelen häktade var ännu lägre för dem där det saknades uppgift om tidigare belastning. Detta innebär att det med stor sannolikhet inte var så många fler än 65 % av de anhållna som var straffade tidigare. Totalt var då 35 % av samtliga anhållna ostraffade. Av de häktade var det dock endast 17 % som var ostraffade.

Tabell 6.7 Tidigare belastning. 1975 och 1984

Tidigare belastning?	Samtl anhållna Uppräknat antal	%	Andel häktade %
Ja, pågående	7556	25	44
Ja, tidigare	12054	40	29
Nej	6315	21	14
Ej svar	4075	14	12
Totalt	30000	100	27
Urvalet	3335		
1975 års enkät			
Förekommer i kriminalregistret, varit föremål för åtgärd enligt barnavårdslagen eller har tidigare fått åtalsunderlåtelse?			
Ja *)		63	31
Nej		13	17
Ej känt		25	16
Summa		101	25
*) Därav förekommer i kriminalregist		50	36

Som framgår av tabell 6.8 hade 38 % av de häktade fem eller fler punkter i kriminalregistret. Av dessa hade då de anhölls mer än hälften ännu inte helt avtjänat tidigare straff.

Tabell 6.8 Häktade 1984. Antal punkter i kriminalregistret samt pågående påföljd

Antal punkter i krim reg	Samtliga häktade Uppräknat antal	%	Därav med pågående påföljd Uppräknat antal	I procent av samtl häktade
0	706	9	34	5
1	621	8	187	30
2 - 4	1344	17	544	41
5 - 9	1208	16	629	52
10-	1667	22	1123	67
Summa	5546	72	2518	45
Ej angivet	2144	28	629	29
Totalt	7690	100	3147	41

Bland dem som dömts till andra påföljder än böter (enligt kriminalstatistikens beteckning de som dömts för "grövre brott") har det varit en särskilt stark ökning för personer som även tidigare dömts till sådana påföljder. Antalet som då de dömdes hade minst en tidigare dom uppgick år 1982 till ca 20 000 och hade då ökat med 39 % sedan 1975. Av dessa hade nästan en tredjedel eller 6 000 mer än fem tidigare domar. Detta var 64 % fler än 1975. Antalet dömda utan tidigare belastning ökade samtidigt med endast 24 % till ca 17 000.

Med denna markanta ökning av det mest belastade klientelet hade man kunnat vänta sig en ännu starkare ökning av antalet anhållna än vad som faktiskt har varit fallet. Det är också anmärkningsvärt att andelen anhållna som dömts tidigare inte var mer än 2 procentenheter högre 1984 än 1975. Andelen med pågående påföljd var dessutom nästan lika stor 1984 som enligt 1975 års enkät. Dessa förhållanden kan tyda på en ökad restriktivitet i användningen av recidivgrunden.

6.8 En sammanfattning av de personliga förhållandenas betydelse

Nedan redovisas de förhållanden som visat de starkaste sambanden med frågan om den anhållne blir häktad.

	Andel häktade av de anhållna	Andel av de anhållna
Pågående påföljd	44 %	25 %
Saknar stadigvarande bostad	41 %	14 %
Missbrukare	33 %	48 %
Genomsnitt	27 %	
Stadigvarande anställning/ utbildning	19 %	29 %
Ingen tidigare belastning	13 %	35 % (Inkl ej svar)

De personliga förhållandena visade sig också ha betydelse för domstolens ställningstagande i häktningsfrågan:

	Andel ogillade framst	Andel av samtliga vidhållna framst
Ingen tidigare belastning	26 %	11 %
Stadigvarande anställning/ utbildning	23 %	21 %
Genomsnitt	15 %	
Saknar stadigvarande bostad	9 %	16 %
Blandmissbrukare	6 %	9 %

Uppgifterna om stadigvarande anställning etc avser de uppgifter som lämnades i samband med häktningsförhandlingen.

Med anledning av förslagen rörande recidivgrunden redovisas dessutom några uppgifter om personliga förhållanden för dem som häktats för recidivfara pga förmögenhetsbrott. Dessa grundas i huvudsak också på sådan information som lämnats i samband med häktningsförhandlingen.

	"Recidivisterna"	Samtl häktade
Har stadigvarande bostad	61 %	59 %
Har stadigvarande anställning/utbildning	9 %	19 %
Narkotikamissbruk	35 %	29 %
Annat missbruk	32 %	28 %
Tidigare dom etc enligt anhållningsförhöret	92 %	74 %
Pågående påföljd	57 %	41 %

7 Frihetsberövandets varaktighet

7.1 Översiktlig beskrivning av skedet från gripande till häktningsförhandling

Båda urvalen omfattade uppgifter om varaktigheten av olika handläggningsskeden från gripande till häktningsförhandling. Olika praktiska skillnader i uppläggningen mellan de båda enkäterna medför emellertid att redovisningen inte konsekvent kan utgå från endast en av enkäterna.

Av de anhållna hade år 1984 fyra femtedelar först gripits och de övriga hämtats, medtagits eller medföljt för förhör.

Tabell 7.1.1 visar att för en fjärdedel av de anhållna översteg tiden från gripande/hämtande till anhållande sex timmar (egentligen sex timmar och 29 minuter). För 6 % tog det 1984 mer än 12 timmar från gripande/hämtande till anhållande.

Tabell 7.1.1 Tid i timmar från gripande/hämtande till anhållande 1975, 1982 och 1984

	KUMULERADE PROCENTTAL		
Timmar	1975	1982	1984
SAMTLIGA ANHÅLLNA			
0 - 3	63		55
4 - 6	79		75
7 - 9	90		87
10 - 12	96		94
13 -	100		100
Ej uppg			198
Urvalet	4864		3368
GRIPNA	1975	1982	1984
0 - 3	56	53	52
4 - 6	74	73	72
7 - 9	88	88	85
10 - 12	96	94	93
13 -	100	100	100
Urvalet	3677	2273	2277
Ej uppg			55

HÄMTADE	1975	1984
0 - 3	79	71
4 - 6	94	89
7 - 9	96	94
10 - 12	98	95
13 -	100	100
Urvalet	1187	624
Ej uppg		79

Anm: För 1975 ingår inte anhållna i sin frånvaro. För senare enkäter redovisas för dessa istället tiden till 24:8 förhör

För dem som blev hämtade var tiden fram till anhållandet kortare än för de gripna. För 11 % översteg dock tiden 6 timmar och för 5 % 12 timmar. Genom att det var relativt få som hämtades eller medtogs till förhör påverkar dessa inte totalsiffrorna i någon större utsträckning.

En jämförelse med 1975 års siffror visar en svag tendens till längre tider från det första ingripandet till anhållandet.

Totalt sett beräknas att antalet som var frihetsberövade mer än 12 timmar före anhållandet ökade från 1100 till 1900 (vid 30 000 anhållna per år). Av dessa hade de flesta gripits eller hämtats på kvällen eller natten. En femtedel av dem som var frihetsberövade mer än 12 timmar före anhållandet hade dock gripits eller hämtats under normal tjänstetid, vardagar mellan kl 08 och 17. (Jämför avsnitt 7.3 om antalet som transporterades för förhör etc).

Tiden från anhållandet till dess åklagaren hade beslutat om den anhållne skulle friges eller begäras häktad uppgick 1982 till i medeltal 1,7 dagar. Av tabell 7.1.2 framgår att för drygt hälften av de anhållna fattade åklagaren beslut i häktningsfrågan inom en dag efter anhållandet. Å andra sidan översteg tiden två dagar för en fjärdedel av de anhållna. I 5 % av fallen utnyttjade åklagaren hela femdagarsfristen.

För dem som frigavs var tiden från anhållandet till åklagarens beslut i häktningsfrågan i genomsnitt 1,4 dagar. För dem som begärdes häktade var den emellertid nästan en dag längre eller 2,3 dagar.

Skillnaderna mellan dem som frigavs och dem som begärdes häktade framgår också av att tiden mellan anhållandet och åklagarens beslut i häktningsfrågan översteg två dagar för endast 17 % av dem som frigavs jämfört med 44 % av dem som begärdes häktade. Hela den tillgängliga fristen på fem dagar utnyttjades för 3 % eller i ungefär 500 fall av dem som frigavs men för 10 % eller i ca 1 000 fall av dem som begärdes häktade.

Tiden från anhållande till åklagarens beslut om den anhållne skulle friges eller begäras häktad var något kortare än genomsnittet för dem som anhölls för kollusionsfara eller med stöd av stadgandet i 24 kap

Tabell 7.1.2 Tid i dagar från anhållande till åklagarens beslut i häktningsfrågan. 1975, 1982 och 1984

	1982				
Antal dagar från anhållandet	PROCENTUELLA TAL Fria	H fr	Tot	UPPRÄKNAT Totalt	Proc andel häktnings-framst
Samma dag	25	10	20	6018	17
En dag efter	39	25	34	10394	25
Två dagar efter	19	21	20	6029	35
Tre dagar efter	10	18	13	3830	48
Fyra dagar efter	5	16	9	2585	61
Fem dagar efter	3	10	5	1513	65
Summa	100	100	100	30368	33

	KUMULERADE PROCENTTAL								
	1975			1982			1984		
Antal dagar från anhållandet	Fria	H fr	Tot	Fria	H fr	Tot	Fria	H fr	Tot
Samma dag	26	10	21	25	10	20	23	9	18
En dag efter	66	42	59	63	36	54	62	36	53
Två dagar efter	84	68	79	83	56	74	82	59	74
Tre dagar efter	92	85	90	92	75	87	92	80	88
Fyra dagar efter	97	95	97	97	90	95	97	93	96
Fem dagar efter	99	101	100	100	100	100	100	100	100
Urvalet	3844	1987	5831	1889	942	2831	2119	1128	3247

5 § andra stycket som enda grund och något längre än genomsnittet för dem som anhölls under åberopande av alla tre grunderna i 24 kap 1 §.

För de frigivna har anhållningstiden inte förändrats nämnvärt sedan 1975. Andelen som frigavs först på femte dagen var lika stor, 3 % enligt alla tre enkäterna. För dem som begärs häktade har dock tiderna förlängts från 1975 till 1982. Andelen som var anhållna mer än två dagar innan häktningsframställningen avlåtits ökade sålunda från 32 % år 1975 till 44 % år 1982. 1984 års urval visar åter en tendens till kortare tider.

Tabell 7.1.3 visar att nästan hälften av dem som inte begärdes häktade frigavs inom 24 timmar efter anhållandet och 42 % inom 24 timmar efter det att de gripits eller hämtats. 6 % frigavs redan inom 6 timmar efter det första ingripandet.

En häktningsförhandling skall som huvudregel hållas inom fyra dagar efter det att häktningsframställningen har kommit in till rätten. Åklagar-

Tabell 7.1.3 Tid i timmar från gripande/hämtande och anhållande till frigivande för anhållna som inte begärts häktade. 1975 och 1984

KUMULERADE PROCENTTAL

	Gripande/hämtande - frigivande		Anhållande frigivande
Timmar	1975	1984	1984
0 - 3	2	2	7
4 - 6	5	5	16
7 - 9	9	8	20
10 - 12	14	12	22
13 - 18	31	28	34
19 - 24	45	42	48
25 - 36	61	58	62
37 - 48	74	71	74
49 - 144	100	100	100
Urvalet	3838	2034	2117

myndigheterna saknar uppgift om när framställningen kommit in till tingsrätten. Det har därför inte varit möjligt att exakt kartlägga hur domstolen utnyttar fyradagarsfristen. Även om man räknar med en dag för postbefordran och utesluter fall med gemensam häktnings- och huvudförhandling överskreds enligt tabell 7.1.4 den angivna fristen för en femtedel av häktningsframställningarna.

Tabell 7.1.4 tyder också på att domstolarna ofta utnyttjar en stor del av fyradagarsfristen. Om man utgår från samma förutsättningar som ovan skulle mer än hälften av fristen ha utnyttjats för två tredjedelar av häktningsframställningarna.

För 10 % av häktningsframställningarna hölls gemensam häktnings- och huvudförhandling. Tiden från det häktningsframställnigen avlåtits till förhandlingen var i dessa fall längre. För 29 % av dessa översteg tiden en vecka.

Tiden från häktningsframställning till förhandling var längre 1982 än 1975. Andelen av samtliga häktningsframställningar för vilka tiden översteg fem dagar ökade från 17 % 1975 till 27 % 1982.

Enligt mitt förslag skall häktningsförhandling hållas inom fyra dagar efter det faktiska frihetsberövandet.

Genomsnittstiden från gripande till häktningsförhandling var år 1982 6,7 dagar. Tabell 7.1.5 visar att endast 14 % av häktningsförhandlingarna kunde hållas inom 4 dagar efter anhållandet. Normalt fattas beslut om anhållande samma dag som gripandet. Andelen som blev anhållna först dagen efter gripandet var endast 14 %. Siffrorna i tabell 7.1.5 påverkas därför inte i någon större utsträckning om redovisningen istället utgått från tiden för gripandet.

Tabell 7.1.4 Tid från framställningens avlåtande till häktningsförhandlingen. 1975 och 1982

	KUMULERADE PROCENTTAL				
	1975	1982			
Antal	Tot	G	S	Tot	
Dagar					Uppräknade tal kumulerat
1	3	2	4	3	290
2	16	7	15	14	1234
3	34	9	34	31	2703
4	59	17	55	51	4495
5	83	26	79	73	6436
6	93	49	94	89	7820
7	99	71	99	97	8485
8 - 12	100	100	100	100	8785
Urval	1832	82	741	819	

Förklaring

G Gemensam häktnings- och huvudförhandling

S Särskild häktningsförhandling

Tabell 7.1.5 Tid i dagar från anhållande till häktningsförhandling. 1975 och 1982

	KUMULERADE PROCENTTAL				UPPRÄKNAT KUMULERAT
	1975	1982 Därav			
Antal dagar			G	S	1982
1 - 4	19	14	4	15	1223
5	34	25	11	26	2199
6	57	46	21	48	4023
7	78	67	33	71	5889
8	91	82	57	85	7241
9	96	91	72	93	8034
10	99	96	79	98	8442
11	100	99	89	100	8700
12- 13	101	100	100	100	8807
Urval	1793	821	81	740	869
Ej uppg		25	1	24	

Förklaring

G Gemensam häktnings- och huvudförhandling

S Särskild häktningsförhandling

Nästan hälften av häktningsförhandlingarna hölls inom sex dagar efter anhållandet och två tredjedelar inom en vecka. För nästan en femtedel tog det dock mer dubbelt så lång tid som den föreslagna fristen, d v s mer än åtta dagar.

7.2 Från häktning till dom

Beskrivningen av skedet från häktning till dom bygger helt och hållet på 1982 års enkät.

Vid häktningsförhandlingen skall sättas ut en tid inom vilken åtal skall väckas. Tabell 7.2.1 visar att tiden vanligen bestäms till mellan en och två veckor. Vid en knapp fjärdedel av förhandlingarna bestämdes dock åtalstiden till högst en vecka och vid 6 % till mer än två veckor.

Tabell 7.2.1 Frist för väckande av åtal enligt beslut vid första särskilda häktningsförhandlingen och faktisk tid till åtalsbeslutet.1982

Frist i dagar	Antal %	Uppräknat	Faktisk tid jämfört med fristens längd I tid	Högst en vecka för senat	Mer än en vecka för-senat	S:a
- 7	23	1614	90	4	6	100
8 - 14	71	5033	63	12	25	100
15 -	6	415				
Summa	100	7063	67	11	22	100
Urval	595					
Ej uppg	69					

I totalt två tredjedelar av fallen väcktes också åtal inom den utsatta tiden. I de fall åtalstiden hade bestämts till högst en vecka var det endast 10 % av åtalen som väcktes senare än en vecka efter förhandlingen. För en fjärdedel av de fall i vilka tiden hade bestämts till mellan en och två veckor, förekom å andra sidan förseningar på mer än en vecka.

När det gäller tillämpningen av regeln om åtalstidens längd hade det 1982 inte skett några några nämnvärda förändringar jämfört med 1975.

I tabell 7.2.2 redovisas ytterligare uppgifter om skedet mellan häktningsförhandling och dom. Där framgår att 1982 väcktes åtal för två tredjedelar av de häktade inom två veckor efter häktningsförhandlingen jämfört med tre fjärdedelar enligt 1975 års enkät. Det finns således en tydlig tendens till längre utredningstider. Detta framgår också av att andelen för vilka tiden från förhandling till åtal översteg fyra veckor var 10 % 1975 men 15 % 1982. Detta motsvarar mer än 1 000 häktade år 1982.

Tabell 7.2.2 Häktade vid särskild häktningsförhandling. Olika handläggningsskedens varaktighet. 1982

Antal dagar	Häktningsförhandling - Åtal 1975	Häktningsförhandling - Åtal 1982	1982 Åtal - Huvudförhandl första dag	1982 Huvudförhandl första dag - Dom
Samma dag				69
1 - 3	8	7	6	73
4 - 7	28	26	58	84
8 - 14	74	67	92	94
15 - 21	86	78	94	96
22 - 28	90	85	95	97
29 -	100	100	100	100
Urvalet	1609	595	578	596
Ej uppg		69	28	0

Anm
Häktningsförhandling - åtal: Urvalet avser samtliga som häktats vid särskild häktningsförhandling. Övriga uppgifter avser enbart dem som förblev häktade tills domen meddelats

Sedan åtal väckts skall i mål med en tilltalad som är häktad huvudförhandling som huvudregel hållas inom en vecka. Dom i målet skall enligt huvudregeln meddelas inom en vecka efter det att huvudförhandlingen avslutats.

För 42 % översteg tiden mellan åtal och huvudförhandling en vecka och för mer än två tredjedelar meddelades domen inom 3 dagar efter det att huvudförhandlingen hade inletts. För 6 % eller i ungefär 400 fall översteg tiden för domen två veckor. Häri ingår även mål vari beslutats om rättspsykiatrisk undersökning. Ca 400 av dem som förblev häktade till domen meddelats hade genomgått sådan undersökning. (Enligt socialstyrelsens rättsliga råd avgavs 1982 452 rättspsykiatriska utlåtanden för personer som var häktade och ytterligare 132 för personer på fri fot.)

I tabell 7.2.3 redovisas den totala tiden från anhållande till dom för dem som förblev häktade till domen. Där framgår att för mer än hälften eller 59 % meddelades domen inom fyra veckor efter anhållandet. 5 % eller ungefär 300 personer var dock frihetsberövade under mer än tre månader före domen. Då ingår ändå inte de som genomgått rättspsykiatrisk undersökning.

Tabell 7.2.3 Tid från anhållande till dom för dem som förblev häktade till domen, exkl dem som undergått rättspsykiatrisk underökning. 1975 och 1982

Antal dagar	Kumulerade procenttal 1975	1982	Differens
1 - 3	0	0	
4 - 7	0	0	
8 - 14	7	7	0
15 - 21	32	30	2
22 - 28	66	59	7
29 - 35	80	74	6
36 - 42	88	83	5
43 - 63	95	92	3
64 - 90	98	95	3
91 - 180	100	99	1
181 -	100	100	0
Uppräknat antal	5110	5960	
Urval	1213	558	

Andelen med längre tid för frihetsberövandet än fyra veckor steg från 34 % 1975 till 41 % 1982.

I tabell 7.2.4 inkluderas både häktade som genomgick rättspsykiatrisk undersökning och häktade som frigivts innan dom meddelats. Enligt denna tabell var det 43 % som var frihetsbrövade mer än fyra veckor efter anhållandet och 7 % under mer än tre månader. Skillnaderna jämfört med föregående tabell förklaras i främst av undersökningsfallen.

Tabell 7.2.4 visar också att det även bland de totalt 10 % av de häktade som frigavs före domen kunde förekomma relativt långa häktningstider.

Tabell 7.2.5 ger slutligen en sammanfattande översikt av tiden från anhållande till frigivande för samtliga anhållna. Där framgår att det för de flesta av de anhållna ändå är fråga om relativt korta tider. Endast en femtedel var sålunda frihetsberövade mer än två veckor under skedet från anhållande till dom.

Tabell 7.2.4 Tid från anhållande till dom resp frigivande för dem som häktats vid särskild häktningsförhandling. 1982

Antal dagar	Totalt %	Upp-räknat	Härav häktade till domen %	Härav rättspsykiatrisk undersökning
- 14	10	690	63	0
15 - 21	22	1574	87	2
22 - 28	25	1762	98	1
29 - 35	14	1006	91	2
36 - 42	9	609	96	4
43 - 63	9	599	93	4
64 - 90	4	256	96	43
91 - 180	6	449	93	36
181 -	1	96	89	37
Summa	100	7042	90	6
Urval		658		

Tabellen ger också ytterligare information om de totalt 16 % eller 4 800 som frigavs - eller dömdes - under perioden 4 - 14 dagar efter anhållandet.

Andelen av samtliga anhållna som var frihetsberövade mer än fyra veckor ökade från 9 till 10 %. Den förlängning av tiden för frihetsberövandet som inträffat för dem som inte frigavs omedelbart efter anhållandet ger sålunda relativt litet utslag om man sätter den i relation till samtliga anhållna.

Tabell 7.2.6. visar att av dem som häktades för narkotikabrott var det endast 32 % för vilka dom meddelats inom fyra veckor efter anhållandet jämfört med 72 % för dem som var misstänkta för stöld. Betydligt längre häktningstider än genomsnittet förekom också för dem som misstänktes för rån eller bedrägeri och något längre än genomsnittet för dem som misstänktes för våldsbrott.

Tabell 7.2.5 Frihetsberövandets varaktighet från anhållande till dom med uppdelning efter skede för dem som frigivits före domen. 1982

I PROCENT EFTER TIDPUNKT FÖR DOM/FRIGIVNING

Antal dagar	1975 Ant %	1982 Antal %	Uppr	Skede för frigivande Ej hf	Hf åter	Ej h	Ej d	T d	Totalt
1 - 3	65	63	19107	99	1	1	0	0	100
4 - 7	10	10	3074	50	20	28	0	1	100
8 - 14	4	6	1753	0	11	52	14	24	100
15 - 21	6	5	1574				13	87	100
22 - 28	7	6	1762				2	98	100
29 -	9	10	3015				7	93	100
Summa	101	100	30286	68	3	6	2	21	100
Urval			2792						

Skede för frigivande. Förklaringar

Ej hf	Ej häktningsframställning
Hf åter	Häktningsframställningen återkallad
Ej h	Framställningen ogillad - eller häktad vid gemensam häktnings och huvudförhandling
Ej d	Häktade men frigivna före domen meddelats
T d	Häktade tills domen meddelats

I PROCENT FÖR RESP KATEGORI

Antal dagar	1975 Ant %	1982 Antal %	Uppr	Skede för frigivande Ej hf	Hf åter	Ej h	Ej d	T d	Totalt
1 - 3	65	63	19107	92	12	5	0	0	63
4 - 7	10	10	3074	8	68	46	2	0	10
8 - 14	4	6	1753		21	48	34	7	6
15 - 21	6	5	1574				28	22	5
22 - 28	7	6	1762				6	27	6
29 -	9	10	3015				30	44	10
Summa	101	100	30286	100	100	100	100	100	100
Urval			2792						

Tabell 7.2.6 Häktade till domen. Tid från anhållande till dom och brottslighetens art. 1982

I procent för resp brottsgrupp

Typ av brott	Tid i dagar från anhållande till dom			
	0 - 28	29 - 42	43 -	Totalt
Våldsbrott	48	26	27	100
Stöld, inkl grov	72	21	7	100
Rån samt bedrägeri	33	33	35	100
Övr förm brott	65	15	20	100
Narkotikabrott	32	28	40	100
Övriga brott	65	15	20	100
Mer än en brottstyp	45	29	26	100
Summa	56	24	21	100
Urval	328	140	121	539
Uppräknat antal	3619	1545	1335	6499

7.3 Detaljgranskning av tiden fram till anhållandet

Det finns en del uppgifter om skedet mellan det första ingripandet och anhållandet men analysen förvåras av att bortfallet för vissa av uppgifterna var stort.

Av tabell 7.1.1 framgick att 75 % blev anhållna inom 6 timmar efter gripandet/hämtandet. För 72 % av de fall i vilka det även fanns uppgifter om tidpunkten då polisen anmälde frihetsberövandet gjordes anmälan inom 3 timmar efter gripandet.

I en tredjedel av fallen hade förhör hållits redan innan anmälan gjordes. I en femtedel av de fall förhöret genomfördes efter anmälan - d v s i enlighet med stadgandet i 24 kap 8 § RB - dröjde det mer än 3 timmar från anmälan om gripande till dess att förhöret hölls.

17 - 18 % av de gripna hade anhållits i sin frånvaro (16 % 1975).

För ungefär 1 400 eller 5 % av samtliga anhållna förflöt längre tid än 12 timmar från det första ingripandet till anhållningsförhöret. Av dessa var omkring 60 % anhållna i sin frånvaro.

Förklaringen till de långa tiderna från gripande till anhållningsförhör för dem som anhållits i sin frånvaro är i första hand att många först transporterats från den ort där de gripits till den den ort där anhållningsbeslutet fattats. I 1982 års urval fanns det uppgift om transport av den gripne innan anhållningsförhöret för:

- 4 % av samtliga anhållna
- 5 % av samtliga gripna
- 14 % av samtliga som gripits anhållna i sin frånvaro
- 74 % av samtliga som gripits anhållna i sin frånvaro och för vilka tiden fran gripandet till förhör uppgått till 13 timmar eller mer.

I enkäterna har också registrerats uppgifter om att den misstänkte varit drogpåverkad vid gripandet. I 1982 års enkät fanns uppgifter om drogpåverkan för:
- 3 % av samtliga anhållna
- 4 % av samtliga gripna
- 6 % av de misstänkta som gripits såsom anhållna i sin frånvaro och för vilka tiden från gripandet till förhör upgått till 13 timmar eller mer
- 38 % av misstänkta som gripits utan föregående anhållningsbeslut för vilka tiden från gripande till förhör uppgått till 13 timmar eller mer.

Totalt förekom i 1982 års enkät uppgifter om transport och/eller drogpåverkan för 9 % av de anhållna och i 1984 års enkät för 6 %.

För 1982 års enkät motsvarar detta knappt 1200 transportfall och 1000 fall med anteckning om drogpåverkan. Tre fjärdedelar av transportfallen var då de greps anhållna i sin frånvaro.

Skillnaden mellan siffrorna i 1982 och 1984 års kartläggningar kan delvis ha sin grund i att anhållningsliggaren, varifrån uppgifterna i 1982 års enkät är hämtade, i detta hänseende utgjorde ett något mera tillförlitligt underlag.

7.4 Veckodag och tidpunkt på dygnet för gripandet och anhållandet

Enligt 1984 års enkät gjordes två tredjedelar av de gripanden som ledde till anhållande på annan tid än normal kontorstid. Däremot infördes två tredjedelar av dem som hämtades, medtogs eller medföljde för förhör under normal kontorstid. 29 % av samtliga ingripanden som ledde till anhållande gjordes under veckohelgen, från fredag kl 17.00 till måndag kl 08.00. Dessa siffror skiljer sig inte nämnvärt från uppgifterna i 1975 års enkät.

Andelen ingripanden från midnatt till kl 02.00 var i särklass högst på lördagar med 21 % och lägst på måndagar med 4 %. Genomsnittet var 10 %.

I tabell 7.4.2 redovisas en motsvarande fördelning beträffande anhållningsbesluten. Oavsett veckodag fattades enligt 1982 års enkät drygt hälften eller 54 % av anhållningsbesluten mellan kl 08.00 och kl 17.00, 31 % på kvällstid mellan kl 17.00 och till midnatt och 9 % från midnatt till kl 02.00. Från kl 02.00 och fram till kl 06.00 fattades endast ca 600 eller 2 % av anhållningsbesluten. Av polisens ingripanden gjordes 1984 10 % under denna tid på dygnet.

Man måste vid en analys av resultaten ta hänsyn till att 1984 års enkät genomfördes under vintern. Det är i allmänhet mindre livligt nattetid under vintersäsongen . Detta framgår bl a av att endast 4 % av anhållningsbesluten i 1984 års enkät fattades från midnatt till kl 02.00 jämfört med 9 % i 1982 års enkät och 10 % 1975.

Av tabell 7.4.2 famgår också att andelen häktningsframställningar varierar beroende på tidpunkten för anhållandet. Av de anhållningsbeslut som fattats under kontorstid ledde år 1982 36 % till häktningsframställning jämfört med 9 % för de beslut som fattades mellan kl 24.00 och kl 02.00 under veckoslutet.

Tabell 7.4.1 Beslut om gripande/hämtande fördelat på kontorstid och annan tid. 1975 och 1984

PROCENTUELLA TAL						UPPRÄKNAT
GRIPNA						
	Arbetsveckan		Veckoslutet		Totalt	
KL, tim	Dag		Dag			
08-16	M -F	32	L - S	6	38	8701
17-23	M - To	22	F - S	14	36	8247
00-01	Ti - F	7	L - M	5	12	2680
02-05	Ti - F	8	L - M	4	12	2838
06-07	Ti - F	1	L - M	1	3	583
Summa		69		31	100	23049
HÄMTADE/ETC						
	Arbetsveckan		Veckoslutet		Totalt	
KL, tim	Dag		Dag			
08-16	M -F	67	L - S	4	71	4934
17-23	M - To	8	F - S	4	12	831
00-01	Ti - F	3	L - M	11	14	959
02-05	Ti - F	0	L - M	0	0	30
06-07	Ti - F	2	L - M	0	3	198
Summa		81		19	100	6951
TOTALT						
	Arbetsveckan		Veckoslutet		Totalt	
KL, tim	Dag		Dag			
08-16	M -F	38	L - S	5	43	13035
17-23	M - To	19	F - S	12	31	9204
00-01	Ti - F	6	L - M	8	13	4045
02-05	Ti - F	6	L - M	4	10	2931
06-07	Ti - F	2	L - M	1	3	784
Summa		71		29	100	30000

Urvalet			
Gripna	1613	718	2331
Hämtade/etc	570	133	703
Totalt	2376	991	3367

I totalen ingår även 333 fall i vilka det inte framgick om den misstänkte hämtades eller greps.

1975 ÅRS ENKÄT

PROCENTUELLA TAL

TOTALT						GRIPNA	HÄMTADE
	Arbetsveckan		Veckoslutet		Totalt		
KL, tim	Dag		Dag				
08-16	M -F	40	L - S	6	46	37	80
17-23	M - To	21	F - S	12	33	38	15
00-01	Ti - F	7	L - M	4	11	13	3
02-	Ti - F		L - M				
-07	Ti - F	6	L - M	5	11	13	2
Summa		73		27	100	101	100
Uppräknat		4300		5400	26700	21200	5500

Tabell 7.4.2 Anhållningsbeslutens fördelning på tjänstetid och beredskapstid. 1975 och 1982

I PROCENT AV SAMTLIGA BESLUT

						UPPRÄKNAT
	Arbetsveckan		Veckoslutet		Totalt	
KL, tim	Dag		Dag			
08-16	M -F	44	L - S	10	54	16319
17-23	M - To	21	F - S	10	31	9381
00-01	Ti - F	5	L - M	4	9	2693
02-05	Ti - F	1	L - M	1	2	575
06-07	Ti - F	3	L - M	2	5	1401
Summa		73		27	100	30368
Urval		78		29	107	

1975 ÅRS ENKÄT

I PROCENT AV SAMTLIGA BESLUT

KL, tim	Arbetsveckan Dag		Veckoslutet Dag		Totalt
08-16	M -F	42	L - S	9	51
17-23	M - To	20	F - S	11	30
00-01	Ti - F	6	L - M	5	10
02-07	Ti - F	5	L - M	4	9
Summa		72		28	100

ANDEL HÄKTNINGSFRAMSTÄLLNINGAR. 1982

KL, tim	Arbetsveckan Dag		Veckoslutet Dag		Totalt
08-16	M -F	36	L - S	32	36
17-23	M - To	35	F - S	30	33
00-01	Ti - F	25	L - M	9	18
02-05	Ti - F	55	L - M	13	36
02-07	Ti - F	25	L - M	11	20
Summa		35		26	33
All beredskapstid					33

Totalt fattades 1982 ungefär 1 200 eller 4 % av anhållningsbesluten på fredag mellan kl 17.00 och kl 24.00 och ytterligare ca 500 till lördag morgon kl 06.00 Anhållningsfrekvensen på fredagkvällar är således mindre än man kunde vänta med ledning av uppgifter om den totala anmälda brottsligheten.

Tabell 7.4.3 visar att tiden från anhållandet till åklagarens beslut i häktningsfrågan i betydande grad beror på veckodag för anhållandet. I genomsnitt fattades år 1982 26 % av besluten senare än två dagar efter anhållandet. Andelen med tider på tre - fem dagar varierade emellertid från 9 % för dem som anhölls på onsdagar till 49 % för dem som anhölls på fredagar. Genom den korta tiden för åklagarens beslut i häktningsfrågan för dem som anhålls på onsdagar kan man i stor utsträckning undvika att låta de anhållna sitta över veckohelgen.

Tabell 7.4.3 Tid i dagar från anhållande till åklagarens beslut i häktningsfrågan och veckodag för anhållandet. 1982

KUMULERADE PROCENTTAL

Ant dgr	Söndag	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag	Totalt
0	19	14	18	15	16	33	25	20
1	56	47	52	53	76	49	39	54
2	81	70	77	91	79	51	64	74
3	90	82	100	91	81	75	85	87
4	96	100		91	91	92	94	95
5	100			100	100	100	100	100
Uppräknat	3057	4398	5170	5127	4913	4248	3454	30368
Andel Häktn framst	25	30	36	35	37	37	28	33

För så många som en tredjedel av dem som anhölls på fredagar fattade åklagaren beslut i häktningsfrågan samma dag som anhållandet. Genomsnittet var 20 %.

Skedet mellan häktningsframställning och häktningsförhandling varierar också, som framgår av tabell 7.4.4, beroende på veckodag för framställningen. Andelen i vilka förhandling hållits inom fyra dagar efter häktningsframställningen varierade sålunda från 90 % för dem som begärdes häktade på måndagar till 30 % för dem som begärdes häktade på fredagar. De längre tiderna för dem som begärs häktade på fredagar har särskild betydelse i och med att så många som en tredjedel av häktningsframställningarna beslutas under veckans sista arbetsdag.

Den totala tiden från gripande till häktningsförhandling varierar också beroende på veckodag för gripandet. Genomsnittstiden 1982 var 6,7 dagar. För dem som greps på söndagar var emellertid genomsnittstiden 6,3 dagar men av dem som greps på måndagar var den 7,2 dagar.

För dem som greps på måndagar var det å andra sidan drygt en fjärdedel eller ungefär dubbelt så stor andel som genomsnittet för vilka häktningsförhandlingen hölls inom fyra dagar efter gripandet.

För ungefär två tredjedelar av dem som greps på lördagar kunde häktningsförhandlingen hållas senast följande fredag. Den genomsnittliga andelen häktningsförhandlingar inom sex dagar efter gripandet var 1982 endast 42 %.

Tabell 7.4.4 Veckodag för häktningsframställningen och tid från häktningsframställningen till förhandlingen. 1984

	PROCENT		Upp-räk-nat	KUMULERADE PROCENTTAL Tid i dagar från häktningsframställning till förhandling					
Dag	1982	1984	1984	0 - 2	3	4	5	6	7
Söndag	1	0	31						
Måndag	16	15	1541	20	55	90	90	90	100
Tisdag	16	15	1459	34	83	83	83	95	100
Onsdag	13	18	1755	36	36	36	86	91	100
Torsdag	17	16	1633	6	6	41	85	90	100
Fredag	36	34	3449	1	6	30	52	81	100
Lördag	1	1	133	0	15	31	92	100	100
Summa	100	100	10000	16	30	50	74	88	100
Urval	949	980							

8 Häktningssurrogaten

Det finns ingen löpande statistik när det gäller tillämpningen av övervakning enligt 24 kap 3 § RB men det är känt att denna regel tillämpas ytterligt sällan. Dock förekom övervakning i ett par fall enligt 1984 års enkätundersökning.

1982 infördes som alternativ till häktning anmälningsskyldighet som ett självständigt tvångsmedel och från detta år redovisar riksåklagaren uppgifter om tillämpningen av såväl anmälningsskyldighet som reseförbud.

Anmälningsskyldighet användes 1982 i ett hundratal fall. 1983 hade frekvensen sjunkit till ca 60. Ungefär hälften av besluten om anmälningsskyldighet fattades av åklagaren och i övriga fall fattades det första beslutet av domstolen.

Beslut om reseförbud var vanligare. 1982 och 1983 ålades ca 350 personer reseförbud. Flertalet eller nära 250 av dessa beslut meddelades av åklagaren.

Underbilaga 4.1

1 (3)

1983 ÅRS HÄKTNINGSUTREDNING MISSIV

1984-01-13

Samtliga åklagarmyndigheter och utstationerade åklagare

Översyn av reglerna om anhållande och häktning

En av regeringen i april 1983 tillkallad särskild utredare har fått i uppdrag att se över reglerna om anhållande och häktning. Särskild utredare är hovrättspresidenten Carl-Ivar Skarstedt. Som sakkunniga har förordnats länsåklagaren Folke Ljungwall, byrådirektören Anders Lundberg, departementsrådet Peter Löfmarck, advokaten Peter Nobel och polisöverintendenten Hans Wranghult. Som sekreterare har förordnats hovrättsassessorn Sven-Erik Gerdin. Utredningen har antagit namnet 1983 års häktningsutredning.

Enligt direktiven till utredningen (dir 1983:24) finns flera skäl för en reform av reglerna om anhållande och häktning. Framför allt bör reglerna bringas i bättre samklang med den nutida synen på brott och brottsbekämpning, men även samhällsekonomiska skäl talar för en reform. Översynsarbetet bör till stor del kunna grundas på det betänkande som överlämnades i september 1977 av utredningen angående översyn av häktningsbestämmelserna (SOU 1977:50) och på remissvaren till betänkandet. De närmare riktlinjerna för utredningens arbete kan vidare sammanfattas enligt följande.

En reform bör i första hand inriktas på att begränsa användningen av häktningsgrunden recidivfara. Häktning på grund av risk för återfall i brott bör t ex inte tillgripas om brottsligheten är av mindre allvarlig art. Utredningen skall därför undersöka om inte kravet när det gäller svårhetsgraden på det häktningsgrundande brottet kan sättas högre än för närvarande. Häktning på grund av fara för återfall skall dock kunna komma ifråga för brott som i och för sig inte ligger så högt på straffskalan, men där risken för återfall bedöms som stor. Som exempel nämns kvinnomisshandel och omfattande seriebrottslighet.

Även förutsättningarna för häktning på grund av flykt- eller kollusionsfara bör skärpas.

En förutsättning för att antalet häktningar på grund av recidivfara skall kunna minskas i någon utsträckning är att det finns realistiska alternativ till häktning att tillgå. Utredningen skall därför undersöka möjligheter att ersätta frihetsberövande med någon form av övervakning kombinerad med föreskrifter och sanktioner.

När det gäller gripande och anhållande skall utredningen utgå från att de nuvarande formella förutsättningarna för att tillgripa dessa tvångsmedel behålls. Däremot bör övervägas vissa förenklingar när det gäller den praktiska tillämpningen av reglerna. Bl a bör övervägas att lagfästa den praxis, som innebär att polisen anmäler ett

2

gripande till åklagaren endast när fråga uppkommer om att anhålla den misstänkte. Vidare bör kunna åstadkommas förenklingar när det gäller reglerna om anhållningsförhör enligt RB 24:8, bl a på så sätt att det av lagen framgår i vilken utsträckning andra förundersökningsåtgärder än själva förhöret skall få vidtas innan åklagaren tar ställning i anhållningsfrågan.

Enligt direktiven är det angeläget att framför allt anhållandetiden blir så kort som möjligt. Utredningen skall därför se över de tidsfrister, som gäller vid anhållande men även vid häktning. Frågan om frister i samband med anhållandet har ytterligare aktualiserats genom ett mål mot Sverige, som f n behandlas i den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg. Enligt art. 5 (3) i Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna har envar, som är arresterad eller berövad friheten i avvaktan på rättegång, rätt att ofördröjligen bli ställd inför en domare eller annan ämbetsman som enligt lag har beklätts med domsmakt. I målet mot Sverige har Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna, vilken prövat målet och hänskjutit detta till Domstolen, slagit fast, dels att en svensk åklagare inte uppfyller kravet att vara en ämbetsman beklädd med domsmakt, bl a därför att han är den misstänktes motpart, dels att en häktningsförhandling sju dagar efter frihetsberövandet inte uppfyller kravet på inställelse "ofördröjligen". Europakommissionen har i ett mål tidigare uttalat att en tidsfrist på fyra dagar kan godtas. Om Sverige blir fällt även i domstolen, vilket det finns anledning att räkna med, måste vår lagstiftning - enligt Sveriges åtaganden gentemot de fördragsslutande staterna - anpassas så att reglerna svarar mot konventionens krav. Detta kan komma att innebära förslag om nedkortade frister i förhållande till vad som gäller idag, vilket bl a kan komma att innebära ökad beredskaps- eller jourtjänst nattetid och under veckoslut och helger för åklagarna men även för domstolarna och försvarsadvokaterna. Dessutom kan rutinerna för kommunikation mellan åklagare och domstolar behöva ses över. Så korta frister som förutsätts har också betydelse för vilka krav på utredning som skall ställas för att häktning skall kunna ske.

1974 års utredning genomförde bl a en statistisk undersökning när det gäller tillämpningen av de straffprocessuella tvångsmedlen. Sedan denna undersökning genomfördes kan det antas att det har inträffat sådana förändringar som kan vara av betydelse för den nya utredningens överväganden. Med hänsyn till de genomgripande ändringar i reglerna som nu krävs, är det nödvändigt att utredningen som underlag för sina förslag har så aktuella och tillförlitliga uppgifter som möjligt. Utredningen har därför i samråd med riksåklagaren beslutat att genomföra en förnyad kartläggning. Utredningen hemställer om Er medverkan i undersökningen.

1974 års kartläggning byggde på en blankett som följde målet från anhållande till dom. Den tog därmed ganska lång tid. Den nya undersökningen har för att kunna genomföras snabbare och enklare delats upp på två delar, dels en historisk, dels en löpande undersökning.

Den historiska undersökningen avser uppgifter om varaktigheten av frihetsberövanden, beslut i åtalsfrågan och påföljd i mål i vilka anhållande beslutats under 1982. Denna undersökning bygger helt på uppgifter från anhållningsliggaren (var tionde ärende 1982) och dia-

riet.

Den löpande undersökningen omfattar samtliga anhållningsbeslut som fattas under perioden 30 januari till 16 mars 1984 och avser främst grunderna för frihetsberövanden, personliga förhållanden och tidigare belastning. Denna undersökning bygger på de två blanketterna Anmälan/beslut om tvångsmedel och Häktningsframställning. Dessutom inhämtas på en särskild blankett uppgifter om personliga förhållanden mm. I den löpande undersökningen redovisas varje ärende t o m den första häktningsförhandlingen eller, för dem som inte begärs häktade, till frigivandet.

Arbetet med den historiska enkäten bör till stor del kunna utföras av kanslipersonalen. När det gäller den löpande undersökningen kräver denna också medverkan från handläggande åklagare.

Den historiska underökningen redovisas till riksåklagaren senast den 9 mars 1984 tillsammans med de ärendena avseende den löpande undersökningen som då är klara att redovisas. Återstående ärenden avseende den löpande undersökningen sänds in senast den 6 april 1984.

Frågor angående undersökningen kan ställas till Sven-Erik Gerdin, Umeå, telefon 090/13 72 60, eller till Krister Nilsson, riksåklagaren, telefon 08/22 93 80.

Umeå som ovan

Carl-Ivar Skarstedt

Carl-Ivar Skarstedt

1983 års häktningsutredning

ENKÄT om anhållande m m
Historisk undersökning

1 Identifieringsuppgifter

Myndighetskod	Löpnr	Dnr

2 Uppgifter om den misstänkte

(7) Kön ☐ 1 Man ☐ 2 Kvinna

Födelseår (8)

(12) Medborgarskap ☐ 1 Svenskt ☐ 2 Utländskt

Ifylls ej
(13) Löpnr

3 Kronologi

3.1 (17) ☐ 1 Ej gripen ☐ 2 Gripen — Mån (18) Dag Klockslag

3.2 (26) ☐ 1 24:8 förhör ☐ 2 Ersättn förhör — (27)

3.3 Anhållen (35)

3.4 Frigiven (43)

3.5 Häktningsframställning avlåten — År (51) Mån Dag

3.6 (57) ☐ Återkallad

3.7 TR:s första beslut i häktningsfrågan (58)

3.8 (64) ☐ Framst ogillad

3.9 Datum för åtals väckande enl 3:7 — År (65) Mån Dag

3.10 Datum för åkl beslut i åtalsfrågan (71)

3.11 (77) ☐ Häktning hävd

3.12 Datum för huvudförhandlingens första dag (78)

3.13 Datum för tingsrättens dom (84)

3.14 Datum då framställn återkallats eller häktn hävts (90)

3.15 (96) ☐ Undergått rättspsykiatrisk undersökning

3.16 Övriga anteckningar (97)

4 Alternativ till frihetsberövande

4.1 (105) ☐ 1 Reseförbud ☐ 2 Anmälningsskyldighet ☐ 3 Övervakning (RB 24:3)

4.2 (106) Första beslutet (om reseförbud etc) fattat av ☐ 1 Åklagare ☐ 2 Rätten

5 Brott

5.1 Brott enligt anhållningsliggaren

(107) ☐ 1 Misshandel (108) ☐ 2 Stöld (109) ☐ 3 Häleri (110) ☐ 4 Narkotikabrott

(111) ☐ 5 Olaga hot (112) ☐ 6 Tillgrepp av fortskaffningsmedel (113) ☐ 7 Våld mot tjänsteman (114) ☐ 8 Ett eller flera av brotten grova

Annat brott, anges (115)

5.2 Övriga brott

Har den anhållne i målet misstänkts för fler brott än det/de som föranledde anhållande? (117) ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej

6 Åklagarens beslut i åtalsfrågan

(118) ☐ 1 Åtal ☐ 2 Stf ☐ 3 Åtalsunderlåtelse ☐ 4 Ej åtal (brott kan inte styrkas) ☐ 5 Ej åtal (annat skäl)

7 Påföljd enligt tingsrättens dom

Fängelse (ange längd) (119) Antal år, mån, dagar

(125) ☐ 1 Skyddstillsyn ☐ 2 Villkorlig dom ☐ 3 Böter ☐ 4 Annan påföljd

(126) Åtal ogillat betr minst en ☐ 1 men ej samtliga åtalspunkter ☐ 2 Åtal ogillat betr samtliga åtalspunkter

8 Övrigt

(127) ☐ Målet överfört för vidare handläggning i annat distrikt

Anmärkningar

SCB I/UI – 1 1984

1

1983 ÅRS HÄKTNINGSUTREDNING ANVISNINGAR
1984-01-13

ENKÄT OM ANHÅLLANDE MM, DEN HISTORISKA UNDERSÖKNINGEN

En blankett fylls i för var tionde person i anhållningsliggaren för år 1982. Börja med nr 9. Fyll först i blanketten med de uppgifter som framgår av anhållningsliggaren. Redovisa därefter övriga uppgifter men enbart med sådan information som framgår av diariet.

1 Identifieringsuppgifter

Dessa uppgifter används för att utredningen skall kunna ställa frågor med anledning av de uppgifter som lämnats. Efter en första kontroll kommer materialet att databearbetas. Före databearbetningen kommer identifieringsuppgifterna att klippas bort.

3 Kronologi

3.1 Gripen/ej gripen

För dem som gripits anges även datum och klockslag för gripandet. Dessutom besvaras fråga 3.2. (Med gripande avses inte sk skrivbordsgripanden.)

3.2 24:8 förhör/ersättningsförhör

För dem som gripits anges typ av förhör samt datum och klockslag för detta. Med 24:8 förhör avses givetvis endast de fall då gripandet först anmäldes till åklagaren och åklagaren själv hållit eller beordrat anhållningsförhöret.

3.3 Anhållen

För dem som anhållits i sin frånvaro anges 99 i kolumnen för klockslag.

3.7 Tingsrättens första beslut i häktningsfrågan

Om huvudförhandling hållits direkt och utan särskild häktningsförhandling anges den dag då domstolen tog ställning i häktningsfrågan.

3.9 Datum för åtals väckande enligt 3.7

Uppgift skall avse det första beslutet. Uppgift skall således ej lämnas om eventuellt beslut om förlängd tid för åtals väckande.

3.10 Datum för åklagarens beslut i åtalsfrågan

Om beslut fattats vid flera tillfällen anges datum för det beslut som följde närmast efter anhållandet.

3.11 Häktningen hävd

Anges för dem som häktats i de fall häktningen hävts innan domen meddelats. Tidpunkten anges i fält 3.14.

2

3.12 Huvudförhandlingens första dag

Inställs huvudförhandling eller hålls ny huvudförhandling jämlikt RB 46:11 anges första dagen för den förhandling då målet handläggs slutligt vid domstolen.

Om förordnande om rättspsykiatrisk undersökning meddelats vid visst huvudförhandlingstillfälle anges den dag då målet började handläggas slutligt.

3.14 Tidpunkt då framställningen återkallats eller häktningens hävts

Denna uppgift är en förutsättning för att frihetsberövandenas varaktighet skall redovisas korrekt.

3.16 Övriga anteckningar

Förklaringar till lång tidsåtgång enligt anhållningsliggaren, t ex berusning eller transport.

Ange här också kortfattat anledningen i de fall beslut i åtalsfrågan ännu inte fattats då enkäten redovisas (jfr fält 6)

5 Brottslighetens art

5.1 Brott enligt anhållningsliggaren

Ange samtliga brott enligt anhållningsliggaren. Om något eller några av brotten rubricerats som grovt anges detta genom kryss i en särskild ruta. Försök, föreberedelse och stämpling redovisas som fullbordat brott.

Smuggling av narkotika redovisas som narkotikabrott.

6 Åklagarens beslut i åtalsfrågan

Jämför 3.10 ovan. Vid flera beslut vid samma tillfälle anges det först tillämpliga,t ex besluten åtal och brott kan ej styrkas redovisas som åtal.

7 Påföljd mm

För alla som dömts till fängelse anges fängelsetidens längd. Ange i övrigt med kryss i tillämpliga rutor påföljder enligt tingsrättens dom. Vid förordnande om att tidigare åddömd påföljd skall avse även det nya brottet anges såväl den tidigare påföljden som eventuell ytterligare påföljd. "Annan påföljd" behöver bara kryssas i om ingen av de angivna påföljderna är tillämplig.

8 Målet överflyttat

Om målet, efter det att det lottats på åklagare, överflyttas till annan åklagarmyndighet för slutlig handläggning anges datum för detta varefter redovisningen kan avslutas. Blanketten behöver inte remitteras till denna myndighet.

1983 års häktningsutredning

ENKÄT om anhållningsgrunder m m
Löpande undersökning

1 Identifieringsuppgifter

Myndighetskod	Dnr

Ifylls ej
(10) Löpnr

Personliga förhållanden och tidigare belastning

2 Enligt anhållningsförhöret				6 Enligt häktningsförhandl	
2.1 Bostad Stadigvarande bostad	(14) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej	☐ 3 Ej känt	(15) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej
2.2 Anställning Stadigvarande anställning/utbildning	(16) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej	☐ 3 Ej känt	(17) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej
2.3 Familjeförhållanden Gift eller sambo	(18) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej	☐ 3 Ej känt	(19) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej
2.4 Missbruk – Narkotika	(20) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej	☐ 3 Ej känt	(21) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej/Ej känt
– Annat missbruk	(22) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej	☐ 3 Ej känt	(23) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej/ Ej känt
2.5 Tidigare dom eller åtalsunderlåtelse för brott med minst ett års fängelse i straffskalan	(24) ☐ 1 Ja	☐ 2 Nej	☐ 3 Ej känt	(25) Antal punkter i kriminreg	

3 Pågående påföljd

Tidigare påföljd ej till fullo verkställd vid anhållandet	(27) ☐

4 Åklagarens beslut i tvångsmedelsfrågan

Beslut	(28) ☐ 1 Frigiven		
	(29) ☐ 1 Häktningsframställning avslåten	☐ 2 Avslåten, men återkallad, ange datum →	(30) Mån Dag
	(34) ☐ 1 Anmälningsskyldighet	☐ 2 Reseförbud	☐ 3 Övervakn (enl RB 24:3)

5 Tingsrättens beslut i häktningsfrågan

5.1 Datum	(35) Mån Dag		
5.2 Beslut	(39) ☐ 1 Häktad, helt enligt häktningsframställning	☐ 2 Häktad, men med ändring av grunder etc	→ Glöm inte markera ändringarna på kopia
	(40) ☐ 1 Häktningsframställning ogillad		
	(41) ☐ 1 Anmälningsskyldighet	☐ 2 Reseförbud	☐ 3 Övervakn (enl RB 24:3)

6 Enligt ovan

7 Anmärkningar

SCB I/UI – 1 1984

1983 ÅRS HÄKTNINGSUTREDNING ANVISNINGAR
1984-01-13

ENKÄT OM GRUNDER FÖR ANHÅLLANDET MM, DEN LÖPANDE UNDERSÖKNINGEN

Enkäten omfattar samtliga anhållningsbeslut som fattas i den misstänktes närvaro under perioden 30 januari - 16 mars 1984 samt personer som under samma period gripits såsom anhållna i sin frånvaro. Enkäten är upplagd så att en stor del av den efterfrågade informationen kan hämtas från två blanketter som används i det ordinarie arbetet:

Från blanketten Anmälan/beslut om tvångsmedel hämtas uppgifter om tider från gripande till häktningsframställan/frigivande, om brott och om grunderna för anhållandet.

Från blanketten Häktningsframställning, som kan kopieras, hämtas bl a uppgifter om grunderna för häktningsframställningen.

Personliga förhållanden och tidigare belastning är av stor betydelse vid beslut om tvångsmedel. Därför ombeds åklagaren att på en särskilt blankett bl a svara på några frågor om dessa förhållanden, dels i anslutning till anhållningsbeslutet, dels i anslutning till häktningsförhandlingen.

A Anhållna som friges efter anhållandet

Om den anhållne inte begärs häktad avslutas redovisningen sedan åklagarens beslut härom antecknats på enkätblanketten. Redovisningen skall då omfatta enkätblanketten samt ett ex av blanketten Anmälan/beslut om tvångsmedel, ifyllt enligt anvisningarna nedan.

B Anhållna som begärs häktade

Redovisningen avslutas då tingsrätten fattat sitt första beslut i häktningsfrågan (eller då åklagaren återkallat häktningsframställningen)

Utöver de två blanketterna enligt A ovan skall redovisningen då också omfatta en kopia av häktningsframställningen (med "huvudet" bortklippt enligt nedan), kompletterad med uppgifter om tingsrättens beslut i de fall som anges nedan.

KOM IHÅG att häfta ihop blanketterna till varje ärende.

Enkätblanketten

1 Identifieringsuppgifter

Så snart ärendet lottats bör kanslipersonalen ange diarienummer och myndighet på enkätblanketten. Syftet med denna uppgift är att en enkätblankett alltid skall kunna hänföras till rätt ärende. Alla

2

återstående identifieringsuppgifter klipps bort före databearbetningen.

2 Personliga förhållanden och tidigare belastning enligt anhållningsförhöret

Åklagaren skall besvara var och en av frågorna 2.1 - 2.5 med stöd av den information som lämnades vid anhållningsförhöret eller som av annan anledning var känd av åklagaren vid denna tidpunkt. Åklagare som kan komma att fatta beslut om anhållande bör därför ha enkätblanketter tillgängliga.

I de fall beslut fattats av beredskapstjänstgörande åklagare kan givetvis motsvarande uppgifter också delges per telefon till den myndighet som sedan skall handlägga målet. Hantera enkätblanketten tillsammans med den gängse blanketten Anmälan/beslut om tvångsmedel.

3 Pågående påföljd

Besvaras oavsett när åklagaren får kännedom om att tidigare påföljd ej till fullo verkställts vid anhållandet.

5 Tingsrättens beslut i häktningsfrågan

5.1 Datum för häktningsförhandlingen

Ange tingsrättens första beslut i häktningsfrågan. Om huvudförhandling hållits direkt och utan särskild häktningsförhandling anges den dag då domstolen tog ställning i häktningsfrågan.

5.2 Beslut

Åklagaren skall i de fall tingsrätten beslutar om häktning enligt andra grunder och/eller för andra brott än de som angivits på häktningsframställningen notera rättens beslut på kopian av häktningsframställningen. Eventuella tillägg av åklagaren om ytterligare brott etc bör också noteras på denna kopia.

6 Personliga förhållanden enligt häktningsförhandlingen

Besvara samtliga frågor eftersom underlaget vid anhållningsförhöret, särskilt då förhöret sker nattetid, inte kan förväntas ha samma kvalitet som den information som är tillgänglig vid häktningsförhandlingen. Saknas kriminalregisterutdrag kan det ungefärliga antalet punkter i kriminalregistret uppskattas med ledning av polisregisterutdrag.

7 Anm

Ange t ex förklaringar till onormal tidsutdräkt. Uppgifterna kan i förekommande fall redovisas på samma sätt som i anhållningsliggarens anmärkningskolumn, t ex berusning eller transport.

Blanketten Anmälan/beslut om tvångsmedel

Kanslipersonalen fyller i inramade fält på ett extra exemplar enligt bifogade förlaga. (Sekretesskäl gör att denna blankett inte lämpligen kan kopieras).

Personnummer

Anteckna endast födelseår och kön.

Hämtad/gripen

Stryk det som ej gäller. Som "hämtad" betecknas även den som inkom på kallelse eller eljest inkom frivilligt, medföljde, medtogs eller eljest rent faktiskt stod till polisens förfogande för förhör.

24:8 förhör/ersättningsförhör

Stryk det som ej gäller. Med 24:8 förhör avses givetvis endast de fall då gripandet först anmäldes till åklagaren och åklagaren beordrat eller själv hållit anhållningsförhör.

Blanketten Häktningsframställning

Kanslipersonalen bör i samband med att denna blankett skrivs ut framställa en kopia som kan användas vid redovisning av enkätundersökningen. Av sekretsskäl bör innan blanketten redovisas till utredningen uppgifter om den misstänktes namn och personnummer etc t o m fälten "Den anhållne förvaras" och "Tolk behövs" klippas bort.

Statens offentliga utredningar 1985

Kronologisk förteckning

1. Församlingar i samverkan. C.
2. Livsmedelsforskning II. Jo.
3. Leva som äldre. S.
4. Rättshjälp. J.
5. Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. J.
6. Förköp av bostadsrätter. B.
7. Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. A.
8. Beredskapsarbete i AMS-regi. A.
9. Kulturarbetsförmedling. A.
10. Pantsättning av patent. J.
11. Ny räntelag. J.
12. Skolbarnsomsorgen. S.
13. Fornlämningar och exploatering. U.
14. Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten. S.
15. Handel med alkoholdrycker. S.
16. Den svenska psalmboken. Texter och melodier. Volym 1. C.
17. Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar. Volym 2. C.
18. Den svenska psalmboken. Text och musikkommentarer. Volym 3. C.
19. Den svenska psalmboken. Ackompanjemang. Volym 4. C.
20. Sammanhållen skatteförvaltning. F.
21. Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna. S.
22. Förskola — skola. U.
23. Svensk säkerhetspolitik inför 90-talet. F.
24. Ordningslag m. m. J.
25. Kunskap för kemikaliekontroll. Jo.
26. JO-ämbetet. R.
27. Gripen, anhållen, häktad. J.

Statens offentliga utredningar 1985

Systematisk förteckning

Riksdagen
JO-ämbetet. [26]

Justitiedepartementet
Rättshjälp. [4]
Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. [5]
Pantsättning av patent. [10]
Ny räntelag. [11]
Ordningslag [24]
Gripen, anhållen, häktad. [27]

Försvarsdepartementet
Svensk säkerhetspolitik inför 90-talet. [23]

Socialdepartementet
Leva som äldre. [3]
Skolbarnsomsorgen. [12]
Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten [14]
Handel med alkoholdrycker [15]
Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna. [21]

Finansdepartementet
Sammanhållen skatteförvaltning [20]

Utbildningsdepartementet
Fornlämningar och exploatering [13]
Förskola — skola [22]

Jordbruksdepartementet
Livsmedelsforskning II. [2]
Kunskap för kemikaliekontroll. [25]

Civildepartementet
Församlingar i samverkan. [1]
Den svenska psalmboken. Texter och melodier. Volym 1. [16]
Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar. Volym 2. [17]
Den svenska psalmboken. Text och musikkommentarer. Volym 3. [18]
Den svenska psalmboken. Ackompanjemang. Volym 4. [19]

Arbetsmarknadsdepartementet
Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. [7]
Beredskapsarbete i AMS-regi. [8]
Kulturarbetsförmedling. [9]

Bostadsdepartementet
Förköp av bostadsrätter. [6]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningens nummer i den kronologiska förteckningen.

KUNGL. BIBL.
1985-07-09
STOCKHOLM

Liber
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-08823-1
ISSN 0375-2510X